

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ο «ΚΟΣΜΟΣ» είναι
το πληρέστερο σε πε-
ριεχόμενο και το άρ-
τιώτερο σε ποιότητα
έλληνικό περιοδικό.

★

ΟΙΚΟΣΜΙΚΕΣ ΑΚΤΙΝΕΣ

Ένα συναρπαστικό
άρθρο που κατατο-
πίζει απόλυτα τον
άναγνωστή.

ΔΡΑΧΜΑΙ

4

Η ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Με τις πρόσφατες ρωσικές και αμερικανικές επιτυχίες, οι προσπάθειες για την κατάκτηση του Διαστήματος, μπήκαν σε μια νέα φάση. Η επιστροφή στη Γη του τεραστίου δορυφόρου - διαστημοπλοίου με τα ζώα που περιείχε, αποτελεί πραγματικά εκπληκτικό επίτευγμα της ρωσικής επιστήμης και τεχνικής. Ανοίγει μια νέα πλατεία λεωφόρο προς τις άγνωστες εκτάσεις του Διαστήματος.

ΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΦΥΪΑΣ

Ο μεγαλειώδης ανταγωνισμός των Ρώσων και Αμερικανών για την κατάκτηση του Διαστήματος

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΘΑΛΑΜΙΣΚΟΥ

ΣΤΙΣ 10 Αυγούστου οι Αμερικανοί εξεπέλυσαν το δορυφόρο «Ντισκόβερ 13» και κατάφεραν να περισυλλέξουν ανέπαφη την κάψουλα που αποσπασθηκε από το δορυφόρο κι' επέστρεψε στην ατμόσφαιρα. Ήταν μια σημαντική επιτυχία, γιατί μέσα σε μια τέτοια κάψουλα θα ταξιδέψει στο Διάστημα και θα επιστρέψει στη Γη ο πρώτος αστροναύτης.

Δυο μέρες αργότερα, στις 12 Αυγούστου, οι Αμερικανοί πραγματοποίησαν έναν δεύτερο θάλο: Έθεσαν σε τροχιά τον δορυφόρο - αερόστατο «Ηχώ 1», που τον είδαμε για μερικές νύχτες στον ελληνικό ούρανο. Ο δορυφόρος αυτός αποτελεί το πρώτο βήμα προς τη δημιουργία ενός παγκοσμίου δικτύου τηλεοράσεως, ραδιοφωνίας και τηλεφωνικών επικοινωνιών.

Αλλά στις 21 Αυγούστου η σοβιετική επιστήμη πέτυχε να λύσει το κεφαλαίο πρόβλημα για την έρευνα και την κατάκτηση του Διαστήματος: την επιστροφή στην ατμόσφαιρα ολοκληρώσεως διαστημοπλοίου και των ζώων που περιείχε, σώων και άβλαβών. Έτσι διαγράφεται πια σαφέστατα η προοπτική της αποστολής ανθρώπου στο Διάστημα.

Ποτέ άλλοτε στα χρονικά της επιστήμης δεν πραγματοποιήθηκαν τόσες επιτυχίες σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Με τον «Ντισκόβερ 13», την «Ηχώ 1» και πρό παντός με το ρωσικό διαστημόπλοιο, ο Αυγούστος του 1960 θα μείνει ιστορικός.

ΧΑΡΗ στη ρωσική επιτυχία το μεγαλύτερο εμπόδιο για τα διαπλανητικά ταξίδια, το πρόβλημα της επιστροφής, μπορεί να θεωρηθεί δριστικά λυμένο. Οι σκυλίτσες Στρέλκα και Μπέλκα που ταξίδεψαν μέσα σ' αυτό το διαστημόπλοιο των 4,6 τόνων, καθώς και τ' άλλα ζώα που περιείχε, επέστρεψαν ζωντανά στη Γη.

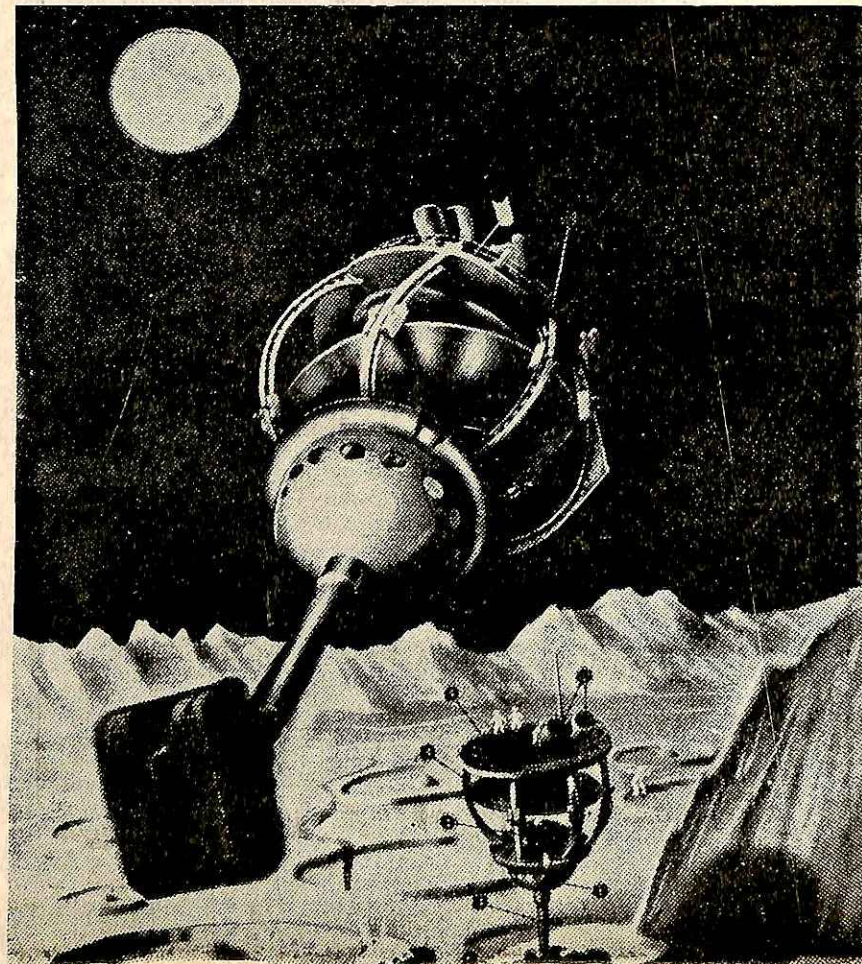
Όταν ο δορυφόρος - διαστημόπλοιο βρισκόταν σε μικρό ύψος, ο θαλαμίσκος με τα ζώα αποσπασθηκε μ' ένα σύστη-

μα καταπέλτου. Ολόκληρο το διαστημόπλοιο προσγειώθηκε, αλλά η απόσπαση του θαλαμίσκου έγινε για μεγαλύτερη ασφάλεια.

Κατά τη διάρκεια της πτήσεως, η Μπέλκα και η Στρέλκα μπορούσαν να βλέπουν ή μια την άλλη, μέσα από ένα διαφανές δικτυωτό χώρισμα. Εκτός από τους λευκούς και άλλους ποντικούς, μύγες, σπόρους φυτών και μύκητες. Υπήρχαν επίσης φύκη του είδους «χλορέλλα» και το φυτό «τραντεσκάγια» μέσα σε μια γλάστρα.

ΤΟ διαστημόπλοιο προσγειώθηκε, αφού πραγματοποίησε 18 περιστροφές γύρω απ' τη Γη. Όλοι οι περίπλοκοι αυτόματοι μηχανισμοί του συστήματος άσφαλεις της προσγειώσεως λειτούργησαν κανονικά. Από τις πρώτες στιγμές της καθόδου ειδικές συσκευές μετέδιδαν πληροφορίες για το σύστημα τροχαπέδεσης και της κατευθύνσεως προς το σημείο της καθόδου και κατέγραφαν τις παραμέτρους των πυκνών στρωμάτων της ατμοσφαιράς που διέσχισε το διαστημόπλοιο. Όλες αυτές οι πληροφορίες έχουν τεράστια πρακτική σημασία για τις μελλοντικές πτήσεις των διαστημοπλοίων και την επιστροφή τους στη Γη.

Για πρώτη φορά στην ιστορία μετέδωσαν από το κοσμικό Διάστημα όχι μόνο ενδείξεις των συσκευών, αλλά και άμεσες εικόνες που έδειχναν πώς συμπεριφέρονται οι «αστροναύτες» Μπέλκα και Στρέλκα κατά τη διάρκεια της πτήσεως. Χάρη στην τηλεόραση οι επιστήμονες έβλεπαν τι γίνεται στο έσωτερικό του διαστημοπλοίου από την απογείωση ως την έναρξη της καθόδου. Συγχρόνως γίνεται και κινηματογράφηση των τηλεοπτικών εικόνων. Αξιοσημείωτο είναι ότι κάθε εικόνα της κινηματογραφικής αυτής ταινίας είναι συντονισμένη με μεγάλη ακρίβεια με τον χρόνο της πληροφορίας που μετέδιδε το τηλεμετρικό σύστημα.

Οι αντιδράσεις των ζώων

ΚΑΤΑ την εξεπόλυση, οι σκυλίτσες κύτταζαν προς το βάθος του θαλαμίσκου. Το βλέμμα τους ήταν ζωηρό και ανήσυχο. Στα πρώτα δευτερόλεπτα των πτήσεων τα ζώα φαινόταν ανήσυχα και νευρικά. Όσο αυξανόταν η επιτάχυνση του διαστημοπλοίου ή βαρύτητα ώθουσε τα ζώα προς το βάθος. Η Στρέλκα προσπαθούσε ν' αντισταθεί με τα πόδια της. Κατόπιν τα ζώα ήρεψαν. Το διαστημόπλοιο μπήκε στη τροχιά του. Η βαρύτητα εξουδετερώθηκε. Τα ζώα άρχισαν να «αίωρούνται» χέσα στο θαλαμίσκο. Τα πόδια και τα κεφάλια τους κρεμόντουσαν άτονα και τα ζώα φαινόταν ανήσυχα. Άλλ' αφού συνήθισαν λίγο στην έλλειψη βαρύτητας, άρχισαν να τρώνε. Ο μηχανισμός διατροφής λειτουργούσε αυτόματα και η Μπέλκα και η Στρέλκα έφαγαν το πρώτο κοσμικό πρόγευμά τους. Από καιρό σε καιρό εξέδιδαν κάποιες ανησυχίες, στο τέλος, όμως, συνήθισαν σ' αυτό το ταξίδι των 700.000 χιλιομέτρων.

Διαστημικές στολές

ΟΙ ΔΥΟ σκυλίτσες ανήκουν σε μια θαυμάσια ράτσα. Η Στρέλκα ζυγίζει πεντέμισυ κιλά και η Μπέλκα περίπου πέντε. Δεν είναι τυχαίο ότι εξελέγησαν αυτά τα ζώα για το ταξίδι στο Διάστημα. Ανήκουν σε ισχυρή ποικιλία, ανώτερης, νευρικής δραστηριότητας και διακρίνονται για τον ήρεμο και ήμελο χαρακτήρα τους που είναι απαραίτητος για τον πειραματιστή. Η Στρέλκα είναι περίπου δυο έτων και η Μπέλκα λίγο περισσότερο. Στο Διάστημα ταξίδευαν ντυμένες με ειδικές στολές. Από τη μέση και κάτω φορούσαν χιτωνίσκους και μικρές περισκελίδες από καουτσούκ συνδεδεμένες με μηχανισμό εκκένωσης κοπράνων. Από τη μέση και πάνω φορούσαν ειδικά χιτώνια που τις προστατεύουν από τις εξωτερικές θλάδες των ειδικών οργάνων μετρήσεως που είχαν προσαρμωθεί στο σώμα των ζώων. Πριν από την αναχώρηση, είχαν εισαχθεί στο σώμα τους ηλεκτρόδια για τη λήψη ηλεκτροκαρδιογραφήματων. Για να καταγραφεί με ακρίβεια η πίεση του αίματος ή καρωτίς αρτηρία των σκύλων είχε μεταφτευθεί πλησιέστερα προς το δέρμα του λαιμού. Όλες οι προπαρασκευαστικές αυτές εγχειρήσεις δεν επηρέασαν τη φυσιολογική κατάσταση των ζώων. Αυτό ήταν το πρώτο τους ταξίδι στο Διάστημα, έπειτα από ειδική εκγύμναση πολλών μηνών. Η Μπέλκα και η Στρέλκα έζησαν υπό συνθήκες έλλειψης βαρύτητας επί 24 ώρες.

Φυτά και ποντίκια

ΜΕΣΑ στο διαστημόπλοιο υπήρχαν και δυο κλουβιά με διάφορα είδη ποντικών. Ήταν λευκοί και μαύροι ποντίκι του εργαστηρίου και ένας μεγάλος λευκός ποντικός. Με τα τρωκτικά αυτά είναι ευκολότερο να μελετηθούν οι κληρονομικές αλλοιώσεις, που μπορούν να προκύψουν εξ αιτίας της επιδράσεως της κοσμικής ακτινοβολίας. Η επιδράση της κοσμικής ακτινοβολίας θα εξακριβωθεί άμεσα στην περίπτωση εμφάνισης λευκών τριχών στο μαύρο τρίχωμα των ποντικών. Αν υπάρχουν κληρονομικές επιδράσεις, θα εξακριβωθούν στους απογόνους αυτών των ζώων.

Οι σκυλίτσες Στρέλκα και Μπέλκα που επέστρεψαν από το ταξίδι στο Διάστημα κατά τη διάρκεια ειδικής πρὸς κοινότητας που δόθηκε πρὸς χάρι των.

Τα φυτά τοποθετήθηκαν στο διαστημόπλοιο για να μελετηθούν οι μικρές αλλαγές που μπορούν να εκδηλωθούν στα φυτικά κύτταρα, εξ αιτίας της παραμονής των στο Διάστημα. Ένα από τα φυτά αυτά, μια «τραντεσκάγια», εξακολουθεί να είναι ανθισμένο. Για πρώτη φορά ανέβηκε στο Διάστημα ένα λουλούδι της γης με το λίγο χώμα μέσα στο οποίο είναι φυτευμένο. Οι μικρές και οι άλλοι μικροοργανισμοί που ταξίδεψαν με το ίδιο διαστημόπλοιο εξετάζονται τώρα στα συβιολογικά εργαστήρια. Τ' αποτελέσματα των βιολογικο-ατρικών εξετάσεων θ' ανακοινωθούν σε λίγες μέρες.

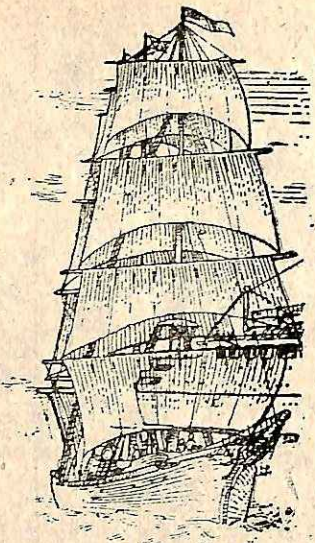
ΕΤΣΙ άρχισε μια νέα περίοδος στις προσπάθειες για την κατάκτηση του κοσμικού Διαστήματος. Η επιστροφή στη Γη του τεραστίου δορυφόρου - διαστημοπλοίου με τα ζώα που περιείχε, αποτελεί πραγματικά εκπληκτικό κατόρθωμα της σοβιετικής επιστήμης και τεχνικής. Ανοίγει μια νέα πλατεία λεωφόρο προς τις άγνωστες εκτάσεις του Διαστήματος. Ζωντανές υπάρξεις διήλυσαν απόσταση ίση περίπου με την απόσταση της Γης από τη Σελήνη με επιστροφή, και ξαναγύρισαν σώες και άβλαβείς στον πλανήτη μας.

ΑΝΘΡΩΠΟΣ μπορεί να μάθει πολλά νέα πράγματα με τις πτήσεις των διαστημοπλοίων. Θα μπο-

ρούμε π.χ. να λαμβάνουμε θαυμάσιες εικόνες του Ήλιου, των αστερών και των μακρινών νεφελωμάτων, που κρύβονται από την ατμόσφαιρα της Γης και να μάθουμε λεπτομέρειες της κατασκευής του Σύμπαντος που θα είναι πάντοτε απρόσιτες στον παρατηρητή από τη Γη. Αλλά και για τη δομή του πλανήτη μας θ' αποκτήσουμε καινούργιες γνώσεις. Το νεφέλωδες κάλυμμα που παρατηρείται από ύψος μερικών εκατοντάδων χιλιομέτρων θα δείξει τα γνωρίσματα της κυκλοφορίας της γήινης ατμοσφαιράς. Από το τεράστιο αυτό ύψος θα παρατηρηθεί κανείς υπό πλεονεκτικότερους όρους τα γνωρίσματα της τεκτονικής κατασκευής του φλοιού της Γης, τα ίχνη της γεωλογικής του ζωής που τον αλσάκουν σα γιγαντισίες πτυχές σε πολλές χιλιάδες χιλιομέτρα.

ΑΝ ΘΕΛΟΥΜΕ να συγκρίνουμε τα τελευταία αμερικανικά και ρωσικά επιτεύγματα στον τομέα της εξερεύνησεως του Διαστήματος, μπορούμε να σημειώσουμε τις δηλώσεις ενός αμερόληπτου παρατηρητή του Αγγλου καθηγητή Λόβελ, που διευθύνει το αστεροσκοπείο του Τζόντρελ Μπάνκ: «Οι Ρώσοι προηγούνται στον τομέα των βαρέων πυραύλων, οι Ήνωμένες Πολιτείες όμως εξακολουθούν να υπερέχουν σε ό,τι αφορά τη βασική έρευνα. Αναμφίβολα, στην τεχνολογία των πυ-

Ναυαγοί και ναυάγια

Ἡ ἐξοικείωση τῶν ναυτικῶν μας
μετὴν ἀνελέγητη ζωὴ τῶν ὠκεανῶν

Ἡ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΝΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Τοῦ ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΕΒΑΝΤΑ

ΕΧΕΤΕ μιλήσει μετὰ ναυαγούς; Μετὰ θαλασσινοὺς μας ποὺ ἐξήσαν δραματικές δοκιμασίες στὰ σκάφη, ποὺ ὑπηρετοῦσαν; Ἄν εἴχατε μιλήσει, θὰ κάνατε πολὺ ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Τὸ διαπιστώσαμε αὐτὸ καὶ τελευταίως, μετὰ ἀλλεπάλληλα ναυτικά ἀτυχήματα, ποὺ σημειώθηκαν τόσο στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες, τὴ βύθιση π. χ. τοῦ μωτορσιπ «Ἐλη-Μίνα», ἀνοικτὰ ἀπὸ τὴν Νίσυρο, ἐνῶ κατευθύνονταν ἀπὸ τὸ Στρατῶνι τῆς Χαλκιδικῆς με φορτίο σιδηρομεταλλεύματος, στὸ Πόρτ Σάϊδ, ὅσο καὶ στὶς ξένες. Ἐννοοῦμε τὴ θαλάσσια τραγωδία ποὺ διαδραματίστηκε στὶς ἀντιπὲς τῆς Νοτίου Ἀραβίας, ἀπὸ ἀφορμὴ τὴν προσάραξη καὶ τὴ βύθιση τοῦ δεξαμενόπλοιου «Γουὼρλντ Σκάυ» ποὺ σημαίνει στὴ γλῶσσα μας «Παγκόσμιος Οὐρανός». Στὴν πρώτη περίπτωση, οἱ ναυαγοί, ποὺ εἶχαν περάσει καὶ κείνοι ὥρες ἀγωνίας, μέχρις ὅτου φθάσει κοντὰ τους πλοῖο σωτηρίας καὶ περισυλλεγοῦν, ἀπὸ τὴ φουρτουναίσμεν θάλασσα τῶν Δωδεκανήσων, ξανῶς μετὰ πρόσωπα καὶ στὴν ἐκφραστικότητά των, κάποια ἀταραξία. Ὅταν τοὺς ρωτήσαμε γιὰ τὶς ὥρες ἀγωνίας ποὺ ἔζησαν, καθὼς εἶδαν τὸ βαρυφορτωμένο σκάφος τους, νὰ κάνει νερά, δηλαδή, νὰ βυθίζεται ἀπὸ διαρροὴ ποὺ σημειώνονταν στὰ ὑφάλια τοῦ ἀπὸ τὴν προσάραξη τοῦ σὲ ξέρα, ἀνοικτὰ τῆς Νισύρου, δὲν εἶχαν νὰ μᾶς πουνε, παρὰ μερικὲς ξερὲς λέξεις ἀχρωμες, ποὺ δὲν ἀπέδιδαν φυσικὰ τὴν δραματική σκηνογραφία τοῦ ναυαγίου.

«... Φάνηκαν νὰ μπαίνουν ξαφνικὰ νερά, ὕστερα ἀπὸ τὴν προσάραξη πρῶτα ποὺ εἶδεινε πὼς εἶχαν ἀνοίξει οἱ λαμαρίνες κάτω στὰ ὑφάλια κι' ἀμέσως ἀφ' οὗ δόσα μετὰ τὸ σῆμα κινδύνου μετὰ τὸ ραδιοτηλέφωνο, μπήκαμε στὶς βάρκες...» Ἐλάχιστα λόγια, καθὼς προσαναφέραμε, ποὺ δὲ φανερώνουν ὅλη τὴν ψυχικὴ ἀναταραχὴ, ποὺ δοκιμάζει ὁ ἄνθρωπος μπροστὰ σὲ ἀνάλογη περιπέτεια.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ φαινόμενα, ποὺ δείχνουν τὴν ἐξοικείωση τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ζεῖ τὴ σκληρότητα καὶ τὴν ἀνηλεότητα τοῦ θαλασσινοῦ βίου, ποὺ τόχουμε παρατηρήσει καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ναυαγίων κατὰ τὸ παρελθόν, ποὺ εἶχαν καὶ θύματα.

«Κατεβάσαμε τὶς βάρκες — σὰς λέγε — μπήκαμε μέσα κι' ὅταν τὴν ἄλλη μέρα ἐφθάσε σκάφος σὲ βοήθεια

μας, ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶχαν πάρει τὸ σῆμα ἀπ', μᾶς ἔρριξε σχοινιά, γιὰτὶ ἦταν ἀδύνατο, νὰ κατεβάσουν βάρκες μετὰ τὸ ὕψος τοῦ κυματισμοῦ ποὺ ἐπικρατοῦσε καὶ μᾶς τράβηξαν πάνω...» Ἐκεῖ εἶχε τελειώσει ἡ ἀφήγησή τους. Καὶ ὅμως εἶχαν χαθεῖ καὶ δυὸ ἢ τρεῖς σύντροφοί τους. Αὐτὸ τὸ θυμηθῆκανε νὰ μᾶς τὸ πουνε, σὰν ἐμεῖς ποὺ ξέραμε ἀπ' τὰ τηλεγραφήματα πὼς ὑπῆρχαν θύματα, ὅπως τὸ ἀναφέρανε.

«— Ἀ... ναι... Χάθηκαν καθὼς ἐπείσαν καὶ κολυμποῦσαν γιὰ νὰ μποῦνε στὶς βάρκες. Ὁ ἕνας, ὁ τάδε, βρέθηκε κοντὰ στὸ βυθιζόμενο σκάφος καὶ τὸν συμπαρέσυρε ἡ δύνη στὸ βυθό, ὁ ἄλλος δὲ πρόλαβε νὰ φθάσει κοντὰ μας. Τὸν ἐγκατέλειψαν οἱ δυνάμεις τοῦ καὶ χάθηκε ἀπ' τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεοῦ...» Μὴ φαντασθῆτε πὼς οἱ ναυτικοί μας μένουν ἀσυκίνητοι, μπρὸς στὸ χαμὸ συντρόφων τους, ἀνθρώπων ποὺ ζοῦσαν κοντὰ τους, ποὺ συμμερίζονταν τὴ μοῖρα τους. Κάθε ἄλλο. Ἄν δὲν σὰς ἀνέφεραν τίποτα γι' αὐτοὺς, εἶναι γιὰτὶ ὁ πόνος, ἡ ὁδὴν ποὺ δοκίμασαν θαρραίνει τὴ ψυχὴ τους δὲ βυθιζοῦν ποὺ εἶναι γίνετ' ἓνα μετὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Εἶναι τὸ πένθος, ἡ συντριβὴ, ποὺ τὴ θεωροῦν δική τους, καταδικάζει τους καὶ ποὺ νομίζουν, πὼς μετὰ τὴν ἐκφράσσουνε στοὺς ἄλλους, «ἀπορρίπτουν» κατὰ τὸν ἑαυτὸ τους σὲ «ξένους» πρὸς τὸ μυθικό, τὸ μεγάλο πόνον τους, ἀνθρώπους... Ἀλλὰ ἐκτός ἀπὸ τὴν παράξενη αὐτὴ αἴσθησι ποὺ δείχνει καὶ τὴν παρθενικότητα τῆς ψυχῆς τοῦ θαλασσινοῦ, ὑπάρχει καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἐξοικειώσεως τους μετὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὶς δοκιμασίες τοῦ ναυτικοῦ τους βίου, ἀκριβῶς ὅπως οἱ γιατροί, οἱ χειρουργοί, δὲν ἔχουν τίποτα νὰ σὰς πουνε, καὶ ἀπαντᾶνε στεγνὰ, ξερά, στὰ ἐρωτήματά σας, ἐπειτα ἀπὸ μιὰ βαρύντα χειρουργικὴ τους ἐπέμβασι, ἔτσι καὶ οἱ ναυτικοὶ δὲν ἔχουν τὴν αἴσθησι ὅτι ζήσανε ἢ υποφέρανε ἀπὸ «ἀτμὴ με-γὰλ ο». Οἱ δοκιμασίες τους, οἱ περιπέτειές τους, τὰ δραματικὰ περιστατικά ποὺ συμβαίνουνε στὸ ναυτικὸ τους βίον, τὰ θεωροῦν ὅτι εἶναι κατὰ φύσιν, κατὰ τὸ ὅποιο δὲν δικαιολογεῖται «κάνοντας ντόρος καὶ καμμιὰ συγκίνησι» τῆς κοινῆς γνώμης!

ΣΤΗΝ περίπτωση ὁμως, τῆς πολύνεκρης τραγωδίας ποὺ διαδραματίστηκε στὴν ἀραβικὴ θάλασσα, μετὰ τὴν προσάραξη πάνω σ' ἓνα ὑφάλιο καὶ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ δεξαμενόπλοιου «Γου-

ὼρλντ Σκάυ», παρατηρήσαμε κατὰ ἄλλο, ποὺ δίνει καὶ τὸ μέτρο τῆς πραγματικότητας αὐτοῦ τοῦ ναυτικοῦ ἀτυχήματος. Ἀλλὰ μᾶς εἶπαν οἱ ναυαγοί, ἀφηγοῦμενοι τὴ δοκιμασία τους, τὴν πρώτη μέρα, ὅταν ἐφθασαν μετὰ ἀεροπλάνο στὸ Ἑλληνικό, ἀπ' τὸ Ἄντεν μέσῳ Καΐρου, ἄλλα μᾶς εἶπαν τὴν δεύτερη, ἄλλα σὲ τρίτῃ συνάντησι, ποὺ εἶχανε στὸ λιμεναρχεῖο τοῦ Πειραιᾶ, ὅπου ἦρθαν γιὰ νὰ προβοῦνε σὲ ἐνορκες καταθέσεις, ὡς πρὸς τὶς συνθήκες, ὑπὸ τὶς ὁποῖες ἐγίνετο τὸ πολύνεκρο καὶ φοβερὸ αὐτὸ ναυάγιο...

Χρειάστηκε μιὰ ἐβδομάδα ἐπίμονου ρεπορτάζ γιὰ νὰ ἔχουμε τώρα, σχηματίζει μιὰ πληρέστερη ἐννοία, ὅχι φυσικὰ ὡς πρὸς τὴν προσάραξη. Αὐτὸ εἶναι ἔ ν α γ ε γ ο ν δ ὲ ἀναλλοιωτό — ἄλλα ὡς πρὸς τὶς σκηνὲς ποὺ ἐπακολούθησαν τὴ διάσωσή τους καὶ τὶς περιπέτειές τους, ἀνάμεσα στὶς ἀπολιτίστες φυλὲς τῶν Βεδουίνων τοῦ Ἐμιράτου τοῦ Ὁμάν...

Ὅσοι δὲν ξέρουν, τὰ στοιχεῖα ποὺ παρουσιάζει ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ ναυτικοῦ, ὅσοι σπεύδουν νὰ θγάλουν συμπεράσματα σὲ τέτοιες περιπτώσεις, θὰ μπορούσαν νὰ ἀποφάνθουν ὅτι ὅλα αὐτὰ ὀφείλονται σὲ κάποια προπαρασκευή. Σὲ κάποια «προετοιμασία» γιὰ νὰ μὴ γίνουν γνωστὰ πράγματα ποὺ μπορεῖ νὰ ἦταν ἀσύμφορα στὴν ἐπιχείρησι, ἢ νὰ ἀπεκάλυπταν εὐθύνες. Δὲν θὰ ἦταν ὁμως αὐτὸ ἀληθινόν. Τὰ συμπεράσματά τους θὰ ἦταν πρόχειρα καὶ ἀδόξατα.

Στὴν περίπτωση τοῦ «Γουὼρλντ Σκάυ» παρουσιάστηκε τὸ φαινόμενο, λόγῳ τῆς ξεχωριστῆς δραματικότητάς του, τῆς ὁμαδικῆς «κ α τ α π λ ῆ ξ ε - ω σ». Οἱ ναυαγοί, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ σώθηκαν, ἔπαθαν ἓνα εἶδος «σῶς» ἀπὸ τὸ ἀ π ρ ο σ δ ὲ κ ῆ τ ο καὶ τὸ ἀ - μ ε σ ο τοῦ κινδύνου ποὺ ἀντιμετώπισαν.

Ἦταν πραγματικά, κατὰ τὸν δὲ μπορούσε νὰ τὸ περιμένει κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄνδρες τοῦ πληρώματός του, αὐτὸ τὸ ναυάγιο.

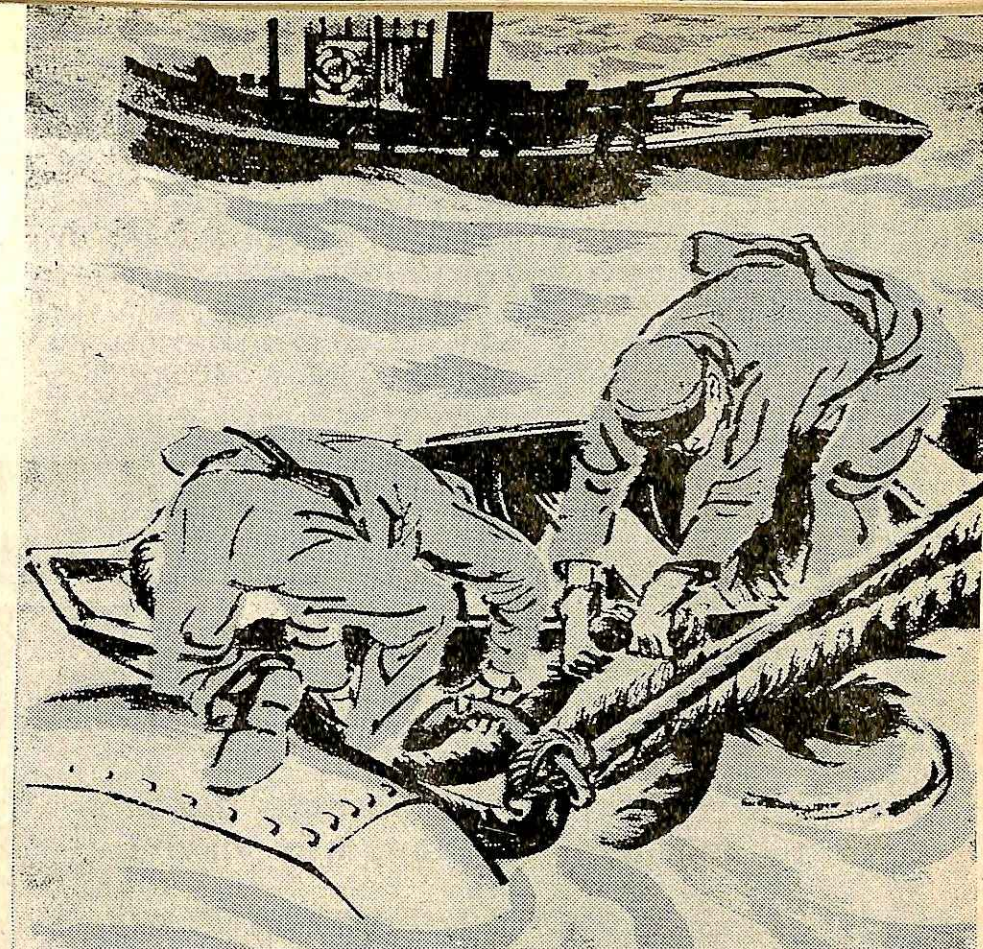
Φαντασθῆτε ἓνα μεγάλο καὶ νεοναυπηγὸ σκάφος ἐφοδιασμένο μετὰ ὅλα τὰ νεώτατα μέσα τῆς ναυσιπλοΐας ποὺ σὰς παρέχει πλήρως τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας, νὰ προσκρούει ξαφνικὰ, μέσα στὴν νύκτα σὲ μιὰ θάλασσα πλάτους 550 μιλίων, νὰ συγκλονίζεται ἀγρια καὶ νὰ γέρνει ἀπότομα ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά. Νὰ «ἀναστρέφεται» κατὰ κόρυφα σχεδὸν πάνω στὴν ξέρα. Εἶναι ἐπόμενο νὰ τέτοια περιπτώσι, νὰ ἐπιφέρει «κ α τ α π λ ῆ ξ ε ἰ ω» σ' ἐκείνους, ποὺ βρίσκονται σ' αὐτὸ.

Τοῦτο βεβαιώνεται ἀπὸ τὸν πανικό ποὺ ἀκολούθησε τὴν προσάραξη τοῦ σκάφους. Ἐξαλλοι, ἀλαφιασμένοι κυριολεκτικὰ — εἶναι διαπιστωμένο ἀπὸ τὴν ἀνάκρισι ποὺ ἐγίνε καὶ τὶς ἐνορκες καταθέσεις τῶν ναυαγῶν — τρέχανε οἱ ἄνδρες τοῦ πληρώματός του, ἀπὸ τὸν πλοίαρχο ποὺ τὸ κακὸ τὸν βρήκε τὴν ὥρα ποὺ κοιμότανε στὴν καμπίνα του, μέχρι τὸν τελευταῖο ναῦτη, γιὰ νὰ σωθοῦνε. Κατέθεσαν ὅτι ἦταν τόσο μεγάλη ἡ παραζάλη τους, ποὺ μερικοὶ πολεμοῦσαν νὰ σπάσουν τὰ συρματόσχοινα προσδέσεως τῶν λέμβων, γιὰ νὰ τὶς κατεβάσουνε, κουνώντας τα, μετὰ δύναμη στὸν ἀέρα. Ἐνας ἄλλος ναῦτης, ὁ Γ. Μπουσές, καθὼς κτυποῦσε μετὰ τὰ συρματόσχοινα, κτύπησε καὶ τὸ πόδι του καὶ τραυματίστηκε ἀσχημα. Ἀλλὰ καὶ μερικοὶ ἄλλοι ναῦτες, τραυματίστηκαν κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ σκάφους, καθὼς προσπαθοῦσαν νὰ βαδίσουν στὸ μισοανεστραμένο πλοῖο. Εἶναι γνωστὸ ἀπ' αὐτὰ ποὺ γράφηκαν στὶς ἐφημερίδες, ὅτι ἦταν τόσο ἀπότομη ἡ κλίσσις τοῦ σκάφους, ποὺ σημειώθηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα, κίολας δυὸ θύματα. Σκοτώθηκαν ἀπὸ πτώσι, ὁ ἀνθυποπλοίαρχος Ε. Λυκιαρδόπουλος καὶ ὁ Ἀγγλος ἀστυνομητὴς Ρότζερ Μακκλίλαν. Σ' αὐτὸν τὸν πανικό ποὺ ἐπεκράτησε κατὰ τὴν ὥρα τοῦ ατυχήματος τὰ χαράματα τῆς 3ης Αὐγούστου — ἀκριβῶς πέντε τὸ πρωὶ — ὀφείλονται οἱ μεγάλες ἀπώλειες. Ἐννοοῦμε, ἐκτός τῶν δυὸ πρώτων θυμάτων ποὺ προσαναφέραμε καὶ τῶν ἄλλων τριῶν ἀνδρῶν τοῦ «Γουὼρλντ Σκάυ» ποὺ ἀφῆσαν τὴν πνοή τους μέσα στὶς βάρκες, ὅπως ὁ δεύτερος ἀνθυποπλοίαρχος Γ. Κιβωπὸς ποὺ ὑπέκυψε στὶς ταλαιπωρίες, ὁ ναυόποιος Γ. Νάζος, ποὺ πέθανε ἀφ' οὗ παρουσιάσε φαινόμενα διανοητικῆς παρακρούσεως καὶ ὁ ὑποπλοίαρχος τοῦ σκάφους Γ. Κεχαγιόγλου, ποὺ χάθηκε ὅταν κολυμποῦσε συγκρατημένος ἀπὸ ἓνα μαδέρνι ποὺ ἐπέπλεε, τοὺς 11 ναυαγούς, ποὺ ἀπέμειναν μέσα στὸ πλοῖο καὶ ἀπαλώθηκαν κατὰ τὸν πιὸ οπαρρακτικὸ τρόπο.

Οἱ τελευταῖοι, εἶχαν ἀντιμετωπίσει τὸ δῆλημα νὰ πέσουν στὴ θάλασσα ποὺ ἦταν γεμάτη ἀπὸ σκυλόψαρα ἢ νὰ ἀπομείνουν γαντζωμένοι στὰ «ρέλια» τοῦ καταστρώματος, τῆς πλευρᾶς ποὺ ἐξεῖχε, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορούσε νὰ φθάσει κοντὰ τους κάποιο μέσο σωτηρίας καὶ ἢ μπερδεύτηκαν στὸ ἀνεστραμμένο πλοῖο ἢ ἀποπειράθηκαν ἀργότερα ὅταν εἶδαν ὅτι μάταια περιμέναν νὰ φθάσουν μέσα σωτηρίας, νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ πνίγην.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ ναυαγοὶ τοῦ «Γουὼρλντ Σκάυ» δὲν εἶχαν νὰ παλαίψουν μόνο μετὰ τὴν τρικυμισμένη ἀπὸ τὰ «μουςούνια», τοὺς ἀνέμους τῆς ἐρήμου, ἀραβικῆς θάλασσας καὶ μετὰ τὰ σκυλόψαρα, ἀλλὰ καὶ τὸν τροπικὸ καύσωνα. Αὐτὸς ὁ τροπικὸς καύσωνας, ἔκανε τοὺς ναυαγούς νὰ υποφέρουν φοβερά. Ὅλοι ὅσοι σώθηκαν, ἐφθασαν ἐδῶ μετὰ ἐγκαύματα στὶς πλάτες καὶ μετὰ τὰ μάτια κατακόκκινα, γεμάτα αἷμα.

Ἄν ἐπικρατοῦσε λοιπὸν ψυχραιμία, σίγουρα θὰ ἦταν μικρότερος ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων. Οἱ ναυαγοὶ ποὺ σώθηκαν, κατέθεσαν ὅτι καλοῦσαν καὶ τοὺς ὑπόλοιπους, αὐτοὺς ποὺ εἶχανε μείνει στὸ πλοῖο, νὰ πέσουν στὴ θάλασσα, ἀλλὰ κείνοι, φαί-

νονταν σὰν καρφωμένοι πάνω στὰ «ρέλια» τοῦ καταστρώματος, δηλαδή τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ δεξαμενόπλοιου, ποὺ ἔμενε ἔξω ἀπὸ τὸ νερό. Καὶ καθὼς οἱ βάρκες παρασυρμένες ἀπὸ τὰ «μουςούνια» ξεμάκρυναν, ἐφθασαν σ' αὐτὰ τοὺς ἀγωνιώδεις ἐπικλήσεις τῶν συντρόφων τους, ποὺ ἀπεγνωσμένα ζητοῦσαν βοήθεια...

Αὐτὲς οἱ φοβερὲς ὥρες, οἱ φοβερὲς, οἱ ἐφιαλτικὲς ἦταν ἐπόμενο νὰ ἐπιφέρουν συγκλονιστικὴ ἐπίδρασι στὸν ψυχικὸ κόσμον τῶν ναυαγῶν. Τὴν κατάστασι, ποὺ οἱ γιατροὶ ἀποκαλοῦν στὴν ἐπιστημονικὴ τους γλῶσσα «καταπληξία». Πάθαν «σῶς» καθὼς λέει ὁ λαός, ποὺ ἔτσι σὲ ἀφηγήσεις τους, γιὰ τὴν δοκιμασία ποὺ ἔζησαν, ἀκολούθησε τὸν ρυθμὸ τῆς θαυμασίας ψυχικῆς τῶν ἀποκαταστάσεως.

Τὴν πρώτη μέρα ποὺ ἦρθαν, ἦσαν λιγολογοὶ καὶ οἱ εἰκόνες ποὺ παρέχον ἦσαν ἐλλειπτεῖς. Ἀποδείξει ὅτι στίς περιγραφὰς ποὺ δημοσιεύθηκαν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξή τους στὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ, μολοντοῖ εἶχαν ἐρωτηθεῖ ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους, κανεὶς δὲν ἀνέφερε, ὅτι ἡ σωτηρία τῶν περισσοτέρων, μετὰ τὴν ἀποβίβασή τους στὴν ἐρήμο, ὤφειλετο στὴν ἀφίξιν καὶ προσγείωσι ἀμερικανικῶν ἀεροπλάνων, ἀπὸ τὴ βάση Σαλάλ τῆς Σαουδικῆς Ἀραβίας καὶ ὅτι μόνο ὁ πλοίαρχος εἶχε πορευθεῖ πεζὸς καὶ μετὰ καμήλες ποὺ τοῦ πρόσφεραν Βεδουῖνοι μέχρι τὸ χωριὸ Σίλινα, σὲ ἀπόστασι 40 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ἀποβίβασεως των γιὰ νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Ἀγγλοὶ τῆς ἐκεῖ ἀποικιακῆς τῶν βάσεως, νὰ ἀποστείλουν ἀεροπλάνο στὴ θέσι τοῦ ναυαγίου γιὰ νὰ δώσουν βοήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ μέινανε στὸ ἀνεστραμμένο σκάφος ναυαγούς.

Ἐξ ἑνὸς μέρους χρειάστηκε νὰ φθάσει ὁ πλοίαρχος Ὁρέστης Καρύδης στὸ χωριὸ Σίλινα, καὶ φυσικὰ, ὅταν ἐφθασαν τὰ ἀγγλικά ἀερο-

πλάνα πάνω ἀπὸ τὸ ναυαγήμενο πλοῖο ἦταν πιὰ πολὺ ἀργά. Κανένα σημάδι ἀνθρώπινης ζωῆς δὲ φαίνονταν στὴ πλευρὰ τοῦ καταστρώματός του ποὺ ἐξεῖχε ἀπὸ τὸ νερό.

Οἱ ἄλλοι, ὁμως, ἦσαν «τυχεροί». Ὅταν ὁ πλοίαρχος, κατευθυνόμενος στὸ χωριὸ Σίλινα, ἐκείνοι μετὰ κλαδιὰ σχηματίζονταν πάνω στὴν ἄμμο τῆς ἐρήμου, ἓνα πελώριο σῆμα κινδύνου S.O.S. Αὐτὸ τὸ δέκρινε ἓνα ἀμερικανικὸ στρατιωτικὸ ἀεροπλάνο, ποὺ πέρασε σὲ δυὸ μέρες ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, εἰδοποίησε τὴ βάση καὶ ἀφ' οὗ πρῶτα φθάσανε ἀεροπλάνοι καὶ ἔρριζον τροφὲς στοὺς ναυαγούς, τὴν ἄλλη μέρα, ἐπειτα ἀπὸ προετοιμασία ποὺ ἐγίνε στὴν ἀμμόδη περιοχὴ ἀπὸ τοὺς ναυαγούς, δυὸ ἀπ' αὐτὰ, ἐπέτυχαν νὰ προσγειωθοῦν καὶ νὰ τοὺς παραλάβουν ὅλους καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴ βάση Σαλάλ τῆς Σαουδικῆς Ἀραβίας.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ μαθευτοῦν αὐτὰ, νὰ γίνουν δηλαδὴ γνωστὰ τὰ παραπάνω στοιχεῖα ποὺ ἔδιναν ἀκριβὴ εἰκόνα τῶν διαδραματισθέντων στὴν ἀραβικὴ ἐρήμο, μετὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν ναυαγῶν, χρειάστηκαν νὰ περάσουν μέρες καὶ ν' ἀποκατασταθεῖ ἡ ψυχικὴ ἰσορροπία τῶν ναυαγῶν.

Λίγο-λίγο, ξανάρχονταν οἱ εἰκόνες ποὺ ἔζησαν, στὸ παραγμένο πνεῦμα τους. Καὶ εἶναι τοῦτη ἡ περίπτωση, πολὺ χαρακτηριστικὴ τῶν ἐπιδράσεων ποὺ δεχεται ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ναυτικοῦ, ὅταν ζεῖ τόσο φοβερὲς δοκιμασίες σὰν τὴν τραγωδίαν τοῦ «Γουὼρλντ Σκάυ», στὴν πιὸ χειρότερη καὶ πιὸ ἐπικίνδυνη θάλασσα τοῦ κόσμου ὅπως εἶναι ἡ Ἀραβικὴ, μετὰ τὶς ξέρες τῆς, τὰ συμπλέγματα τῶν ὑφάλων καὶ τοὺς κορφαρῆς ποὺ γεμίζουν τὰ νερά τῆς. Δοκιμασίες, ποὺ μᾶς μιλοῦν πολὺ εὐγλωττα γιὰ τὴν ἀνηλεότητα καὶ τὴν δραματικότητα τοῦ ναυτικοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς τῶν θαλασσινῶν μας!

ΧΡ. ΛΕΒΑΝΤΑΣ

«Η έπιστήμη δεν μπορεί να προχωρεί, αν δεν ξέρει να υποχωρεί που και που». Αυτή η βαθυστόχαστη φράση του μεγάλου φυσικού Μάξ Πλάνκ βρήκε άλλη μια φορά την δικαίωσή της στην περίπτωση των τελευταίων έρευνών, που έγιναν στην Αμερική για την εξήγηση του μυστηρίου της προελεύσεως των κοσμικών ακτίνων. Οι έρευνες αυτές ώδήγησαν στην κατάρρευση των γνωστών θεωριών, για τη λύση του μεγάλου αυτού αίνιγματος. Έτσι η έπιστήμη ατενίζει πάλι το θέμα από την αρχή, με την έλπιδα αυτή τη φορά να ξεακριβώσει την αλήθεια.

ΟΙ ΚΟΣΜΙΚΕΣ ΑΚΤΙΝΕΣ

Οι τελευταίες έρευνες κατέστησαν πió σκοτεινό τó μυστήριο των κοσμικών ακτίνων.

ΤΙ ΔΙΕΠΙΣΤΩΣΕ Ο ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΜΠΡΟΥΝΟ ΡΟΣΣΙ

ΣΤΟ κατώφλι του αιώνα μας, τρεις φυσικοί, ο Ουίλσον, ο Έλστερ κι' ο Γκάιτελ, μελετούσαν ώριμένα φαινόμενα ηλεκτρισμού μέσα σε ατμώδες περιβάλλον, όταν μια ώραία στιγμή διαπίστωσαν ότι τα χρυσά έλάσματα του ηλεκτροσκοπίου τους έχασαν σιγά-σιγά τó φορτίό τους. Μ' αυτή τη σχεδόν ασήμαντη παρατήρηση, οι κοσμικές ακτίνες εισήλθαν στην ιστορία των έπιστημών. Έξήντα χρόνια πέρασαν από τότε. Οι άνθρωποι στέλνουν πυραύλους στο Διάστημα και πέτυχαν να μεταμορφώσουν τη μάζα σε ενέργεια με τη διάσπαση του ατόμου. Οι κοσμικές, όμως ακτίνες εξακολουθούν να φυλάγουν με πείσμα τó μυστικό τους. Και σήμερα όπως και πριν από έξι δεκαετίες, δεν ξέρουμε ούτε πώς σχηματίζονται ούτε τι σημαίνει ή άεση περιπλάνησή τους μέσα στον χώρο του Σύμπαντος. Μαζί με την βαρύτητα και την προέλευση της ζωής, παραμένουν ένα από τα άδυσαλέα μυστήρια, μπροστά στα όποια η έπιστήμη δεν ξέρει τί να υποθέσει.

Οι πρόσφατες διαπιστώσεις, που προέκυψαν από τις εργασίες του Ιταλού καθηγητή Μπρούνο Ρόσσι και των βοηθών του στο Ινστιτούτο τεχνολογίας της Μασσαχουσέτης, δεν συμπληρώνουν παρά να κάνουν πió έντονο τόν αίνιγματικό χαρακτήρα των ακτίνων αυτών. Ωστόσο προκύπτουν οι διαπιστώσεις αυτές, οι έπιστήμονες δεν ήξεραν ποιά να πρωτοδιαλέξουν ανάμεσα στις τόσες και τόσες θεωρίες, που είχαν διατυπωθεί με τόν σκοπό να εξηγήσουν την προέλευση των κοσμικών ακτίνων. Ύστερα από ότι εξακρίβωσαν ο Ρόσσι κι' οι συνεργάτες του, ξέρουμε πλέον, ότι οι θεωρίες αυτές είναι άβάσιμες. Καμμία έρμηνεία του φαινομένου δεν ευσταθεί. Έπεσαν όλες κι' η έπιστήμη αρχίζει πάλι από τó άλφα.

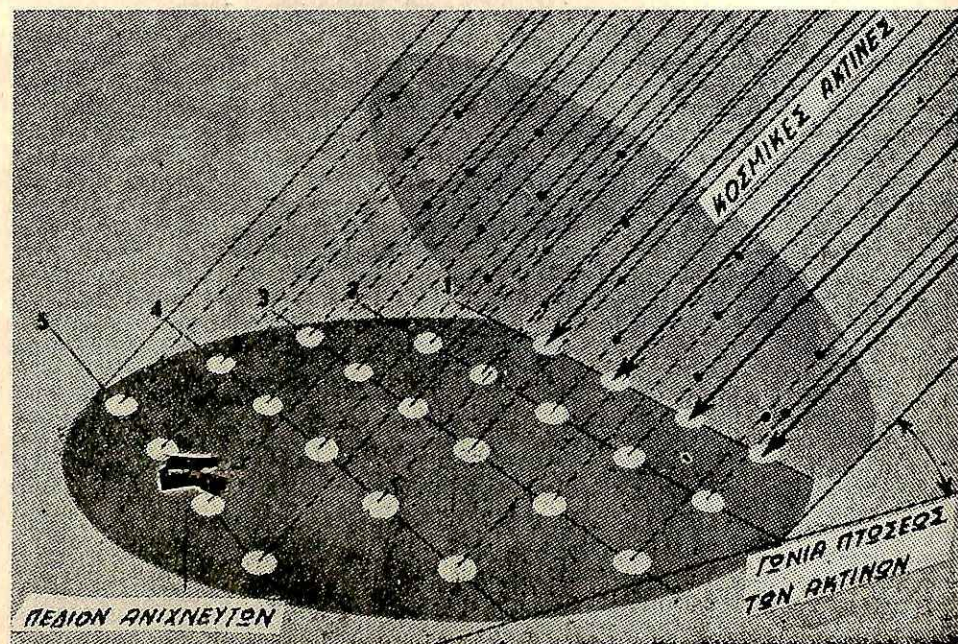
ΤΟ 1912, ο Αμερικανός φυσικός Έρς, χάρη σ' ένα αερόστατο, που χρησιμοποίησε σε ύψος 5.000 μέτρων απέδειξε ότι οι ακτίνες αυτές, στις όποιες όφειλεται ή μυστηριώδης έκμνη-δένιση των απομονωμένων φύλλων χου-σου του ηλεκτροσκοπίου, είχαν έξωγή-ινη προέλευση. Έπρεπε, λοιπόν, να αναζητηθεί ή άφετηρία τους κάπου στον ούρανό. Οι σχετικές έρευνες συστημα-τοποιήθηκαν από τó 1926 και πέρα. Έτσι σήμερα, ξέρουμε πολλά πράγμα-τα για τη «συμπεριφορά» των ακτίνων αυτών. Δεν ξέρουμε, όμως, απόλυτως τίποτε για την καταγωγή τους.

Οι κοσμικές ακτίνες είναι έλαφροι ατομικοί πυρήνες, που ταξιδεύουν στο Διάστημα με ταχύτητα λίγο κατώτε-

ρη εκείνης του φωτός. Ός πυρήνες, δη-λαδή άτομα χωρίς ηλεκτρόνια, έχουν θετικό φορτίο, γιατί τó ηλεκτρόνιο που είναι άρνητικώς φορτισμένο, ίσσορρο-πεί ακριβώς τó θετικό φορτίο του πυρή-να. Η έλαφρότης τους, έξ άλλου, ό-φείλεται στο ότι οι περισσότερες και συγκεκριμένα τά 80—90%, είναι πυ-ρήνες υδρογόνου, δηλαδή άπλά πρωτό-νια. Κάπου 10% των κοσμικών ακτί-νων είναι πυρήνες του στοιχείου ήλιου, αποτελούμενοι από δυό πρωτόνια και δυό ουδετερόνια. Τά υπόλοιπα ανήκει σε βαρύτερους πυρήνες, που μερικοί φτάνουν τó ατομικό βάρος που έχει τó θειάφι (32,06). Τά δεδομένα αυτά, που όφείλονται στους μετρητές Γκερνγκφ του τρίτου Σπούννικ, έπαλήθευσαν τους υπολογισμούς που είχαν γίνει νωρίτερα.

Όταν εισέλθουν στην ατμόσφαιρα

ΟΤΑΝ αυτά τά άπειροελάχιστα σω-ματίδια εισέλθουν στη γήινη α-τμόσφαιρα, έχουν τόσο ταχύτητα ώστε προκαλούν τη διάσπαση των πυ-ρήνων διαφόρων ουσιών που συναντούν

(όξυγόνου, άζώτου κ.λ.π.). Αυτές οι συγκρούσεις προκαλούν τη δημιουργία έλληπαλλήλων νέων σωματιδίων, που καταλήγουν στον σχηματισμό μιας με-γάλης «δέσμης», εκτάσεως πολλές φο-ρές εκατοντάδων ή και χιλιάδων τετρα-γωνικών χιλιομέτρων.

Ο καθηγητής Όζέ, στον όποιον όφεί-λεται ή ανακάλυψη του φαινομένου αυ-τού, τó έκανε κατανοητό με μια ώραία παρομοίωση. «Φαντασθήτε, — λέει — ένα ποδηλατιστή που με όλη την τα-χύτητά του εισορμά ανάμεσα σε πλη-θος κόσμου. Μπορούμε να αναπαραστή-σουμε τη διαδρομή του, έξεταζόντας τη θέση των θυμάτων του. Η όρμητικότης του άνέτρεψε ένα αριθμό ατόμων κι' αυ-τά, πέφτοντας, άνέτρεψαν άλλα. Τά θύ-ματα αυτά είναι ή λεγομένη δευτερεύ-ουσα ακτινοβολία. Η πρωτεύουσα είναι ή ποδηλατιστής.

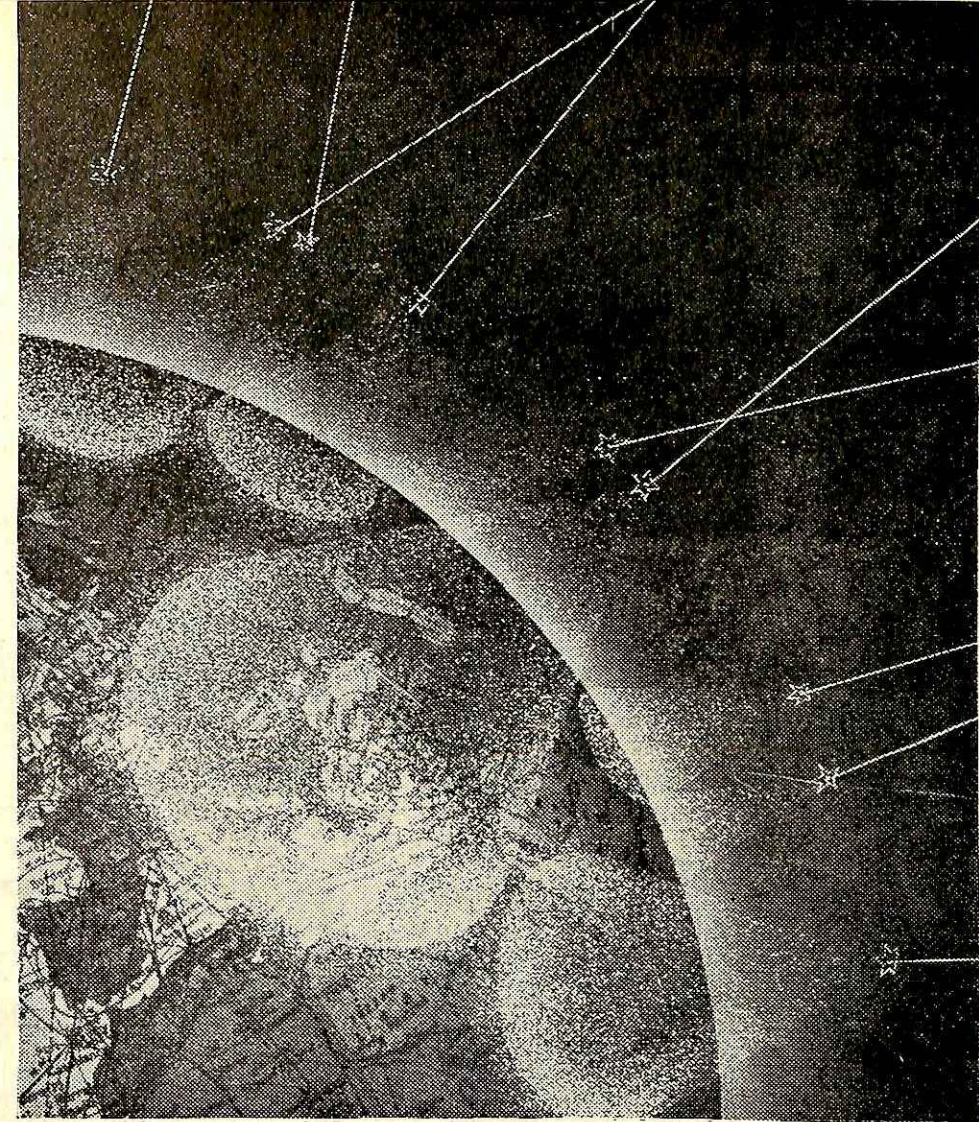
Σε κάθε δευτερόλεπτο περίπου, ένα δισεκατομμύριο δισεκατομμυρίων κο-σμικών σωματιδίων εισδύουν στη γήι-νη ατμόσφαιρα κατ' αυτόν τόν τρόπο. Ποιά ήταν ή τροχιά τους πριν συναν-τήσουν την ατμόσφαιρά μας; Δηλαδή, ποιά ήταν ή πρωτεύουσα ακτινοβολία των κοσμικών αυτών σωματιδίων; Οι έπιστήμονες σκέφθηκαν στην αρχή, ότι θα άρκουσε να καθορισθεί αυτή ή τρο-χιά, για να ανακαλυφθεί ή άφετηρία των κοσμικών ακτίνων. Άλλά γρήγορα διεπίστωσαν ότι ή τροχιά τους δεν είχε καμμία σχέση με την πηγή τους. Γιατί; Άπλούστατα, γιατί τά κοσμικά σωμα-τίδια, μια κι' είναι φορτισμένα, ύφί-στανται την επίδραση του μαγνητικού πεδίου του Διαστήματος. Έτσι, ή πο-ρεία τους άνάμεσα στα διάφορα ούρά-νια σώματα, είναι έξαιρετικά πολύπλο-κη. Μοιάζει πió πολύ με τó τρέξιμο έ-νος ξετρελλαμένου άγριμιού παρά με τη διαδρομή ενός βλήματος.

Τά ταχύτερα σωματίδια ίσως άποκαλύψουν τó μυστικό

ΑΛΛΑ όλες οι κοσμικές ακτίνες δεν ταξιδεύουν με την ίδια ταχύτητα. Πολλές άπ' αυτές κινούνται με πολλή μεγάλη ταχύτητα κι' αυτό είναι μια βάση ένδειξη ότι έχουν ύποστει λιγώτερη μαγνητική επίδραση στην περιπλάνησή τους. Η έξέτασή τους, λοι-πόν, είναι ιδιαίτερα ένδιαφέρουσα, για-τί ακριβώς αυτή ή μεγάλη ταχύτητά τους σημαίνει ότι έχουν λιγώτερες παρεκκλί-σεις στη διαδρομή τους κι' έπομένως βρίσκονται πió κοντά στην ίδεατή βλη-ματική τροχιά τους, στην άκρη της ό-ποιας πρέπει να υπάρχει ή άφετηρία τους. Ο καθηγητής Μπρούνο Ρόσσι, επί δέκα χρόνια τώρα, προσπαθεί με βάση αυτόν τόν συλλογισμό να βρεί την πηγή των κοσμικών ακτίνων. Άλ-λά, ως αυτή τη στιγμή, οι παρατηρή-σεις του δεν καρποφόρησαν.

Άπεναντίας, όλες οι προσπάθειές του να «τοποθετήσει» την «συμπεριφο-ρά» των ταχυτάτων αυτών σωματιδίων στις διάφορες θεωρίες, που φιλοδοξού-σαν να εξηγήσουν την προέλευση των κοσμικών ακτίνων, απέτυχαν. Καμμία άπ' αυτές τις θεωρίες δεν ταίριαζε και δεν έναρμονιζόταν με την ταχύτη-τα και τη διαδρομή των σωματιδίων αυτών.

Κατά την πρωτεύουσα διαδρομή τους, οι κοσμικές ακτίνες μοιάζουν με βλή-ματα που δεν εκτόξευσε κανένα πυρο-βόλο. Οι ταχύτερες ακτίνες του Δια-στήματος — γράφει ή Ιταλός έπιστή-

μων σ' ένα πρόσφατο άρθρο του — που άποτύπωσε έπανελημμένα τις διαδρο-μές τους πάνω στον ούράνιο χάρτη, εί-μαι πία βέβαιος ότι δεν προέρχονται από κανένα άγνωστο άστρο. Έρχονται άπ' όλες τις κατευθύνσεις.»

Η θεωρία του Χούλ

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ χρειάστηκε 26 χρό-νια για να διαπισώσει ότι οι ά-κτίνες αυτές προέρχονται από τó Διάστημα. Τώρα, λοιπόν, ύστερα από τόσες προσπάθειες και τόσους κόπους, είμαστε άναγκασμένοι να υποθέσουμε, ότι αυτά τά σωματίδια, που αποτελούν-ται από ύλη σαν τη γνωστή μας, από υδρογόνο, από άνθρακα, από σίδηρο, δεν προέρχονται από τά άστρα, άλ-λά από τó χάος του Διαστήματος. Τίθεται, λοιπόν, τó έρώτημα: μήπως έ-πιβεβαιώνεται έτσι ή θεωρία της συνε-χούς δημιουργίας, που διετύπωσε με τόσο τέλημ ή Άγγλος άστρονόμος Χούλ; Σύμφωνα μ' αυτή την έκδοχή, που αποτελούσε ως τώρα μια σχεδόν έντελώς άστήριχτη είκόσια, τó μηδέν των κενών χώρων του Σύμπαντος «γεν-νά» διαρκώς πυρήνες υδρογόνου κι' αυτό άκριβώς τó ύποτιθέμενο φαινόμενο είναι τó κλειδί με τó όποιο εξηγείται ή προέλευση της ύλης.

Η ύπόθεση ότι οι κοσμικές ακτίνες έχουν σχέση με τη θεωρία του Χούλ, είναι θέβια γοητευτική, άλλα παραμέ-νει πρός τó παρόν άπλη ύπόθεση. Θα χρειασθούν πολλές ακόμα έρευνες, για να ύψωθεί στη θέση των θεωριών που κατέρριψε ή Μπρούνο Ρόσσι μια άλλη, σαν αυτή που συνδυάζεται με τη θεωρία

του Βρετανού άστρονόμου. Τό μόνο, λοιπόν, που ή Ιταλός έπι-στήμων κατάρθωσε, είναι ότι ίσoπέδω-σε τó έδαφος των θεωριών, που είχε οί-κοδομηθεί ως τώρα για την προέλευση των κοσμικών ακτίνων.

ΩΣΤΟΣΙΟ, ή Μπρούνο Ρόσσι δεν είναι καθόλου άπαισιόδοξος, ύ-στερα άπ' αυτό τó «καταστροφι-κό» του έργο.

Στó άρθρο του, που προαναφέραμε, ή διάσημος αυτός έρευνητής γράφει: «Δεν είναι άπίθανο, τά άστρα των γαλαξιών όπου αναζήτησα την πηγή των κοσμικών ακτίνων, να εκτείνονται πió πió πέρα άπ' ό,τι νομίζουμε. Μπο-ρεί οι γαλαξίες να έχουν μιάν άφανή επέκταση, όποτε ή ίδεα ότι οι κοσμι-κές ακτίνες προέρχονται κι' από κενούς χώρους του Διαστήματος θα είναι πλά-νη. Η άστροφυσική πρέπει να κατα-στρώσει καινούργια προγράμματα για να ξεκαθαρίσει τó ζήτημα αυτό. Η αναζήτηση της πηγής των κοσμι-κών ακτίνων είναι λογικό να υποθέσου-με ότι πρέπει να κατευθυνθεί πρός τά άστρα κι' όχι πρός τά κενά του Διαστή-ματος. Με τις έρευνες, που έγιναν ως τώρα, άσφαλώς γεννήθηκε μια καινούρ-για έπιστήμη. Η έπιστήμη αυτή βρί-σκεται ακόμα στα σπάργανα, άλλα για τó μέλλον της έπιτρέπεται κάθε άισιοδοξία. Στó τέλος, άργά ή γρήγο-ρα, ή άνθρωπος θα ανακαλύψει από που ακριβώς προέρχονται οι ακτίνες αυτές που δομολογίζουν άδιάκοπα τη Γή μας.»

ΜΙΣΕΛ ΓΚΑΡΝΙΕ

Οι πιο θερμές ακτίνες του ήλιου είναι κείνες που δεν βλέπουμε—οι υπέρυθρες ακτίνες. Υπέρυθρες ακτινοβολίες εκπέμπονται από κάθε θερμό σώμα, και μ'όλο που το μάτι μας δεν μπορεί να τις συλλάβει, τις αισθανόμαστε ως θερμότητα. Άμετρητες είναι οι πρακτικές εφαρμογές των υπέρυθρων ακτίνων στο σύγχρονο κόσμο—στον πόλεμο και στην ειρήνη...

ΟΤΑΝ λιαζόμαστε στην άκρογαλιά έχουμε την εντύπωση ότι το «φως» του ήλιου, οι φωτεινές ακτίνες του, μάς θερμαίνουν. Σφάλμα. Οι φωτεινές ακτίνες έχουν κάποια θερμότητα, αλλά οι πιο θερμές είναι κείνες που δε βλέπουμε, οι άορατες ακτίνες του ήλιου.

Γύρω στα 1800 ένας διάσημος Άγγλος σοφός, ο σερ Ουίλλιαμ Χέρσελ, πειραματιζόταν μ' ένα πρίσμα. Άφηνε μια δέσμη ηλιακών ακτίνων να πέσει πλαγίως πάνω σε μιαν από τις έδρες του πρίσματος και στον απέναντι τοίχο του σκοτεινού θαλάμου σχηματιζόταν το «φάσμα» του ηλιακού φωτός, έπτα χρώματα που άρχιζαν απ' το μαύι και κατέληγαν στο κόκκινο, με ενδιάμεσα το λουλακί, το βαθυγάλο, το πράσινο, το κίτρινο και το πορτοκαλί. Ο Χέρσελ θερμομέτρησε αυτά τα χρώματα. Οι διαφορές θερμοκρασίας που παρουσίαζαν ήταν ανεπαίσθητες. Άλλ' όταν έβαζε το θερμομέτρο του κ α τ ω από το κόκκινο χρώμα, στο σκοτάδι του θαλάμου, το θερμομέτρο ανέβαινε. Ήταν φανερό πως ο ήλιος μάς έστειλε κάποια μορφή ακτινοβολίας, την οποία το μάτι μας δεν μπορούσε να συλλάβει, αλλά μπορούσαμε να την αισθανθούμε ως θερμότητα.

Αυτή την ακτινοβολία ο Χέρσελ την ονόμασε «υπέρυθρη», επειδή τη βρήκε κάτω από το κόκκινο χρώμα του ηλιακού φάσματος.

★

ΜΕΤΑ τον Χέρσελ, οι έμπιστήμονες εξακολούθησαν να έρευνούν αυτή την περιοχή των άορατων «θερμικών» ακτινοβολιών άλλ' οι πρακτικές εφαρμογές της ανακαλύφως άρχισαν στα πρώτα χρόνια του αιώνα μας. Ήταν εξακριβώθηκε πως οι υπέρυθρες ακτίνες μπορούσαν να χρησιμοποιούν στην αντίχρυση άγνωστων υλικών. Άν έζουμε μια δέσμη υπέρυθρων ακτίνων πάνω σε οποιαδήποτε χημική ουσία, ή ουσία αυτή θ' απορροφήσει ώριμμένα τμήματα του υπέρυθρου φάσματος και θ' αφήσει άλλα τμήματα να περάσουν ανάμεσα της. Κάθε μόριο της φύσεως απορροφά διαφορετικό

τμήμα του υπέρυθρου φάσματος. Η μέθοδος αυτή είναι ιδεώδης για τις χημικές αναλύσεις—ή μάλλον κατοργεί τις χημικές αναλύσεις. Μπορούμε π. χ. να διαπιστώσουμε από ποια συστατικά αποτελείται ένα υγρό ή τα συστατικά ενός στερεού μεταλλικού μίγματος χωρίς να καταφύγουμε στην πολύπλοκη χημική ανάλυση, που έχει το μειονέκτημα ότι καταστρέφει το δείγμα που αναλύεται. Η μέθοδος της ανάλυσεως με υπέρυθρες ακτίνες χρησιμοποιείται σήμερα εύρυτα στα χημικά, βιολογικά, ιατρικά και

μένουν αναισθητές στη θερμοκή ακτινοβολία. Τώρα κατασκευάζονται φωτογραφικά γαλακτώματα, με βάση μια χρωστική ουσία, την κυανίνη, που τα κάνει ευαίσθητα στις υπέρυθρες ακτίνες. Οι Άμερικανοί κατασκεύασαν μια συσκευή, τον «ατμογράφο», που παίρνει φωτογραφίες στο απόλυτο σκοτάδι (γιατί ακόμα κι όταν οι φωτεινές ακτίνες λείπουν, υπάρχουν πάντα πηγές θερμικής ακτινοβολίας. Κάθε θερμό σώμα εκπέμπει υπέρυθρες ακτίνες).

Οι Γερμανοί χρησιμοποιή

χρησιμοποιείται το «συντελεστή». Είναι ένα όργανο που προσαρμόζεται στην κάννη του τουφεκιού και «φωτίζει» το στόχο με υπέρυθρες ακτίνες.

Χάρη σε ειδικά γυαλιά που μετατρέπουν την υπέρυθρη σε φωτεινή ακτινοβολία, ο σκοπευτής μπορεί να πυροβολήσει με ακρίβεια στο απόλυτο σκοτάδι. Το ίδιο περίπου σύστημα επιτρέπει στους οδηγούς των στρατιωτικών αυτοκινήτων να κινούνται τη νύχτα χωρίς ν' ανάβουν τους προβολείς.

Τάνες, αυτοκίνητα, κάθε μηχανήμα, που λειτουργεί, αποτελεί πηγή θερμικής ακτινοβολίας. Πύραυλοι έφωδιασμένοι με «κυτόταρα» ευαίσθητα σ' αυτές τις ακτινοβολίες μπορούν κυριολεκτικά να «κυνήγουν» το στόχο τους.

ΤΟ ΑΟΡΑΤΟ ΦΩΣ

Τα θαύματα της υπέρυθρης ακτινοβολίας

φαρμακευτικά εργαστήρια. Στις Ηνωμένες Πολιτείες χρησιμοποιείται ακόμα και στα εγγληματολογικά και τα ιατροδικαστικά εργαστήρια. Π.χ. ο δρ Τζέιμς Μάννινγκ, φυσικοχημικός στην υπηρεσία της αμερικανικής αστυνομίας, απέδειξε ότι με τις υπέρυθρες ακτίνες μπορεί ν' ανακαλυφθεί ο τόπος προελεύσεως του δπιου. Έξ αιτίας των διαφορετικών συστατικών του έδαφους, το δπιο π. χ. της Τουρκίας και το δπιο της Κίνας απορροφούν διαφορετικό τμήμα του υπέρυθρου φάσματος. Η μέθοδος υιοθετήθηκε από την ειδική υπηρεσία των Ηνωμένων Έθνών που ασχολείται με την καταπολέμηση των ναρκωτικών.

★

ΣΤΗ φωτογραφική τεχνική οι υπέρυθρες ακτίνες άνοιξαν, κυριολεκτικά, ένα νέο κόσμο. Έξαιτίας των υπέρυθρων ακτίνων, οι φωτογράφοι (θερμικοί) και οι ηλεκτρομαγνητικές ακτινοβολίες είναι οδασιαστικά της ίδιας φύσεως, «κύματος» με διαφορετικό μήκος, ώριμμένη συνηθισμένη. Οι συνηθισμένες φωτογραφικές πλάκες είναι ευαίσθητες μόνο στα μικρά μήκη κύματος, δηλαδή στις φωτεινές ακτίνες, άλλ' όπως και το ανθρώπινο μάτι, παρ

σαν πρώτοι κατά τον τελευταίο πόλεμο, τις υπέρυθρες ακτίνες στη φωτογραφική τεχνική: Φωτογράφιζαν τις άκτες της Άγγλίας από το Καλαί και μάλιστα χωρίς να ένοχλούνται από την όμίχλη, γιατί η θερμική ακτινοβολία της γης διαπερνάει τους ύδατους. Τη νύχτα «φωτίζουν» τις άγγλικές άκτες με προβολείς υπέρυθρων ακτίνων και φωτογράφιζαν τις κινήσεις των Άγγλων.

Άλλ' οι πολεμικές εφαρμογές των υπέρυθρων ακτίνων είναι άμετρητες.

Η. χ. μπορεί ν' αντίχρυνθεί το καμουφλάζ των έχθρικών στρατευμάτων. Το καμουφλάζ έχει έναν προορισμό: να ξεγελάει το μάτι. Άλλά το μάτι είναι ευαίσθητο μόνο στις φωτεινές ακτίνες, ενώ, όπως έζουμε, τ' αντίχρυμνα εκπέμπουν και μια υπέρυθρη ακτινοβολία, περισσότερο ή λιγότερο έντονη, ανάλογα με το βαθμό της θερμοκρασίας τους. Ο πιλότος του αναγνωριστικού αεροπλάνου μπορεί να μην αντίληφθεί την ύπαρξη ενός χρωματικά καμουφλαρισμένου εργοστασίου, αλλά το εργοστάσιο είναι μια πηγή θερμότητας που γίνεται αισθητή με τα κατάλληλα όργανα που συλλαμβάνουν τις υπέρυθρες ακτίνες.

Στον αμερικανικό στρατό

ΑΛ' ως ξανάρθουμε στις ειρηνικές εφαρμογές. Ένα τέλει υλοποιημένος τόπος φασματοσκοπίου, το «φασματοφωτόμετρο» που χρησιμοποιείται στην Άμερική, ωδήγησε στην συνθετική παραγωγή της κορτιζόνης, του φαρμάκου κατά της αρθρίτιδος. Το ίδιο όργανο, που χρησιμεύει στην ανάλυση των υπέρυθρων ακτίνων, επέτρεψε στον καθηγητή Κούιτσερ, του πανεπιστημίου του Σικάγου, να καθορίσει τη σύνθεση των δακτυλίων του Κρόνου και να διαπιστώσει την ύπαρξη διοξειδίου του άνθρακος στον Άρη.

Με το φασματοφωτόμετρο, κατάλληλα ρυθμισμένο για την αντίχρυση του άνθρακος διοξειδίου, ο χειροϋργος μπορεί ν' αντίληφθεί τις άναπαίστες μεταβολές στην άναπνοή του άρρώστου κατά την έγχυση και ο άναίσθητολόγος θα ρυθμίσει τη χορήγηση του άναίσθητικού.

Και στη γεωργία το όργανο αυτό είναι πολύτιμο: Τα φυτά εκλύουν διοξείδιο του άνθρακος, που μπορεί ν' αντίχρυνθεί με τις υπέρυθρες ακτίνες. Άνάλογα με την ποσότητα του διοξειδίου που εκλύεται μπορεί ν' διαπιστωθεί η κατάσταση της υγείας του φυτού.

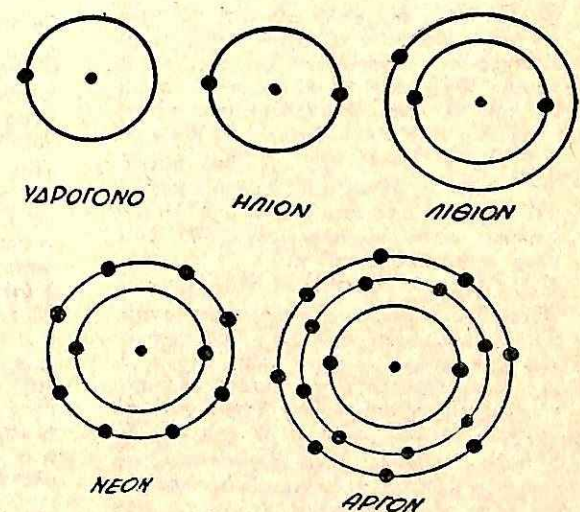
ΠΩΣ ΑΡΧΙΣΕ Η ΖΩΗ

Η χημεία είναι μαζί με τη βιολογία μια από τις έμπιστήμες που έρευνούν το μυστήριο της ζωής. Η πρόοδος που έχει κάνει τα τελευταία χρόνια, την βοηθεί άποφασιστικά σ' αυτήν την έρευνα. Πώς, όμως, γίνεται η έρευνα από τη χημεία; Ποιές διαδικασίες της ζωής άφορα; Και ποιά είναι η σημασία της στη γενικότερη, την πλατύτερη έρευνα που επιχειρεί η έπιστήμη σά σύνολο, για νά λύσει το μεγάλο άινιγμα της καταγωγής της ζωής;

6. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΝΩΣΕΙΣ

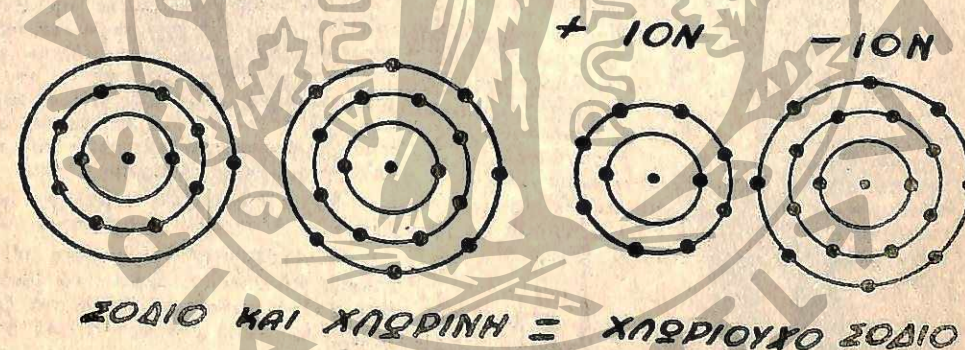
ΣΤΗ σύντομη περιγραφή των διαδικασιών της ζωής στο προηγούμενο κεφάλαιο αναφέρθηκαν δυο είδη χημικών ουσιών. Ο άνθρακας, το άζωτο, το υδρογόνο και το οξυγόνο είναι παραδείγματα χημικών στοιχείων. Το νερό, το διοξείδιο του άνθρακα, η χλωροφύλλη κι η άιμωνία είναι παραδείγματα χημικών ενώσεων. Τα στοιχεία είναι τα οικοδομικά υλικά με τα όποια κατασκευάζονται όλες οι χημικές ουσίες. Υπάρχουν έκατοδ. περίπου διαφορετικά στοιχεία. Οι ενώσεις είναι συνδυασμοί διαφόρων στοιχείων που συγκρατούνται ένωμένα με χημικούς δεσμούς. Υπάρχουν έκατοντάδες χιλιάδες διαφορετικές ενώσεις, γιατί υπάρχουν τόσο πολλοί διαφορετικοί τρόποι που μπορούν νά συνδυασθούν τα στοιχεία.

Όποιοδήποτε δείγμα ενός στοιχείου ή μιας ενώσεως αποτελείται από μικροσκοπικά σωματίδια που λέγονται μόρια. Κάθε μόριο αποτελείται από ένα ή περισσότερα άτομα ο μ α, που είναι τα μικρότερα δυνατά σωματίδια των στοιχείων. Ένα μόριο νερού λ.χ. αποτελείται από δυο άτομα υδρογόνου και ένα άτομο οξυγόνου. Η πραγματική αυτή παρουσίαζεται με το μοριακό τύπο H_2O της, ένα στενογραφικό τρόπο για νά γράφουμε πόσα άτομα κάθε είδους υπάρχουν στο μόριο. Ο τύπος για το νερό είναι H_2O . Το γράμμα H (στη χημεία χρησιμοποιείται το λατινικό αλφάβητο) αντιπροσωπεύει το υδρογόνο, το γράμμα O το οξυγόνο και ο αριθμός 2, μετά το H, μάς λέγει ότι υπάρχουν δυο άτομα υδρογόνου στο μόριο. Ένα μόριο αερίου οξυγόνου αποτελείται από δυο άτομα οξυγόνου και έχει έτσι το μοριακό τύπο O_2 . Το διοξείδιο του άνθρακος έχει τον τύπο CO_2 (ένα άτομο άνθρακα και 2 άτομα οξυγόνου σε κάθε μόριο). Η άιμωνία έχει τον τύπο NH_3 (ένα άτομο άζωτου και τρία άτομα υδρογόνου σε κάθε μόριο). Η έπιστήμη της χημείας μελετά πώς σχηματίζονται, διασπώνται ή μεταβάλλονται οι ενώσεις.

ΟΤΡΟΠΟΣ που συνδυάζονται τα άτομα για νά σχηματίσουν ενώσεις έξηγείται από τη δομή των ατόμων. Κάθε άτομο αποτελείται από τρία είδη μικροτέρων σωματιδίων: πρωτόνια, νετρόνια (ουδετερόνια) και ηλεκτρόνια. Τα πρωτόνια και τα νετρόνια είναι συσσωρευμένα στο κέντρο του ατόμου, στον πυρήνα. Τα ηλεκτρόνια περιβάλλουν τον πυρήνα και περιστρέφονται γύρω απ' αυτόν όπως η Γη κι' οι πλανήτες περιστρέφονται γύρω στον Ήλιο. Τα ηλεκτρόνια και τα πρωτόνια είναι σωματίδια φορτισμένα με ηλεκτρισμό. Κάθε ηλεκτρόνιο έχει αρνητικό ή φόρτιση και κάθε πρωτόνιο έχει θετική ή φόρτιση της ίδιας δύναμης. Έπειδι είναι ηλεκτρικώς φορτισμένα, τα ηλεκτρόνια και τα πρωτόνια άσκούν ηλεκτρικές δυνάμεις τα μέν στα έ. Δυο ηλεκτρικά φορτία του ίδιου είδους έχουν την τάση ν' άπωθούνται ή ν' άπομακρύνονται το ένα από το άλλο. Αντίθετα φορτία έχουν την τάση νά έλκονται μεταξύ τους. Τα νετρόνια (ουδετερόνια) είναι ηλεκτρικώς ουδέτερα. Δεν έχουν ηλεκτρικό φορτίο και δεν άσκούν ηλεκτρική δύναμη.

Έξ αιτίας των πρωτονίων που περιέχει, ένας πυρήνας έχει θετικό φορτίο.

Η μεταβίβαση ηλεκτρονίων από ένα άτομο σε άλλο.

διο. Τό πρώτο στρώμα, τό πλησιέστερο στον πυρήνα, έχει χώρο για δύο ηλεκτρόνια. Τό δεύτερο και τρίτο έχουν χώρο για όκτώ ηλεκτρόνια τό καθένα. "Αν ταξινομήσουμε τά άτομα τών διαφόρων στοιχείων σύμφωνα μέ τόν αριθμό πρωτονίων που έχουν στον πυρήνα ή σύμφωνα μέ τόν αριθμό ηλεκτρονίων που έχουν γύρω στον πυρήνα, τό πρώτο άτομο θα ήταν υδρογόνο (H), τό μικρότερο κι' ελαφρότερο απ' όλα τά άτομα. "Έχει ένα πρωτόνιο στον πυρήνα του κι' ένα ηλεκτρόνιο στο πρώτο στρώμα. "Ακολουθεί άμέσως κατόπιν τό ή λ ι ο ν (He), που έχει δύο πρωτόνια στον πυρήνα και δύο ηλεκτρόνια στο πρώτο στρώμα. "Έτσι τό πρώτο στρώμα είναι συμπληρωμένο. Τό επόμενο στοιχείον είναι τό λ ι θ ι ο ν (Li) μέ τρία πρωτόνια στον πυρήνα. "Έχει δύο ηλεκτρόνια στο πρώτο στρώμα και ένα στο δεύτερο. Καθώς προχωρούμε στον πίνακα, κάθε άτομο έχει ένα ηλεκτρόνιο περισσότερο από τό άμέσως προηγούμενο άτομο και τό δεύτερο στρώμα σιγά σιγά γεμίζει. Τό δεύτερο στρώμα συμπληρώνεται στο ν έ ο ν (Ne), που έχει δύο ηλεκτρόνια στο πρώτο στρώμα και όκτώ στο δεύτερο. Τό τρίτο στρώμα αρχίζει μέ τό σ ό δ ι ο ν (Na) που έχει δύο ηλεκτρόνια στο πρώτο στρώμα, όκτώ στο δεύτερο και ένα στο τρίτο. Τό τρίτο στρώμα συμπληρώνεται στο ά ρ γ ο ν (Ar), που έχει δύο ηλεκτρόνια στο πρώτο στρώμα, όκτώ στο δεύτερο και ένα στο τρίτο. Μετά τό άργον ή δομή τών ατόμων γίνεται πιο πολύπλοκη, γιατί στα μεγαλύτερα αυτά άτομα βρίσκονται καμιά φορά ηλεκτρόνια σ' ένα εξωτερικό στρώμα, μολοντί ένα εσωτερικό στρώμα δεν είναι πλήρες.

Χημική δραστηριότητα

ΧΗΜΙΚΗ συμπεριφορά ενός ατόμου εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος από τά ηλεκτρόνια στο εξωτερικότατο στρώμα. "Αν τό στρώμα αυτό είναι πλήρες, ή ταξίθετηση τών ηλεκτρονίων είναι σταθερή και τό άτομο τείνει νά τήν διατηρήσει χωρίς μεταβολή. "Αν τό στρώμα δεν είναι πλήρες, τό άτομο τείνει νά τό συμπληρώσει ή νά τό χάσει. "Ένα άτομο μέ συμπληρωμένο εξωτερικό στρώμα διατηρεί τά ηλεκτρόνιά του άδιατάρακτα κι' όταν ακόμα πλησιάζει κι' άλλα άτομα. "Ατομα αυτού του είδους δεν συνδυάζονται μέ άλλα άτομα για νά σχηματίζουν ενώσεις. Είναι χημικώς ά δ ρ α ν ή. Τά άερανή στοιχεία είναι τά ά δ ρ α ν ή ή α έ ρ ι α: ήλιο, νεό, άργό, κρυπτό και ξένο. "Ένα άτομο μέ άσμπληρωτό εξωτερικό στρώμα τό συμπληρώνει ή τό χάνει δίνοντας σ' αυτό ή παίρνοντας απ' αυτό ηλεκτρόνια. Αυτό συνεπάγεται ανταλλαγήν ηλεκτρονίων μέ άλλα άτομα. "Έτσι άτομα αυτού του τύπου συνδυάζονται μέ άλλα άτομα είναι χημικώς ενεργά και σχηματίζουν ενώσεις.

Τά χημικώς ενεργά άτομα που τά εξωτερικά ηλεκτρόνιά τους βρίσκονται στο δεύτερο στρώμα, είναι τό λίθιο, τό βερύλλιο, τό βόρο, ό άνθρακας, τό άζωτο, τό όξυγόνο και τό φθόριο. Στα

πρώτα τρία από τά άτομα αυτά, είναι τό μισό μονάχα εξωτερικό στρώμα γεμάτο. "Ένας εύκολος τρόπος για νά άποκτούν συμπληρωμένο εξωτερικό στρώμα είναι νά χάνουν τά ηλεκτρόνια του δεύτερου στρώματος. Τότε τό πρώτο στρώμα, που είναι ήδη πλήρες, γίνεται τό εξωτερικό στρώμα. "Έτσι τό λίθιο, τό βερύλλιο και τό βόρο τείνουν νά χ α ν ο υ ν ή λ ε κ τ ρ ο ν ι α. Τό λίθιο έχει νά χάσει ένα ηλεκτρόνιο, τό βερύλλιο δύο και τό βόρο τρία. Στο θείο, χλώριο και άργό, τό εξωτερικό στρώμα είναι περισσότερο από τό μισό γεμάτο. "Τά άτομα αυτά μπορούν ν' άποκτήσουν εύκολά ένα πλήρες εξωτερικό στρώμα παίρνοντας άρκετά επί πλέον ηλεκτρόνια ώστε νά έχουν όκτώ ηλεκτρόνια στο δεύτερο στρώμα. "Έτσι τό άζωτο, τό όξυγόνο και τό φθόριο ά ρ π α ζ ο υ ν ή λ ε κ τ ρ ο ν ι α. Τό άζωτο παίρνει τρία ηλεκτρόνια, τό όξυγόνο μόνο δύο και τό φθόριο ένα για νά συμπληρώσουν τό δεύτερο στρώμα. "Όλα τά άτομα, που έχουν μόνο λίγα ηλεκτρόνια στο εξωτερικό στρώμα τους, χάνουν ηλεκτρόνια. "Όσα χρειάζονται λίγα μόνον επί πλέον ηλεκτρόνια για νά συμπληρώσουν τό εξωτερικό στρώμα τους, άρπάζουν ηλεκτρόνια. Οί χημικοί όνομάζουν τά πρώτα ή λ ε κ τ ρ ο θ ε τ ι κ ά σ τ ο ι χ ε ι ά και τά δεύτερα ή λ ε κ τ ρ ο α ρ ν η τ ι κ ά σ τ ο ι χ ε ι ά. "Ο άνθρακας, που βρίσκεται στη μέση του πίνακα, μπορεί νά άποκτήσει συμπληρωμένο εξωτερικό στρώμα είτε χάνοντας τέσσερα ηλεκτρόνια, είτε κερδίζοντας τέσσερα ηλεκτρόνια. "Η μέση θέση του δίνει σ' αυτόν —όπως θα ίδούμε άργότερα— ιδιαίτερες ιδιότητες.

Πώς τά άτομα συγκρατούνται

ΕΝΑ άτομο σοδίου (νατρίου) είναι άτομο που χάνει ηλεκτρόνια και έχει νά χάσει ένα. "Ένα άτομο χ λ ω ρ ι ο ν είναι άτομο που άρπάζει

ηλεκτρόνια και χρειάζεται ένα ηλεκτρόνιο για νά συμπληρώσει τό εξωτερικό στρώμα του. "Έτσι, όταν ένα άτομο σοδίου πλησιάζει ένα άτομο χλωρίου, τό άτομο σοδίου μεταβιβάζει ένα ηλεκτρόνιο στο άτομο χλωρίου. Τό άτομο σοδίου που έχει χάσει ένα ηλεκτρόνιο ονομάζεται ι ο ν σοδίου. Τό άτομο χλωρίου που έχει κερδίσει ένα ηλεκτρόνιο, ονομάζεται χ λ ω ρ ι ο υ χ ο ν ι ό ν. Πριν από τή μεταβίβαση του ηλεκτρονίου και τό άτομο σοδίου και τό άτομο χλωρίου είναι ηλεκτρικώς ουδέτερα, γιατί στο καθένα απ' αυτά τό θετικό φορτίο τών πρωτονίων στον πυρήνα ίσοροπείται από τό άρνητικό φορτίο τών ηλεκτρονίων γύρω από τόν πυρήνα. Μετά τήν μεταβίβαση, όμως, του ηλεκτρονίου, ή ίσοροπία αυτή καταστρέφεται. Τό ιόν σοδίου έχει περισσότερα πρωτόνια παρά ηλεκτρόνια και έτσι έχει θετική φόρτιση. "Ονομάζεται θ ε τ ι κ ό ν ι ο ν. Τό χλωριούχο ιόν έχει περισσότερα ηλεκτρόνια παρά πρωτόνια και έχει έτσι άρνητικό φορτίο και ονομάζεται ά ρ ν η τ ι κ ό ν ι ο ν. "Εφ' όσον τό ιόν σοδίου και τό χλωριούχο ιόν έχουν αντίθετα φορτία, έ λ κ ο ν τ α ι με τ α ξ ύ τ ο υ ς. Τό καθένα έλκει τό άλλο και σχηματίζουν μία ένωση. "Η ένωση αυτή, τό χ λ ω ρ ι ο υ χ ο ν ν ά τ ρ ι ο ν, είναι τό κοινό μαγειρικό άλάτι. Αυτό είναι ένα παράδειγμα ενός τρόπου που συνδυάζονται τά άτομα για νά σχηματίσουν ενώσεις.

"Όταν ένα άτομο μεταβιβάζει ηλεκτρόνια σε ένα άλλο άτομο που χάνει ή ηλεκτρόνια γίνεται θετικών ιόν και τό άτομο που παίρνει ηλεκτρόνια γίνεται άρνητικών ιόν. Τά αντίθετα φορτισμένα ιόντα έλκουν τό ένα τό άλλο. Συνδέονται μέ μία δύναμη που λέγεται ι ο ν ο ρ κ η ς δύναμη.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ: Κίνηση και ιδιότητες τών ηλεκτρονίων.

Ο ΚΑΠΝΟΣ, ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ ΤΩΝ ΑΓΡΙΩΝ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Οί πρωτόγονες φυλές της Βορείου Αυστραλίας χρησιμοποιούν τόν καπνό της φωτιάς για νά συνεννοηθούν μεταξύ τους. "Όταν οί νέοι θγαίνουν στο κυνήγι οί γέροι μένουν κοντά στη φωτιά και, μέ διάφορους τρόπους, χρησιμοποιώντας πάντα τόν καπνό, καταφέρνουν νά διαβιβάσουν ώρισμένα μηνύματα στους άνδρες της φυλής που βρίσκονται μακριά. "Ο τόπος και ό χρόνος που θα ύψωθεί ό καπνός, τό σχήμα της στήλης του καπνού, ό αριθμός τών στήλων του καπνού που θα ύψωθούν σε διάφορα σημεία, έχουν όλα τή σημασία τους.

"Ο καπνός είναι όλόκληρη συνθηματική γλώσσα για τούς πρωτόγονους της Αυστραλίας και μπορεί νά πάρει διάφορες μορφές.

Συνδυάζοντας τις μορφές οί Αυστραλοί έκφράζουν νοήματα, κάποτε άρκετά πολύπλοκα. Ξέρουν νά δίνουν τήν κατάλληλη μορφή και τό χρώμα στον καπνό ρίχνοντας στη φωτιά ξερά ή χλωρά ξύλα, διάφορα χόρτα κλπ. Τό σύνολο, είναι ένα έκπληκτικό στην τελειότητά του σύστημα όπτικού τηλεγράφου...

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ και ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ προβλήματα

Ο κ. Γουένητ έδειχνε σαν χαμένος. —Λέτε νά πιάσει αυτό τό κόλπο; ρώτησε δύσπιστα —Είμαι σίγουρος είπε ό κ. Π. Π. "Ακολουθήστε τις οδηγίες μου και οί πιθανότητες είναι 97οο ύπέρ της έπιτυχίας σας.

1. Η περίπτωση του δυσαρεστημένου συζύγου

Διήγημα της ΑΓΑΘΑ ΚΡΙΣΤΙ

ΧΩΡΙΣ άμφιβολία, μιá από τις πιο άξιαγάπητες ικανότητες του κ. Πάρκερ Παϊήν ήταν εκείνος ό τόσο συμπαθητικός του τρόπος. "Ένας τρόπος, που ένέπνεε έμπιστοσύνη. "Ένα είδος έμπιστοσύνης του άγνωστου πελάτη πολύ παράδοξο, κάτι σαν παραδοχή ή παράδοση άνευ όρων, μόλις έμπαινε ό πελάτης μέσα στο γραφείο του.

"Εκείνο τό πρωινό, ό καινούργιος του πελάτης λεγόταν Ρέτζιναλντ Γουένητ, ένας τύπος, ύπως τό διεπίστωσε άμέσως ό κ. Παϊήν, που δυσκολευόταν νά έκφράσει μέ λέξεις ένα συναίσθημα, ή γενικότερα ότι σχετιζότανε μέ τόν ασηματικό κόσμο του ανθρώπου.

"Ήταν ένας άνθρσπος ψηλός, μέ όμορφα, μπλε μάτια κι' ένα ύφος εύχάριστο. —Είδα τήν άγγελία σας, καταλαβαίνετε... Νόμισα πως θα μπορούσα νάρθω. "Ήθελα μιá ευκαιρία...

"Ο κ. Π. Π. τόν βοήθησε:— "Όταν πάνε άσχημα τά πράγματα, ό καθένας γυρνεί μιάν ευκαιρία.

— Αυτό άκριβώς, αυτό. Θάθελα νά βρω μιá ευκαιρία ν' άρπαχτώ από μιάν όποια ευκαιρία... Τά πράγματα μου ήρθαν άσχημα, κύριε Πάρκερ Παϊήν, και δεν ξέρω τί νά κάμω... Δύσκολα, καταλαβαίνετε ή; Δύσκολα...

— Αυτό, άκριβώς, θα αντιμετώπισουμε... Καί ξέρω τί πρέπει νά κάμω. Είμαι ειδικός για κάθε ανθρώπινη άδυναμία και στενοχώρια...

— Ναί, ναί — ένα είδος "εψήλης συμβουλής" και οδηγίες για τά περαιτέρω.

— "Όχι άκριβώς. "Άλλωστε, τά ανθρώπινα προβλήματα, μπορούν νά καταχωρηθούν σε δύο — τρεις κύριες κατηγορίες: "Τάραχουν γυναίκες που ύποφέρουν έξ αιτίας τών συζύγων τους. Καί άντρες.. (στάθηκε και τόν κύτταξε μέ νόημα).. που ύποφέρουν από τή συμβίωση μέ τή γυναίκα τους..

— Πέσατε, λοιπόν, στην περίπτωση... κούνανε κείνος τό κεφάλι του.

— Μιλήστε μου, λοιπόν, γι' αυτή τήν περίπτωση, είπε ό κ. Παϊήν.

— Δεν έχω πολλά νά σας πώ: "Η γυναίκα μου ζητεί διαζύγιο, για νά παντρευτεί κάποιον άλλο.

— Συνηθισμένη περίπτωση.. "Όμως έσεις, πως αισθάνεσθε για κείνην;

— Τήν αγαπώ, είπε απλά ό κ. Γουένητ, και... καταλαβαίνετε βέβαια...

— "Ο κ. Παϊήν τόν κύτταξε μέ κατανόηση. "Αν ό πελάτης του είχε μεταχειριστεί άλλες λέξεις, π. χ. «τ ή λατρεύω», «άν τ ή χάσω, θα πεθάνω» κλπ. άσφαλώς δεν θα ήτανε πιο σαφής.

— Γιατί ήρθατε σε μένα; τόν ρώτησε.

— Δεν ξέρω, γέλασε κείνος ντροπαλά. Ξέρετε, δεν είμαι πολύ έξυπνος. Δεν μπορώ νά τά βγάλω πέρα εύκολα. Νόμιζα πως.. δηλαδή, ίσως νά μπορούσατε νά μέ συμβουλευόσαστε για κάτι. Συμφωνήσαμε για ένα διάστημα 6 μηνών — μέσα σ' αυτό τό διάστημα, αν δεν αλλάξει γνώμη εκείνη, τότε εγώ θα φύγω. "Ο,τι κι' αν κάνω όμως τώρα, τήν ένοχλεί και τήν

ένεουρίζει. Θα σας πώ γιατί, κ. Παϊήν. "Όπως σας τό είπα και πριν, δεν είμαι πολύ έξυπνος. "Αγαπώ τά σπόρ, και δεν ενδιαφέρομαι ιδιαίτερα για τήν τέχνη, τήν μουσική και τά τέτοια. "Η γυναίκα μου πάλι, είναι αλλοιώδης. Είναι έξυπνη. Καί τής άρέσει ή ζωγραφική, ή όπερα, και τά κονσέρτα, και βέβαια, εκεί διαφωνούμε. Αυτός ό «άλλος», καταλαβαίνετε: "Ένας τύπος μέ μακριά μαλλιά, καλλιτέχνης, και είναι μέσα σε όλα. Μιλάει όλη τήν ώρα γι' αυτά. "Εγώ πάλι, δεν μπορώ...

"Ο κ. Π. Π. τόν διέκοψε.

— Είσαστε παντρεμένος, πόσα χρόνια; "Εννέα; Καί συμπεραίνω απ' τή στάση σας, πως θα είχατε πάντοτε μαζί τής, τό ίδιο άπολογητικό ύφος... Λάθος, αγαπητέ μου, λάθος! Θα μπορούσατε νά τής είχατε επιβληθεί μέ τήν έπιτυχία σας στα σπόρ. Κι' ακόμα θα μπορούσατε νά μιλήτε για τήν τέχνη, γενικά, για τά ενδιαφέροντα της γυναίκας, μ' ένα ύφος σαν νά μη σας ένδιέφεραν έδλες αυτές οί άνοησίες που άπασχολούν τή γυναίκα σας», καταλάβετε;

"Ο κ. Γουένητ τόν κύτταξε έκπληκτος.

— Καί τώρα, τί νομίζετε, πως πρέπει νά κάνω;

— Αυτό είναι τό πρόβλημα. "Ο,τι άκριβώς δάπρεπε νάχατε κάμει έδώ και έννέα χρόνια. Τώρα είναι πολύ καθυστερημένο και σχεδόν αδύνατο. Θα κάνουμε όμως, κάτι άλλο, μιá νέα τακτική άς πούμε... Είχατε ποτέ σας σχέσεις μέ άλλες γυναίκες;

— "Ασφαλώς όχι ποτέ!...

— Λάθος. Πρέπει ν' αρχίσετε τώρα!

— Νομίζω όμως, συγγνώμη γι' αυτό που σας λέω αλλά.. νομίζω, πως ή γυναίκα μου θα βρεί τότε μιάν ευκαιρία γιό νά φύγει πιο εύκολα, δεν είν' έτσι;

— Δεν ξέρετε καλά τόν ανθρώπινο χαρακτήρα κ. Γουένητ. Καί, ιδιαίτερα, δεν ξέρετε τις γυναίκες, καταλάβετε; Σύμφωνα μέ τή γυναικεία νοοτροπία είσαστε ένα άχρηστο ύποκείμενο, ένας χαμένος άνθρωπος. Κανέναν δεν σας χρειάζεται. Ποιά, λοιπόν, είναι ή αξία σας για τήν

— Σας εύχαριστώ πολύ, κ. Π. Π.

Ίδια τη γυναίκα σας, όταν κανένας δεν σας χρειάζεται; 'Υποθέστε τώρα, πώς ή γυναίκα σας, ανακαλύπτει μιαν έκδηλη επιθυμία και μαζί τις φανερές ενέργειές σας να ξαναβρείτε την ελευθερία σας. Τι νομίζετε, πώς θα κάνει;

— Θα είναι πολύ ευχαριστημένη. — Μπορεί ναί, μπορεί και όχι. 'Εξ άλλου, όταν διαπιστώσει πώς έχετε κατακτήσει μιαν έξοχη νέα γυναίκα, άμέσως οι μετοχές σας θ' άνεβοϋν! 'Η γυναίκα σας θα φοβηθεί τότε πώς όλοι οι φίλοι και οι γνωστοί, θα ξέρουν πώς έσείς είσα-στε έκείνος που ζήτησε τὸ διαζύγιο, γιατί άπλούστατα, τὴ θαρεθήκατε. Κι' αυτό, θα τὴν ένοχλήσει φοβερά!

— Νομίζετε; Έκανε άμήχανα ὁ κ. Γου-ένην.

— Είμαι βέβαιος. Δέν θάσαστε πιά ὁ «φτωχός μου άγαπημένος Ρέτζυ», αλλά αὐτός ὁ δάσκαλος, ὁ ἀνάσθητος ὁ Ρέτ-ζυ!.. Καί θα κάνει ὅτι μπορεί, γιά νά σας ξανακερδίσει..

— Ὁ κ. Γουένην έδειχνε σάν χαμένος:

— Λέτε νά πιάσει αὐτό τὸ κόλπο; ῥώ-τησε δύσπιστα.

— Είμαι σίγουρος, εἶπε ὁ κ. Π. Π. 'Εκτός βέβαια, άν ή γυναίκα σας είναι τόσο πολύ έρωτευμένη με τὸν «άλλον» ὥστε δέν σας βλέπει πιά κι' οὔτε τῆς κάνει έντύπωση ή συμπεριφορά σας. 'Αλ-λά τέτοιο πράγμα, δέν θα υπάρξει, έλ-πίζω. Σίγουρα έφτιαξε αὐτή τὴν έρωτι-κή ιστορία, ἀπὸ αντίδραση καί μόνο, κι' ἀπὸ ἕνα αίσθημα άνίας γιά τὴν δικιά σας άδεξιότητα καί τὴν έλλειψη χαρακτήρος. 'Ακολουθήστε τις ὁδηγίες μου, καί οι πι-θανότητες είναι 97% ὑπὲρ τῆς επιτυχί-ας σας.

— 'Εν τάξει, εἶπε ὁ κ. Γουένην. Καί .. πόσα;

— 'Η ταρίφα γιά αὐτὲς τις ὑποθέσεις, είναι 200 λίρες προσηλωτικές..

— Ὁ κ. Γουένην έβγαλε ἕνα τσέκ καί τὸ υπέγραψε.

ΕΝΑ καλοκαιριτικό απόγευμα, ή "Ι- ρις Γουένην έμενε ξαπλωμένη σέ μιὰ πολυθρόνα, ντυμένη νεανικά καί μακιγιαρισμένη επίσης νεανικά, παρ' ὅλο πὸν πλησίαζε τὰ σούρανα!

Κουβέντιαζε με τὴ φίλη της, τὴν κυ- ρία Μάσινγκτον.

— Πές μου, ποὶ εἶναι αὐτὸ τὸ κο- ρίτσι; τὴ ρώτησε κείνη σέ μιὰ στιγμή.

— Μὴ ρωτᾷς ἔμένα, σήκωσε τοὺς ὡ- μους της κείνη. 'Ο Ρέτζυ μού τὴν έ- φερε

— εἶναι παλιά τὸν φίλη, εἶπε. Εέ- ρεις, βέβαια, ὅτι ποτὲ δέν άσχολεῖται με γυναίκες — καί τώρα μού τῶφερε ἔτσι, δλότιστα ξαφνικά, πὼς ήθελε νά τὴν φιλοξε- νήσουμε αὐτὴ τὴ δεσποινίδα Ντέ Σάρα γιά ἕνα Σάββατοκύριακο. Οὔτε τὸ περιμένα κατὶ τέτοιο, καταλαβαίνεις... 'Ο Ρέτζυ με γυναίκα!! Γέλασα με τὴν καρδιά μου.. — Ποῦ τὴν βόηκε; ρώτησε ή ἄλλη πε- ριερρα.

— Τὴν ήξερε ἀπὸ παλιά, ἀλλὰ φαί- νεται πὼς τώρα τὴ θυμήθηκε. Καί νά δεις, πὸν αὐτὴ ή έπισκεψή με διευκολύ- νει, γιατί εἶχα τύψεις πὸν τὸν άφρηνα μα- ναχὸ του καί τὸν παραινελοῦσα. Τώρα, φαίνεται, νά διασκεδάξῃ μ' αὐτὴ τὴν κοπέλλα, κι' ἴσως νά νομίζει κιόλας πὼς μπορεί καί νά τὸν ζηλεύω. 'Ακου πρά- ματα, νά ζηλεύω ἐγώ! Ποιὸν παρακαλῶ: τὸν Ρέτζυ! 'Ας γελᾶσω!

— Εἶναι πολύ χαριτωμένη, παρατήρη- σε ή φίλη της. Καί.. άρετὰ ἐπικίνδυνη..

— Αὐτό, μάλλον με διευκολύνει, χα- μογέλασε αλνιγματικά κείνη. Νάτους,

ποῦ ἔρχονται...

'Η Μαντελέν ντέ Σάρα κι' ὁ Ρέτζυ Γουένην φάνηκαν σὸ μικρὸ μονοπάτι τοῦ κήπου. 'Εδειχναν πολὺ ξέγνοιαστοί, χα- ροῦμενοι καί γελοῦσαν κάθε τόσο με τὴν κουβέντα τους, πὸν φαινότανε πολὺ έν- διαφέρουσα γι' αὐτούς. Εἶχανε παίξει μιὰ παρτίδα γκολφ οἱ δύο τους, καί κείνη έδειχνε πολὺ ξαναμμένη ἀπ' τὸ παιχ- νίδι. Μόλις πλησίασαν, ἔπεσε γελώντας σέ μιὰ πολυθρόνα.

— Θάπρεπε νά παίξετε γκολφ, εἶπε ή Μαντελέν, στήν κυρία Γουένην. Χάνετε πάρα πολλά. Γιατί δέν δοκιμάζετε; 'Ε- χω μιὰ φίλη πὸν άρχισε πολὺ ἀργά νά παίξει, κι' ὥστόσο τὰ κατάφερε μιά χαρὰ — καί νά σκεφτεῖτε πὼς ήταν καί μεγα- λυτέρή σας!

— Δέν μ' ενδιαφέρουν αὐτὰ τὰ πράγ- ματα, εἶπε ή "Ιρις Γουένην ψυχρά.

— Δέν τὰ πᾶτε καλά με τὰ παιχνί- δια, ἔτσι; Κι' ἐγώ, δέν εἶμαι σέ φόρμα τοῦτο τὸν καιρό. 'Ωστόσο, χάρη σέ σένα (καί κόνταξε με θανμασμὸ τὸν Ρέτζυ), χάρη σέ σένα τὰ πῆγα θανμασία. 'Α, μὰ εἰσαί πράγματι ἕνας ὑπέροχος μάναν- τζερ. Καί νομίζω, — πὼς πρέπει τὸ ἴδιο κα- λά νά καταφέρνεις τὸ κάθε τί! Πρέπει νά- σαστε περήφανη γι' αὐτὸν κ. Γουένην.. 'Αλήθεια, πὼς τὸν κατατῆσατε τόσον και- ρὸ δικὸ σας; Πρέπει νάσαστε πολὺ ἔξυ- πνη.. 'Η, μήπως, τὸν εἶχατε κρυμμένο;

'Η "Ιρις Γουένην δέν ἀπάντησε. Πῆρε τὸ βιβλίο πὸν κρατοῦσε άνοιχτὸ ἀκόμα καί τῶθαλε πάνω σὸ τραπέζι, με χέρια πὸν τρέμανε φανερά.

— Εἶναι τόσο εὐγενικὸ ἀπὸ μέρους σας νά με φιλοξενεῖτε.. Καμμιά φορὰ οἱ γυ- ναίκες τὼν φίλων μου, τυχαίνει νά εἶναι ζηλιάρες. Καί τότε βρίσκονται σέ πολὺ δύσκολη θέση. Δέν νομίζετε καί σεις πὼς ή ζήλεια εἶναι ἕνα άνόητο συναίσθημα;

— 'Ασφαλῶς. Ποτέ μου δέν σκέφτηκα νά ζηλέψω τὸν Ρέτζυ!.

— Αὐτὸ εἶναι θανμασία, λοιπόν, εἰπε

ή Μαντελέν χαμογελώντας. Εἶχα νά δῶ τὸν Ρέτζυ ἔδῳ καί πολλὰ χρόνια, κι' έ- νοιωσα μιὰν άπογοήτευση, ὁμολογῶ, ὅ- ταν μού εἶπε πὼς ήταν παντρεμένος. Για- τί ὅλοι οἱ γοητευτικοί άντρες νά παντρεύ- ονται νωρίς;

— Χαίρομαι πὸν βρίσκεται τὸν Ρέτζυ τόσο πολὺ γοητευτικῶς.. εἶπε ή κυρία Γουένην.

— Μὰ εἶναι, δέν εἶν' ἔτσι; Τόσο ἡμορ- φη εμφάνιση, καί τόσο ἐπιδεξιότητα σὰ σπῶ — κι' ὅστερα, αὐτὴ ή δῆθεν άδια- φορία του, γιά τις γυναίκες, εἶναι νομί- ζω κατὶ πὸν μᾶς αἰχμαλωτίζει, δέν νο- μίζετε;

— 'Υποθέτω, πὼς θάχετε πολλοὺς φί- λους, εἶπε ή "Ιρις Γουένην με σκληρὴ φω- νή.

— Καί, βέβαια, χαμογέλασε ή Μαντελέν. Προτιμῶ τοὺς άντρες ἀπὸ τις γυναίκες. 'Αλλωστε, δέν ἔγινα ποτὲ φίλη με τις γυ- ναίκες, δέν με συμπαθοῦν, ἔρετε...

— 'Ισως γιατί εἰσαστε πολὺ «καλή» με τοὺς άντρες τους, εἶπε ή κυρία Μάσιγ- κτον ειρωνικά.

— Βρίσκετε; Κι' ὥστόσο, ἔρετε, πολ- λές φορές τοὺς λυπάμαι τοὺς φίλους μου. Εἶναι, πραγματικά, ἀξιολάτρευτοι άντρες, πὸν ἔχουν γυναίκες πληχτικὲς καί ψευτο- διανοούμενες, με νοιόνητες, δέν εἶν' ἔ-τσι; Νομίζω πὼς αὐτοὶ οἱ άνθρωποι, δέν ἔπρεπε νά μένουν γιά πάντα δεμένοι, με μιὰ γυναίκα πὸν, δέν τοὺς νοιώθει καί πὸν ἀσφαλῶς θα βρίσκει εὐχάριστη τὴ συντροφιά κάποιου σαχλο — ποιητῆ, ή κανενὸς δανδῆ πὸν ἀπαγγέλλει στίχους καί τὴ μαγεύει.. Νομίζω πὼς ἕνας άν- θρωπος πὸν ἔχει ἀποτύχει σὸ γάμο του, πρέπει νά χωρίζε καί ν' άρχίζει μιὰ νέα ζωή....

— 'Ασφαλῶς, εἶπε ή κυρία Γουένην.

'Η Μαντελέν σηκώθηκε λέγοντας πὼς πάει ν' ἀλλάξει καί άφηρε μόνες τις δύο φίλες.

(Μετ. Κ. Μητροπούλου)
ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Τὸ τέλος

Ἡ «Ἐταιρία Ἐπιπέδου Γῆς»

Ὁ κ. Σάμονελ Σέντον, 65 ἐτῶν, "Αγγλὸς ὑπῆκοος, ζωγράφος επι- γραφῶν καί γενικός γραμματέας τῆς «Διεθνούς Ἐταιρίας Ἐπιπέδου Γῆς», ἔξηγει πολὺ ἀπλά τις ἔξα- φανίσεις τὼν ἀνθρώπων πὸν ή ά- στυνομία δέν καταφέρει ποτέ νά ξαναβρεῖ! Οἱ άνθρωποι αὐτοὶ έ- φτασαν στήν άκρὴ τοῦ κόσμου καί ἔπεσαν σὸ χάος!

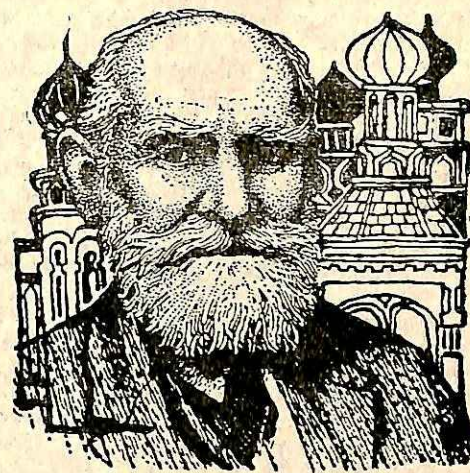
'Η εμφάνιση τοῦ κ. Σέντον καί τῆς Ἐταιρίας του σὸ προσκήνιο τῆς επικαιρότητας ὀφείλεται σὸ δόθρο ἑνὸς "Αγγλοῦ δημοσιογρά- φου πὸν τὸν περασμένο χρόνο εἶ- χε γράψει, παρεμπιπτότως, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νά υπάρχουν σήμε- ρα άνθρωποι πὸν πιστεύουν ὅτι ή Γῆ εἶναι επίπεδη καί ὅχι σφαιρι- κή. 'Ο κ. Σέντον ἔσπευσε άμέσως νά πληροπορήσει τὸ δημοσιογράφο πὼς ὅχι μόνο υπάρχουν πολλοὶ τέ- τοιοι άνθρωποι, ἀλλ' εἶναι καί ὁργανωμένοι σ' ἑταιρία με σκοπὸ τὴ διάδοση τὼν ἰδεῶν τους. 'Η πληροφορία αὐτὴ κατέπληξε τὴν κοινὴ γνώμη καί ή άγγλικὴ τηλε- ὁραση ζήτησε μιὰ συνέντευξη ἀ- πὸ τὸν κ. Σέντον. 'Αλλὰ δυστυ-

χῶς, ὁ κ. Σέντον προσεβλήθη γιατί, κατὰ τὴ γνώμη του, στή διάρκεια τῆς συνεντεύξεως, τὸν μεταχειρίστηκαν με ειρωνικὴ διά- θεση καί δέν ἔδειξαν τὸν απαιτού- μενο σεβασμὸ γιά τις πεποιθήσεις του.

Τὰ μέλη τῆς Διεθνούς Ἐται- ρίας Ἐπιπέδου Γῆς πιστεύουν πὼς ή Γῆ εἶναι επίπεδη σάν πιάτο. Στὰ κράσπεδα τῆς επίπεδης Γῆς βρίσκεται ἕνα φράγμα ἀπὸ πάγο πὸν ὅποιος τὸ περάσει δέν ξα- ναγυρίζει ποτέ πίσω. Οἱ άνθρω- ποι πὸν ἔξαφανίζονται μυστηριω- δῶς περνᾶνε αὐτὸ τὸ φράγμα καί πέφτουν κάτω σὸ χάος.

Τὸ γεγονός ὅτι ἕνας ταξιδιω- τῆς πὸν κάνει τὸ γύρο τῆς Γῆς ἐπιστρέφει σὸ σημεῖο τῆς ἀρετη- ρίας του δέ θεωρεῖται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἑταιρίας ὡς σοβαρὸ επι- χείρημα ὑπὲρ τῆς σφαιρικότητας τῆς Γῆς: μιὰ μῦθα πὸν περπατεῖ στήν άκρὴ ἑνὸς πιάτου, φτάνει κι' αὐτὴ σὸ σημείο τῆς ἀρετηρίας της χωρὶς αὐτὸ νά σημαίνει ὅτι τὸ πιάτο εἶναι σφαιρικὸ.

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΠΟΥ ΩΘΗΣΕ ΣΤΙΣ ΠΛΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥ

Συχνά οἱ ἐπιστημονικὲς ἀνακαλύψεις εἶναι δίκο- πο μαχαίρι... Ὁ Ἰβάν Πέτροβιτς Παυλώφ, ἕνας ἀ- πὸ τοὺς ἀγνότερους ἐπιστήμονες τοῦ αἰῶνα μας, εἶχε τὴν άτυχία νά συνδέσει τ' ὄνομά του με μιὰν ἀπὸ τις μελανὲς κηλίδες τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ. Οἱ ἐπαναστατικὲς ἐργασίες του ἐπέδρασαν στή δισμόρφωση τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς ψυχο- λογίας — ἀλλὰ καί ὠδήγησαν στή στυγνότερη μέ-θοδο ἐξουθενώσεως τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, τις «πλύσεις τοῦ ἐγκεφάλου»...

ΟΙ ΣΚΥΛΟΙ ΤΟΥ ΠΑΥΛΩΦ

'Απὸ τις ρυθμισμένες ἀντανακλαστικὲς ἀντιδράσεις στίς πλύσεις τοῦ ἐγκεφάλου

ΜΕ ΤΗΝ έντυπωσιακὴ δίκη τοῦ 'Α- μερικανοῦ πιλότου Φράνσις Πά- ουερς, πὸν ἔληξε πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες στή Μόσχα, δόθηκε άφορ- μή ν' άναφερθοῦν καί πάλι οἱ περί- φημες «πλύσεις τοῦ ἐγκεφάλου». 'Η εὐκολία με τὴν ὁποῖαν ὁ κατηγορούμε- νος «ὡμολογοῦσε» κάθε τι πὸν συνέ- φερε στήν κατηγορούσα άκρὴ, θεωρή-θηκε ὑποπτὴ σέ ὅσους παρακολούθη- σαν αὐτὴ τὴν πρὸ πολὺκροτὴ δίκη κα- τασκοπέας τῆς μεταπολεμικῆς ἐπο- χῆς. 'Αλλ' ὁ κατηγορούμενος εἶχε πραγματικά ὑποβληθεῖ στήν εἰδικὴ ψυ- χολογικὴ μεταχείριση πὸν ὀνομάζεται «πλύση τοῦ ἐγκεφάλου»; Αὐτὸ φαί- νεται ἀπίθανο στήν περίπτωσή τοῦ Φράνσις Πάουερς, ἀλλὰ δέ θα μάθου- με ἴσως ποτὲ τὴν ἀλήθεια.

«Ὅλοι ξέρουν πάνω κάτω τί εἶναι οἱ πλύσεις τοῦ ἐγκεφάλου (ὁ «Κόσμος» ἔχει άσχοληθεῖ διαδοχικά με τὸ ζήτη- μα σέ παλαιότερα τεύχη του). 'Αλλὰ λίγοι γνωρίζουν ὅτι τὰ σπέρματα τῆς ἀνακριτικῆς αὐτῆς μεθόδου — πὸν οἱ Ρῶσοι τῆς σταλινικῆς ἐποχῆς εἶχαν ά- ναγάγει σέ ἀληθινὴ ἐπιστήμη — βρί- σκονται στίς ἐργασίες τοῦ Ἰβάν Παυλώφ, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀγνότερους ἐπιστήμονες τοῦ αἰῶνα μας, βραβευ- μένου με τὸ Νόμπελ τῆς ἱατρικῆς, πὸν εἶχε τὴν άτυχία νά συνδέσει τ' ὄνομά του με μιὰν ἀπὸ τις μελανὲς κηλίδες τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ.

ΠΩΣ «μαθαίνουν» οἱ άνθρωποι καί τὰ ζῶα; 'Η λειτουργία τῆς μαθήσεως εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πρὸ συναρπαστικὰ προβλήματα τῆς ἐπιστήμης, ἕνα πρὸβλη- μα πὸν δέν μπορεί ἀκόμα νά θεωρηθεῖ ὡς ὀριστικά λυμένο.

Ὅταν «μελετᾶμε» τὰ μαθήματά μας ὡς μαθητὲς σὸ σχολεῖο, ὡς φοιτητὲς σὸ πανεπιστήμιο, ὅταν διαβάσουμε ἕνα βιβλίο, ή άκούμε μιὰ μορφωτικὴ έκπομ- πὴ σὸ ραδιόφωνο, ή παρακολουθοῦμε μιὰ μορφωτικὴ ταινία, χρησιμοποιοῦμε συνειδητὰ τὸ μυαλό μας γιά ν' ἀπορρο- φήσουμε γνώσεις. Μαθαίνουμε με τὸ συσχετισμὸ τὼν ἰδεῶν, τὼν έννοιῶν καί τὼν εἰκότων.

'Αλλὰ ή μάθηση δέν εἶναι πάντα συ- νειδητὴ. Αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερα γιά τὰ ζῶα. Χωρὶς τὸν ἐξελεγμένο ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο, χωρὶς ἰκανότητα σκέψεως καί λογικῆς ἀφαιρέσεως, πὼς μαθαίνουν νά φέρονται τὰ ζῶα; Καί ἔμεις οἱ ἴδιοι πὼς ἀποκοτῶμε διάφορες «συνήθειες» χωρὶς νά καταβάλλουμε συνειδητὴ προσπάθεια γιά νά τις ἀποκτήσουμε;

Αὐτὲς καί ἄλλες παρόμοιες ἐρωτήσεις ἀπασχολοῦσαν ἐπὶ αἰῶνες τοὺς ἐπιστήμο- νες καί τοὺς φιλόσοφους. Τῆς ποιοπορια- κῆς ἐρευνῆς σ' αὐτὸ τὸν τομέα τις ὀφεί- λουμε στὸν Παυλώφ πὸν ἀφιέρωσε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του σ' αὐ- τὰ τὰ προβλήματα. Οἱ ἐπαναστατικὲς ἐρ- γασίες τοῦ Παυλώφ ἐπέδρασαν στή δια- μόρφωση τῆς σύγχρονης ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας καί εἶχαν μιὰν ἀπήχηση ἀκό- μα καί στή φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ ἡγούμενος καί τὸ παπαδοπαίδι

Ο IBAN Πέτροβιτς Παυλώφ, γιὸς ἑνὸς φτωχοῦ ἱερέα, γεννήθηκε σὸ Ρυάζ, τῆς Ρωσίας, στίς 14 Σε- πτεμβρίου 1849. 'Ανῆκε σέ μιὰ πολυμε- λέστατη οἰκογένεια με ἑνδεκα παιδιά ἐκ τὼν ὁποῶν τὰ ἔξη πέθαναν σέ τραφερὴ

ἡλικία. Τὸ οἰκογενειακὸ του περιβάλλον ήταν μετριώτατο καί, φυσικά, οὔτε οἱ κάτοικοι τοῦ Ρυαζάν, οὔτε ή οἰκογένειά του, ὅπωπευθηκαν ποτὲ ὅτι τὸ φτωχὸ παπαδοπαίδι θα γινόταν μιὰ μέρα ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἐπιστήμονες τῆς ἐποχῆς μας.

'Απὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια, ὥστόσο, ὁ Ἰβάν Παυλώφ ἔδειξε πὼς εἶχε ἐρευ- νητικὸ πνεῦμα. 'Ηταν άχόρτατος φιλα- ναγνώστης καί καταβρόχδιζε με δουλειά κάθε βιβλίο πὸν ἔφευτε σὰ χέρια του. Τοῦ άρεσε επίσης νά δουλεύει καί στὸν κῆπο τοῦ πατέρα του καί νά παρακολου- θεῖ τὴν ἀνάπτυξη τὼν φυτῶν.

'Αλλ' ὁ άνθρωπος πὸν ἐπέδρασε περισ- σότερο στή διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρος τοῦ Παυλώφ δέν ήταν ὁ πατέρας του, ἀλλ' ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς 'Αγί- ας Τριάδας, κοντὰ σὸ Ρυαζάν, πὸν τὸν εἶχε βαφτίσει. Αὐτὸς ὁ ἡγούμενος ἔύ- πνησε καί καλλιέργησε τὴ φιλομάθεια τοῦ μικροῦ Παυλώφ καί ἀργότερα ἐνε- θάρρυνε κι' ἐνίσχυσε ἰδικὰ τις ἐπιστημ- ονικὲς του φιλοδοξίες.

Μετά τις γυμνασιακὲς σπουδὲς του, γράφτηκε σὸ πανεπιστήμιο τῆς Πετροῦ- πόλεως (πὸν λέγεται σήμερα Λένινγκραδ). Κατόπιν σπούδασε ἱατρικὴ στή Στρατιω- τικὴ Ἀκαδημία ἱατρικῆς τῆς Πετροπό- λεως. Τὸ 1879 πῆρε τὸ πτυχίο του καί τὸ 1884 ὀνομάσθηκε ἑκτακτὸς καθηγη- τῆς τῆς φυσιολογίας. Τὰ ἐπόμενα δύο χρόνια τὰ πέρασε στή Γερμανία γιά νά ἐπεκτείνει τις μελέτες του.

'Η πείρα πὸν ἀπέκτησε ὁ Παυλώφ στή Γερμανία ὀηρήξε παλίτιμη γιά τις μετα- γενέστερες πρωτοποριακὲς ἐρευνες. Δάσκαλοί του στή Γερμανία ήταν δύο ἀ- πὸ τοὺς μεγαλύτερους φυσιολόγους τοῦ 19ου αἰῶνα, ὁ Κάρλ Λούντβιχ καί ὁ Ρ. Χάιντενχάιμ.

Ὁ Παυλώφ ἐπέστρεψε στήν Πετροῦ- πολη καί λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1890 διορίστηκε τακτικὸς καθηγητῆς τῆς φυ- σιολογίας στή Στρατιωτικὴ Ἀκαδημία ἱ- ατρικῆς καί Διευθυντῆς τοῦ τμήματος φυσιολογίας σὸ Ἰνστιτοῦτο Πειραμα- τικῆς ἱατρικῆς τῆς Πετροπόλεως.

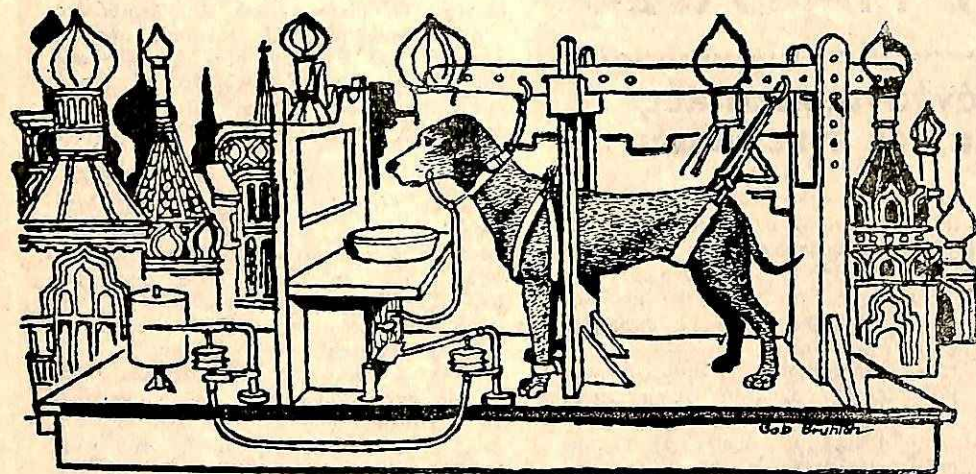
Οἱ ἐπιστήμονες δέν ἔχουν πάντα τὴν ἀντικειμενικὴ δυνατότητα ν' ἀφιερῶσουν ὅλη τους τὴ ζωὴ σὸ πεδίο ἐρευνᾶν πὸν ἔχουν διαθέσει. Ὁ Παυλώφ ὀηρήξε ἀ- πὸ τοὺς λίγους τυχεροὺς. Χάρη στήν ἔδρα του στήν Ἀκαδημία ήταν ἀπερί- σπαστος ἀπὸ διαιτικὲς μέριμνες καί εἶχε

στη διάθεσή του ένα τέλειο (για την εποχή του) ώριγο αναμμένο επιστημονικό εργαστήριο. 'Αντικείμενο των ερευνών του ήταν οι περίπλοκες φυσιολογικές λειτουργίες του ζωντανού οργανισμού. 'Από το 1879 ο Παυλὼφ είχε αρχίσει να δημοσιεύει μελέτες και άρθρα για τη λειτουργία της πέψης και σ' αυτό τον τομέα περιωρίστηκαν αρχικά οι έρευνές του. 'Εκ πρώτης όψεως φαίνεται παράδοξο το γεγονός ότι οι έρευνες για τη λειτουργία της πέψης ωδήγησαν σε τόσο σημαντικές ανακαλύψεις στον τομέα της ψυχολογίας.

Οι πεπτικές λειτουργίες

ΓΙΑ να μελετήσει τα φαινόμενα της πέψης των τροφών στο στομάχι του ζώου και για να εξετάσει τα γαστρικά υγρά που εκκρίνονται στα πεπτικά όργανα, ο Γερμανός καθηγητής Χάιντενχάιμ — στο εργαστήριο του οποίου μαθήτευσε ο Παυλὼφ — είχε πειραματισθεί με σκύλους. Στα πειράματα του Χάιντεν-

Μια συσκευή που χρησιμοποιούσε ο Παυλὼφ για τις «ρυθμισμένες αντανακλαστικές αντιδράσεις» των σκύλων.

χάιμ, όπως και σε κείνα που επρόκειτο αργότερα να κάνει ο Παυλὼφ, είχαν ληφθεί όλες οι απαραίτητες προφυλάξεις για να μην υποφέρουν τα πειραματόζωα. Αυτό το υπαγόρευαν οι ανάγκες του πειραματισμού και όχι απλώς η ζωοφιλία.

Ο Παυλὼφ τελειοποίησε την τεχνική του Χάιντενχάιμ. Με λεπτές χειρουργικές επεμβάσεις δημιουργούσε ένα θύλακα στο στομάχι του σκύλου — μια μικρογραφία στομάχου που άνοιγε στο έξωτερικό του σώματος. 'Απ' αυτό το θύλακα μπορούσαν να ληφθούν δείγματα των γαστρικών υγρών, καθαρών και όχι, ανάμικτων με τις μισοχωνεμένες τροφές. 'Η σύνδεση με το νευρικό και το κυκλοφορικό σύστημα έμενε ανέπαφη. Με τον τρόπο αυτό, ο Παυλὼφ μπορούσε να τοποθετήσει τροφές απ' ευθείας στο στομάχι του ζώου, ή να εμποδίσει τις τροφές που κατάπινε το ζώο να φτάσουν στο στομάχι.

Η πρώτη σειρά των πειραμάτων που διεξήγαγε ο Παυλὼφ πήρξαν από τα πιο σημαντικά πειράματα που έγιναν ποτέ σ' ένα εργαστήριο φυσιολογίας. Ο Παυλὼφ έκανε δυο σπουδαίες ανακαλύψεις: «Όταν οι σκύλοι έβλεπαν ή οσφραίνονταν την τροφή, το στόμα τους άρχισε να «ύγραίνεται». Οι άφθονες εκκρίσεις των σιελογόνων συνοδεύονται επίσης και από εκκρίσεις γαστρικών υγρών στο στο-

μάχι. «Όταν οι σκύλοι κατάπιναν την τροφή τους ή έκκριση γαστρικών υγρών αυξανόταν, έστω κι' αν ή τροφή δεν έφτανε στο στομάχι.

Με αυτό και άλλα πειράματα αποδείχθηκε εσφαλμένη ή επικρατούσα τότε θεωρία ότι μονάχα ο μηχανικός έρεθισμός της τροφής που γεμίζει το στομάχι προκαλεί την έκκριση των γαστρικών υγρών. Ο Παυλὼφ τοποθετούσε την τροφή (συνήθως πολτοποιημένο κρέας) απ' ευθείας στο στομάχι του ζώου και μάλιστα όταν ο σκύλος κοιμόταν ή πρόσεχε κάτι άλλο. 'Αλλά και στην περίπτωση αυτή οι αδένες του στομάχου εξακολουθούσαν να εκκρίνουν πεπτικά υγρά.

Τις εκκρίσεις του στομάχου που τις προκαλούσε απλώς ή όσμή ή ή θέα της τροφής, ο Παυλὼφ τις όνόμασε «ψυχικές εκκρίσεις». Τις εκκρίσεις κατά τη διάρκεια του ύπνου τις όνόμασε «χημικές εκκρίσεις». Δημοσίευσε τ' αποτελέσματα των ερευνών του το 1897 και το 1904 πήρε το βραβείο Νόμπελ της Ιατρικής.

αντανακλαστικής αντίδρασης.

Στην ψυχολογία, αντανακλαστική κίνηση ή αντίδραση λέγεται ένας τύπος αυτόματης ενεργείας που όφείλεται σε κάποιον έρεθισμό και βρίσκεται έξω από το συνειδητό έλεγχο της βούλησής. 'Η αντανακλαστική κίνηση είναι μια κίνηση άβλητη, αυτόματη.

Όταν απλώνουμε το χέρι μας π. χ. για να πάρουμε ένα βιβλίο, ή κίνηση αυτή είναι το αποτέλεσμα μιας συνειδητής σκέψης που σχηματίζεται στον εγκέφαλό μας (εθέλω αυτό το βιβλίο). 'Η σκέψη αυτή είναι ένα μήνυμα που διαβιβάζεται από το νευρικό σύστημα στους μύς του χεριού που εκτελούν τις κατάλληλες κινήσεις. Το χέρι μας βρίσκεται υπό συνειδητό έλεγχο.

Αλλά στην αντανακλαστική κίνηση ο εγκέφαλος δεν έχει καμιά συμμετοχή. «Όταν ο γιατρός χτυπάει μ' ένα σφυράκι το γόνατό μας, το πόδι μας εκλωσάει αυτόματα. Ο γιατρός λέγεται την αντανακλαστική λειτουργία του νευρικού συστήματος. Το χτύπημα στο γόνατο μεταδίδεται από τα νευρα στο νωτιαίο μυελό. Ο νωτιαίος μυελός στέλνει άμεσα ένα «μήνυμα» στους μύς του ποδιού που αντιδρούν μ' ένα κλώτσημα. 'Η βούλησή μας δεν έχει καμιά συμμετοχή σ' αυτή την κίνηση. Είναι μια «αντανακλαστική αντίδραση».

Τα φαινόμενα αυτά παρατηρούνται σε όλα τα ζώα που έχουν έστω και άποτυπώδες νευρικό σύστημα. 'Αλλά και στον άνθρωπο πολλές λειτουργίες εξαρτώνται από τις αντανακλαστικές αντιδράσεις. 'Η πέψη, ή ισορροπία, το περπάτημα, ή κατάσταση, ή αναπνοή κλπ. είναι αντανακλαστικά φαινόμενα. 'Επίσης, όταν ανοιγοκλείνουμε τα βλέφαρα για να προστατεύσουμε τα μάτια μας από το υπερβολικό φως ή τη σκόνη, όταν τραβάμε το χέρι μας αν τύχει ν' αγγίξουμε κάτι που καίει — όλα αυτά είναι αντανακλαστικές αντιδράσεις.

Ο Παυλὼφ έρχισε να μελετάει συστηματικά αυτά τα φαινόμενα μετά το 1900. Έπειτα από πολλά χρόνια πειραματισμών κατόρθωσε ν' αποδείξει ότι ώρισμένες από τις αντανακλαστικές αντιδράσεις μπορούν να «ρυθμιστούν» εκ των προτέρων, δηλαδή μπορούν να προκληθούν από έρεθισμούς που, υπό κανονικές συνθήκες, δε θα προκαλούσαν τέτοια φαινόμενα. Ο Παυλὼφ χρησιμοποίησε στα πειράματά του σχεδόν αποκλειστικά τους σκύλους. Οι σκύλοι είναι ιδεώδη πειραματόζωα για ψυχολογικά πειράματα, γιατί υποτάσσονται εύκολα κι' έχουν σχετικώς ανεπτυγμένη εύφύα. Αδτοι οι «σκύλοι του Παυλὼφ» έγιναν παροιμιώδεις στα επιστημονικά χρονικά.

Το περίφημο πείραμα των κουδουνιών

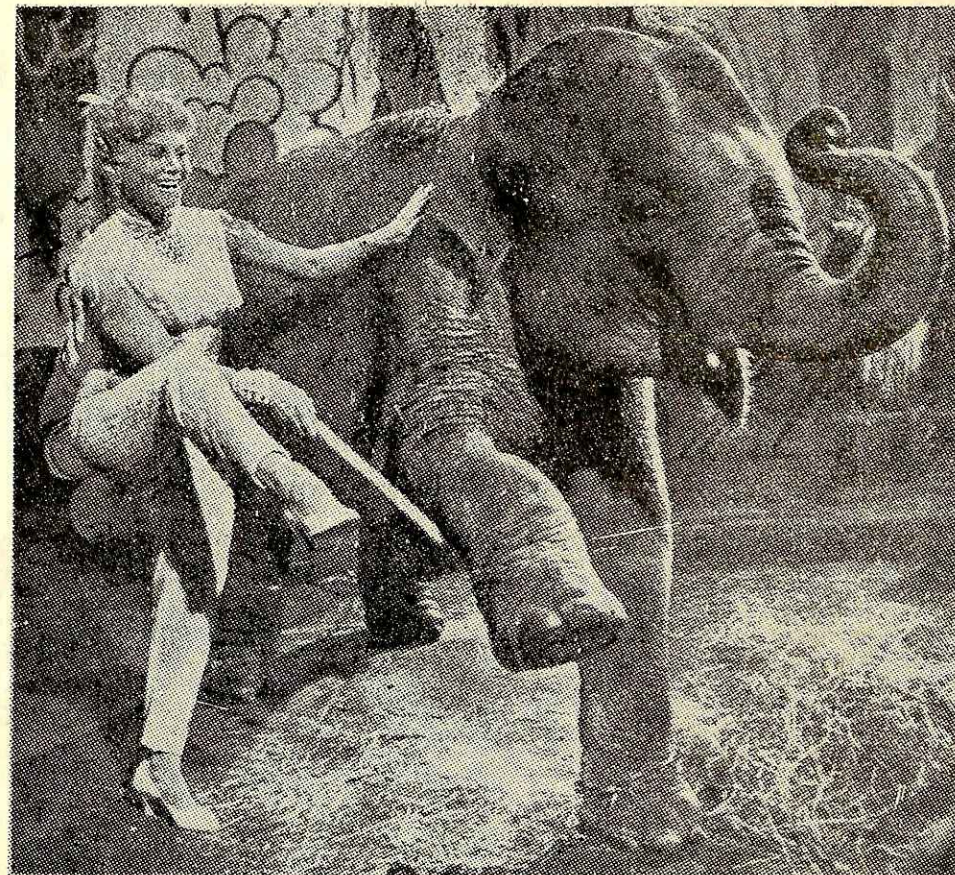
ΣΤΟ σκύλο, κανονικά, ή αντανακλαστική αντίδραση της σιελόρροιας παράγεται όταν το ζώο οσφραίνεται ή αντικρύσει την τροφή του. Με τον όσφραση ή όπτική έρεθισμό «ερεχουν τα σάλια» του ζώου. 'Αλλ' ο Παυλὼφ κατάφερε να προκαλέσει σιελόρροια μ' ένα ακουστικό έρεθισμό. Κάθε φορά που τάιζε τους σκύλους του χτυπούσε συγχρόνως ένα κουδούνι. Έπειτα από μερικές ήμέρες ο σκύλος «μάθαινε» πώς ή τροφή του συνοδεύεται πάντα από ένα κουδούνισμα. Έτσι, στο τέλος, ή αντα-

νακλαστική αντίδραση της σιελόρροιας μπορούσε να προκληθεί μόνο με το κουδούνισμα, έστω κι' αν δεν προσφερόταν καθόλου τροφή. Κάθε φορά που οι σκύλοι του Παυλὼφ άκουγαν ένα κουδούνι τα σάλια τους έτρεχαν σά ν' αντικρύζαν ένα όρεκτικό κόκκαλο ή σά να οσφραίνονταν ένα μπιφτέκι. Αυτή ήταν μια «ρυθμισμένη αντανακλαστική αντίδραση». Ο φυσιολογικός έρεθισμός της όσμης ή της όπτικής έντυπάσεως είχε «υποκατασταθεί από τον ακουστικό έρεθισμό του κουδουνισού.

Ο Παυλὼφ εξετέλεσε άμέτρητα πειράματα αυτού του τύπου κι' έκανε ακόμα δυο συστηματικές ανακαλύψεις: 'Αν το κουδούνι χτυπήσει τρεις ή τέσσερις φορές χωρίς να προσφερθεί τροφή στο σκύλο, το σάλιο παύει να εκκρίνεται γιατί το ζώο καταλήγει να «μάθει» ότι δεν έχει πιά τίποτα να περιμένει από το κουδούνισμα. 'Επίσης, όταν ή τροφή προσφέρεται στο σκύλο ή σε οποιοδήποτε άλλο ζώο μονάχα όταν εκτελέσει ώρισμένη κίνηση (π. χ. όταν σηκώσει το πόδι του) και αν αυτό επαναληφθεί πολλές φορές, το ζώο γρήγορα μαθαίνει τι πρέπει να κάνει για ν' αποκτήσει την τροφή του. Είναι κι' αυτό μια ρυθμισμένη αντανακλαστική αντίδραση: Μόλις αντικρύσει την τροφή του το ζώο σηκώνει αυτόματα το πόδι του. Παρεμπιπτόντως μπορούμε να σημειώσουμε ότι στο σημείο αυτό ο Παυλὼφ δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να επιβεβαιώσει πειραματικά αυτό που γνώριζαν εμπειρικά οι θηριοδαμαστές και οι εκγυμναστές ζώων από τα πανάρχαια χρόνια. Τ' αξιοθαύμαστα άκροβατικά νούμερα των ζώων του τσίρκου όφείλονται όλα στις ρυθμικές αντανακλαστικές αντιδράσεις και όχι στην εύφύα των ζώων.

Τα πειράματα του Παυλὼφ έδωσαν τις λογικές βάσεις για την καλύτερη κατανόηση όχι μόνο της συμπεριφοράς των ζώων αλλά και της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Ο Παυλὼφ πίστευε ότι ακόμη και ή πιο περίπλοκη συμπεριφορά των ζώων βασίζεται στις αντανακλαστικές αντιδράσεις. Τα ζώα «μαθαίνουν» συνδέοντας τους διάφορους έρεθισμούς του έξωτερικού κόσμου με το αποτέλεσμα τους. 'Αλλά και οι άνθρωποι δε μαθαίνουν μόνο με τη λογική και συνειδητή σύνδεση των έννοιών αλλά και με τις αντανακλαστικές αντιδράσεις. Όταν ή μητέρα δέρνει

Ο Παυλὼφ επιβεβαίωσε επιστημονικά αυτό που γνώριζαν εμπειρικά οι θηριοδαμαστές και οι εκγυμναστές ζώων από τα πανάρχαια χρόνια. Τ' αξιοθαύμαστα «νούμερα» των ζώων του τσίρκου όφείλονται όλα στις «ρυθμισμένες αντανακλαστικές αντιδράσεις».

το παιδί επειδή έσπασε ένα δάξο χρησιμοποεί χωρίς να το ξέρει τη μέθοδο του Παυλὼφ από την άναποδη. Το παιδί μαθαίνει ότι κάθε φορά που θα κάνει μια ζημιά θα επακολουθήσει ξυλοδαρμός. Έτσι αποφεύγει ν' αγγίξει τα εύθραυστα αντικείμενα. Όλο το παλιό παιδαγωγικό σύστημα (που σήμερα δυστυχώς έχει αρχίσει να εγκαταλείπεται εν όνόματι δήθεν «εξελιγμένων» ιδεών) στηρίζεται στις ρυθμισμένες αντανακλαστικές αντιδράσεις: ή καλή πράξη άμειβεται, ή κακή πράξη τιμωρείται και ή έννοια του καλού και του κακού ριζώνεται στην ψυχή του παιδιού από τα τρυφερά του χρόνια.

Ο ΠΑΥΛΩΦ τιμήθηκε πολύ κατά τη διάρκεια της ζωής του. Το 1907 έγινε μέλος της 'Ακαδημίας της Πετρούπολης και τον ίδιο χρόνο όνομάστηκε άντεπιστέλλον μέλος της Βασιλικής Έταιρίας του Λονδίνου. Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο έγινε γενικός διευθυντής του ρωσικού 'Ινστιτούτου Πειραματικής Ιατρικής και το 1928 έπίτιμο μέλος του Βασιλικού 'Ιατρικού Κολλέγιου του Λονδίνου.

Στα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Παυλὼφ άρχισε να ενδιαφέρεται για την ψυχιατρική. Το έκανε έντύπωση το γεγονός ότι ή συμπεριφορά των νευρωτικών ανθρώπων έμοιαζε πολύ με τη συμπεριφορά των σκύλων του σε ώρισμένα πειράματα. Ο Παυλὼφ υπήρξε ο πρώτος που προκάλεσε «τεχνητές νευρώσεις» στα ζώα. Και ή ανακάλυψη αυτή όδήγησε τους σταλινικούς άναγκιτές στη δημιουργία «τεχνητών νευρώσεων» στους φυλακισμένους που έπρεπε να «όμολογήσουν» κάτι που είχαν ή δεν είχαν κάνει.

Ο Παυλὼφ διεπίστωσε πώς ήταν δυνατή ή καταγραφή του νευρικού συστήματος του σκύλου με μίαν από τις τέσσερις αυτές μεθόδους:

α) Δίνοντας τροφή στο σκύλο έπειτα από έλαφρά ήλεκτροπληξία μπορούσε να «σπάσει» τα νευρα του σκύλου αυξάνοντας έλαφρά την ένταση του ρεύματος.

β) Αν δίνετε τροφή στο σκύλο άφου σημάνει ένα κουδούνι επί άρκια

3.500 ΓΛΩΣΣΕΣ

Υπάρχουν τουλάχιστον 3.500 διαφορετικές γλώσσες, νεκρές ή ζωντανές, που μιλήθηκαν ή μιλιοούνται σε κάποια περιοχή του κόσμου. Ο άριθμός αυτός, που όφείλεται στους ύπολογισμούς του γλωσσολόγου καθηγητού 'Ερικ Χάμππ του πανεπιστημίου του Σικάγου, είναι μάλλον συντηρητικός γιατί δεν περιλαμβάνει τις διάφορες νέθες γλωσσικές μορφές και τις τοπικές διαλέκτους.

Για τον καθηγητή Χάμππ, ό όρος «γλώσσα» σημαίνει ένα σύστημα λόγου που δεν γίνεται νοητό από κείνους που δεν το έχουν ειδικά μελετήσει. Οι τοπικές παραλλαγές μιας γλώσσας, έφ' όσον γίνονται νοητές από τους κατοίκους άλλων περιοχών της ίδιας χώρας, δε θεωρούνται ξεχωριστές γλώσσες, αλλά διάλεκτοι.

δευτερόλεπτα και δεν του δίνετε όταν το κοιμούνται χτυπάει επί μακρότερο χρονικό διάστημα, το νευρικό σύστημα του ζώου καταρρέει αν το κοιμούνται χτυπάει σε άνω χρονικά διαστήματα και το ζώο δεν ξέρει αν πρόκειται να του δοθεί τροφή ή όχι.

γ) "Αν ένας σκύλος έχει συνήθειες να παίρνει την τροφή του λίγα δευτερόλεπτα μετά το κοιμούνται, ή καθυστέρηση της τροφής του του προκαλεί τόσο ταραχή ώστε κάνει τα νεύρα του να σπάσουν.

δ) "Η τέταρτη μέθοδος στη μείωση της αντίστασης του ζώου με την εξαντλητική εργασία, την αργάστερα, τον πυρετό ή με τον ευνουχισμό του.

Αρχικά, οι «πλύσεις του έγκεφάλου» που έφάρμοζαν οι σταλινικοί ανακριτές στηρίζονταν κυρίως στην τέταρτη αυτή μέθοδο του Παυλώφ. Το πνεύμα εξασθενούσε μέχρι σημείου να καταρρεύσει το νευρικό του σύστημα, ώστε να δέχεται άβουλα κάθε τι που του υποδείκνυε ο άνακριτής. Αλλά τελευταία ή όμη αυτή μέθοδο αντικαταστάθηκε από τις λεπτότερες μεθόδους πειθαναγκασμού που αναφέρονται στις παραγράφους β και γ. Αυτές δεν αφήνουν κανένα σωματικό ίχνος και ο κρατούμενος φαίνεται άπολύτως υγιής όταν εμφανίζεται στο δικαστήριο για να «μολογήσει» ότι του έχει υπαγορευθεί.

Η μοίρα ενός έπιστήμονος

Σ Ε όρισμένα από τα πειράματα του Παυλώφ οι σκύλοι υποχρεώθηκαν να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ ενός κύκλου και μιας ελλείψεως. Οι σκύλοι μπορούσαν να μάθουν να διακρίνουν τη διαφορά μεταξύ ώρισμένων σχημάτων, αλλά οι κύκλοι και οι ελλείψεις ήταν ανώτερα από τις πνευματικές τους δυνάμεις. Τα πειράματα αυτά, τότε τους προκαλούσαν υπερδιέγερση και πότε νοσηρή απάθεια. "Όπωςδήποτε, σήμερα ξέρουμε πως ένα άγριο ζώο στο φυσικό του περιβάλλον δεν μπορεί να γίνει «νευρωτικό», αλλά στο εργαστήριο, αν υποχρεωθεί να αντιμετωπίσει ένα δύσκολο πρόβλημα, το νευρικό του σύστημα καταρρέει.

Πίσω από κάθε νευρώση υπάρχει μια ψυχική «σύγκρουση» και ο Παυλώφ παρέβαλε ώρισμένες παθήσεις της ανθρώπινης ψυχής — άμνησία, υστερία, άγχος — με διάφορες μορφές συμπεριφοράς των σκύλων που όταν αντιμετώπιζαν αυτά προβλήματα.

Για τον Παυλώφ υπήρχε τραγική ειρωνεία της μοίρας το γεγονός ότι έγινε

διάσημος χάρη στο λιγότερο σημαντικό μέρος των έρευνών του, — στην τομέα της φυσιολογίας — ενώ οι ψυχολογικές του έρευνες πέρασαν απαρατήρητες όπως τις ανέκλυψαν οι νεώτεροι «ανακριτές». Α-

Οι σκύλοι αποδείχθηκαν ιδεώδη πειραματόζωα για τα ψυχολογικά πειράματα του Παυλώφ. Υποτάσσονται εύκολα κι' έχουν σχετικώς ανεπτυγμένη εύφυια.

πό τότε τ' όνομά του έγινε γνωστό στη Δύση και συνδέθηκε, έντελως άδικα, με τη στυγνότερη μέθοδο εξουθενώσεως της ανθρώπινης συνειδήσεως που εφεύρε ποτέ ο άνθρωπος.

Πέθανε στις 27 Φεβρουαρίου 1936 σε ηλικία 86 ετών. Τίμησε ένας άγνος έπιστήμων που χάρη στην άκαταπόντη εργαιτικότητα του πλούτισε τη σύγχρονη έπιστήμη με καινούργιες πολύτιμες ανακαλύψεις. Οι σκύλοι μαρτύρησαν στα χέρια του, άλλ' ο πόνος τους δεν πήγε χαμένος. Είθε να μπορούσαμε να πούμε το ίδιο και για τ' ανθρώπινα πειραματόζωα που μαρτύρησαν υπό πολύ διαφορετικές συνθήκες...

Οι άνδρες κρύβουν τα χρόνια τους

Ο δρ Νάθαν Μέισορ, ένας γιατρός της Νέας Υόρκης, υπέβαλε σε 151 πελάτες του μιάν απλή έρώτηση: «Πόσων ετών είστε;»

Από τον έλεγχο των απαντήσεων ο δρ Μέισορ διεπίστωσε πως οι άνδρες λένε περισσότερα ψέματα για την ηλικία τους παρά οι γυναίκες. "Ετσι καταπίπτει ο μύθος ότι μόνο οι γυναίκες κρύβουν τα χρόνια τους.

Από την έρευνα του Άμερικανού γιατρού φαίνεται πως οι μεσήλικες άνδρες και γυναίκες (30 ως 50 ετών) ψεύδονται συχνότερα για την ηλικία τους, άλλ' οι άνδρες έχουν τα πρωτεία στην ψευτιά.

ΜΑΘΕΤΕ ΟΤΙ...

Σ ΤΗΝ κομητεία του Πέρθ, στη Σκωτία, χρειάζονται μονάχα 6 ώρες και 10' για να μετασχηματισθώ το μαλλί έξη προβάτων σε κοστούμι. Οι τουρίστες που θέλουν να αποκτήσουν ένα γνήσιο σκωτσέζικο κοστούμι πηγαίνουν σ' ένα αγρόκτημα στις 8 το πρωί και διαλέγουν έξη πρόβατα της άρεσκείας τους. Τα πρόβατα κουρεύονται άμέσως. Στις 8.30 το μαλλί έχει πλυθεί, βαφεί και στεγνώσει. Στις 11.47 έχει κιόλας μεταμορφωθεί σε νήμα, το νήμα έχει μεταφερθεί στο εργοστάσιο και έχει ύφανθεί σε ώραιο «κουήντ». Ένας ράφτης παραλαμβάνει άμέσως το ύφασμα και στις 14.10 το κοστούμι είναι έτοιμο!

★

Μιά μεγάλη εταιρία μεταφορών του Λος Άντζελες άναδιωγράμωσε πρόσφατα τις υπηρεσίες της και ίδρυσε ένα γραφείο παραπόνων. Στην προβάλα του γραφείου παραπόνων τοποθετήθηκε ένα δοχείο γεμάτο... κατευναστικά χάπια. Μιά έπιγραφή ειδοποιεί τους έπισκέπτες: «Προτού υποβάλετε τα παράπονά σας πάρτε ένα δισκίο για να κατευνάσετε τα νεύρα σας. Με μια ψυχραιμία συζήτηση θα κερδίσουμε χρόνο και θα σας εξυπηρετήσουμε καλύτερα!»

★

Ο κ. Τζόζεφ Χουάιτ, ένας Άμερικανός από τη Βαλτιμόρη, είναι άγγλικής καταγωγής και τελευταίος απόγονος κατ' ευθείαν γραμμή του εύγενέστατου ίππότη σερ Ουίλλιαμ Ρόμπερτ, που έζησε τον 17ον αιώνα στο Γουίλσοντεν, ένα χωριό που έχει συγχωνευθεί σήμερα, στο μεγάλο Λονδίνο. Πολύ περήφανος για την άριστοκρατική καταγωγή του, ο κ. Χουάιτ έπισκέφθηκε πρόσφατα την εκκλησία της Άγίας Μαρίας του Γουίλσοντεν και άναψε μιá λαμπάδα για την ψυχή του εύγενούς προγόνου του. Ο "Άγγλος έφημέριος της εκκλησίας τον ρώτησε ποιος είναι και όταν τó έμαθε, έσπευσε να τού παρουσιάσει ένα λογαριασμό δύο λιρών που είχε μείνει απλήρωτος επί 332 χρόνια! Φαίνεται πως ο ίππότης Ρόμπερτ ήταν πολύ κακοπληρωτής. Τό 1628 είχε βαφτίσει ένα από τα παιδιά του και δεν έπληρωσε έκτοτε τα δικαιώματα της εκκλησίας. Ο έφημέριος, δεινός ιστοριοδίφης, είχε βρεί στα παλιά κατάστιχα μιá σημείωση, δίπλα στο πρακτικό της βαπτίσεως: «Ο σερ Ουίλλιαμ όφειλει δύο λίρες».

"Ετσι, ο κ. Τζόζεφ Χουάιτ πλήρωσε το χρέος του ίππότη Ρόμπερτ και από τότε άποφείγει να μιλάει για τους προγόνους του!

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΔΗΗΤΗΜΑΤΑ

...Κάποιος λέει πως πλάγιασε σε κοριτσιού κρεβάτι και δεν τον άφησαν να κλείσει μάτι δη τη νύχτα οι ψύλλοι. Έμένα, καθισμένο στην καβάλλα της δασκάλας, δεν μ' έφαγαν ούτε ψύλλοι, ούτε κορέοι. Δεν έμεινα όμως κι' άνέβλαβος όλοτελα, ...ούτε τραγούδι πλιά από τότες, ούτε γέλιο, ούτε μιλιά...

Η ΔΑΣΚΑΛΑ

Διήγημα του ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Τ ΑΞΙΑΨΑ κάποτε — μās έλεγε ο Μήτρος — με τη δασκάλα ένός χωριού. Ο δρόμος μας ήταν μακρινός κι' είχαμε συντροφιά τον άγωιάτρη μας, δυό μεσόκοπους πεζούς κι' ένα νιστεφανωμένο άντρούγγο. Η δασκάλα τότε πρωτοπήγαινε στο χωριό, ύστερα από τέσσερα — πέντε χρόνια που μαθήτευε στα σχολεία του Κεστοράτη. Ήταν ως δεκάξη — δεκαφτά χρονών κόρη ντροπαλή, λιγομίλητη, σεμνή, ροδόχρμη στο πρόσωπο και χαριτωμένη, γιομάτη χυμό και νιότη, με δυό καστανά γλυκά μάτια, με καλοκαμωμένο κορμί, μεστός κόρφος και θερμμένο κνήμα, καθώς δειχνόνταν τούτα ως άπάνου ξέσκεπα, όταν εύρισκονταν καθάλα και τó φουστάνι της δέ βολούσε να πέφτει κάτω και κάτω. Καί μονάχη της να ταξίδευε με τον άγωιάτρη δεν ένιτόνευε ποτέ. Μά για κάθε κακό ένας δικός της την είχε παραδώσει στην προστασία και στην εδδότη του νιού τ' άντρούγγου.

Τό βράδυ κόνεψαμε σ' ένα μοναστήρι παλιό και μεγάλο, κατάστρατα στην ερημιά. "Όσο να φτάκουμ' έδω, έλο τó κάμπο που διαδίκναμε, τον έσπασα με τα σωστά στο πόδι έγώ με τραγούδια και με τα εδδύμα λόγια μου. Άλλ' ούτε λόγο ούτε καν χαμόγελο ένα δεν πόρεσα να της κλέψω της σκληρής. Τό μοναστήρι είναι χτισμένο μέσα στο λόγγο. Έχει ψηλούς τοίχους περίγυρα κι' από μέσα τα κελιά άραδιασμένα με τες κρεβάτες τους, την πλακοστρωμένη αλλη με τα δέντρα της και τó εκκλησάκι, μικρούτσικο και παλιό, από τα 1100, καθώς γράφει στο νάρθηκά του, σκοτεινό ήσυχο έλο εύλάβεια και θεοκεντρική άνταρξία. Φάγαμε σ' ένα τραπέζι κοινό, διλοπόδι κατά γής στρωμένοι, δ,τι έφερε καθένας μαζί του κι' ό,τι μās ψευτοτοίμασε ο φιλόξενος καλόγηρος τού μοναστηριού. Πολλά λόγια άπόδειξαν δέ φίλοι, γιατί κι' άποσταμέν' είμασταν και την αδη έπρεπε να ξυπνήσουμε γλήγορα για να φύγουμε δίχως ήλιο. Καί πλαγιάσαμε.

Πλαγιάσαμε στην αλλη τού μοναστηριού άραδαριά. Ήταν καλοκαίρι, θερτής

μήνας, πούναι μιá χαρά να κοιμάται κανένας έξω. Άλλά πού να βρω ύπνο γώ. "Όχι γιατί είχα κοντά μου προσάναμμα. Ο Θεός μάρτυράς μου. Η δασκάλα κοιμόταν πολύ μακριά, στην άκρη, πίσω από τó νιό τ' άντρούγγο. Άλλά γιατί όταν έτοι τυχαίνει να ξενυχτίσω στην έξοχή, ή δψη, ή δέα της ξυπνάει κάποιον αίσθημα κρύο κι' άγνωστο μέσα μου που δεν μπορώ να τó λαρώσω. Κι' άγρόπναγα ξαπλωμένος κάτω από τó σκέπασμά μου, κνιτάζοντας τόν έσάστερο ούρανό, τó φεγγάρι όπ' άρνέμιζε άγάλια — άγάλια εκεί άπάνου και περίγυρο με τó λαμπρό του φώς την πλάση κάτω. Οι ίσιοι τών δέντρων της αλλής έπεφταν σαν φαντάσματα γύρω μου κι' άπάνου στες σκεπές τών κελιών... Άεράκι δεν φύσαγε όλοτελα. Φύλλο δεν έκουνιάνταν. Νεκρίλα διάπλητη, σιωπή θαύτατη βασίλευε. Ούτε λαλίτσα νυχτοπουλιού... ούτε άχός φλογέρας. Οδδ έβόδιμα σάβλου, οδδ' άγωιάτρη σαλαγή, οδδ' κυπρί ζώου δεν άγρουκάτο. Ο λογισμός μου πέταγε έλεύθερος, άνέμποδος και γοργός σ' άπειρο τ' άψήλο κι' έδροσολογιόταν μέσα στα μουσικά κέλλια της σελήνοφώτιστης νύχτας. Κάποτε κάποτε μούρετο και να σηκωθώ, να πεταχτώ έξω από τó μοναστήρι και να χωθώ μέσα στα ρουμάνια του, να μανιάσω σαν τó δειρό. Μου φαίνόταν πως έτοι μονάχα δά νάβρεσα λαρωμό, πως έτοι δά να γλυκοκοιμώμουν.

Με τó πρώτα γλυκοχαράματα ξυπνήσε ο γνωσιατικός άγωιάτρη, πρίν φωνάξουν άκόμα τά δρνίδια, και κρένοντάς μας έπήγε στα ζά του. Πρώτος πετάχτηκα δρόδς έγώ κι' έδγίκα στην δξώπορτα. Τόν κοιμάμενο κάμπο χαμηλά σκέπαζε σαν άπέραντο πουπουλένιο πάπλωμα ή νυχτερινή καταχνιά, πυκνή και γαλάζια. Τόν άνασασμό του τόν ήσυχο κι' άπαλό, σαν εργατάξη, σά ζευγά μοσχοβολισμένον από τες ευωδίες τών άνθων του, τόν έφερε τον άνήφορο ή χασκήτη και δασαί λαγκαδιά π' άνέβαινε όλόψη κατά τó κοφροδούλι. Μ' έχτύπησε τού μοσχοβολισμού του ή πλημμύρα τρικυμιστά κι' άξαφνα, κι' ά-

νάσαναν βιαστικά και πνιχτά τά πνεμόνια μου, σά να βουτούσα μέσα σε μοσχοβολισμένο νερό άπατης λίμνης. Έ, και να κάτεχα τó γλυκό τόνειρο που νανοδύριζε την ώρα εκείνη τόν κοιμάμενο κάμπο.

Άκολούθησα τόν άγωιάτρη με τά πράματά του στην κοντινή δρύση που πήγε να τά ποτίσει. Τότες ξυπνούσαν και τά πουλάκια στα δέντρα κι' άρχιζαν τούς κελαιδισμούς των. Τότες άκούστηκαν και τά δρνίδια, από τά σάδρια δλόγυρα καλόνια στα λόγγα και στα χωράφια άνάμεσα. Χλιμίντρησαν δυνατά και δυό μουλάρια σά να χαιρέτιζαν κι' σάτá τά καυμένα τó γλυκοξημέρωμα. Εκεί που δρόσιζαν τά διψασμένα ρουθούνια τους στο νερό. Ο άγωιάτρη τ' άράδιασε ύστερ' άπό κουτσάκι σε κουτσάκι σαμαριού με τά καπίστριά τους και τάσσερε κατά τó μοναστήρι σουρίζοντας. Κι' έγώ θρέχοντας στη θρυσούλα τó πρόσωπό τέτοιες, σε τέτοια παρόμοια μαγική ώρα, έχουνε δροσερέψει τó θερμασμένο μου μέτωπο κι' έχουν άνοιξει τά δάρυπα μάτια μου με τά κρυσταλλόνειρά τους.

"Όσο να γυρίσω γώ στο μοναστήρι, είχαν σηκωθεί κι' είχαν φορτώσει κι' όλας οι άλλοι. Βγήκα στερνός από τη χαμηλή σιδερόπορτα τού ξώτοιου, σέρνοντας άπό τó καπίστρι τó μουλάρι μου κι' άκολουθώμενος από ψηλόν ήμερο σκύλαρο με δκνά μάτια και μαλλιά μακρύτατα παρδαλά. "Όξω από τó περιούλι, που κατηφορούσε χορταριασμένο τó σιδάι κατά τη λαγκαδιά, ξάνοιξα μες τó θαμπό φώς της αδυόλας την καμπάνα τού μοναστηριού, κρεμασμένη σ' ένα χιλιόχρονο πουργάρι. Σίμωσα τó πουργάρι, βαστώντας τó καπίστρι τού μουλαριού στα χέρια μου και πιάνομαι από τó σχοινί της καμπάνας, που τó κούναω δώ και κείθε τ' άπαλό φύσημα τ' άγερεινού δροσόπαγου. Με τούς πρώτους της χτύπους όμως προγγάει τó μουλάρι μου ξαφνιασμένο και ξεφεύγει από τά χέρια μου με κίνηση να με παρασύρει και μένα στον κατήφορο, αν δεν τ' άπολούσα. Τό μουλάρι τó ξανάνακε ο άγωιάτρη κι' έγώ έακολούθησα να βασώα την καμπάνα δυνατά κι' άδιάκοπα. Δεν ξημέρωνε, δχι, γιορτή, για να καλέσω μ' αβή τούς γύρωθε χριστιανούς στην εκκλησιά, κι' όσοι θά την άκούσαν κείνη την ώρα, πούδς ξέρει τι θά βάλλαν με τó νού τους, — άλλα μού έρχάτοιν έτσι καλά να την γροιάω να σημαίνει κι' οι ήχοι της κι' άντλλάλοι τους να σμίγουν με τούς κελαιδισμούς τών πουλιών, με τó μουρμούρι τού λόγγου και με τά ξεφωνητά τών δρνιθίων, σ' έναν άρμονικό ύμνο της χρυσαιγής, που πρόσβαινε στο βουνό γλυκοδωρήτη και ντροπαλή σά νυφούλα.

Οι άντρες δεν έκαβαλλίκευαν. Ένας άπ' αυτούς, ο νιόγαμπρος, είχε άγοράσει ένα πιστόλι, κι' άνεβάνοντας δίλοι μαζί άπάνου από τó δρόμο στους δχτους έσφιγγαν στα πουργάκια μ' σάτá δοκιμάζοντάς τó πόσο έκοφε. Έγώ μονάχα άκολουθούσα τες γυνάκες — τη νύμφη και τη δασκάλα — κι' ο άγωιάτρη, που χάζευε κι' αβτός με τó πιστόλι από μακριά κι' έμνησκε πίσω — πίσω. Ο δρόμος ήταν δλίγο άνηφορικός έδω κι' έσχιζε τó πυκνό δάσος τού μοναστηριού.

Κορδελλώνονταν δλόγου' από δχτους, πή-
δσε ρεματιές, ανέβαινε μικρούς βράχους.
Κι' εκεί πού πηγαίναμε αγάλια — α-
γάλια έμείς οι τρείς καθάλλα, έμένα μου
δε πάλε ή δρεξη ή βραδυνη να τραγου-
δήσω. Σας ξεμολογιέμαι. "Όταν τυχαίνο
σε δρόμο, ή δά μου κρατάει μέσα κάθε
ανάπνοη και κάθε κρίση ο θαυμασμός της
φύσης δλόγου, ή μ' απολυέται ακρά-
τητ' ή χαρά κι' ο ένθουσιασμός μου σε
τραγουδία και σε γελούμενα λόγια. Είχα
πάρει, — θυμάμαι σάν τώρα — τὸ
τραγουδι πού λέει, πώς ένα παλληκάρι
γυρνώντας νύχτ' από τὸν πόλεμο πού
πολεμοῦσε κι' από τή βίγλα πού φύλαε,
έπεσε νά βρεί λίγον θπνο στήν ἀγκαλιά
της ἀγάπης του, κι' αὐτὴ μόλις χάρα-
ξε ή ἀνατολή κι' ἄρχεσαν τὸς κελαιδι-
σμούς οι πέριδες και τ' ἀηδόνια, τοῦ
φώναζε νά τὸν ξυπνήσει ν' ἀγκαλιάσει
τὸ κυπαρισσένιο της κορμὶ και νὰ φιλή-
σει τὸν ἀμάλαγο κόρφο της και τὸν παρ-
θενικὸ λαϊμό, ποτὸν ἄσπρος σά χιόνι
και δροσερός σάν τὸ κρύνερο πῶρεται
ἀπὸ τὰ κορφοβούνια.

"Η νιόνυφη, ζωηρή κι' ἀνοιχτόκαρ-
δη γυναίκα, δοκίμασμένη στὰ τέτοια
γλυκοξυπνίσματα τῆς αὐγῆς στὸ νυ-
φιατικὸ στρώμα της, δείχονταν περίχαρη
και δὲν ἄφηνε κλωθογύρισμα δρόμου πού
νὰ μὴ γυρνᾷ και νὰ μὴ ἐπιδοκιμάζει
μὲ χαμόγελο τὴν ἐπιτυχία τοῦ καλοῦ τρα-
γουδιοῦ. Μὰ ή δασκάλα.. μωρὲ τοιμουδιά,
ή σκληρή.

"Αν δὲν εἶχε δοκιμάσει κι' αὐτὴ, σάν
τὴν νιόνυφη, τὴ γλυκάδα τῆς χαραγῆς
τοῦ τραγουδιοῦ, τάχα δὲν τὴν ὠνευρεύν-
ταν ὅμως;

Ξάφνου σὲ μιὰ λέξη τῆς ρεματιᾶς, ἀ-
πάνου στὸ γύρισμα τοῦ τραγουδιοῦ μου,
ἀκούω ἕνα σφιχτὸ ξεφώνητὸ και θλέπω
τὴ δασκάλα νὰ κατοικυλλίζεται στὸ χαμη-
λὸ γκορεμὸ τοῦ βράχου. Μὴ πανέχετε
πὼς ἦτον αὐτοκτονία. Κάθε ἄλλο. Τὸ
ξῶο, πὸν καθάλλικε, ἔκαμε νὰ πηδή-
σει ἕνα κοντρί σάν σκαλοπάτι φυτρωμένο
μὲς τὸ δρόμο και μὲ τὸ πῆδημά του ή κό-
ρη ξέγνοιωσθη ἀπάνου του τραντάχτηκε κι'
ἔγειρε κατὰ τὴ λαγκαδιά. Κόβεται τό-
τε ή ἔγγλα τοῦ σμαριοῦ και πέφτει τοῦτο
μαζί μὲ τὴν καθάλλα και μὲ τὴν κόρη
κάτου στὸ βάθος. "Εμπῆξε κι' ή νιόνυφη-
τες φωνές. "Ο ἀγωγιάντης ἦταν πολὺ πί-
σω ἀκόμα. Πηδᾷ εὐτὺς ἀπὸ τὸ ξῶο και
τρέχω πρὸς τὴ δασκάλα, πὸν ξαπλωμένη
ἀπάνου σὲ μιὰ πλάκα, μὲς τὴ σῶδα ποῦ-
χε πέσει, δὲ μπορούσε νὰ πάρει ἀνασα-
σμό. Τὴν πιάνω ἀπὸ τὴ μέση, τὴν ἀνα-
σηκώνω ὀρθὴ στὰ πόδια της, τὴν ἀκουμ-
πᾷ σ' ἕνα κοντρί, και τὴν ραντίζω μὲ
τὰ χέρια μου νερὸ στὸ ἀχνὸ πρόσπο
της. Κι' ὅσο νερθεῖ ο ἀγωγιάντης και
νὰ πάρουν κι' οἱ ἄλλοι εἰδηση, τὴν συνέ-
φερα ἐγὼ. "Η νιόνυφη δὲν μπορούσε νὰ
πηδήσει κι' αὐτὴ ἀπὸ τὴν καθάλλα της
νὰ μὴ δώσει βοηθητικὸ χέρι, κι' ἔστεκε
ἐκεῖ ὀρθὴ και φώναζε. "Ὡς και τὰ μου-
λάρια τὰ καῦμένα σταμάτησαν μοναχά
τους κι' εἶχαν κι' αὐτὰ γυρμένα κι' ο-
λάνουχα τὰ μάτια τους κατὰ ἐμᾶς. "Εκεῖ
νο πὸν καθάλλικε, ή κόρη γυμνὸ και
ξαφνιασμένο, τρεμούλιαζε δλόρδο, τρο-
μαγμένο ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ και βαρὺ πέσιμο
τῆς κυρᾶς του. "Ο πρῶτος μου λόγος ἔ-
μα τὴ συνέφερα ἦτον νὰ τὴν ρωτήσω
ποῦ βάρεσε. "Η κόρη σήκωσε τὰ μεγάλα
καστανὰ μάτια της, κυκλωμένα περιγυ-
ρα κατὰ τὲς κῶχες μὲ μιὰ ἑλαφριά με-
λανὴ λουρίδ' ἀπὸ τὴ λαχτάρα και νοτισμέ-
να ἀπὸ δὺδ χοντρά μαργαριτάρια δάκρυα

ποῦ τότες ἄρχιζαν ν' ἀναβούζουν, μὲ
κῦτταξε τόσο συμπαθητικὰ πὸν ποτὲ δὲ
θὰ τὸ λησμονήσω στὴ ζωὴ μου, και μοῦ-
πε ἀνάλαφρα:

— Πουθενά.. σ' εὐχαριστᾷ.
Κι' ἔκαμε νὰ σηκωθεῖ, πιάνοντας μὲ
τὸ δεξὶ χέρι της τὴ μέση και μὲ τ' ἄλ-
λο ἀκουμπώντας στὸ κοτρώني πὸν καθόν-
ταν. Μὰ δὲν τὴν ἄφηκα γιὰ νὰρθεῖ στὰ
ἱσπατὰ της καλύτερα. Σὰν πλάκωσαν σὲ
λίγο οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἀνήφορο μὲ τὸν
ἀγωγιάντη, μὴ τὴν ἄρπαξαν — ἔτσι
θὰ τὸ εἶπω — ἀπὸ τὰ χέρια μὲ τὴν
παντοχὴ πὼς μ' ἀπαλλάζουν ἀπὸ βάρους
ποῦ ἐγὼ ἤμουν τόσο εὐχαριστημένος ἐνό-
σω μοναχός μου τῆς πρόσφερα τὴ βοή-
θειά μου. Εἶχα φοβηθεῖ κι' ἐγὼ πολὺ. Εἶ-
χα πεῖ στήν ἀρχὴ πὼς δὲν θὰ τὴν εὑρί-
σκα ἐκεῖ ποῦτρεξα ζωντανή — τόσο βα-
ρειά και τόσο ἄσχημα εἶχε πέσει ή καῖ-
μένη — κι' εἶχε πανιάσει τὸ πρόσωπό
μου πλειότερο κι' ἀπὸ τὸ δικό της.
Σὰ μ' ἀναμέρσαν ἔμένα, τραβήχτηκε σὲ μιὰ
τούφα κι' ἔκατσα ν' ἀνασάνω. Αὐτὴ ἀ-
γάλια — ἀγάλια ἦρθε στὰ σύγκαλά της
και τὴ σήκωσαν νὰ κινήσουμε γιὰτ' εἶ-
χε περᾶσ' ή ὥρα, εἶχε δώσει ο ἥλιος.
Πέρασε κοντὰ μου, μ' εἶδε πανιασμένο
και μὲ ρώτησε σιγαλινά:

— Ποῦ χτύπησες; Ποῦ σὲ πονεῖ;
Στὴν ταραχὴ και στὴ λαχτάρα της ἐνόμι-
σε πὼς εἶχα πέσει κι' ἐγὼ. Καὶ μῶκαμε
τὴν ἴδια ρώτηση πὸν τῆς εἶχα κάμει ἐ-
γὼ, ὅταν τὴν πρωτόφερα στὸ λογισμό της
μοναχός μου.

"Ἀσχημα ἔκαμα πὸν εἶπα ὅτι μὴ τὴν
ἄρπαξαν πλεόν ἀπὸ τὰ χέρια μου οἱ ἄλ-

λοι κι' ὅτι μ' ἀναμέρσαν ὁλότελα ἐμέ-
να. Γιατὶ ὅταν ἦρθε ή ὥρα νὰ ξεκινήσου-
με πάλι κι' ο ἀγωγιάντης μὲ τὸς δὺδ πε-
ξοδόμους ἔμειναν νὰ ράψουν τὴν ἔγγλα
τοῦ μουλαριοῦ και νὰ ξαναφτιάσουν τὴν
καθάλλα της, ο νύγαμπρος φρόντισε
νὰ κατασυχάσει και νὰ συνοδέψει τὴν
ξαφνιασμένη καλὴ του, κι' ή δόλια ή
κόρη ἐκτὸς πὸν θὰ μνησκε μόνη της
πίσω, μὰ στενοχωριόταν κι' ἔλας νάξανανέ-
βει στὸ ξῶο πὸν τὴν ἔριξε.

Τοῦς κρυφοὺς συλλογισμοὺς τῆς κό-
ρης ο νιὸς τὸς νοιώθει. Χωρὶς νὰ κα-
θαλλικέψω, τραβώντας ἀπὸ τὸ συρτάρι
τὸ μουλάρι μου σὴ σίμωσα και τὴ ρώτησα
ἂν μπορεῖ νὰ ξανακαθαλλικέψει τὸ δικό
της. Σὰ νὰ τῷξερα.

— Νὰ μῶδιων ἄλλο καλύτερα θὰ
νὰ ἦτον, μὴ εἶπε χαμηλοκυντάζοντας.

— Πάω τὸ δικό μου, τῆς λέω.
— Καὶ σὺ;

— Τὸ δικό σου.
— Καῦμένο, θὰ σὲ ρίξει, μῶκαμε μ'
ἔκφραση ἀνατριχίλας.

— Ἐγνοία σου.
— Μὰ και τὸ δικό σου εἶν' ἄγριο.

— Ποῖος σοῦ τὸ εἶπε; Δὲν τὸ βλέ-
πεις τὴ ἡμέρα πὸν περπατάει;

— Ναί, μὰ καὶ πὸν ξαφνίστηκε μὲ
τὴν καμπάνα... στὸ μοναστήρι κάτου:

— Μὰ ἐκεῖ ξαφνίστηκε.
— Καῦμένο, τώρα σὲ συλλογίζομαι τὴ
θὰ πᾶθαινες ἂν σ' ἔφερε μαζί του σ' ἐ-
κείνον τὸν κατήφορο.

— Δὲ θὰ χτύπαγα, ἦταν χορτάρια.
Κι' ἐγέλασα. "Εχαμῶελασε κι' αὐτὴ.

"Ἦταν τὸ πρῶτο χαμόγελο πὸν εἶδα νὰ
γλυκοχαράξει στὰ χεῖλη της. Φαντα-
σθετὲ τὴ χαρά μου. "Ετσι μείναμε σύμ-
φωνοι γιὰ τὰ μουλάρια μας και τὴν πα-
ρακάλεσα νὰ περᾶσει νὰ καθαλλικέψει.
Τὴ βοήθησα ν' ἀνεβεῖ. "Εκεῖ πὸν ή ξε-
ριά πάλαιμν μου χερᾶκωνε τὴν ἀμασκά-
λη της τὴν τρυφερὴ και τὸ δεξὶ χέρι
μου κράταε τὸ σκληρὸ κοντάκι τοῦ σα-
μαριοῦ γιὰ νὰ μὴ γέρνει, τότες ἐνοιω-
σε αὐτὴ τὸ πρόσποτὸ της νοτισμένο ἀκό-
μα κι' εἶδε βρεμμένα και τὰ μπροστινὰ
ροῦχα της.

— Κῦτταξε, μὴ εἶπε, πὼς ἔγινα ἀπὸ
τὰ νερὰ ἐκεῖ ποῦπεσα.

— Δὲ σ' ἔβρεξε ή ρεματιά, σ' ἐρᾶντι-
σα γὼ μὲ τὰ χέρια μου γιὰ νὰ σὲ συνε-
φέρω.

Κοκκίνησε σάν τὴν παπαροῦνα τ' "Α-
πὴλν στὸ πρόσπο, μὴ χάρισε και δεύ-
τερη συμπαθητικὰ ματιὰ πὸν μὴ ἀνα-
τάραξε τὰ σωθικά ὅλα, ὅπως θολώνει κά-
θε διαβάτης στὸ πέραςμά του τὰ λα-
γαρὰ βάθη τοῦ ποταμοῦ, και μὲ τὸ σι-
γαλό της «εὐχαριστῶ» τὴν ἄκουσα νὰ
μουρμουρίσει και τοῦτο:

— "Αλλοῖμόν μου, πὼς κατάντησα.
"Ἦταν σεμνότερα τὰ λόγια της και δὲν
τῆς ἀντιλογήθηκε.

"Ὅσο νὰ μᾶς προφτάσουν οἱ πισινοὶ
μὲ τὸ μουλάρι, ἀνέβηκα κάμποσον δρόμο
πεξὸς ἐγὼ στὸ πλάι της. Εἶχε τραβήξει
πολὺ μπροστὰ και τὸ νιδ τ' ἀντρογόνου.
Στὸ διάστημα αὐτὸ βρεθήκαμε οἱ δὺδ
μας ὀλομόναχοι και συμπεριλαμβανοί μέσα
στὸ λόγο. Χίλια γλυκὰ λόγια μοῦρχον-
ταν στὸ νοῦ γιὰ νὰ τῆς πῶ. "Αλλ' ὅλα
πνίγονταν ξαφνικὰ μὲς στὸ λάρυγγά
μου, πὸν τὸν ἐστένευε δὲν ξέρω κι' ἐ-
γὼ ποῖα δύναμη ἀράτη κι' αὐστηρή. "Ο-
μως σὲ τέτοιες περιστάσεις γίνονται κα-
λοφωνότερο στόμα τὰ καῦμένα τὰ μάτια.

Κι' ἀκοῦν τὰ μάτια τότες. Κι' αὐτὴ

νῆς μιλοῦσαν κι' ἄκουγαν μονάχα τὰ μά-
τια.

Καθαλλίκεψα κι' ἐγὼ. Κάποιος λέει
πὼς πλάγιασε σὲ κοριτσιῶ κρεβάτι και
δὲν τὸν ἄφηναν νὰ κλείσει μιὰ ἑλν τὴ
νύκτα οἱ φύλλοι. "Εμένα καθισμένον στήν
καθάλλα τῆς δασκάλας, δὲ μ' ἔφαγαν ὅ-
τε φύλλοι ὅτε κορσέοι. Δὲ ἔμεινα ὅμως
κι' ἀνέβλαβος ὁλότελα. "Απὸ τὴν ὥρα πὸν
μὲ τὸ πέσιμό της μὴ κόπηκε ξαφνικὰ τὸ
τρυφερὸ τραγουδι στὴ μέση, δὲν ξανα-
μοῦρθε εὐθύμια. Μὴ σκυθρωπάδα μ'
ἐδάρουνε, τρανὴ σάν τὸν Πίνδο πὸν δ'
ἀνεβαίναμε σ' ὄλλγο. Ὅτε τραγουδοῦ πλιά
ἀπὸ τότες, ὅτε γέλιο, ὅτε μιὰ. Τρα-
γουδοῦσαν οἱ ἄλλοι οἱ ἄντρες, φώναζαν,
γελοῦσαν, ἔριχναν μπιστολιές ἀπὸ καθά-
λα στὰ δέντρα πὸν διαβαίναμε, χωράτευ-
αν μὲ τὸς διαβάτες, πὸν συναπαντούσα-
με, ἔσκιαζαν μὲ ρεκασιμὸς τὰ γίδια πὸν
βρίσκαμε νὰ βόσκουν κατὰστρατα σκαρ-
φαλωμένα σ' ἀγριοπρίναρα, ξάφνιαζαν μὲ
χουγιαχτὰ τὸν πιστικὸ πὸν στὸν δχτο πα-
ράμερα βαροῦσε τὴ τζάμαρά του. "Εγὼ ἀν-
αίσθητος, ξένος και πανάξενος σ' ὅ-
λα αὐτὰ. Τόσον, πὸν μερικὲς φορὲς στὰ
κοτρώνια πὸν ἀνέβαινε τὸ μουλάρι μου,
κόντευα μὲ τὰ τινάγματα μου νὰ τὴν
πάθω σάν τὴν δασκάλα και νὰ καταρ-
κυσθῶ σὲ βαθύτερους λάκκους.

— Τήρα μπροστὰ σου, μπρέ παιδί μ',
μὴ φώναζε ο ἀγωγιάντης, τὴ θὰ πᾶς και
σὺ στὸ ρέμα κάτου καμινὰν ὥρα. Εἶναι
κακοτοπιὰ δῶ, τήρα μπροστὰ σου.

Στὲς κακοτοπιές, ποῦταν στενὸς ο
δρόμος, σωστό μονοπάτι, ἐγὼ πῆγαινα
πίσω — πίσω, στενὸς ἀπ' ὅλους, κι' εἶ-
χα τὴ δασκάλα μπροστὰ και τὸν ἀγωγιάν-
τη ἀπὸ κοντὰ. "Ὅπου βγαίναμε σὲ σᾶδι,
τύχαινε κάποτε νὰ πᾶω ζυγὰ — ζυγὰ μ'
αὐτὴν. "Εστρεφε τότες αὐτὴ κατ' ἔμένα,
μ' ἐκῦτταζε συμπαθητικὰ και μὴ χαμο-
γέλοῦσε γλυκὰ — γλυκὰ. Μὴ φορὰ μὴ
εἶπε ἦσουχα, σὰ γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν
ὅτε τὰ πουλιὰ πὸν γλυκοτσιμπώνταν ἀ-
πάνου στὰ κλωνάρια τοῦ δάσους.

— Γιατὶ δὲ λὲς και σὺ τίποτα, ποῦναι
ή πρώτη χαρά σου;

Χαμογέλασα μοναχὰ και δὲν ἔχω ἀν-
τιλογία ὅτι τὰ μάτια μου πὸν τὴν ἀντί-
κρυσαν, τῆς φανερώσαν τὴ γλυκεῖα ἀνα-
τριχίλα πὸν περιτρεξε ἀπὸ φλέβα σὲ φλέ-
βα κι' ἀπὸ ἄριμδ σ' ἄριμδ τὸ αἷμα μου.

— Μὴ σὲ στενοχωρεῖ πὸν μὴδῶσες τὴν
καθάλλα σου; Μὴ ξανάειπε.

"Εγὼ δὲ μπόρεσα νὰ κρατήσω ἔν ἐ-
λαφρὸ ἀναστέναγμα πὸν γεννήθηκε μέσα
μου ἀπὸ κάθε ἄλλο αἶσθημα παρὰ ἀπὸ τὸ
στενοχώρια, ποῦθαζε αὐτὴ μὲ τὸ νοῦ της. "Ο
μως γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀφήνω νὰ μείνει στὴ
βλαθερὴ ιδέα της, τῆς μίλησα χαμογε-
λώντας πάλι:

— Τώρα σ' ἔκαμα νὰ μὴ μιλάς, δὲν
ἔχω ἀνάγκη νὰ ξαναξεφυρνίζω ζωηρὰ
λόγια, δὲν τὸ κατάλαβες;

"Ἦταν πολὺ τολμηρὸς ο λόγος μου
τοῦτος κι' ἔφερε στὸ ἀπαλὸ μάγουλό
της τὸ βαθύτερο τῆς φωτιᾶς χροῶμα.
"Αλλὰ δὲν ἐπειράχτηκε, γιὰτ' εἶδα νὰ ξε-
βάψει γλῆγορα πάλι και νὰ μὲ γλυκοτηρᾷ.

"Ετσι περᾶσαμε ὅλο τὸ δρόμο, ὡς τὸ
χωριό. "Εγὼ παντοῦ τὴν ἐπεριποιόμουν.
"Εγὼ τὴν ἀνεβοκατέβαζα ἀπὸ τὸ
ξῶο μου στοὺς ἀνήφορους και στοὺς κα-
τήφορους, ἔγῳ τὴν ἔπινα ἀπὸ τὸ χέρι στὰ
ποτάμια και στοὺς γραμμούς, ἐγὼ τὴν ἐ-
πότιζα νερὸ μὲ τ' ἀχώριστο πιξαρένιο καυ-

κόπουλό μου στὲς κρυόθρυες τοῦ Πίνδου,
ἐγὼ τῆς ἔδωκα τὸ ψάθινο σιαδί μου, ποῦ-
φερα πάντα στὰ ταξίδια, γιὰ νὰ μὴν
τὴν κᾶφουν τὰ λιποῦρια τοῦ Θεριστή.
Κι' αὐτὴ ὅλο μ' εὐχαριστοῦσε και μὴ
χαμογελοῦσε γλυκὰ, κι' ἐγὼ ἀμύλητος
πάντα ὅλο ἀνατριχίλα γλυκότερα μέ-
σα μου.

Κάποτε τὴ ρώτησα στὸ δρόμο νὰ μὴ
πεῖ πὸν χτύπησε.

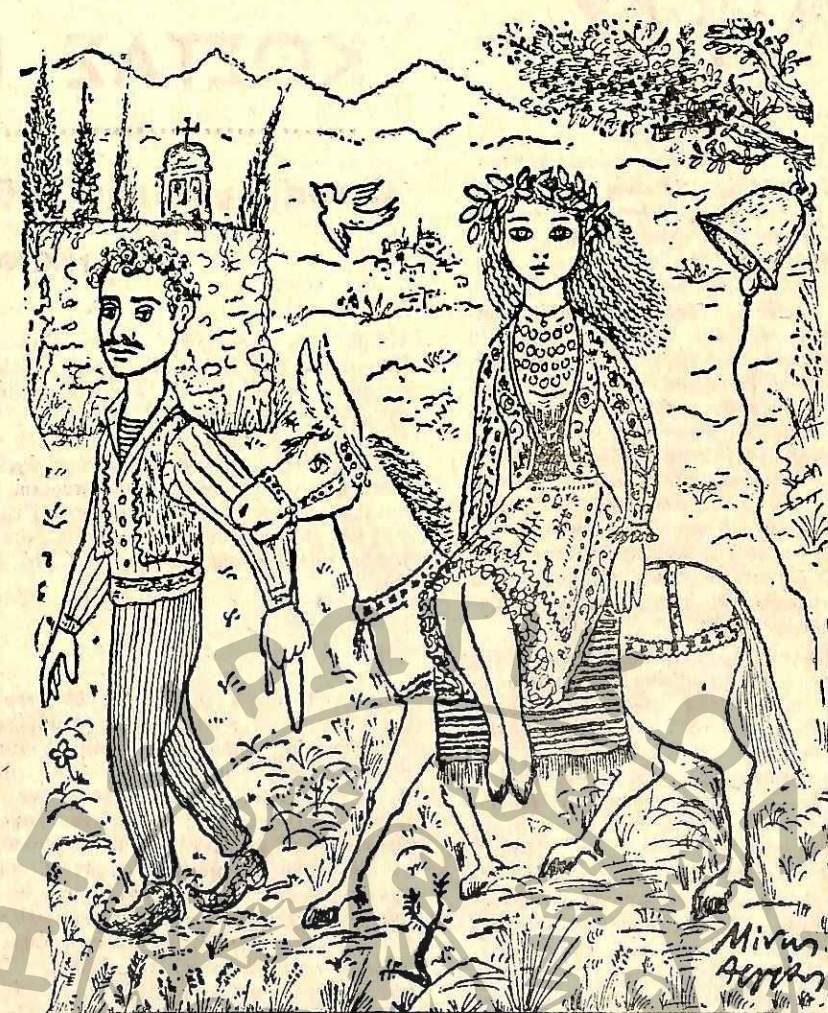
— Πουθενά, μῶλεγε αὐτὴ συμπαθη-
τικά.

"Ἄλλ' ἀπὸ τ' ἀλαφρὸ σούφρωμα τ' ὅ-
μορφου προσώπου της κι' ἀπὸ τὸ συχνὸ
βάλσιμο τοῦ χεριοῦ της στὴ μέση κατὰ
τὰ νεφρὰ, ἐνοιῶθα γὼ ὅτι χτύπησε κι' ὅτι

ρισσότερο κατὰ πρόσπο, γιὰτὶ ο λόγος
της τοῦτος ἄναψε θέρη μὲς στὰ μηλίγ-
για μου.

★

"Τότερα ἀπὸ καμινὰ δεκαριά μέρες
ἀπαντηθήκαμε σ' ἕνα στενὸ κατηφορικὸ
δρόμο τοῦ χωριοῦ. "Εγὼ ἀνέβαινα κι'
αὐτὴ κατέβαινε. Βαστοῦσε στ' ἀριστερὸ
χέρι της κατηφένιο σακκουλάκι πλουμι-
σμένο μὲ μετάξι ἀπ' ὄξω και γιομάτο
ἀπὸ βιβλιάρια. "Ἦταν πρωτὸ ἀκόμα.
Δὲν εἶχε πάει δὺδ βουζέντρες ο ἥλιος
Χαιρετισθήκαμε. Κῦτταξα ὅτι κι' ἐγὼ
κι' αὐτὴ σφίξαμε τὰ χέρια μας και δὲν
μᾶς ἔρχονταν νὰ τ' ἀφήκομε ο ἕνας

πονοῦσε και τᾶκρυφε. "Ὅσο πὸν τῆς εἶπα
μὴ φορὰ:

— Μὰ, μὴ τὸ κοῦβεις ἀπὸ μένα.

Τώρα πὸν μὲ κῦτταξε, τὰ μάτια της
ἦταν, ὑγρότατα, και στήν ὀροτὴ τους
μέσα ἔλαιοιζα σὰ μέσα σὲ καθαρή ἀνάβρα,
πὼς εἶχαν δουράσει και τὰ δικὰ μου.

Κι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ ρώτησα πὼς
ἔκαμε κι' ἔπεσε στὴ λαγκαδιά ἐκεῖ κάτου.
Κι' αὐτὴ μὴ εἶπε κοκκινισμένη στὸ
πρόσωπο:

— Μ' εἶχε συνεπάρε.. κάποια συλλο-
γή.. ή πραινὴ νύστα.. τὸ ξημέρωμα...
ξέρω κι' ἐγὼ τὸ τραγουδι σου...

Δὲν εἶπε ἄλλο. Χαμήλωσε και τὰ μά-
τια. Ὅτ' γὼ μπόρεσα νὰ τὴν τηρᾷ πε-

τ' ἀλλοῦνοῦ. Στὰ πρόσπο εἶχαμε γίνει
κι' οἱ δὺδ, σάν τὸν καρπὸ τῆς κερασιάς,
ὅταν σερμάει, κατακόκκινος. Κι' ὅσο
τηράγαμε ο ἕνας τὸν ἄλλο κατὰματα,
τόσο πλειότερο ἀνάρταν οἱ δίφες μας κι'
ὕγραίνονταν τὰ μάτια. Τὴ ρώτησα:

— Πὼς πάει τὸ χτύπημα;

— Τώρα.. μὲ πονεῖ ἔδῶ.

Μὴ εἶπε γλυκὰ και μῶδεξε μὲ τὸ χε-
ράκι της δίπλα στὸ πλευρὸ της κατὰ τὸ
ψυχικό.

Καταλάβατε τ' ἦθελε νὰ πεῖ ή κόρη;
"Ε, σὰς φτάνουν ὡς ἔδῶ; τᾶλλα δὲ σὰς
τὰ φανερώνα.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

Θα ήταν παράλειψη αν οι στήλες αυτές, αν αυτή η προσπάθεια της περιορισμένης σκιαγραφήσεως των φυσιογνωμιών του νεοελληνικού πνεύματος, αγνοούσε τον Κώστα Κρυστάλλη, τον ποιητή που πέθανε μόλις 24 χρονών, το παιδί αυτό με το καθαρό ταλέντο και την τραγική μοίρα. Είναι από τα λίγα παραδείγματα γνήσιας ελληνικής καταβολής, από τις μορφές εκείνες που μέσα από δλών των ειδών τις αντιξοότητες, ξεκινούν από την ξερή τους γη με το πνευματικό τους δισάκκι γιομάτο. Είναι προωρισμένοι να φτάσουν. Κάποτε φτάνουν. Κάποτε συντρίβονται, όπως ακριβώς και ο γλυκύτατος Κώστας Κρυστάλλης.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

‘Ο τραγουδιστής του « Χωριού και της στάνης »

ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Ο ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ είναι ένας ποιητής, που η κριτική πολύ λίγο τον συσχέτισε με τη μοίρα του. Είναι φυσικό άλλωστε. Από το έργο που αφήνουν κρίνονται οι δημιουργοί. Όσοσο αυτή η περίπτωση έχει κάτι το ξεχωριστό, χαρακτηρίζεται από μιά ιδιαίτερη δραματικότητα, το έργο του ποιητή δεν είναι μόνο το έργο του, είναι και το πάλεμά του που καθρεφτίζει μια προσπάθεια πορείας προς το αύριο που κόβεται. Ο Κρυστάλλης ήταν ένας εδαισθητός οργανισμός, — μεγαλωμένος με τα καθαρά στοιχεία του άνοιχτου ορίζοντα. Είχε την παρθενικότητα του ήλιου και του χιονιού, μιάς περιοχής που φτάνοντας στην πολιτεία, με τα μικρόβια, τα χτυπήματα και τις μικρότητες της, θα την αναζητούσε πολύ γρήγορα.

Γεννήθηκε στα 1870 στο Συρράχο της Ήπειρου, χωριό χτισμένο σε μεγάλο ύψόμετρο, κρεμασμένο στις πλαγιές της Πίνδου, ένα από τα λίγα ελληνικά χωριά που βρίσκονται χτισμένα τόσο ψηλά, όπως οι άετοφωλιές... Η γενιά του ήλπιζε μια ήρωική γενιά προκρίτων, βλάχικης καταγωγής, που πήρανε μέρος στους ξεσηκωμούς της περιοχής. Τον Ιούνιο του 1821, όποτε από έναν τέτοιο ξεσηκωμό, το Συρράχο κάηκε και ο προπάππος του Δήμος Κρυστάλλης που βρίσκονταν διπλός στα χέρια του Άλη Πασά, κρεμάστηκε μαζί με άλλους 11 προκρίτους. Ο πατέρας του ήταν έμπορος, μερικός πατριώτης, με αγάπη στον τόπο. Ο ίδιος ο ποιητής μάς μιλεί για τον μικρό ποταμόν τον οποίον εγεφύρωσαν πρό των πατέρων (του) διά πολυτόξον χαμηλής γεφύρας και λιθοστρώτων, ήτις ονομάζεται ήδη υπό των έντευνθεν διερχομένων «Γεφύρι του Κρυστάλλης». Κάποτε σε μια εξέγερση εναντίον των Τούρκων, έφτασε να συντηρεί δλόκληρο επαναστατικό σώμα με δικά του έξοδα.

Ο ποιητής υπήρξε ή φυσική συνέχεια αυτής της γενιάς σε αισθήματα, πατριωτισμό και ανώτερες βλέψεις. Όταν γεννήθηκε, το Συρράχο βρισκόταν ακόμη κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Ήταν πολύ λεπτής υφείας, συναισθηματικός, και απολαυστικός. Τέλειωσε το Δημοτικό σχολείο στο Συρράχο και στα 1880 κα-

τέθηκε στα Γιάννενα, έδωσε εξετάσεις και μπήκε στη Ζωσιμαία Σχολή. Τέλειωσε τις 4 τάξεις του Έλληνικού σχολείου και φοίτησε και στην Α' Γυμνασίου. Αναγκάζεται να διακόψει τις σπουδές του για τρία χρόνια, πιθανόν για λόγους υγείας, ήταν ασθενικός, τον ξιαναν πυρετός, αν και έχει γραφτεί ότι πήγαν στο Γυμνάσιο να τον πιάσουν οι Τούρκοι, τον έκρυψε κάποιος συμμαθητής του και διέφυγε.

ΑΟΝ αυτόν τον καιρό, δεν τον αφήνει να πάει χαμένο. Διαβάζει ιστορία, φιλολογία, ποίηση. Ξαναγράφεται στο Γυμνάσιο στα 1888, αλλά χωρίς συνέχεια. Το ίδιο χρόνο ένα σημαντικό γεγονός της ζωής του, ξεχεται να του αλλάξει κατεύθυνση. Το καλοκαίρι του 1886 — ήταν 16 χρονών, καθισμένος σ' ένα ψήλωμα κοντά στο νεκροταφείο του χωριού του, κατάντικρι στο νύκταφο τάφο της μητέρας του, γράφει το ποίημά του «Αί σκιά του Άδου». Στίχους γράφει από πολύ μικρό παιδί. Νιώθει την αδυσώπητη ανάγκη να εκφραστεί. Η καρδιά του ξεχειλίζει από πατριωτικά και άλλα ακαθόριστα αισθήματα με το ποίημά του όμως «Αί σκιά του Άδου» δοκιμάζει για πρώτη φορά να δώσει μια σύνθεση. Έχει για πρότυπό του, άμεσα ή έμμεσα, τη μεγάλη σύλληψη του Δάντη. Οραματίζεται πως τον παίρνει τάχα ή σκιά της μητέρας του, τον οδηγεί στον Άδη κι' εκεί συναντάει τους ήρωες του 1821 κι' Ιστορεί τις θηριωδίες του Άλη Πασά.

Το ποίημα θα μπορούσε να τυπωθεί στα Γιάννενα αλλά το πράγμα ήταν επικίνδυνο. Έτσι στάλθηκε στην Αθήνα κι' τυπώθηκε με το όνομα Κ. Α. Κρυστάλλης στα 1887. Το βιβλίο έφτασε στην Ήπειρο και κυκλοφόρησε πλατεία, χωρίς να τον πάρουν είδηση οι Τούρκοι. Η προδοσία όμως δεν άργησε να κάνει

τη δουλειά της. Η τουρκική αστυνομία τον καταζητά. Μπαίνει στο σπίτι του, κάνει έρευνες, διαρπάζει τη βιβλιοθήκη του, ψάχνει παντού σ' όλα τα γνωστά του σπίτια που θα μπορούσε να έχει κρυφτεί. Δικάζεται έρήμην από το στρατοδικείο, σε είκοσι χρονών έξορία στη Βαγδάτη.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ στην αρχή ο' ένα ντουλάπι του σπιτιού του, κατεβασμένος έπειτα στο βάθος ενός πηγαδιού, κατόρθωσε να περάσει τα τότε ελληνοτουρκικά σύνορα. Πέφτοντας στη λίμνη των Ιωαννίνων τη διασχίζει κολπώντας, με πυρετό, για να βγει απέναντι. Περιπατάει μέρες δλόκληρες, περνάει βουνά χιονισμένα, όσο να φτάσει στην Άρτα. Τι θα του στοίχισε αυτή ή περιπέτεια μπορεί να το καταλάβει κανείς αν αναλογιστεί την υγεία του, όπως μάς την περιγράφει ο παιδικός του φίλος Κ. Τ. Καζαντζής. «Καχεκτικός, φιλάσθενος, ώχρος ήτο ο ποιητής. Ός παιδίον ισχνόν γεροντοπρόν, έστρουμένον αιδημόνως, ώσάν ν' απέφυγε να φανεί... αδύνατος νέος, άμούστακος έτι, με παιδαριώδη μορφήν, άκακον μειδίαιμα, τρυφερόν βλέμμα και στήθη ύποσκαπτάμενα υπό της νόσου»...

Το εδαισθητικό σώμα είχε τραυματισθεί αλλά και ή ψυχή του είχε κι' αυτή τα δικά της τραύματα. Όταν πέθανε ή μητέρα του, ο πατέρας του ξαναπαρηγόρησε. «Αί δδύναν» του είναι πολλές. Αυτά παιδικά του στίχοι είναι χαρακτηριστικοί:

Δουλεία και άμάθεια και μητριά
(τρεις είναι
αί δηλητηριάσσαι τον βίον μου δδύναι.

Έτσι ο νεαρός εθνικός ποιητής της τουρκοκρατημένης άκμης Ήπειρου, παίρνει το δρόμο για να φτάσει στην έλευ-

ση, τη μεγάλη πολιτεία, την Αθήνα, το κέντρο των γραμμάτων και των τεχνών... Η ανάγκη του για δημιουργία, οι φιλοδοξίες του τον κάνουν αποφασιστικό. Είναι ένας πρόωρα επαναστατημένος κι' ένας πρόωρα σκεπτόμενος. Το βλέπουμε αυτό μέσα στους στίχους του ποιήματός του «Αί σκιά του Άδου». Το ποίημά του αυτό δεν το διαπνέει μόνο φλογερότητα αλλά και περίσκεψη. Άρκοι οι πρώτοι στίχοι για να το καταλάβει κανείς:

Μιάν Άπριλιάτικη θραυιά,
μιά νύχτ' άστεραμένη,
ψηλά, στού Πίνου τα βουνά
μονάχος μου καθόμουν
κι' έκύτταξα τόν ούρανόν,
κι' έκρυφτο συλλογιόμουν
πως ζει ο δόλιος άνθρωπος,
πως ζει και πως πεθαίνει...

Πέρα από την πρωτόλεια αυτή έκφραση, ανακαλύπτει κανείς το άνησυχό, το ταραζόμενο πνεύμα μπροστά στον κόσμο και στη ζωή. Ποιό δρόμο θα πάρει τέλος και τι έργο θα κάνει;

★

ΕΦΤΑΣΕ στην Αθήνα στα 1888, ντυμένος βσός. Κρατούσε μιά αγκλίτσα στο χέρι του κι' είχε τη σιδερένια φλογέρα του μαζί του και μερικά χρήματα. Έχει γερή βέληση, αλλά το σώμα του είναι ασθενικό. Προσπαθεί να πάρει κάποια ύποτροφία, αλλά δεν τα καταφέρνει. Το πρώτο επίμνημο σκύψμό του στο διδίο τον βοηθήσει να αποκτήσει αν όχι πλήρη, τουλάχιστο ίκανοποιητική μόρφωση. Προσπαθεί να βρει δουλειά ν' αντιμετώπισει το πρόβλημα του ψωμιού και της στέγης. Πιστεύει ο οδισιαστικά έξοριστος αυτός πατριώτης, ότι θα τον βοηθήσει ή Κυβέρνηση, ότι θα τον βοηθήσουν οι συμπατριώτες του, αλλά, φωνή βοώντος εν τη ερήμω.

Περισσότερο ή μεγάλη του περιπέτεια παρά τα λογοτεχνικά του πρωτόλεια, ουσκινούν τους φιλολογικούς κύκλους. Ο Κρυστάλλης ξεχεται από μιά άλλη περιοχή, από μιά άλλη άμφοφαιρα. Άλλοιώς σκέπτονται οι σύγχρονοί του Άθηναίοι λόγιοι, άλλοιως ζούν. Δεν θα ήταν καθόλου δύσκολο ούτε απίθανο να προσαρμοστεί και ο Κρυστάλλης αφήνοντας το δρόμο του Δημοτικού τραγουδιού και του Βαλαωρίτη κι' αφήνοντας τις ξεπερασμένες — σαν είδος — έπικές συλήψεις του, αν στην Αθήνα τον περίμενε ή άνεση και ή άμφοσφαιρα εκείνη, που αν δεν έβουνε τουλάχιστο άδριχνη σε δεύτερη γραμμή ενδιαφέροντος τη δεύτερη πατρίδα του. Άλλά αυτό δεν έγινε. Οι στερήσεις και ή άσφυκτική άμφοσφαιρα του περιβάλλοντός του ώραιποιοσαν ακόμη περισσότερο στη μνήμη του την πατρίδα του. Τα βουνά της γίνονταν πιδ λεβέντικα, ο ήλιος πιδ λαμπρός, τὰ δάση πιδ πράσινα. Και για όλα αυτά προκειμένου να εκφράσει κανείς την πρωτόγονη καρδιά του, δεν υπάρχει καλύτερο μέσο από την άπλοχωριά του δεκαπεντασύλλαβου από την άνοιχτή, άδέσμευτη έξομολόγηση του δημοτικού τραγουδιού.

Δουλεύει σκληρά για να ξήσει χωρίς διακοπή, για να μη μείνει πίσω, για να άποσυμφορήσει από τις συγκινήσεις τον μέσα του κόσμο. Τά άνειρα είναι άνειρα. Η πραγματικότητα τον οδηγεί άλλοθ.

Κατεβαίνει τις σκάλες ενός όγροϋ τυπογραφείου, δουλεύει δέκα και δώδεκα ώρες. Λίγο αργότερα προσλαμβάνεται στο περιοδικό «Έβδομος» καλυτερεύει κάπως τους όρους της ζωής του, παλεύει. Στα 1890 υποβάλλει στον Φιλαδέλφειο διαγωνισμό τα «Άγροτικά του». Αντίπαλό του άνάμεσα στους άλλους έχει και τον Παλαμά με τα «Μάτια της ψυχής μου». Το βραβείο το παίρνει ο Παλαμάς, ο Κρυστάλλης παίρνει Α' έπαινο πράγμα όχι εύκαταφρόνητο. Η φήμη του μεγαλώνει, αλλά παράλληλα και ή άρρώστεια που υποδόσκει μέσα του μεγαλώνει. Στα 1891 κάνει την πρώτη αϊμόπτωη.

Έπί τέλους τον Αύγουστο του ίδιου αυτού χρόνου, κατορθώνει να βρει μιά δουλειά πιδ άνθρωπινή, με τη βοήθεια ενός συμπατριώτη του. Προσλαμβάνεται ύπάλληλος στους ΣΠΑΠ. με μικρή όμως άμοιβή, 3,50 την ήμέρα, πράγμα που δεν του επιτρέπει να διατηρεί τουλάχιστο ένα δωμάτιό μόνος του. Συγκατοικεί με άλλους. Έχει πάσει μιά άδεια στα 1893 να πάει ν' άγναντέψει από τὰ σύνορα την πατρίδα του, όταν έπιστρέφοντας βρίσκει να έχει καταλάβει άλλος και τη μικρή του αυτή θέση. Κάποιος πολιτικάντης βρήκε την ευκαιρία και στη θέση του έβαλε κάποιον δικό του. Δεν χρειάζονταν και τίποτε άλλο για να περάσει στο τελευταίο της στάδιο ή κρίση της υγείας του. Τον περιμάζεψαν οι φίλοι του, που με τη συμβολή των γιαιτρών έκριναν καλό να τον στείλουν στην Κέρκυρα για άνάπαυση. Η τύχη, για να τον ειρωνευτεί προφανώς, ήρθε άρωγος στις τελευταίες του στιγμές. Κέρδισε 2.500 δραχμές από το λαχείο, ποσό σεβαστό για κείνη την εποχή. Το ύγρο κλίμα της Κέρκυρας όμως, χειροτέρεψε άνεπανόρθωτα την υγεία του. Η άδελφή του που βρισκόταν στην Άρτα, είδοποιήθηκε να πάει να τον παραλάβει. Είναι άνοιξη. Σωστός σκελετός, άντικρύζει την άγαπημένη του Ήπειρο στην καλύτερη ώρα της.

Όλα έγιναν πολύ γρήγορα. Στις 2 Μαρτίου του 1894 πήγε στην Κέρκυρα, και στις 22 Άπριλίου πέθανε στην Άρτα.

‘Η συχνότητα των διδύμων γεννήσεων

Πόσες πιθανότητες υπάρχουν ν' άποκτήσει μιά μητέρα διδύμα; Νέες στατιστικές έρευνες που διεξήχθησαν από μιά άμερικανική ασφαλιστική εταιρία, δείχνουν ότι (στις Ήνωμένες Πολιτείες) μιά γέννηση διδύμων αντιστοιχεί σε 95 «άπλους» τοκετούς. Τρίδυμα γεννιούνται σε κάθε 11.000 τοκετούς και τετράδυμα σε κάθε 900.000 τοκετούς. Γέννηση πενταδύμων δεν παρατηρήθηκε από το 1951.

Οι πιθανότητες ν' άποκτήσει μιά γυναίκα διδύμα, τρίδυμα κλπ. ποικίλουν ανάλογα με την ηλικία της. Στις γυναίκες κάτω των 20 ετών οι πιθανότητες είναι 6 επί 1.000 και αυξάνονται βαθμιαία ως τα 16 επί 1.000 τις λευκές.

Στο διάστημα 1951—57 σημειώθηκαν στις ΗΠΑ 27.700.000 τοκετοί από τους οποίους μόνο 300.000 έδωσαν διδύμα, τρίδυμα και τετράδυμα. Κατά την έγκυμσσύνη ή ύπαρξη διδύμου έμβρύου μπορεί να διαγνωσθεί με άσφάλεια σχεδόν 100% χάρη σ' έναν ειδικό ηλεκτροεγκεφαλογράφο. Ηλεκτρόδια που προσαρμόζονται στην κοιλιά της μέλλουσας μητέρας έπιδέχονται τη συστηματική παρακολούθηση των παλμών της καρδιάς των έμβρύων.

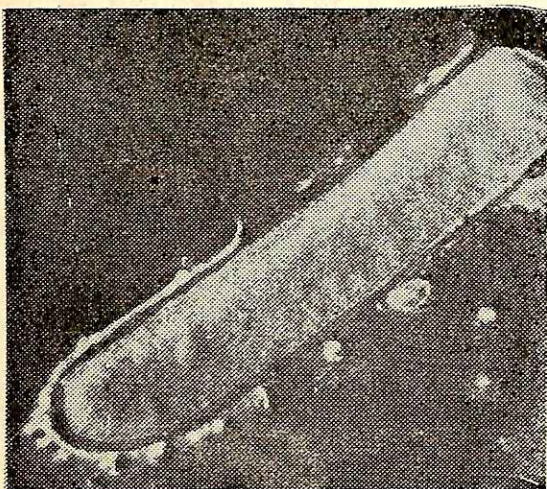
Οι φιλολογικοί κύκλοι στην Ελλάδα, είναι πάντοτε αδύνατοι για να βοηθήσουν ένα λογοτέχνη. Τον περιέβαλαν με την εκτίμησή τους με τη συμπόνια τους, αλλά αυτό δεν στάθηκε άρκετό. Ο Βλάσης Γαβριηλίδης δεν δίστασε να τον προβάλλει με πρωτοσέλιδο άρθρο στην έφημερίδα «Άκρόπολη» όταν κυκλοφόρησε τη συλλογή του «Τραγούδια του χωριού και της Στάνης». Ο Κρυστάλλης πλούτισε τη δημοτική έκφραση μ' ένα δικό του φώς. Η νοσταλγία ή θλίψη και ή άνάταση μεταστοιχειώθηκαν σ' αυτό το φώς, σ' αυτό το ζωγραφικό κλίμα, που ήταν ή ποιήσή του και που θα ήταν κάτι άλλο, περισσότερο αυτόνομο και προσωπικό, αν δίνονταν με άλλα, προσωπικότερα εκφραστικά μέσα.

Ο Παλαμάς έγραψε για την ποίηση του Κρυστάλλη: «Τό ίδιο το δημοτικό τραγούδι εισβάλλει θριαμβευτικά στην ποιήσή μας, με τους τρόπους του και με τους κόσμους του. Το δημοτικό τραγούδι που παίρνει συνείδηση, που βλέπει και ξέρει τι άξίζει. Ο Κρυστάλλης δεν είναι ο λαός που βρίσκεται ή που γίνεται ποιητής. Είναι ο ποιητής που βρίσκεται και που γίνεται λαός...». Είναι ο μόνος που μπόρεσε να σταθεί δοκιμάζοντας τις δυνάμεις του στο άνεπανάληπτο δημοτικό τραγούδι. Κι' αυτό γιατί ήταν γεννημένος ποιητής. Κι' ένας ποιητής που πεθαίνει στα 24 του χρόνια, δαρμένος απ' όλων των ειδών τις συμφορές, πριν συμπληρωθεί ο ίδιος και πριν ολοκληρώσει το έργο του, δεν κρίνεται. Έζησε ένα μέρος από τη ζωή που θα ζούσε, έγραψε ένα άπόσπασμα από το έργο που θα έγραφε. Τα ελάχιστα ώριμα, άς τα πούμε έτσι, χρόνια της ζωής του, είναι μιά πάλη να διαφύγει την καταστροφή. Είναι μιά διαρκής ματωμένη επίκληση:

Παρακαλώ σε, σταυραητέ, για χαμηλά σου όλλίγο
(πάρε με μαζί σου
πάρε με άπάνω στα βουνά, τι θα με
(φάει ο κάμπος!

ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Ο θάκιλλος τοῦ Κῶχ μεγεθυσμένος
40.000 φορές μὲ τὸ ἡλεκτρονικὸ μι-
κροσκόπιο.

Σ Ε 4 — 5 δεκαετίες, ή φυματίωση θα αποτελεί πιά μιὰ ανάνηψη για την ανθρωπότητα». Αυτά τὰ λόγια προφέρθηκαν ἐδὼ καὶ 50 χρόνια ἀπὸ ἕναν πολὺ μεγάλο γιατρό: τὸν Ρόμπερτ Κῶχ, ποὺ ἀνακάλυψε καὶ βάπτισε μὲ τὸ δικό του ὄνομα τὸν δάκιλλο τῆς φθίσεως.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν 30 χρόνων, ποὺ ἀφιέρωσε στὸν ἀγῶνα τοῦ κατὰ τῆς ἀρρώστιας αὐτῆς, ὁ μεγάλος Γερμανὸς ἐπιστήμων πίστευε ἀκατάβαντα ὅτι θὰ κατώρθωνε νὰ τὴν δαμάσει. Πέθανε στὸ Μπάντεν — Μπάντεν φορτωμένος ἀπὸ δόξα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ πετύχει τὸ σκοπὸ του, στὶς 27 Μαΐου τοῦ 1910.

Τὸ 1954, δυὸ χιλιάδες κορυφαῖοι φυματι-
ολόγοι ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, ποὺ εἶχαν συγ-
κεντρωθεῖ στὴ Μαδρίτη, ἀνήγγελλαν μιά
σχεδὸν ὁριστικὴ νίκη κατὰ τοῦ βακίλλου
τοῦ Κώχ, χάρις στὴν ἀνακάλυψη καὶ τὴ
χρησιμοποίηση σὲ κατάλληλους συνδυα-
σμοὺς τριῶν εἰδικὰ ἀποτελεσματικῶν φαρ-
μάκων: τῶν στρεπτομυκίνης, τοῦ Π.Α.Σ.
καὶ τοῦ ριμφόν.

‘Ο διεθνῆς Τύπος, ἐντελῶς ἀνύποπτος, μεγαλοποίησε αὐτὴ τὴ νίκη. Τὰ στατιστικά δεδομένα, ἀπ’ ὅλες τῆς πολιτισμένες χώρες, ἐπέτρεπαν κάθε αἰσιοδοξία. Ἀναριθμητοὶ φυματικοί, ποὺ ἦταν κατηλωμένοι στὰ σανατόρια, ἐπέστρεφαν στὴν κοινὴν ἀποθεραπευμένοι καὶ ξανάπαιναν τὴ δουλειά τους. Γινόνταν λόγος γιὰ τὴ μετατροπὴ τῶν περισσότερων ἀπ’ αὐτὰ τὰ εἰδικὰ νοσοκομεία σὲ γηροκομεία ἢ ψυχιατρικὲς κλινικές. Ὅλοι πίστευαν ἀγράφαντα, ὅτι ἡ φυματίωση θὰ σαρωνόταν ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη μέσα σὲ λίγα χρόνια.

Ἄλλὰ συνέβη τό ἀντίθετο

ΚΑΙ ξαφνικά, τὸν Σεπτέμβιο τοῦ 1957, ἡ «ἐθνικὴ ἀντιφυματικὴ ἐπιτροπὴ» τῆς Γαλλίας σήμανε συναγεράδι. Ὦταν πλάνη καὶ μάλιστα πλάνη ἐπικρινόνη νὰ πιστεύεται ὅτι ὁ βάκιλλος τοῦ Κῶς εἶχε τεθεῖ ἐκποδῶν. Ἦ φυ-

Ἡ ἐπιστήμη, ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ἔχει στὴ φαρέτρα τῆς τοῖα βασικὰ φάρμακα, ποὺ οἱ ποικίλοι συνδυασμοὶ τους εἶναι σὲ θέση νὰ ἐξουδετερῶσουν τὴν φυματίωση. Ὅα ἔπρεπε, λοιπόν, ἡ παμπάλαιη αὐτὴ μάστιγος τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ εἶχε θεθεῖ ἑκποδῶν. Δυστυχῶς, δὲν συνέβη κατὰ τέτοιο. Ἡ φυματίωση ἀπαυθίθηκε χάρις σ' αὐτὰ τὰ φάρμακα, ἀλλὰ ξαναγύρισε. Οἱ ὑποτροπὲς τῆς αὐτῆς ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμον ὅτι δὴθεν οἱ βάκιλλοι τοῦ Κῶχ συνηθίζουν κ' ἀνθίστανται στὰ φάρμακα, ποὺ τὴν πρώτη φορὰ τοὺς σάρωσαν. Αὐτό, εὐτυχῶς, δὲν εἶναι σωστὸ πέρασος πέρα. Οἱ ὑποτροπὲς ὀφείλονται ἀπλῶς στὸ ὅτι ἡ θεραπεία εἶτε δὲν ἔγινε πλήρης, εἶτε δὲν βασίσθηκε στὰν κατάλληλον συνδυασμὸν φαρμάκων.

Ἡ φυματίωση ἐπιστρέφει
στὰ ἑδάφη ποὺ ἀπώλεσε

Οι άδικαιολόγητες ύποτροπές της νόσου σε άτομα, που νόμιζαν ότι είχαν γλυτώσει απ' αυτή.

ματίωση εἶχε ὑποχωρήσει, γὰρ νὰ ἐπιστρέψει μὲ περισσότερο πείσμα.

Τὸ 1959, ὁ καθηγητὴς Ἐτιέν Μπερνάρ, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ διδάσκαλους φυματολόγους τοῦ κόσμου, ἔκανε μιὰ συγ-
κλονιστικὴ εἰσήγηση στὴν γαλλικὴ λαο-
γικὴ ἀκαδημία μὲ θέμα: «Ἡ φυματοσῆ-
σὺς δὲν νικιήθηκε. Ἀπλῶς μᾶς ἔξαπατρεῖ».

Στις 10 Σεπτεμβρίου του 1959, το 15ο διεθνές συνέδριο φυσιολογίας, που συνήλθε στην Κωνσταντινούπολη, έπεθεβαίωσε αυτές τις πικρές διαπιστώσεις.

Τέλος, τὰ πιδ πρόσφατα στατιστικά δεδομένα, ποὺ συγκέντρωσε καὶ δημοσίευσσε τὸ Ἰνστιτούτο Ὑγιεινῆς τοῦ Παρισιοῦ, συμφωνοῦν μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι «ἡ φυματιώγη σχοτῶν ἐπολένα λιγώτερα ἄτομα, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δια-

ΡΟΜΠΕΡΤ ΚΩΧ

δεδομένη στήν ἴδια περίπου κλίμακα ὅπως κι' ἄλλοτε».

Τὸ 1960, ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ κ' ἓνα αἰ-
ῶνα, εἶναι πιθανὸν νὰ μολυνθεῖ κανεὶς ὁ-
πλὸν τὸν βάκιλλο τοῦ Κῶχ. Καί, μὲ τὴν ἑ-
ξία περίπου ἀναλογία, εἶναι πιθανὸν νὰ ἀρ-
χίσει καὶ γιὰ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο μὲ
μακροχρόνια πεπιττεῖται μὲ τὸν βάκιλλο αὐ-
τὸ ὅπως καὶ μετὺ ἀνθρώπων ποὺ μολύ-
νονταν πρὶν ἀπὸ 50 ἢ 100 χρόνια.

Τὰ τρία ὄπλα
κατὰ τῆς φυματιώσεως

ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ που έγιναν τὸ 1950 — 1951 μὲ συνδυασμένη χορήγηση Π.Α.Σ. καὶ στρεπτομυκίνης, σημείωσαν μιὰ θεαματικὴ ἐπιτυχία. Σὲ ἔνα δισεκατομμύριο βακίλλων, που ὑπῆρχον σὲ μιὰ φυματιογόνο ἔσθια τοῦ πνεύμονος, ἡ ἐπενέργεια τῆς στρεπτομυκίνης ἄφηγε ἄδικτα κάπου ἕνα ἑκατομμύριο. Τὸ Π.Α.Σ., λοιπόν, ἀποδεικνύεται ἀποφασιστικὰ ἀποτελεσματικὸ ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ ἕνα ἑκατομμύριο ἐπιζώντων μικροβίων.

Τὸ 1952, ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του τὸ τρίτο φάρμακο, ἡ ἱζοναζιδίνη, ποὺ εἶναι ποὺ γινώσθῃ μὲ τὸ ἐμπορικὸ τῆς ὀνομα ρυμφρόν. Τὸ φάρμακο αὐτὸ ἦταν 10 μὲ 20 φορές ποὺ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὴ στρεπτομυκίνη, ἡ τοξικότητά του δὲν ἔφθασε σὲ ἐκπληκτικὰ ὅρια κ' ἡ χορήγησή του ἦταν ἀπλή.

Ἡ ἱξοναξίδη εἶναι ἕνα σύνθετο πρῶτον τῆς νικοτίνης, κ' ἡ βασικὴ σύνθεσή της ἔχει περιγραφεῖ τὸ 1912 ἀπὸ τοῦ Γερμανοῦ χημικοῦ. Οὐσία πολλὴ συγγενική πρὸς τὴν βιταμίνη Π. II., παρέμεινε κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῆς ἐπιστήμης ἀνεκμετάλλευτη ἐπὶ 33 χρόνια. Κανένας δὲν εἶχε ὑποπτευθεῖ τὴν θεραπευτικὴν τῆς ἀξία. Τὸ 1945, καὶ Γάλλοι γιατροί, οἱ δόκτορες Σορλιν καὶ Ζιρώ, ἀντιλήφθηκαν τυχαῖα ὅτι ἡ βιταμίνη αὐτὴ εἶχε μὴ εὖ

νοϊκή, ἀλλὰ ὄχι ἔντονη ἐπίδραση ἐναντί-
ον τῆς φυματιώσεως.

Τὸ ριμιφόν δὲν ἀρκεῖ μόνο του

ΜΕ ἀφειρηθία αἰτῇ τῇ διαπίστῳσι,
ἄρχισαν τότε στὴ Γαλλία, τῆς Ἡ-
νωμένης Πολιτείας, τὴν Ἀγγλίαν
καὶ τὴν Ἀντικὴ Γερμανία συστηματικῶς
βιοχημικῶς ἔρευνες πρὸς τὴν κατεύθυνσιν
τῆς ἐξυρρέσεως μιᾶς ἀποτελεσματικώτε-
ρης συνθέσεως. Τὸ 1952, δὴ ἀμερικανι-
κὰ ἐργαστήρια ἀνεκάλυψαν τὴν ἱξονα-
ξίδη κι' ἔγιναν ἀμέσως πειράματα σὲ 200
βαρεῖα ἀρρώστους τοῦ νοσοκομείου Ση-
θιὸν τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὰ ἀποτελέσματα
ὕλησαν καταπληκτικά.

Οι δοκιμές κι' οι κλινικές παρατηρήσεις συνεχίσθηκαν κι' επιβεβαιώθηκαν μέσα σ' σχετικά σύντομο διάστημα ότι το καινούργιο αυτό φάρμακο, χορηγούμενο σε περιπτώσεις σοβαρών αλλοιώσεων πρόσφατης γενέσεως, ήταν ιδεωδώς αποτελεσματικό μόνο του. Σ' παλιότερες αλλοιώσεις, ή επενέργειά του ήταν πιά αδύνατη.

Δὲν ἦταν, λοιπόν, οὔτε κ' ἡ ἰξονιαζίδη τὸ φάρμακο, ποὺ θὰ μπορούσε μόνο του, νὰ ἐξουδετερώσει τὴ φυματίωση. Ἔτσι, οἱ ἐξοστήμενες σκέφθηκαν νὰ τὴ συνδυάσουν μὲ τὸ ξνα_η καὶ μὲ τὰ δυὸ πρυηγούμενα. Οἱ συνδυασμοὶ αὗτοὶ σημείωσαν κ' ἄλλο ξνα βῆμα τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν τελικὴ νίκη, ποὺ ὥστόσο ἐξακολούθουσε νὰ ἀπέχει ἀκόμα ἀρετά.

Οἱ ἔρευνες, ἀπὸ τότε, δὲν ἔπαψαν. Ἔ-
ται, στὸ διεθνὲς συνέδριο τῆς Κωνσταν-
τινουπόλεως, ποὺ ἀναφέραμε, ἔγινε λό-
γος γιὰ ἔντεκα ἀκόμη φάρμακα ἐναντι-

Ἡ φυματίωση, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη ἀρρώστεια, ἔχει δυὸ ἀντιπάλους:

την ἐπιστήμη καὶ τὸν ἴδιο τὸν ὀργανισμό. Τὰ μεγαλύτερα θαύματα ἔναν-
τίον της δὲν τὰ ἐπιτελεῖ ἡ πρώτη, ἀλλὰ ὁ δεύτερος μὲ τις πλούσιες καὶ ποι-
κίλες πηγὲς ἀντιστάσεως ποὺ διαθέτει. Πρέπει, λοιπόν, νὰ ἔχει ὑπ' ὄψει
τοῦ κάθε ἄρρωστος, ὅτι ἂν δὲν ἐξασφαλίσει στὸν ὀργανισμό του τὴν ἀ-
νεστὶ ἀντιμετωπίσεως τῆς νόσου, εἶναι καταδικασμένος νὰ μὴ γίνεи ὀρι-
στικὰ καλὰ. Ἡ βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ νὰ δοθεῖ αὐτῇ ἡ ἀνεστὶ στὸν ὀργα-
νισμό, εἶναι ἡ ἀνάπαυσις. Πολλοὶ ξεγελάστηκαν ἀπὸ τὰ θεαματικὰ ἀποτε-
λέσματα τοῦ ριμψόν, τοῦ Π.Α.Σ. καὶ τῆς στρεπτομυκίνης, νόμισαν ὅτι
ξεμπόρεψαν μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὸν ἐχθρὸ καὶ παραμέλησαν ἔτσι τὴν ἀνά-
παυσις. Σχεδὸν ὅλοι αὐτοὶ ἔπρεσαν θύματα ὑποτροπῆς τῆς νόσου. Ὁ ὀρ-
γανισμὸς τοὺς δὲν μπόρεσε νὰ ἀποφάγει μιὰ καινούργια μόλυνσις κι' ἡ
ἱστορία ξαναῤῥισε...

Οι ύποτροπές κάνουν δραύση

Η ἀποτελεσματικότητα των συνδυασμών αυτών δημιούργησε καινούργια προβλήματα στη φυματολογία. Υπολογίζεται ότι, στη Γαλλία, το ένα

τρίτο των ατόμων που προσφεύγουν στο
γιατρό με την ύπνωση ή τη βεβαίητη-
τα ότι έχουν ενεργό φαντασίωση, είναι
παλιοί φυματικοί, στους οποίους σημειώ-
θηκε ύπνωση της νόσου κατά τα τρία
πρώτα χρόνια μετά την άποθεραπεία τους.
Τα ίδια περίπου στατιστικά δεδομένα υ-
πάρχουν στις Ήνωμένες Πολιτείες και
την Αγγλία.

Γιατί παρατηρείται αυτό τὸ δυσάρεστο φαινόμενο; Μιὰ πρόχειρη ἐξήγηση εἶναι, ὅτι τὰ μικρόβια συνηθίζουν στὰ φάρμακα, ποὺ ἀναφέρουμε. Ἀλλὰ ἡ ἐξήγηση αὐτῇ, ἐντυχῶς, δὲν καλύπτει παρὰ ἓνα μικρὸ μέρος τῆς πραγματικότητος.

‘Ο Γάλλος καθηγητής Ἀντρέ Μαγιέ, πού ἔχει ἀσχοληθεῖ εἰδικά μέ τὸ θέμα αὐτό, ἐδῆλξαν τώρα τελευταῖα, ὅτι ὁ λόγος αὐτῶν τῶν ὑποτιμῶν εἶναι ἄλλος καὶ μάλιστα δισυμπόστατος. ‘Ο ἄρρωστος «ξανακυλάει», εἴτε γιατί διέκοψε πρόωρα τὴ θεραπεία, νομίζοντας ὅτι εἶχε γίνει ὀδυστικά καλά, εἴτε γιατί ἡ θεραπεία δὲν ἀκολούθησε τὴ σωστή καὶ πλήρη διαδικασία. Ἐπειδὴ τὰ φάρμακα αὐτὰ πῶς ἰδιαίτερα τὸ ρυθμὸν παίρνεται μὲ ἄλλο κ’ ἐνῶ κολο τρόπο κ’ ἐπειδὴ τὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ πρώτη ἄποψη εἶναι γρήγορα, οἱ ἄρρωστοι παραμένουν τὴν ἀνάπαυση, ποὺ παραμένει ὁ ὅτ’ ἄρ. 1 παράγων τῆς θεραπείας τους. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἐπιβάλει νὰ παραμένουν στὸ σανατόριο παρὰ τὴ βέληή τους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι νοιώθουν τὸν ἑαυτὸ τους σὲ περιφρημική κατάσταση. Ὑπόσχονται ὅτι, θὰ κάνουν ἀνάπαυση στὸ σπίτι τους, ἀλλὰ οἱ γιατροὶ ἀπὸ πείρα, δὲν παίρνουν καθόλου τοῖς μετρητοῖς αὐτὴ τὴ διαβεβαίωση.

«Ὅλα αὐτὰ τὰ θύματα τῆς ὑποτρο-
πῆς, λείπει ὁ καθηγητὴς Μαγιέ, ὅταν ξα-

θεραπεία πρέπει να γίνεται κάθε μέρα τουλάχιστο για 18 μήνες.

“Ένας ἄλλος λόγος, πού ὁδηγεῖ σ’ αὐ-
τὲς τὶς ἀποκαρδιωτικὲς ὑποτροπές, ἐνῶ
θὰ μπορούσαν μιὰ χαρὰ νὰ μὴν ὑπάρ-
ξουν, εἶναι ἡ κακὴ ἐκλογὴ στὸν συνδυα-
σμὸ τῶν φαρμάκων, ὁ ὁποῖος ἐπιβάλλε-

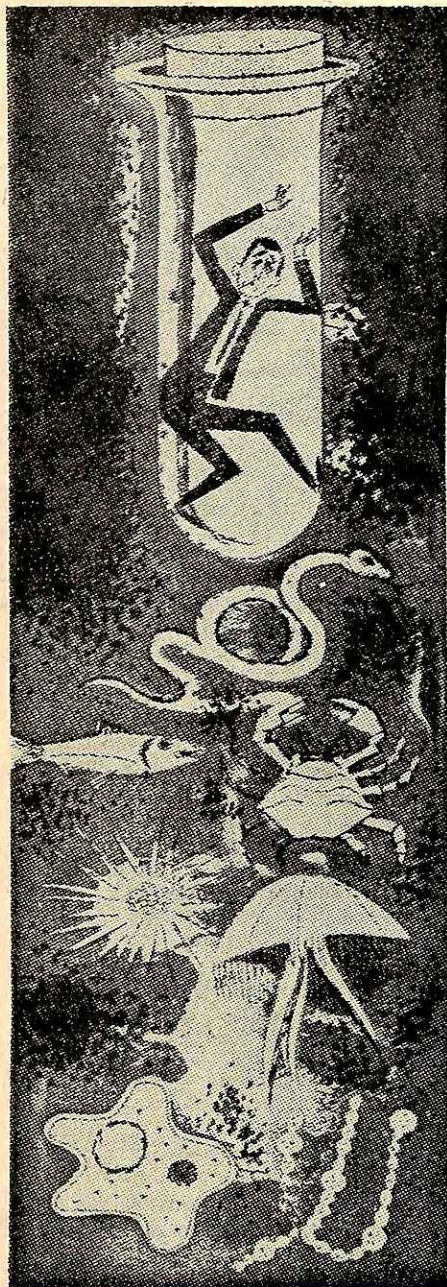
Καλλιεργημένοι σε ύγρο περιβάλλον, οι τοξικοί βάκιλλοι του Κώχ (ένω) έχουν την τάση να συγκεντρώνονται σε έλικοειδείς σχηματισμούς. Οι μη τοξικοί βάκιλλοι (κάτω) συγκεντρώνονται σε πυκνή μάζα.

ται καὶ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ σὲ κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Ἔτσι, τὸ κακὸ δὲ χτυπιέται ἀποφασιστικὰ κι' ἡ ἀρρώστεια ξαναγυρίζει.

Συμπέρασμα

Το συμπέρασμα, στο οποίο έχουν καταλήξει οι μεγαλύτεροι φυματιολόγοι του κόσμου μετά τις παρατηρήσεις που έγιναν καθ' όλο το διάστημα της πάλης με βάση τα τρία αυτά όπλα, είναι ότι η φυματίωση θα ήταν δυνατόν να υποχωρήσει σε μεγάλη κλίμακα, αν η πάλη αυτή γινόταν με σύστημα. Ή αντίσταση της νόσου στην επιστήμη, δεν οφείλεται, λοιπόν, στο ότι τάχα η επιστήμη δεν έχει τα μέσα να αγωνισθεί, αλλά στο ότι τα μέσα αυτά δεν χρησιμοποιούνται όπως κι' όσο πρέπει.

ΤΟ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

“Αν ο πίθηκος εξελιχθεί σε άνθρωπο, σε τι πρόκειται να εξελιχθεί ο άνθρωπος; Με τι θα μοιάζει ο άνθρωπος του μέλλοντος; Θά είναι μικρόσωμος σαν τους Πυγμαίους, με άτροφικό μυϊκό σύστημα, χωρίς αυτιά, χωρίς μαλλιά και χωρίς δόντια, όπως προβλέπουν μερικοί άπαισιόδοξοι; Ή, μήπως, θα εξελιχθεί σε υπεράνθρωπο; Οι νόμοι της φυσικής επιλογής εξακολουθούν να λειτουργούν στο τεχνητό πολιτισμένο περιβάλλον του σύγχρονου ανθρώπου, ή μήπως η ανθρωπότητα μπήκε σ’ ένα στάδιο εξελικτικής στασιμότητας;

Σταματήστε Η ΕΞΕΛΙΞΗ;

μάχι του θα έχει ζαρώσει, αφού υποτίθεται πως ο άνθρωπος του μέλλοντος δε θα τρώει παρά μόνο χάπια...

“Άλλοι ευφάνταστοι επιστήμονες μάς πληροφορούν ότι ο μέσος δείκτης νοημοσύνης της ανθρωπότητας πέφτει κατά ένα βαθμό σε κάθε διαδοχική γενεά και συνεπώς οι άνθρωποι του μέλλοντος θα είναι μια ράτσα ηλίθιων...

Πού στηρίζονται οι απογοητευτικές αυτές προβλέψεις;

Για ν’ απαντήσουμε σ’ αυτή την ερώτηση πρέπει πρώτα να καταλάβουμε τα αίτια και το μηχανισμό της εξέλιξης στο ζωικό και το φυτικό κόσμο. Οι βιολόγοι διαθέτουν μια βασική και γενικά παραδεκτή θεωρία που εξηγεί τα φαινόμενα της εξέλιξης. Είναι η θεωρία της φυσικής επιλογής που διατυπώθηκε εδώ κι’ ένα χρόνο πριν από τον Κάρολο Δαρβίνο.

★

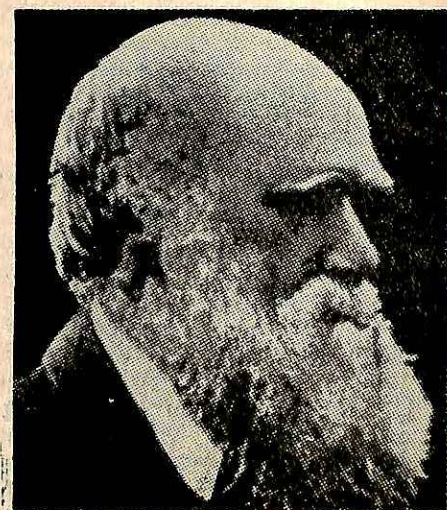
Η ΦΥΣΙΚΗ επιλογή επιδρά συνεχώς στην εξέλιξη των φυτών και των ζώων. Έξαρτάται κυρίως από το γεγονός ότι κάθε ζωικός ή φυτικός «πληθυσμός» περιλαμβάνει μια εύρυθμη ποικιλία ατομικών τύπων. Όταν ένα ζωικό ή φυτικό είδος έρθει αντιμέτωπο με καινούργιες φυσικές συνθήκες στο περιβάλλον του θα πρέπει να προσαρμοσθεί στο καινούργιο αυτό περιβάλλον ή να εξαφανισθεί. Άλλα ώρισμα από τα άτομα που περιλαμβάνει το είδος είναι προικισμένα από τη φύση με χαρακτηριστικά που τους επιτρέπουν να προσαρμοσθούν καλύτερα και ταχύτερα στις νέες συνθήκες. Αυτά τα άτομα θα επιζήσουν, τα άλλα θα εξαφανισθούν.

Τα άτομα που επέζησαν, θα μεταβιβάσουν στους απογόνους τους τα κληρονομικά χαρακτηριστικά που τους επέτρεψαν να επιζήσουν. Έτσι, από γενεά σε γενεά θα παρατηρηθεί και βαθμιαία μεταβολή στη σύνθεση του συνόλου του «πληθυσμού».

Το φαινόμενο αυτό θα μπορούσε να ονομασθεί προοδευτική προσαρμογή. Η φυσική επιλογή λειτουργεί βραδύτατα. Ποτέ δε συμβαίνουν έντυπασιακές μεταβολές από γενεά σε γενεά. Το ψάρι δεν γίνεται... φιλόσοφος και το σκουλήκι δε γίνεται ιπποπόταμος. Άλλ’ η μια προσαρμογή άνοιγει την πόρτα στην επομένη και ουσιαστικά δεν υπάρχουν όρια στο μέγεθος και στη ποικιλία των μεταβολών που μπορούν να συμβούν σε μερικά εκατομμύρια διαδοχικών γενεών. Για παράδειγμα ως κάναμε μια πρόχειρη ανασκόπηση μιάς από τις κρίσιμες φάσεις της εξελικτικής Ιστορίας του ανθρώπου.

Οι δενδρόβιοι πρόγονοι

ΔΥΟ από τις σημαντικότερες μεταβολές στην εξέλιξη του ανθρώπου ήταν: 1) ‘Η μεταβολή που τον έκανε όρθιο, δίποδο ζώο. 2) ‘Η υπερχωρική ανάπτυξη του εγκεφάλου του.

Κάρολος Δαρβίνος

Πριν από δέκα ή δεκαπέντε εκατομμύρια χρόνια οι δενδρόβιοι πρόγονοι του ανθρώπου ζούσαν στις πυκνά δασωμένες περιοχές του πλανήτη μας. Άλλα το κλίμα είχε αρχίσει να μεταβάλλεται βραδύτατα προς το ξηρότερο και τα δάση είχαν αρχίσει να παραχωρούν τη θέση τους στα λειβάδια. Με τη βαθμιαία εξαφάνιση των δασών, τα δενδρόβια πλάσματα αντιμετώπισαν το πρόβλημα της επιβίωσης στο έδαφος. Στην αρχή το πρόβλημα περιωριζόταν στη «μετακίνηση» από το ένα κομμάτι του δάσους στο άλλο. Βαθμιαία, η ανάγκη της τροφής υποχρέωσε αυτά τα πλάσματα να κατεβούν από τα δένδρα και να κάνουν τα πρώτα τους αδέβαια βήματα στο έδαφος, όταν ή πείνα τα έσπρωχνε να κυνηγήσουν τα μικρά τρωκτικά. Μερικοί από τους δενδρόβιους πιθήκους ήταν προικισμένοι απ’ τη φύση με χαρακτηριστικά (στη διαμόρφωση του σκελετού και του μυϊκού συστήματος) που τους επέτρεπαν να κινούνται ταχύτερα κι’ ευκολότερα από τ’ άλλα.

Χάρη στην ευνοϊκότερη ανατομική τους κατασκευή, μπορούσαν να ξεφεύγουν από τις προϊστορικές τίγρεις και τ’ άλλα θηρία, μπορούσαν επίσης να βρίσκουν ευκολότερα την τροφή τους. Έτσι, στον αγώνα της επιβίωσης είχαν ώρισμα πλεονεκτήματα που μεταβιβάστηκαν κληρονομικά στις επόμενες γενεές.

Αυτό εξακολούθησε από γενεά σε γενεά και κατέληξε σε μια μεταβολή του συνόλου του πληθυσμού. Έπειτα από εκατομμύρια χρόνια η φυσική επιλογή παρήγαγε τέλος ένα ζώο που μπορούσε να ζήσει στο έδαφος και να στηριχθεί στα δύο του πόδια που είχαν γίνει σχετικά μακρύτερα, ενώ τα χέρια του είχαν γίνει πιδ κοντά και η ράχη και οι γοφοί είχαν μετασχηματισθεί έτσι ώστε να του επιτρέπουν να ισορροπεί χωρίς κάποιο στο επίπεδο έδαφος.

Τα τρωκτικά θα κατέκλυζαν τη Γη αν δεν είχαν φυσικούς εχθρούς. Τ’ άρπακτικά, όπως αυτή η κουκουβάγια, διατηρούν την ισορροπία της φύσης.

Η ΘΕΩΡΙΑ της φυσικής επιλογής δεν παρουσιάζει κανένα σκοτεινό σημείο. “Αν εξετάσουμε όμως μερικές από τις προβλέψεις για το εξελικτικό μέλλον του ανθρώπου. Π.χ. μπορούμε να προβλέψουμε ότι ο άνθρωπος θα χάσει τ’ αυτιά του; (δηλαδή τα περυσία των αυτιών). Είναι αλήθεια ότι τα περυσία των αυτιών είναι κιόλας άχρηστα σαν τη σκληρή και άποψη. Από καιρό σε καιρό γεννιέται ένα παιδί χωρίς περυσία ή χωρίς όλα τα δάχτυλα των ποδιών. Άλλα δεν είναι καθόλου βέβαιον ότι τα παιδιά αυτά έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιζήσουν και ν’ αναπαραχθούν από τα άλλα παιδιά.

Οι αθάσιμες αυτές προβλέψεις όφειλονται σ’ εσφαλμένη αντίληψη του μηχανισμού της εξέλιξης. Για παράδειγμα, η πρόβλεψη ότι το μυϊκό σύστημα του ανθρώπου θ’ ατροφήσει (επειδή όλες οι εργασίες που εκτελούνται σήμερα από τον άνθρωπο θα γίνονται στο μέλλον με αυτόματες μηχανές) προέρχεται από την παλιά θεωρία ότι η επίκτητη χαρακτηριστικά μεταβάλλονται σε κληρονομικά και μεταβιβάζονται στους απογόνους. Π.χ. όταν ένας άνθρωπος δεν χρησιμοποιεί το μυϊ-

κό του σύστημα το παιδί του θα γεννηθεί με άτροφικό μυϊκό σύστημα και αντιστρόφως, τα παιδιά των αθλητών γίνονται μυώδη και ρωμαλέα κτλ. ‘Η απηχαιωμένη αυτή θεωρία που λέγεται «λαμαρκισμός», παρά τις προσπάθειες του σταλινικού βιολόγου Λυσένκο να τη νεκραναστήσει, δεν έχει σήμερα κανένα όπαδό. Ξέρουμε ότι αν κόψουμε την ούρα σ’ ένα διαδοχικές γενεές ποντικών, τα ποντίκια θα εξακολουθήσουν να γεννιούνται με ούρα. Τα επίκτητα χαρακτηριστικά δεν κληρονομούνται.

Μια άλλη παρανόηση του μηχανισμού της εξέλιξης είναι πως η φύση αποβλέπει σε κάποιο τελικό σκοπό, την παραγωγή όλο και πιδ «τέλειων» ζωικών και φυτικών μορφών. Π.χ. οι άνθρωπολόγοι λένε πως η μεταβολή του σχήματος του κρανίου που οφείλεται στην αύξηση του όγκου του εγκεφάλου, επέβαλε βαθμιαία την επιδράχυνση της σιαγόνας, στην οποία δεν υπάρχει πλέον αρκετός χώρος για τους φρονιμίτες. Στα δόντια αυτά, όπως ξέρουμε, οφείλουν ένα μεγάλο μέρος της πελατίας τους οι οδοντίατροι. Μερικοί επιστήμονες ισχυρίζονται πως οι φρονιμί-

τες είναι καταδικασμένοι να εξαφανισθούν.

‘Αλλ’ η φύση, μπορούμε να είμαστε βέβαιοι, δεν τείνει προς την αισθητική τελειότητα. ‘Η φυσική επιλογή καθορίζεται από τυφλούς στατιστικούς παράγοντες. ‘Αν ο δενδρόβιος πίθηκος κατάρτισε να ισορραπήσει στα δυνάμει του πόδια αυτό οφείλεται στις ανάγκες της επιβιώσεως που ευνόησαν ώρισμα άτομα και εξαφάνισαν ώρισμα άλλα. ‘Η φύση δεν έχει κανένα τελικό «σκοπό». ‘Η επιβίωση εξαρτάται από το νόμο των πιθανοτήτων: Τά καλύτερα προσαρμοσμένα στο περιβάλλον άτομα έχουν περισσότερες πιθανότητες να επιζήσουν και ν’ αναπαραχθούν.

Οι φρονιμίτες, όμως, είναι ένα παράδειγμα που αποκαλύπτει την καινούργια σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και στο περιβάλλον του. ‘Υπό πρωτόγονες συνθήκες, ένας μολυσμένος φρονιμίτης ήταν συχνά ζήτημα ζωής και θανάτου και δεν αποκλείεται να είχε κιόλας αρχίσει να λειτουργεί η φυσική επιλογή και οι φρονιμίτες μας να ήταν καταδικασμένοι σ’ εξαφάνιση. ‘Αλλά τώρα, χάρη στην οδοντιατρική και την πενικιλίνη το χαλασμένο δόντι δεν είναι πια ζήτημα ζωής και θανάτου:

‘Ο γιατρός αφαιρεί το δόντι και, αφαιρώντας το δόντι, σταματάει η λειτουργία της φυσικής επιλογής.

Αυτό μας οδηγεί σε μια γενίκευση που, νομίζω, αποτελεί το κλειδί για κάθε πρόβλημα του εξελικτικού μέλλον-

Στον πρωτόγονο κόσμο μονάχα οι ικανότεροι, δηλαδή οι καλύτερα προσαρμοσμένοι στις εξωτερικές συνθήκες του φυσικού τους περιβάλλοντος, μπορούσαν να ζήσουν. Στον σύγχρονο πολιτισμένο κόσμο οι πάντες έχουν τη δυνατότητα να επιζήσουν και ν’ αναπαραχθούν.

ΟΛΕΣ οι ανατομικές λεπτομέρειες που ξεχωρίζουν τον άνθρωπο από τους ανθρωποειδείς πιθήκους διαμορφώθηκαν από τη φυσική επιλογή στο πρωτόγονο περιβάλλον του. ‘Η ικανότητα του ανθρώπου να τρέχει (που δεν την έχουν οι μεγάλοι πίθηκοι) ή να έκσφενδονίζει ένα κοντάρι, να παγιδεύει τα ζώα κλπ. ήταν σημαντικοί παράγοντες για την επιβίωση.

‘Αντίθετα, ο σύγχρονος πολιτισμός μπορεί να θεωρηθεί σαν προστατευτικός μανδύας που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας και εξουδετερώνει τη λειτουργία της φυσικής επιλογής. Στον πρωτόγονο κόσμο μο-

νά έκφυλινθεϊ έπειδή τά μαλθακά χαρακτηριστικά των κατωτέρων ατόμων θά διαδοθούν στο σύνολο του ανθρώπινου πληθυσμού. ‘Αλλ’ υπάρχει ένας νόμος της γενετικής, που λέγεται «νόμος του Χαρντ - Βάινμπεργκ», που μάς πείθει ότι δεν πρόκειται να συμβεί τέτοιο πράγμα. ‘Ο νόμος αυτός μάς λέει ότι ένα χαρακτηριστικό που δεν είναι ούτε πλεονεκτικό ούτε μειονεκτικό για τον κάτοχό του — δηλαδή, υπό τη δαρβινική έννοια είναι «ουδέτερο» δεν πρόκειται ούτε ν’ αυξηθεί ούτε ν’ μειωθεί στατιστικώς από τη μια γενεά στην άλλη. Μά άλλα λόγια, αν ένας πληθυσμός περιλαμβάνει ώρισμένο ποσοστό ατόμων κατωτέρων διανοητικώς, ο πληθυσμός μπορεί ν’ αυξηθεί αριθμητικώς άλλ’ η αναλογία μεταξύ των ανθρώπων μέσης διανοητικότητας και των ανθρώπων κατώτερης διανοητικότητας δεν πρόκειται να μεταβληθεί.

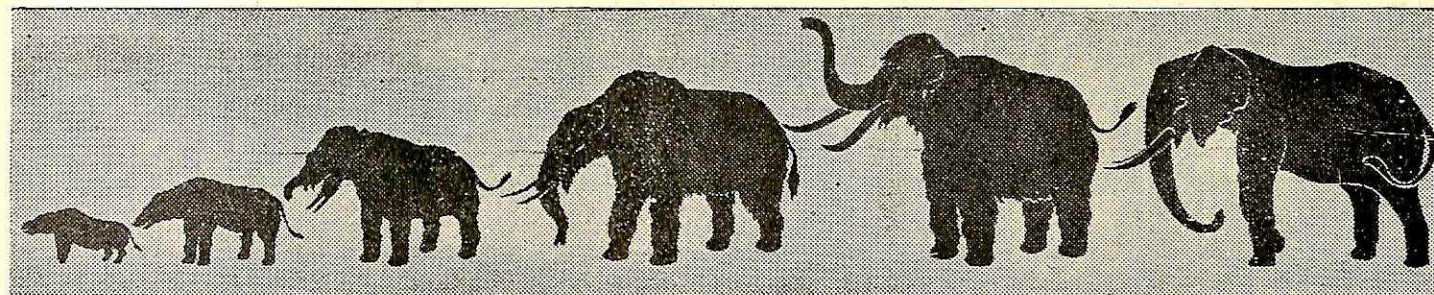
Θά μπορούσαμε ίσως να διερωτηθούμε: Μήπως η πρωτόγονη φυσική επιλογή έχει αντικατασταθεί, στο πολιτισμένο περιβάλλον, από ένα νέο είδος φυσικής επιλογής που διέπεται από διαφορετικούς νόμους;

Για ν’ απαντήσουμε σ’ αυτή την ερώτηση θά πρέπει πρώτα να καθορίσουμε ποιά σωματικά και πνευματικά χαρακτηριστικά προσφέρουν τα περισσότερα πλεονεκτήματα για την επιβίωση. Δεύτερον, θά πρέπει να ξέρουμε ως ποιο σημείο τα χαρακτηριστικά αυτά είναι κληρονομικά. Τέλος, θά πρέπει να δεβαιώσουμε ότι τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν είναι μόνιμα και όχι προσωρινά.

‘Αν μπορούσαμε να διευκρινίσουμε αυτά τα ζητήματα θά μπορούσαμε να προβλέψουμε με αρκετή ακρίβεια το εξελικτικό μέλλον του ανθρώπου. ‘Αλλά δυστυχώς όλες οι μελέτες των ανθρωπολόγων, των βιολόγων και των κοινωνιολόγων δεν μπορούν να μάς δώσουν τις πληροφορίες που ζητάμε. Μονάχα η μελέτη ενός χαρακτηριστικού, της νοημοσύνης, θά μάς φανεϊ αρκετά χρήσιμη εδώ:

Το διανοητικό επίπεδο

Η ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ είναι ένα απ’ αυτά τα ενδιαφέροντα αλλά και συγκεχυμένα χαρακτηριστικά στη διαμόρφωση των οποίων παίζουν εξ ίσου

ΜΟΙΡΙΘΡΙΑ ΔΕΙΝΟΘΗΡΙΑ ΜΑΣΤΟΔΟΝΤΕΣ ΜΑΜΟΥΘ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΕΛΕΦΑΣ

Πριν από πενήντα εκατομμύρια χρόνια ζούσε στην κοιλάδα του Νείλου ένα θυλαστικό, όχι μεγαλύτερο από ένα αγριογούρνο, χωρίς κανένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, εκτός από τους μεγάλους χαυλιόδοντες στην κάτω σιαγόνα και την κάπως προεξέχουσα μύτη. Αυτό ήταν το μοιριθρίον. Σιγά-σιγά το ζώο αυτό άρχισε να μεταμορφώνεται. ‘Ο όγκος του αυξήθηκε και η μύτη του εξελίχθηκε σε προβοσκίδα με την οποία ρουφούσε το νερό και ξερίζωνε τα χόρτα. ‘Επίσης μεγάλωσαν ύπερμετρα και οι χαυλιόδοντές του. ‘Ετσι αναπτύχθηκαν οι πρόγονοι του ελέφαντος, τα δεινοθήρια, οι μαστόδοντες και τα μαμμούθ.

σπουδαίο ρόλο ή κληρονομικότητα και το περιβάλλον. ‘Υπάρχουν κληρονομικές προδιαθέσεις προς την ανώτερη ή την κατώτερη διανοητικότητα, άλλ’ η έκφραση των προδιαθέσεων αυτών εξαρτάται από διάφορους εξωτερικούς παράγοντες όπως το οικογενειακό περιβάλλον και η εκπαίδευση.

‘Υπάρχουν, ωστόσο μερικοί που ισχυρίζονται ότι ο μέσος δείκτης νοημοσύνης πέφτει έπειδή 1) οι διαφορές στο δείκτη νοημοσύνης μεταξύ των διαφόρων κοινωνικοοικονομικών ομάδων είναι ασήμαντες και 2) οι κατώτερες κοινωνικοοικονομικές ομάδες περιλαμβάνουν τις πολυπληθέστερες οικογένειες.

Σ’ αυτά θά μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τα εξής: Πρώτον, είναι γεγονός ότι οι κατώτερες κοινωνικές ομάδες αναπαράγονται με ταχύτερο ρυθμό, αλλά το φαινόμενο αυτό είναι πρόσφατο, καθόλου γενικό, και μερικοί κοινωνιολόγοι πιστεύουν ότι σύντομα θά εξαφανισθεί. Δεύτερον, οι ομάδες με το μεγαλύτερο αναπαραγωγικό ρυθμό έχουν και τη μεγαλύτερη θνησιμότητα. Τρίτο και σπουδαιότερο, η φυσική επιλογή λειτουργεί μοναχα όταν υπάρχουν διαφορές στα κληρονομικά χαρακτηριστικά. ‘Η κληρονομικότητα έχει άσφαλώς κάποια επίδραση στη διαμόρφωση της νοημοσύνης, αλλά απ’ αυτό δεν έπεται ότι αν δυο ομάδες διαφέρουν στο μέσο δείκτη νοημοσύνης οι διαφορές αυτές είναι κληρονομικές.

Είναι πολύ πιθανόν ότι γενικά οι διαφορές νοημοσύνης μεταξύ ανωτέρων και κατωτέρων κοινωνικοοικονομικών ομάδων οφείλονται κυρίως στο οικογενειακό περιβάλλον και στην εκπαίδευση και ότι οι κληρονομικές προδιαθέσεις είναι περίπου ίδιες σ’ όλες τις ομάδες. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει λόγος να φοβόμαστε μια μελλοντική κατάρπτωση του διανοητικού επιπέδου της ανθρωπότητας.

‘Εξελικτική στασιμότητα

ΑΣ επανέλθουμε στην αρχική μας ερώτηση: Σταμάτησε ή εξέλιξη; Είδαμε ότι το νέο περιβάλλον του ανθρώπου — μοναδικό στο βιολογικό κόσμο — έχει σχεδόν έντελως εξουδετερώσει τις δυνάμεις της φυσικής επι-

λογής που εξακολουθούν να επενεργούν στα άλλα ζώα.

Μ’ όλο που δεν είμαι σε θέση να κάνω μιαν άκριβη πρόβλεψη, θά μπορούσα να γενικεύσω τις παραπάνω διαπιστώσεις. ‘Υπεγράμμισα τον «προστατευτικό» χαρακτήρα του νέου ανθρώπινου περιβάλλοντος: ‘Ο σύγχρονος άνθρωπος μπορεί να επιζήσει στο Νότιο Πόλο ή στον ‘Ισημερινό, στη ζούγκλα ή στην έρημο, στη στεριά ή στη θάλασσα ή ακόμα για σύντομα χρονικά διαστήματα σαν αέρα ή κάτω απ’ το νερό... Σ’ αυτές τις περιπτώσεις χρησιμοποιεί την έφευρετικότητα και τις γνώσεις του για να προστατεύσει το νέαν-

φορί, αλλά δε θά γίνει μαλλιαρός όπως οι πίθηκοι για να προστατευθεί από το κρύο. Καί αν το δεύτερο πανωφόρι δεν είναι αρκετό, θά προσπαθήσει, έφ’ όσον τά τεχνικά μέσα το επιτρέπουν, να λυώσει τους πάγους και να μεταβάλει το κλίμα του πλανήτη.

‘Η μόνη σίγουρη πρόβλεψη που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι ο άνθρωπος έχει δημιουργήσει ένα περιβάλλον που επιβάλλει την «εξελικτική συντηρητικότητα».

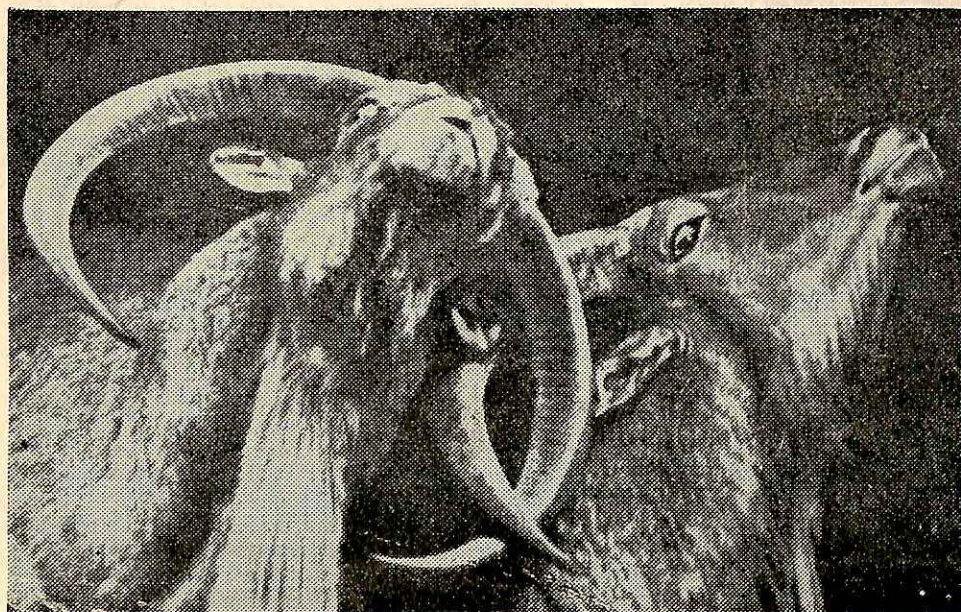
‘Η εξελικτική συντηρητικότητα, ή ακόμα και η αποστασιμότητα, δεν είναι φαινόμενα χωρίς προηγούμενο στο βιολογικό κόσμο.

‘Ο όρνιθόρρυχος και το καγκουρά έζησαν ουσιαστικά αμετάβλητα κατά τα τελευταία όγδόντα εκατομμύρια χρόνια ενώ στην ίδια περίοδο διαβάτες και ταχύτατες μεταβολές συνέβησαν σε άλλα ζώικά είδη. Καί όμως στην αρχή αυτής της περιόδου ο όρνιθόρρυχος και το καγκουρά ήταν «νεωτερισμοί» της φύσεως και για να φτάσουν ως εκεί που έφτασαν είχαν υποστεί ριζικές εξελικτικές μεταβολές.

‘Αλλά και ο άνθρωπος είναι επίσης ένας «νεωτερισμός» της φύσεως με μια σχετικά σύντομη ιστορία εξελικτικών μεταβολών πίσω του. Δεν αποκλείεται να μπαίνει τώρα σε μια περίοδο εξελικτικής στασιμότητας που οφείλεται στη νέα σχέση με το πολιτισμένο του περιβάλλον.

‘Ετσι, στην ερώτηση αν η βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου έχει σταματήσει, μπορούμε ν’ απαντήσουμε: Ναι, πιθανότατα, έχει σταματήσει... ΤΟΥ TIMOTHY PROUT

ύφηγου της ζωολογίας στο Πανεπιστήμιο της Καλιφορνίας

‘Η πάλη αυτή των κερασφόρων άπεικονίζει τη «φυσική επιλογή». ‘Ο ισχυρότερος θά επιζήσει και θ’ αναπαραχθεί.

τος του ανθρώπου: Το «φυσικό περιβάλλον» του σύγχρονου πολιτισμού είναι τελείως διαφορετικό από το περιβάλλον που μέχρι σήμερα υπήρξε το θέατρο της εξελικτικής ιστορίας του ανθρώπου εδώ και δέκα εκατομμύρια χρόνια. Για να είμαστε ακριβέστεροι, δεν υπάρχει πια «φυσικό» περιβάλλον. Το περιβάλλον του σύγχρονου πολιτισμένου ανθρώπου είναι εξ ολοκλήρου τεχνητό.

νάχα οι ικανότεροι (δηλαδή οι καλύτερα προσαρμοσμένοι στις εξωτερικές συνθήκες του φυσικού τους περιβάλλοντος) μπορούσαν να επιζήσουν. Στον σύγχρονο πολιτισμένο κόσμο οι πάντες έχουν τη δυνατότητα να επιζήσουν και ν’ αναπαραχθούν.

‘Ας δούμε τώρα τις συνέπειες της καταστάσεως: Μερικοί επιστήμονες ισχυρίστηκαν πως με την εξουδετέρωση της φυσικής επιλογής το ανθρώπινο γένος

Κάθε άτομικό υποβρύχιο μεταφέρει 16 πυραύλους Πολάρις και η έκρηκτική δύναμη ενός μονάχα πυραύλου ισοδυναμεί με όλες τις βόμβες που εξερράγησαν από την άρχή ως το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, συμπεριλαμβανομένων και των ατομικών βομβών της Χιροσίμα και Ναγκασάκι!

ΑΦΝΙΚΑ, τα πρασινογάλαζα νερά του «Γκόλφ» — Στολήμ» άρχισαν να κοχλάζουν. Σα γιγαντιαίο δελφίνι που σαλπάρει από την επιφάνεια της θάλασσας, ένα παράξενο γκριζό τέρας σε σχήμα μπιτοίλιας ξεπετάχθηκε στὸν αέρα. Γιά μιὰ στιγμή τὸ τέρας ζμεινε ἀκίνητο, αλωρομένο λίγα μέτρα πάνω ἀπ' τὸ νερό, σὰν ἀναποφάσιτο. Κατόπιν, σὲ μιὰ δαιμονική παρόρρηση, ζωντάνεψε, άρχισε νὰ ξερνάει φλόγες καὶ λευκοὺς καπνοὺς καὶ ξεκίνησε μὲ λιγγυώδη ταχύτητα πρὸς τὸ Διάστημα... 'Αλλ' ὁ προσορισμὸς τοῦ γκριζοῦ τέρατος δὲν ἦταν ἡ εἰρηνική κατάρκτηση τῶν ψυχρῶν, ἀχων ἑκτάσεων τοῦ Διαστήματος. 'Η τεράστια καμπύλη τροχιά του δ'ά ἔφτανε τὰ κράσπεδα τοῦ Διαστήματος, ἀλλὰ τὸ τέρας θὰ ἐπέστρεφε στὴ μητέρα Γῆ γιὰ νὰ σκορπίσει τὸν ὄλεθρο. Στόχος του θὰ ἦταν ὀποιαδήποτε μεγάλη «ἐχθρική» πόλη καὶ κάθε τὶ τὸ ξιμνηχο καὶ τὸ ἄψυχο πού θὰ θρυσόταν σὲ μιὰν ἀκτίνα πενήντα χιλιομέτρων... Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο πείραμα ἐκτοξεύσεως ἀτομικοῦ πυραύλου ἀπὸ ὑποβρύχιο. Οἱ 'Αμερικανοὶ πού τὸν κατασκεύασαν τὸν ἐβάφτισαν «Πολάρις». Στέλλα 'Πολάρις εἶναι τὸ πολικὸ ἀστέρι πού ὀδηγεῖ τοὺς θαλασσοπόρους στὰ ταξίδια τους. 'Αλλὰ τὸ τέρας αὐτὸ τῆς ἀποκαλύψεως πού φέρει τ' ὄνομα τοῦ εἰρηνικοῦ ἀστεριοῦ εἶναι τελείως αὐτόνομο. Ταξιδεύει μ' ἐριαιλικὴ ἀκρίβεια πρὸς τὸ στόχο του χάρη στὸν ἡλεκτρονικὸ του ἐγκέφαλο, ἔναν ἐγκέφαλο σταθερὰ προσανατολισμένο πρὸς τὸ κακό.

Ἡ ἐκτόξευση ἔγινε δώδεκα μέτρα κάτω ἀπ' τὸ νερό, ἀπὸ τὸ ὑποβρύχιο «Τζῶρτζ Ουάσιγκτον» τοῦ λεγόμενου «στόλου τῶν βαλιστικῶν πυραύλων». Ὁ ἀντιναύαρχος Οὐίλιαμ Ράμπορν, διευθυντὴς τοῦ «σχεδίου Πολάρις», μετὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ πειράματος, ἔστειλε ἓνα λυρικὸ μήνυμα στὸ ναύαρχο Μπῶρκ, ἀρχηγὸ τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων:

«Αὐτὸ τὸ καινούργιο ἀστέρι τῆς εἰρήνης χάραξε ἓνα φωτεινὸ αὐλάκι ἀπὸ τῆς θάλασας ὡς τὸ Διάστημα σὰ σημάδι

μιᾶς νέας υπέρλαμπρης ἀξήσεως τῆς ναυτικῆς μας δυνάμεως πού θὰ γίνεαι αἰσθητὸ σ' ὅλη τὴν ὕψηλο καὶ πέρα ἀπὸ τὸ αἰδερένιο παραπέτασμα καὶ ἀπὸ τὸ παραπέτασμα μπαμπῶν!

★
Ο ΠΟΛΑΡΙΣ... καινούργιο ἀστέρι τῆς εἰρήνης! Ὁ ἀντιναύαρχος ἔχει πολὺ χιούμορ. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ὁ πύραυλος Πολάρις ἔδωσε στοὺς

1965 οἱ 'Ηνωμένες Πολιτεῖες θὰ διαθέτουν συνολικὰ 45 τέτοια ὑποβρύχια.

Οἱ 'Αμερικανοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ Πολάρις εἶναι τὸ «ἀπόλυτο» ὄπλο πού μπορεί ν' ἀποθαρρύνει κάθε αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση. Σὲ μιὰ αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση ὅλες οἱ βάσεις καὶ ὅλα τὰ νευραλγικὰ σημεῖα μιᾶς χώρας μπορούν νὰ καταστραποῦν σὲ λίγες ὥρες. 'Αλλ' ἡ χώρα πού διαθέτει ἓνα στόλο ὑποβρυχίων μὲ Πολάρις δὲν μπορεί ποτὲ νὰ θεωρηθεῖ ἡττημένη: Οἱ βάσεις

ΠΟΛΑΡΙΣ

“Ένα τέρας τῆς ἀποκαλύψεως πού ξεπηδάει ἀπὸ τὴ θάλασσα...”

'Αμερικανούς ἓνα καινούργιο αἰσθημα ἀσφαλείας, χάρη σ' αὐτὸ τὸ ἐπαναστατικὸ ἐπίτευγμα τῆς πολεμικῆς τεχνικῆς. 'Αν ἔλειπαν οἱ λυρικοὶ ἀντιναύαρχοι ἴσως ὁ ἐλεύθερος κόσμος συμμεριζόταν αὐτὸ τὸ αἰσθημα.

Τὰ ἀτομικὰ ὑποβρύχια πού χρησιμεύουν ὡς πλατφόρμες ἐκτοξεύσεως τῶν Πολάρις, μπορούν νὰ ὀργώνουν ἀνενόχλητα τοὺς ὁκεανούς, νὰ παραμένουν ἐπὶ ἀπεριόριστα χρονικὰ διαστήματα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καὶ νὰ ἐξαπολύουν τοὺς πυραύλους τους στὸν κατάλληλο στόχο.

Ὁ Πολάρις μπορεί νὰ βρεῖ τὸ στόχο του μὲ ἀκρίβεια 1.500 μέτρων. Κάθε ὑποβρύχιο, μεταφέρει 16 πυραύλους καὶ ἡ ἐκρηκτικὴ δύναμη ἑνὸς μονάχα Πολάρις ισοδυναμεί μὲ ὅλες τὶς βόμβες πού ἐξεραγήσαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ατομικῶν βομβῶν τῆς Χιροσίμα καὶ τοῦ Ναγκασάκι. Ὡς τὸ τέλος τοῦ χρόνου, μονάχα δυὸ ἀμερικανικὰ ὑποβρύχια θὰ εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ Πολάρις (τὸ «Τζῶρτζ Ουάσιγκτον» καὶ τὸ «Πάτρικ Χένρυ») ἀλλ' ὡς τὸ

τῆς θὰ εἶναι πλωτὲς καὶ οὐσιαστικὰ ἀπρόσβλητες.

★
Η ΙΣΤΟΡΙΑ τῶν Πολάρις ἀρχίζει τὸ 1955. Σὲ μιὰ διεξοδικὴ ἀνάλυση τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν πού υπέβαλε στὸν πρόεδρο 'Αἰζενχάουερ, μιὰ ἐπιτροπὴ ὁπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Τζέιμς Κίλλιαν, τοῦ Τεχνολογικοῦ 'Ινστιτούτου τῆς Μασσαχουσέτης, εἰχθῆκε ἡ ἰδέα τῆς κατασκευῆς ἑνὸς πυραύλου πού θὰ μπορούσε νὰ ἐκτοξευθεῖ ἀπὸ ὑποβρύχιο. 'Ἦταν μιὰ ἰδέα πού ἔδετε πολὺπλοκα προβλήματα στὴν ἀμερικανικὴ ἐπιστὴμὴ καὶ τεχνολογία. 'Απὸ μερικὲς ἀπόψεις φαινόταν παράλογο: 'Ἐπρεπε νὰ κατασκευασθεῖ ἓνας πύραυλος πού θὰ μπορούσε νὰ λειτουργήσει στὸ νερό, στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὸ Διάστημα. 'Ἐπρεπε νὰ βρεθοῦν οἱ κατάλληλες μέθοδοι χειρισμοῦ ἐκρηκτικῶν ὀπλῶν ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνων στὸν περιορισμένο χώρο ἑνὸς ὑποβρυχίου. Καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐκτοξεύσεως, ἀρκετὰ περίπλοκα στὸ ἔδαφος, θὰ ἦ-

ταν ἀκόμα πὺς περίπλοκα στὴ θάλασσα. Τὸ ὑποβρύχιο θὰ χρειαζόταν εἰδικὴ ναυπήγηση καὶ ὁ ἴδιος ὁ πύραυλος θὰ ἔπρεπε νὰ ἐφοδιασθεῖ μ' ἓνα σύστημα τηλεκατευθύνσεως σχολαστικῆς ἀκρίβειας. 'Ἐκτὸς αὐτοῦ, τὸ καινούργιο αὐτὸ ὄπλο ἐρχόταν σὲ σύγκρουση μὲ τὶς προαιώνιες παραδόσεις τοῦ ναυτικοῦ. Μέχρι σήμερα ὁ πόλεμος στὴ θάλασσα καὶ ὁ πόλεμος στὴν ξηρὰ ἦταν δυὸ τελείως διαφορετικὰ πράγματα. Τὸ ναυτικὸ χρησίμευε ἀπλῶς στὸ νὰ κρατεῖται ἀνοιχτοῦς — ἢ κλειστοῦς — τοὺς θαλάσσιους δρόμους. Μὲ τοὺς διηπειρωτικοὺς πυραύλους, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τὸ ναυτικὸ θὰ λάβαινε μέρος στὶς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις, ἀφοῦ οἱ πύραυλοι θὰ εἶχαν νὰ στόχο τὶς ἐχθρικές πόλεις — ὅλες τὶς πόλεις καὶ ὄχι μονάχα τὶς παράλιες.

Ὡστόσο, τὸ ἀμερικανικὸ ναυτικὸ ἀποφάσισε ν' ἀποτολμήσει τὸ πείραμα. Ὡπως καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος στὶς ἰδιωτικὲς βιομηχανίες. Διευθυντὴς τοῦ προγράμματος ὠρίσθηκε ὁ ἀντιναύαρχος Ράμπορν πού ἔλαβε τὴ διαταγὴ νὰ προχωρήσει στὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου ὅσο τὸ δυνατόν ταχύτερα. Ὡς τελευταῖο χρονικὸ ὄριο γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου ὠρίσθηκε τὸ 1965.

★
Ο ΨΤΧΡΟΣ πόλεμος ἐπέσπευε τὰ πράγματα: Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1957 οἱ Ρῶσοι ἐξαπέλυσαν τὸν πρῶτο τους διηπειρωτικὸ βαλιστικὸ πύραυλο. Οἱ 'Ηνωμένες Πολιτεῖες δὲν ἦταν πλέον ἄντροτες. Ὁ διηπειρωτικὸς πύραυλος μπορούσε νὰ ὑπερηγήσει τοὺς ὁκεανούς καὶ νὰ φθάσει στὴν 'Αμερικὴ σὲ τριάντα λεπτά. Στὶς 4 Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου μπηκε στὴν τροχιά του ὁ πρῶτος Σπούτνικ.. 'Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκπλήξη οἱ 'Αμερικανοὶ ἀποφάσισαν νὰ ἐπισπεύσουν τὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου Πολάρις.

'Ἐτσι ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του ἓνα καινούργιο καταστρεπτικὸ ὄπλο. Καὶ ἀσφαλῶς δὲ θὰ εἶναι τὸ τελευταῖο. Οἱ Σοβιετικοὶ θ' ἀπαντήσουν μὲ κάτι ἄλλο, γιὰτὶ στὸν ψυχρὸ πόλεμο κανεὶς δὲν κρατᾷ γιὰ πολὺ τὴν τελευταία λέξη.

Ἡ μόνη μας ἐλπίδα εἶναι ὅτι ὅσο πὺς καταστρεπτικὰ γίνονται τὰ ὄπλα, τόσο πὺς ἀπίθανος γίνεται ὁ πόλεμος...

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Ὁ καθηγητὴς Γεώργιος 'Εδουάρδος Τσάλλεντζερ, διάσημος ζωολόγος, ἰσχυρίζεται πὺς ἀνεκάλυψε σ' ἓνα ταξίδι του μιὰ περιοχή τοῦ 'Αμαζονίου γεμάτη προϊστορικὰ μεγαθήρια. Στὸ Λονδῖνο κανεὶς δὲ θέλει νὰ τὸν πιστέψει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νεαρὸ δημοσιογράφου 'Εδουάρδο Μαλδούν ὁ ὁποῖος, μαζί μὲ τὸ λόρδο Ρόξτον καὶ τὸν καθηγητὴ Σάμμερλη, προσφέρεται νὰ λάβει μέρος σὲ μιὰ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ πού ξεκινάει γιὰ τὴ Νότιο 'Αμερικὴ μὲ σκοπὸ τὴν ἐπιβεβαίωση τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Τσάλλεντζερ. Ἡ ἀποστολὴ φθάνει στὴν ἀπόρριτη περιοχή πού περιβάλλεται ἀπὸ ψηλὸ τεῖχος βαλτικῶν βράχων. Δυὸ μιγάδες ὁδηγοί, γιὰ νὰ ἐκδιηγηθοῦν τὸ λόρδο Ρόξτον, παγιδεύουν τὴν ἀποστολὴ στὸν ἄγνωστο χαμένο Κόσμο. Οἱ τέσσερις ἄνδρες προχωροῦν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ, συναντοῦν μιὰ οἰκογένεια δεινοσαύρων, ἀποκρούουν τὴν ἐπίθεση ἑνὸς σμήνους πεποδοκτύλων καὶ ἀνακαλύπτουν πὺς ἡ κατασκήνωσή τους ἔχει ἐρευνηθεῖ καὶ ἀνασταταθεῖ ἀπὸ κάποιο ἄγνωστο πλάσμα. Στὰ φυλλώματα ἑνὸς δένδρου, πάνω στὸ ὅποιο ἔχει ἀνεβεῖ γιὰ νὰ κατοπτρεύσει τὴν περιοχή, ὁ Μαλδούν συναντᾷ ἓναν πιθηκάνθρωπο πού ἐξαφανίζεται μόλις τὸν βλέπει. Τὴν ἴδια νύχτα, ὁ Μαλδούν ἀποφασίζει νὰ ἐξερευνησε μόνος του τὴν περιοχή τῆς Κεντρικῆς Λιμνῆς. Ἐνῶς σαρκοφάγος δεινόσαυρος τὸν καταδιώκει καὶ ὁ Μαλδούν πέφτει σὲ μιὰ βαθειὰ τρύπα καὶ χάνει τὶς αἰσθήσεις του.

14ον

Σ ΤΗΝΛΘΑ ἔπειτα ἀπὸ λίγα λεπτά, ὅπως μοῦ φάνηκε. Τὸ πρῶτο πρᾶγμα πού ἐνοίωσα ἦταν μιὰ ἰσχυρὴ, ἀποκρουστικὴ μυρουδιά. 'Απλώνοντας τὸ χέρι μου στὸ σκοτάδι ἄγγιξα κάτι πού μοῦ φάνηκε σὰ μεγάλου κομματί μαλακῆς σάρκας, ἐνῶ τὸ ἄλλο μου χέρι σφιχθῆκε γύρω ἀπὸ ἓνα πελώριο κόκκαλο. Ψηλά πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου ἔβλεπα ἓνα στρουγγυλὸ κομμάτι τοῦ ἑναστρου οὐρανοῦ. Βρισκόμουν στὸ βάθος ἑνὸς πηγαδιοῦ.

Σηκώθηκα ἀργὰ στὰ πόδια μου ψάχνοντας ὅλο μου τὸ κορμί. 'Ἦμουν α μονοδιασμένος, ἀλλὰ μπορούσα νὰ κινηθῶ. Δὲν εἶχα χτυπήσει πουνθενά.

Ἀρχισα νὰ ἐξερευνῶ τὴν τρύπα πού εἶχα πέσει βαδίζοντας γύρω στὰ τοιχώματά της. 'Ἦταν ἓνα πηγάδι γεμάτο ἀπὸ σάπια κομμάτια κρέατος. Ἡ δυσωμία ἦταν τρομακτικὴ. Ἐφάνηκε θυμὴθηκα πὺς εἶχα ἓνα κοιλί σπέρτα στὴν τσέπη μου. 'Ανάβοντας ἓνα σπέρτα κατὰλαβα ἐπὶ τέλους πὺς βρισκόμουν. Ἦταν παγίδα γιὰ τὰ ζῶα, μιὰ παγίδα πού μόνο λογικὰ πλάσματα θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν κατασκευάσει. Τὰ τοιχώματά της εἶχαν μιὰ κλίση πρὸς τὰ ἔξω καὶ στὸ κέντρο της ὑπῆρχε ἓνας ψηλὸς μυτερὸς πύσσαςλος, μαῦρος ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν θημάτων πού εἶχαν παλουνκωθεῖ ἐπάνω του. Γύρω ἦταν σκορπισμένα κόκκαλα καὶ σάρκες, ὀστέματα τῶν ζῶων πού εἶχαν πέσει στὴν παγίδα, πρόσεξα ὅμως ὅτι ὁ πύσσαςλος εἶχε καθαριθεῖ, ἔτοιμος νὰ δεχθεῖ ἓνα ἄλλο θῦμα.

Θυμήθηκα αὐτὸ πού εἶχε πεῖ ὁ Τσάλλεντζερ, ὅτι θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ ὁπάξουν ἄνθρωποι σ' αὐτὸ τὸ ὁροπέδιο ἀφοῦ δὲ θὰ μπορούσαν ν' ἀντισταθοῦν στὰ τρομερὰ προϊστορικὰ τέρατα πού ζούσαν στὴν ἴδια περιοχή. Τώρα κατὰλαβαινα πὺς ὁ Τσάλλεντζερ εἶχε κάνει λάθος στὶς προβλέψεις του. Ἀνθρώπινα πλάσματα ζούσαν στὴν ἀντίθετη πλευρὰ τοῦ ὁροπεδίου, μέσα στὰ

σπήλαια ὅπου δὲν μπορούσαν νὰ φτάσουν τὰ γιγαντιαία σαυροειδῆ. Μὲ τὴν ἀνώτερη νοημοσύνη τους, τὰ πλάσματα αὐτὰ εἶχαν μάθει νὰ σκάδουν παγίδες καὶ νὰ τὶς σκεπάζουν μὲ κλαδιὰ καὶ φύλλα. 'Ακόμα καὶ σ' αὐτὸ τὸν προϊστορικὸ κόσμο, ὁ ἄνθρωπος ἦταν ὁ κύριος τῆς φύσεως.

Δὲν ἦταν δύσκολο νὰ σκαρφαλώσω στὰ ἐπικλινῆ τοιχώματα τῆς παγίδας ἀλλὰ δίστασα πολὺ γιὰ νὰ τ' ἀποφασίσω, μέσα σ' αὐτὴ τὴν τρύπα ἦμουν α σφαλῆς. 'Ἐξω μὲ περιέμενε ἴσως τὸ ἐφιαλτικὸ τέρας πού μὲ εἶχε κυνηγήσει.

Στὸ τέλος, συγκέντρωσα τὸ θάρρος μου καὶ ἀποφάσισα νὰ σκαρφαλώσω σιγὰ σιγὰ γιὰ νὰ ἰδῶ τὶ γίνεται ἔξω. 'Ἐδῶλα τὸ κεφάλι μου ἐπιφυλακτικὰ, ἔτοιμος νὰ κωθῶ καὶ πάλι στὴν τρύπα μου σὲ περιπτώση κινδύνου. Γύρω μου ἦταν ἀπόλυτὴ ἡσυχία. Τὸ ζῶο πρέπει νὰ εἶχε ἀπομακρυνθεῖ. Πήδηξα ἔξω καὶ προχώρησα στὴν ἀρχὴ φοδισμένη, κατόπιν μὲ περισσότερο κουράγιο. Λίγο πὺς πέρα μάξερφα τὸ ἄχρηστο ὄπλο μου πού εἶχα πετάξει στὴν τροχὴ φύγῃ μου. 'Ακολουθήσα τὸ ρεῖμα τοῦ ποταμοῦ πού θὰ μ' ἔβγαζε στὴν κατασκήνωσή. Εἶχε σχεδὸν ξημερώσει καὶ τὸ δάσος ἦταν λιγώτερο τρομακτικὸ.

Γιὰ μιὰ στιγμή μοῦ φάνηκε πὺς ἄκουσα ἓνα πυροβολισμὸ. 'Ἐστησα τ' αὐτὸ μου ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τίποτα ἄλλο. Ἴσως οἱ σύντροφοί μου εἶχαν διαπιστώσει τὴν ἀπουσία μου καὶ νομίζοντας ὅτι χάθηκα στὴ ζούγκλα, πυροβολοῦσαν γιὰ νὰ μοῦ δείξουν τὴν κατεύθυνση πού ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσω. 'Αλλ' ἤξερα καλὰ τὸ δρόμο καὶ τὸ μόνο πού εἶχα νὰ κάνω ἦταν νὰ ταχύνω τὸ βῆμα μου γιὰ νὰ τοὺς καθυποχάσω. Ὡστόσο, ἦμουν ἀκετὰ κουρασμένος καὶ δὲν προχωροῦσα ὅσο γρήγορα θὰ ἤθελα.

Στὸ τέλος ἔφτασα σὲ περιοχὲς περισσότερο γνωρῆμες. Πέρασα διπλά ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῶν πεποδοκτύλων διέσχισα τὸ ξέφωτο τῶν ἱγυανθόντων. Τώρα μονάχα μιὰ ζώνη τοῦ δάσους μὲ χῶ-

ριζε ἀπὸ τὴν περιοχή πού ὀνομάζαμε «φρούριον Τσάλλεντζερ». Ἡ φωνὴ μου θὰ μπορούσε ν' ἀκουσθεῖ στὴν κατασκήνωσή. Φώναξα χαρούμενος τὰ δνόματα τῶν συντρόφων μου. Δὲν ἔλαβα καμμιὰν ἀπάντηση. Ἡ χαρὰ μου ἔγινε ἀγωνία. Τὶ σήμαινε αὐτὴ ἡ δυσόλωνη σιωπὴ. Πλησίασα στὴν κατασκήνωσή. Ὁ φράχτης ἦταν πάντα στὴ θέση του, ἀλλ' ἡ πόρτα ἦταν ἀνοιχτή. Ὡρησα μέσα. Στὸ ψυχρὸ φῶς τῆς ἀγῆς ἀντίκρουσα ἓνα τρομακτικὸ θέαμα. Ὅλα μου τὰ πράγματα ἦταν σκορπισμένα στὸ ἔδαφος. Οἱ σύντροφοί μου εἶχαν ἐξαφανισθεῖ καὶ κοντὰ στὴ σθυσμένη φωτιά εἶδα μιὰ φρικτὴ κηλίδα πηγμένου αἵματος...

★
Η ΣΤΜΦΟΡΑ ἦταν τόσο ἀπροσδόκητὴ ὥστε γιὰ μιὰ στιγμή νόμισα ὅτι θὰ σάλευε τὸ λογικὸ μου. 'Ἐχω διατηρήσει μονάχα μιὰ συγκεχυμένη ἀνάμνηση τῶν πρώτων μου ἐντυπώσεων, ὅπως θυμᾶται κανεὶς ἓνα κακὸ ὄνειρο. Θυμᾶμαι πὺς ἔτρεχα ἀλαφιασμένος στὰ γύρω δάση φωνάζοντας τὰ δνόματα τῶν συντρόφων μου. 'Αλλὰ δὲ λάβαινα καμμιὰ ἀπάντηση. Μὲ ἔτροέλλαινε ἡ σκέψη ὅτι δὲ θὰ τοὺς ξανάβλεπα ποτέ, ὅτι θὰ ἔμενα ὀλομόναχος σ' αὐτὴ τὴν ἐφιαλτικὴ χώρα, χωρὶς δυνατότητα ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἔξω κόσμο. Μόνο τώρα καταλάβαινα πὺς σὲ εἶχα συνηθίσει νὰ στρεβίζομαι στοὺς συντρόφους μου, στὴν αὐτοπεποίθησή τοῦ Τσάλλεντζερ, στὸ φλέγμα τοῦ Ρόξτον. Χωρὶς αὐτοὺς ἦμουν σὰν ἀνυπεράσπιστο παιδί, χαμένο στὸ σκοτάδι. Δὲν ἤξερα τί ἔπρεπε νὰ κάνω.

'Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη συγκίνηση προσεάθηκα νὰ σκεφθῶ ἥρεμα γιὰ νὰ καταλάβω τὴν αἰτία τῆς καταστροφῆς. Ἡ γενικὴ ἀναστάτωση τῆς κατασκήνωσεως ἔδειχνε πὺς οἱ σύντροφοί μου εἶχαν ὑποστεί μιὰν ἐπίθεση πού προέπει νὰ συνθέτῃ τὴν ὥρα πού ἄκουσα τὸν πυροβολισμὸ. Τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἀκούσθηκε δεύτερος πυροβολισμὸς ἔδειχνε πὺς ὅλα εἶχαν τελειώσει σὲ λίγες στιγμές. Τὰ τουφέκια ἦταν στὸ ἔδαφος κ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ, τὸ τουφέκι τοῦ Ρόξτον, εἶχε ἀκόμα τὸν ἀδειο κάλυκα στὴ θάλαμη. Οἱ κουβέρτες τοῦ Τσάλλεντζερ καὶ τοῦ Σάμμερλη ἦταν κοντὰ στὴ φωτιά, ὄχι διαλωμένες, κ' αὐτὸ ἔδειχνε πὺς ἡ ἐπίθεση ἔγινε τὴν ὥρα πού κοιμόνταν. Τὰ κιβώτια τῶν πυρομαχικῶν καὶ τῶν τροφίμων, ἦταν σκορπισμένα ἐδῶ καὶ κεῖ, ὅπως καὶ οἱ φωτογραφικὲς μηχανὲς καὶ τ' ἄλλα πράγματά μας. 'Αλλὰ ὅλα τὰ φαγώσιμα πού δὲν ἦταν μέσα στὰ κιβώτια εἶχαν ἐξαφανισθεῖ. Αὐτὸ ἔδειχνε πὺς ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐπίθεση ζῶων, γιὰτὶ ἄν ἦταν ἀνθρώπινα πλάσματα θὰ εἶχαν τουλάχιστον τὴν περιέργεια ν' ἀνοίξουν τὰ κιβώτια γιὰ νὰ κλέψουν καὶ τὰ ὑπόλοιπα τροφίμα.

'Αλλ' ἄν ἐπρόκειτο γιὰ ζῶα — ἡ γιὰ ἓνα μοναδικὸ ζῶο — τί εἶχαν ἀπογίνει οἱ σύντροφοί μου; 'Αν τὰ ζῶα τοὺς εἶ-

χαν κατασπαράξει θ' ἄφηναν κάποια ὑπολείμματα. Ἄλλ' ἐδῶ δὲν ἔδλεπα παρὰ μόνον μιὰ μεγάλη κηλίδα αἵματος κοντὰ στὴ φωτιά. Ἐνα μεγάλο ζῶο θὰ εἶχε ἴσως ἀρπάξει ἕναν ἀπὸ τοὺς συντροφους μου καὶ οἱ ἄλλοι θὰ εἶχαν ἀκολουθήσει γιὰ νὰ τὸν σώσουν. Ἀλλὰ τότε θὰ ἔπαιρναν καὶ τὰ τουφέκια τους.

— Ὅσο προσπαθοῦσα νὰ σκεφθῶ, τόσο πὶδ ἀκατανόητη μοῦ φαινόταν ἡ συμφορὰ. Ἀρχισα νὰ περιφέρομαι στὸ δάσος μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εἴδισκα κάποιο ἱχθυος. Ἀλλ' ἤμουνα τόσο ἐλασμένοι, ὥστε παρὰ λίγο νὰ χάσω τὸ δρόμο μου πρὸς τὴν κατασκήνωσή.

Ξαφνικά, θυμήθηκα πὼς δὲν ἤμουνα ἐντελῶς μόνος σ' αὐτὸ τὸν κόσμο καὶ ἡ σκέψη αὐτὴ μὲ ἀνακούφισε. Κάτω ἀπὸ τὸ βασάλτιν τείχος περιέμενε πάντα ὁ πύλος Ζάμπο. Θὰ μπορούσα νὰ τὸν φωνάξω. Πῆγα ὡς τὴν ἄκρη τοῦ ὄρουπιδίου καὶ κῆταξα κάτω. Ὁ Ζάμπο ἦταν ἐκεῖ, τεμπέλικα ξαπλωμένος κοντὰ στὴ φωτιά του. Ἀλλὰ διεπίστωσα μὲ κατὰπληξη πὼς δὲν ἦταν μόνος. Ἐνας ἄλλος ἄνθρωπος καθόταν δίπλα του. Γιὰ μιὰ στιγμή, ἡ καρδιά μου σκίρτησε ἀπὸ χαρὰ, γιατί σκέφθηκα πὼς κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου εἶχε καταφέρει νὰ κατεβῇ. Ἀλλὰ μιὰ προσεκτικότερη ματιὰ διέλυσε τὴν ἐλπίδός μου. Οἱ πρῶτες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου φώτιζαν τὸ χαλκόχρωμο δέγμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἦταν Ἑρυθρόδεσμος.

Φώναξα δυνατὰ καὶ κούνησα τὸ μαντίλι μου. Ὁ Ζάμπο κῆταξε πρὸς τὰ πάνω καὶ μόλις μὲ εἶδε σηκώθηκε πρόθυμα καὶ ἄρχισε νὰ σκαρφαλώνει στὸν ἀπομονωμένο βράχο ἀπέναντι τοῦ βασάλτιν τείχος. Σὲ λίγο βρισκόταν στὴν κορυφὴ καὶ ἄκουγε μὲ θλίψη τὴν ἱστορία μου.

— Τοὺς ἄρταξε ὁ διάβολος, ἀφέντη Μαλόουν, εἶναι ἡ χώρα τοῦ διαδόλου κι' θέλεις νὰ μ' ἀκούσεις, ἀφέντη Μαλόουν, πρέπει νὰ κατέβεις ἀπὸ κεῖ πάνω γιὰ νὰ μὴ σ' ἀρπάξει καὶ σένα...

— Πῶς νὰ κατεβῶ, Ζάμπο;

— Νὰ κόψεις περιουκλάδες ἀπὸ τὰ δέντρα, ἀφέντη Μαλόουν, καὶ νὰ πλέξεις ἕνα σχοινί...

— Τὸ σκεφθήκαμε αὐτό, Ζάμπο, ἀλλὰ δὲ γίνεται τίποτα. Δὲν ὑπάρχουν ἀναρριχητικὰ φυτὰ σ' αὐτὴ τὴν καταραμένη χώρα...

— Πῆς νὰ σοῦ φέρουνε σχοινιά, ἀφέντη Μαλόουν.

— Ποὺς νὰ μοῦ τὰ φέρει, Ζάμπο;

— Ἀπὸ τὸ χωριὸ τῶν Ἰνδιάνων, ἀφέντη Μαλόουν. Ἐχουνε γερά σχοινιά οἱ Ἰνδιάνοι καὶ θὰ στὰ πετάξω πάνω ἀπὸ τὸ γκορεμό. Ἐχει ἔρθει ἕνας Ἰνδιάνος κάτω...

— Ποὺς εἶναι, Ζάμπο;

— Ἐνας ἀπὸ τοὺς δικούς μας. Οἱ ἄλλοι τοῦ κλέψανε τὰ μεροκάματα καὶ ἤρθε πάλι σὲ μᾶς νὰ δουλέψει. Δώστου ἔνα γράμμα, πῆς του νὰ φέρε σχοινιά... Καλὸς ἄνθρωπος, ἀφέντη Μαλόουν...

Ἐνα γράμμα! Γιατὶ ὅχι; Ἰσως αὐτὸς ὁ Ἑρυθρόδεσμος ἦταν ἡ σωτηρία μας. Ἀλλ' ἔστω κι' ἐν κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ μᾶς βοηθήσει, τουλάχιστον ὁ κόσμος θὰ μάθαινε γιὰ τὴν περιπέτειάς μας. Οἱ κόποι μας δὲ θὰ πῆγαιναν χαμένοι...

Εἶχα κιόλας ἔτοιμες δυὸ ἐπιστολὲς πρὸς τὸν ἀρχισυντάκτη μου τὸν Μακάρντελ. Θὰ ἔγραφα μιὰ τρίτη ἐπιστολὴ γιὰ νὰ συμπληρώσω τὴν ἀφήγηση τῶν περιπετειῶν μας. Ἰσως ἔφτανε κάποτε στὸ

Μανόας. Εἶπα τοῦ Ζάμπο νὰ ἔρθει πάλι τὸ ἀπόγευμα γιὰ νὰ παραλάβει τὰ γράμματά μου.

Ὁλὴ αὐτὴ τὴν ἄτυχη μέρα κάθησα στὴν κατασκήνωσή γράφοντας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ ἔγραφα κι' ἕνα ἀνοιχτὸ σημείωμα πὺδ ἔπρεπε νὰ παραδοθεῖ στὸν πρῶτο λευκὸ πὺδ θὰ συναντοῦσε ὁ Ἑρυθρόδεσμος, μὲ τὴν παράκληση νὰ μᾶς στείλει σχοινιά μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ πληρωθεῖ ἀργότερα. Τὶς ἐπιστολὲς καὶ τὸ σημείωμα τὶς πέταξα στὸ Ζάμπο πάνω ἀπ' τὸ γκορεμό. Τοῦ πέταξα ἐπίσης καὶ τρεῖς χρυσὲς λίρες πὺδ εἶχα στὸ πορτοφόλι μου μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὶς δώσει στὸν Ἑρυθρόδεμο, πὺδ θὰ λάβαινε ἄλλες τόσες ἀν' ἔφερνε σχοινιά

★

Εἶπα τὴ μικρόσωμη μορφή τοῦ Ἑρυθρόδεμου νὰ ἐξαφανίζεται στὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντα. Ἦταν ἡ μοναδική μου ἐλπίδα. Θὰ ἔφτανε ἄραγε ποτὲ στὸν προορισμό του; Ἀποχαρῆθησα μὲ βαρεὶα καρδιά τὸν Ζάμπο καὶ ξαναγύρισα στὴν κατασκήνωσή.

Αἰσθανόμουνα τρόμο στὴ σκέψη, ὅτι θὰ περνοῦσα τὴ νύχτα ὁλομόναχος στὴν κατασκήνωσή. Ἀλλὰ ἡ ζοὺγκλα ἦταν ἀκόμα πὺδ τρομακτικὴ. Ἐπρεπε νὰ διαλέξω ἀνάμεσα στὰ δυὸ. Ἦμουνα τόσο κουρασμένος, ὥστε καταλάβαινα πὺδ θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ μείνω ἄγρυπνος ὅλη τὴ νύχτα.

Σκαρφάλωσα στὸ μεγάλο δέντρο νομίζοντας ὅτι θὰ ἤμουνα πὺδ ἀσφαλῆς ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲ βοήθα καμμιὰ βολικὴ θέση γιὰ νὰ κοιμηθῶ ἀνάμεσα στὰ κλαδιά του. Στὸ τέλος ἀποφάσισα νὰ κοιμηθῶ στὸ ἔδαφος. Ἐκλείσα τὴν εἴσοδο τοῦ φράχτη ὅπως μπορούσα καλύτερα καὶ ἀνῆλθα τρεῖς φωτιὲς σὲ τρίγωνο.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς φωτιὲς ἔστρωσα γιὰ νὰ κοιμηθῶ — καὶ κοιμήθηκα βαρεὶα ὡς τὸ πρωῒ.

Τὰ ξημερώματα ἐνοιώσα ἕνα χέρι νὰ μὲ τραντάζει δυνατὰ καὶ πετάχθηκα ἀλαφιασμένος ἀρπάζοντας τὸ τουφέκι μου. Ἀλλ' ἡ τρομάρα πὺδ πῆρα μεταβλήθηκε σὲ ἀπεριόγραπτη χαρὰ καθὼς ἀντίκρισα τὴ φιλικὴ μορφή τοῦ λόρδου Ρόξτον πὺδ εἶχε γονατίσει δίπλα μου.

Ἦταν ὁ Ρόξτον, ἀλλ' ὅχι ὁ Ρόξτον πὺδ γνώριζα. Τὸν εἶχα δεῖ γιὰ τελευταία φορὰ τὸ προπερασμένο βράδυ γαλήνιο, συγκρατημένο καθαρό. Τώρα ἦταν ὡχρὸς καὶ ἀξέριοςτος, μὲ βλέμμα τρομαγμένο, λαχανιασμένος σὰ νὰ τὸν εἶχαν κυνηγήσει. Τὸ ἰσχνὸ τοῦ πρόσωπο ἦταν ματωμένο, τὰ ροῦχα του κρέμονταν σὲ ράκη, δὲ φοροῦσε κάσκα. Τὸν κῆταξα ἐκπληκτος ἀλλὰ δὲ μοῦ ἔδωσε καιρὸ γιὰ ἐρωτήσεις. Μοῦ μιλοῦσε διαστικὰ ἐνὸς συγχρόνως μάζεψε τὰ σκόρπια πράγματά μου:

— Γρήγορα, Μαλόουν, γρήγορα! κάθε λεπτὸ εἶναι πολὺτιμ. Πᾶρε τὰ δυὸ τουφέκια, ἐγὼ θὰ πάρω τ' ἄλλα δυὸ. Πᾶρε φυσιγγία καὶ σφαῖρες, ὅσα μπορεῖς. Γέμισε τὶς τσέπες σου. Πᾶρε καὶ μερικὲς κονοσόβες, θὰ μᾶς χρειασθοῦν. Καὶ τώρα κουνήσου, κουνήσου γρήγορα γιατί καθήκαμε!

Μισοκοιμισμένος ἀκόμα, χωρὶς νὰ καταλαβαίνω τί συμβαίνει, ἄρχισα νὰ τρέχω πίσω ἀπὸ τὸν Ρόξτον στὸ δάσος, φορημένος μὲ τὰ δυὸ τουφέκια κι' ἕνα σακκίδιο μὲ διάφορα ἄλλα πράγματα. Ὁ Ρόξτον ἔτρεχε σὰν τρελλὸς ἀνήμε-

σα στὰ δέντρα μέχρι πὺδ ἔφτασε σὲ μιὰ συστάδα θάμνων. Ἀδιεφορώντας γιὰ τ' ἀγκάθια τους, χάρηκε μέσα στοὺς θάμνους καὶ ἀναγκάσθηκα νὰ τὸν ἀκολουθήσω. Κάθησε κάτω καὶ μὲ τράβηξε δίπλα του.

— Ἐδῶ, εἶπε λαχανιασμένος. Μοῦ φαίνεται πὺς εἶμαστε ἀσφαλῆς ἐδῶ. Ἡ πρώτη τους σκέψη θὰ εἶναι νὰ πᾶνε στὴν κατασκήνωσή, γι' αὐτὸ νὰ εἶσαι βέβαιος. Εὐτυχῶς πὺδ προφτάσαμε...

— Μὰ τί συμβαίνει; ῥώτησα τρομαγμένος. Ποὺς μᾶς κυνηγáει;

— Οἱ πιθηκάνθρωποι, Μαλόουν, οἱ πιθηκάνθρωποι! Θεέ μου, τί κτήνη! Ἐπρεπε νὰ τοὺς ἔβλεπες! Ἀλλὰ μὴ μιλάς δυνατὰ, μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκούσουν. Ἐχουνε μεγάλη αὐτιά καὶ διαπεραστικὰ μάτια, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ὄσφρηση, ἀπ' ὅ,τι κατάλαβα. Ἐλπίζω νὰ μὴ μᾶς θροῦν ἐδῶ. Ἀλλὰ σὺ πὺδ ἤσουν; Φθὴνὰ τὴ γλύτωσε χθές!

Μὲ λίγες φράσεις τοῦ ἀφηγήθηκα τὴν περιπέτειά μου.

— Πολὺ κακὸ αὐτὸ πὺδ ἔκανες, μὲ μάλωσε ὁ λόρδος Ρόξτον. Ἀλλὰ τουλάχιστον γλύτωσε ἀπὸ τὰ τέρατα. Δὲν μπορεῖς νὰ φαντασθεῖς τί τραβήξαμε! Κάποτε εἶχα πέσει στὰ χέρια τῶν ἀνθρωποφάγων, ἀλλὰ δὲν ἦταν τίποτα μπροστὰ στοὺς πιθηκάνθρωπους....

— Τί ἀκριβῶς συνέβη;

— Ἦταν τὰ ξημερώματα. Οἱ δυὸ σφοί μας μόλις εἶχαν ἐκπνήσει καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμα ἀρχίσει νὰ τσακνώνονται. Ξαφνικά, ὁ οὐρανὸς ἄρχισε νὰ βρέχει πιθίκους. Ἦταν ἀμέτρητοι καὶ πέφτανε σὰν ὄβριοι καρποὶ ἀπ' τὰ δέντρα. Φαίνεται πὺς εἶχαν μαζευτεῖ ἀπὸ τὴ νύχτα. Πυροβόλησα καὶ χτύπησα ἕναν στὴν κοιλά, ἀλλὰ προτοῦ καταλάβουμε τὴ γινώτανε, εἶχαν ὅλοι μαζὶ χυθεῖ ἐπάνω μας. Κρατοῦσαν πέτρες καὶ ραβδιά, εἶχαν καὶ κάτι σχοινιά μαζὶ τους καὶ μᾶς ἔδεσαν σὰ λουζίνικα. Σηκώσανε τὸν πληγωμένο πιθηκάνθρωπο καὶ τὸν ἀπομακρόνυνε. Κατόπιν στάθηκαν ἀπὸ πάνω μας καὶ μᾶς κῆταξαν μὲ μῖσος. Ἦταν ψηλοὶ σὰν ἄνθρωποι, ἀλλὰ πολὺ πὺδ δυνατοί. Εἶχαν παρὰἔξω γαλζὰ μάτια, σὰ γυάλινες χάντρες, κάτω ἀπὸ τὰ πικρὰ κόκκινα φρύδια τους. Ὁ Τσάλλεντσερ δὲν εἶναι φοβιστάρας, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πὺς κι' αὐτὸς τὰ χρειάσθηκε. Κατάφερε ὅμως νὰ σηκωθεῖ στὰ πόδια του καὶ ἄρχισε νὰ οὐρλιάζει, καὶ ἔξερεις τί σημαίνει νὰ οὐρλιάζει ὁ Τσάλλεντσερ. Ἀκόμα καὶ οἱ πιθηκάνθρωποι φάνηκαν νὰ δειλιάζουν! Ἄν δὲν ἦταν δεμένος, θὰ τοὺς εἶχε τρέψει σὲ ἄτακτη φυγὴ μὲ τὶς φωνές του. Μοῦ φαίνεται πὺς τοῦ εἶχε στρέψει γιὰ λίγο καὶ ἴσως νὰ νόμιζε πὺς εἶχε μπροστὰ του τίποτα δημοσιογράφου!

— Λοιπὸν τί ἔγινε ἔπειτα;

Ὁ Ρόξτον ἔρριξε γύρω του μιὰ ἐρευνητικὴ ματιὰ καὶ συνέχισε τὴν ἀφήγησή του ψιθυριστά:

— Νόμισα πὺς εἶχε φτάσει τὸ τέλος μας, ἀλλὰ φαίνεται πὺς οἱ φωνές τοῦ Τσάλλεντσερ ἔκαναν τοὺς πιθηκάνθρωπους ν' ἀλλάξουν γνώμη. Ἀρχισαν νὰ γυυλίζουν ἢ νὰ μιλάνε ὅλοι μαζὶ μεταξύ τους. Ἐπειτα, δὲ θὰ πιστέψεις τί ἔγινε!

— Δεῖτε, δὲ θὰ πιστέψεις τί ἔγινε!

— Νόμισα πὺς εἶχε φτάσει τὸ τέλος μας, ἀλλὰ φαίνεται πὺς οἱ φωνές τοῦ Τσάλλεντσερ ἔκαναν τοὺς πιθηκάνθρωπους ν' ἀλλάξουν γνώμη. Ἀρχισαν νὰ γυυλίζουν ἢ νὰ μιλάνε ὅλοι μαζὶ μεταξύ τους. Ἐπειτα, δὲ θὰ πιστέψεις τί ἔγινε!

— Νόμισα πὺς εἶχε φτάσει τὸ τέλος μας, ἀλλὰ φαίνεται πὺς οἱ φωνές τοῦ Τσάλλεντσερ ἔκαναν τοὺς πιθηκάνθρωπους ν' ἀλλάξουν γνώμη. Ἀρχισαν νὰ γυυλίζουν ἢ νὰ μιλάνε ὅλοι μαζὶ μεταξύ τους. Ἐπειτα, δὲ θὰ πιστέψεις τί ἔγινε!

Ἡ ΣΤΝΕΧΕΙΑ: Στὸ ἐπόμενο

Ἡ τεχνικὴ πρόοδος καὶ ὁ πολιτισμὸς μας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴ γνώση τῶν φυσικῶν νόμων, τῶν νόμων πὺδ διέπουν τὸ Σύμπαν πὺδ μᾶς περιβάλλει. Ἀλλὰ τὸ ἀτμοσφαιρικὸ περίβλημα γύρω ἀπὸ τὴ Γῆ, μᾶς ἐμποδίζει νὰ μελετήσουμε τὸ Σύμπαν. Εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ταξιδέψουμε στὶς ἀπέραντες ἐκτάσεις τοῦ Διαστήματος. Ἐνας Ρῶσος ἐπιστήμων σ' αὐτὸ τὸ ἄρθρο του μᾶς ἐξηγεῖ τί θὰ κερδίσουμε ἀπ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια.

Τὶ θὰ κερδίσουν οἱ ἄνθρωποι κατακτώντας τὸ Διάστημα

Τοῦ Σοβιετικοῦ καθηγητοῦ Β ΦΕΣΕΝΚΩΦ

Οἱ ἄνθρωποι ρωτᾶνε: Γιατί ἐξαπολύουμε πυραύλους στὸ Διάστημα; Τί θὰ κερδίσουμε ἀπὸ τὴν κατάκτηση τοῦ Διαστήματος; Ἡ ἀπάντηση εἶναι οἱ πτήσεις τῶν πυραύλων μᾶς βοήθησαν νὰ λύσουμε πλήθος ἐπιστημονικῶν προβλημάτων κι' ἔρριξαν φῶς σὲ πολλὰ ζητήματα πὺδ περιμένουν ἀκόμα τὴ λύση τους.

Ὁλόκληρη ἡ τεχνικὴ μας πρόοδος καὶ ὁλόκληρος ὁ πολιτισμὸς μας ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὶς γνώσεις μας τῶν φυσικῶν νόμων, δηλαδὴ τῶν νόμων πὺδ διέπουν τὸ Σύμπαν πὺδ μᾶς περιβάλλει. Γιὰ τὴ μελέτῃ αὐτῶν τῶν νόμων εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ταξιδέψουμε στὶς ἀπέραντες ἐκτάσεις τοῦ Διαστήματος. Τὰ ἄτομα τῆς ὕλης εἶναι πάντα τὰ ἴδια, ἀλλὰ οἱ παραλλαγές των εἶναι ἀπειρες καὶ οἱ ἐκδηλώσεις τους ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐξωτερικὲς συνθήκες πὺδ μόνο ἐν μέρει μποροῦν ν' ἀναπαραχθοῦν στὰ ἐργαστήρια τῆς Γῆς.

ΜΕΧΡΙ σήμερα τὰ μόνα σώματα τοῦ Διαστήματος πὺδ ἔφτασαν ὡς τὴ Γῆ εἶναι οἱ μετεωρίτες καὶ ἴσως μερικὸι πυρῆνες ἀπὸ κομήτες πὺδ διασπασθηκαν στὴν ἀτμόσφαιρα. Ἀκόμα καὶ οἱ συνηθισμένοι μετεωρίτες καίγονται μόλις ἔρθουν σ' ἐπαφὴ μὲ τ' ἀνωτέρα στρώματα τῆς ἀτμοσφαιρας. Τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα δὲν μποροῦμε νὰ τὰ κυττάξουμε παρὰ ἀπὸ μιὰν ἀπόσταση ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ κατώτερα ἀτμοσφαιρικὰ στρώματα.

Τὸ ἀτμοσφαιρικὸ περίβλημα γύρω ἀπὸ τὴ Γῆ, μᾶς ἐμποδίζει νὰ μελετήσουμε τὸ Σύμπαν. Οἱ συνεχεῖς ἀτμοσφαιρικὲς διασπαρχές διαστρεβλώνουν τὶς ὀπτικὲς εἰκόνες καὶ δὲ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ μεγεθυντικὰ μας τηλεσκόπια. Μονάχα σὲ ὕψος δέκα ὡς δεκαπέντε χιλιομέτρων θὰ μπορέσουμε νὰ μελετήσουμε ἀπὸ ἀερόστατα τὴν ἐπιφάνεια τοῦ Ἥλιου καὶ νὰ παρατηρήσουμε λεπτομέρειες πὺδ θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ παρατηρηθοῦν ἀκόμα καὶ μὲ τὰ ἰσχυρότερα τηλεσκόπια τοῦ ἐδάφους.

Μέχρι πρὸ ὀλίγου δὲν μπορούσαμε νὰ ἱδοῦμε τὸ Σύμπαν παρὰ μόνον μέσα ἀπὸ ἕνα «παράθυρο» μὲ διαστάσεις περιορισμένες ἀπὸ τὶς ὀπτικὲς ἀκτινοβολίες πὺδ μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὸ μάτι μας. Μόνον κατὰ τὶς τελευταῖες δεκαε-

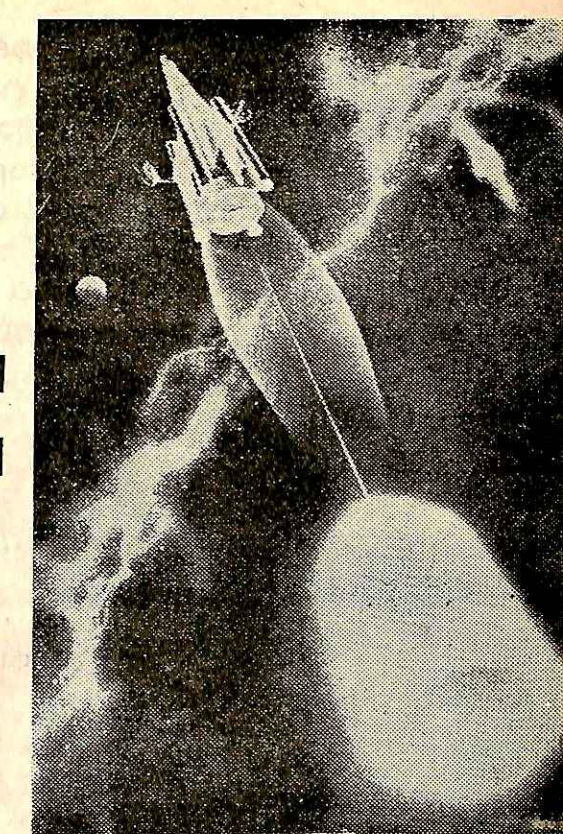
τίες καταφέραμε ν' ἀνοίξουμε ἕνα ἄλλο «παράθυρο» ἀπὸ τὸ ὁποῖο δεχόμαστε τὶς ἠλεκτρομαγνητικὲς ἀκτινοβολίες. Ἀλλ' οἱ περισσότερες κοσμικὲς ἀκτινοβολίες (μὲ τὰ μικρότερα μήκη κύματος) εἶναι ἀκόμα ἀπρόσιτες γιὰ τὰ ραδιοηλεκτρονικά μας, ἀφοῦ τ' ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαιρας τὶς ἀπορροφῶν ἐντελῶς.

ΛΕΣ αὐτὲς οἱ δυσκολίες θὰ ἐξουδετερωθοῦν ὅταν φθάσουμε στὸ Διάστημα. Ἀς φαντασθοῦμε ἕνα ἱπτάμενο ἀεροσκάφος πὺδ θὰ κυκλοφοροῦσε στὸ Διάστημα σὰν ἀνεξάρτητος πλανήτης. Θὰ ἦταν πολὺ εὐκόλο νὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ δείγματα τῆς διαστρικής ὕλης. Ἀπὸ τί ἀποτελεῖται αὐτὴ ἡ ὕλη, ποιά μέρια καὶ ἀέρια περιέχει; Μιὰ πολὺ ἀπλή ἀνάλυση θὰ ἔλυνε ἀμέσως τὸ πρόβλημα — πὺδ ἀπασχολεῖ ἀκόμα τοὺς ἐπιστήμονες — τῶν πηγῶν τῆς διαστρικής ὕλης πὺδ ἐμφανίζεται στυὺς παρατηρητὲς τῆς Γῆς ὑπὸ τὴ μορφή τοῦ «ζωδιακοῦ φωτός» (μῖας ζώνης φωτὸς πὺδ φαίνεται μερικὲς φορές πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολή τοῦ Ἥλιου ἢ μετὰ τὴ δύση του κοντὰ στὸ ζωδιακὸ κύκλος).

Πολλὰ πράγματα θὰ μᾶς ἀποκαλύψει ἀκόμα καὶ ἡ πὺδ ἀπλή παρατήρηση τοῦ Ἥλιου ἢ ἐνὸς πλανήτη ἀπὸ τὰ τηλεσκόπια ἐνὸς τεχνητοῦ δορυφόρου. Θὰ μπορέσουμε ἐκεῖ νὰ ἱδοῦμε τὶς μακρὲς προεχγές τοῦ ἡλιακοῦ στέμματος πὺδ τώρα δὲν τὶς βλέπουμε παρὰ μόνον κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ὀλικῶν ἐκλείψεων. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα, θὰ μπορέσουμε νὰ ἱδοῦμε ὑπὸ ἰδεώδεις συνθήκες τὸ ἡλιακὸ στέμμα καὶ νὰ μελετήσουμε τὰ ἀέρια καὶ τὰ σωματίδια τῆς ὕλης πὺδ ἐκπνέονται ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ Ἥλιου.

Χάρη στοὺς τεχνητοὺς δορυφόρους, γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἱστορία μπορέσαμε νὰ φωτογραφίσουμε τὴν ἀθέατη πλευρὰ τῆς Σελήνης. Οἱ εἰκόνες αὐτὲς εἶναι τόσο καθαρές, ὥστε ἀκόμα καὶ μικρότατες λεπτομέρειες, ὅπως οἱ κορυφές πὺδ ἐξέχουν ἀπὸ τὸ κέντρο τῶν ἠφαιστικῶν κρατήρων, χαρτογραφήθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες.

Ἡ ἀθέατη πλευρὰ τῆς Σελήνης ἔχει μερικὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά: Στὴν ὁρὰτὴ πλευρὰ τῆς Σελήνης πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κρατήρες ἔχουν ἕνα εἶδος λαμπερῶν ἀκτίνων πὺδ φαίνονται πολὺ κα-

θαρά μὲ τὸ τηλεσκόπιο. Οἱ ἀκτίνες ξεκινᾶνε ἀπὸ τὸ κέντρο τῶν κρατήρων καὶ πιστεύεται ὅτι ἀποτελοῦν γεωλογικοὺς σχηματισμοὺς ἠφαιστειακῆς προελεύσεως. Τέτοιοι σχηματισμοὶ δὲν παρατηροῦνται στὴν ἀθέατη πλευρὰ τῆς Σελήνης.

Ἡ ἈΘΕΑΤΗ πλευρὰ φαίνεται ἐπίσης ὅτι δὲν ἔχει αὐτὲς τὶς μελανὲς κηλίδες πὺδ χαρακτηρίζουμε ὡς «θάλασσες». Στὴ γῆνὴ πλευρὰ ἡ μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὲς τῆς «θάλασσας» εἶναι ὁ Oceanus Procellarum. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ἀκριβῶς στοὺς ἀντίποδες, εἶναι λεία καὶ ὁμαλὴ χωρὶς καμμιὰ κηλίδα πὺδ νὰ μοιάζει μὲ «θάλασσας».

Οἱ σημαντικὲς αὐτὲς διαφορὲς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τυχαῖες. Ἔχουμε πὺς ἡ Σελήνη δὲν εἶναι τέλεια σφαῖρα. Ἡ ὁρὰτὴ πλευρὰ τῆς εἶναι ἐξωγκωμένη πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς Γῆς, δηλαδὴ ἔχει τὸ σχῆμα ἐνὸς ἀχλαδιοῦ. Ὁ σχηματισμὸς αὐτός, πὺδ ὀφείλεται ἴσως στὴν ἔλξη τῆς Γῆς, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὸ πάχος τοῦ σεληνιακοῦ φλοιοῦ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο σὲ ὅλα τὰ τμήματα τοῦ δορυφόρου μας.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ συνδέσουμε αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις μὲ τὴν ἠφαιστειακὴ δράση τῆς Σελήνης πὺδ κατὰ πάσα πιθανότητα δημιουργήσε αὐτὸ πὺδ ὀνομάζουμε «θάλασσας».

Σὲ ὠρίσμένη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς Σελήνης ὅταν οἱ κρατήρες καὶ τὰ ὄρη τῆς εἶχαν κιόλας σχηματισθεῖ, μετὰ τὰ τμήματα τῆς σεληνιακῆς ἐπιφάνειας ἦταν ἀκόμα σὲ ρευστὴ κατὰστασι. Ἀργότερα, τὰ τμήματα αὐτὰ σκληρύνθηκαν καὶ σχηματίσαν τὶς λεγόμενες «θάλασσες» γύρω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὑψώθηκαν οἱ ὄρεοι τῆς Σελήνης. Στὴν ἀθέατη πλευρὰ φαίνεται ὅτι δὲ συνέβησαν τέτοια γεωλογικὰ φαινόμενα.

Η τέχνη έχει πολλές μορφές και πολλές εκδηλώσεις. Δεν είναι πάντοτε μόνο δημιουργία. Πολύ συχνά η τέχνη είναι ένα μέσο για να εκφρασθεί ή δημιουργία άλλων. Αυτή είναι η τέχνη του ήθοποιου, του μουσικού δεξιότεχνη, του χορευτή. Ως ένα σημείο είναι κι' αυτή δημιουργία, γιατί ο εκτελεστής δίνει κάτι απ' τη δικιά του προσωπικότητα, απ' τη δικιά του ευαισθησία στο έργο που εκφράζει. Ένας από τους πιο δημιουργικούς, από την άποψη αυτή, εκτελεστές, υπήρξε ο Νικολό Παγκανίνι. Στην ιστορία της μουσικής μένει περισσότερο σαν ένας εκπληκτικός δεξιότεχνης του βιολιού — ο μεγαλύτερος που γνώρισε ο κόσμος — παρά σ'α συνθέτης. Η φήμη του έχει γίνει θρύλος. Ένας θρύλος που μένει πάντοτε ζωντανός.

Ο ΜΑΓΟΣ ΤΟΥ ΔΟΞΑΡΙΟΥ

Ο θρύλος του Νικολό Παγκανίνι

ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ

ΥΠΑΡΧΟΥΝ εξαιρετικές προσωπικότητες που το πέρασμά τους απ' αυτόν τον κόσμο έχει αφήσει μιά τόσο φωτεινή γραμμή, ώστε για πολύ καιρό κι' αυτοί ακόμα οι μαθητές τους νιώθουν μιά καταθλιπτική εντύπωση αδυναμίας, αποθάρρυνσης, καθώς και έρημιας.

Ο Νικολό Παγκανίνι γεννήθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 1784 στη Γένουα. Ο πατέρας του Αντώνιος ήταν λιμενεργάτης κι' η μητέρα του, Τερέζα, φρόντιζε για το φτωχικό τους σπιτί στην Πάσσο ντέλλα Γκάττα Μόρα.

Αδύνατο κι' ασθενικό, το παιδί έδειξε από μικρό μιά σχεδόν παθολογική ευαισθησία στους ήχους. Οι συγχωρίες της πατρικής κιθάρας ξυπνούσαν άοριστα μέσα του ένα μαγεμένο κόσμο: τον κόσμο της μουσικής.

Ήταν έξη χρόνων όταν μιά μέρα, που είχε πάει η μητέρα του στην προκυμιά του λιμανιού, άκουσε για πρώτη φορά ένα Τσιγγάνο να παίζει βιολί. Ταράχθηκε κι' αναστατώθηκε σ'έ τέτοιο βαθμό, που ξέσπασε σ'έ λυγμούς κι' έπειτα λιγοθύμισε.

Τό σημάδι της μοίρας!

Σ'έ ηλικία δώδεκα χρόνων ο Νικολό, που θάμπανε τους μεγάλους Ιταλούς δεξιότεχνες και ένθουσίαζε τ'ο κοινό των συναυλιών, ήταν ήδη διάσημος βιολιστής. Πέντε χρόνια αργότερα έφευγε από τ'ο πατρικό σπιτί με τ'ο βιολί του και ριχνόταν έξωλα στη ζωή.

Από τότε άρχισε για τ'ο νεαρό Παγκανίνι μιά ζωή που θα γινόταν ή πιό έντυπωσιακή, ή πιό τρικυμισμένη που μπορεί νά φαντασθεί κανείς. Άλλα και ή πιό έκφυλη.

Παράξενη προσωπικότητα

ΟΤΑΝ ήταν έφηβος, τ'α χαρτιά, τ'ο κρασί κι' οι γυναίκες τ'ον έκαναν για πολύ καιρό νά παρατήρει τ'ο βιολί ή τουλάχιστο νά τ'ο βάλει σ'έ δεύτερη μοίρα. Είχε, όμως, τ'η δύναμη, νά συγκρατηθεί τ'η στιγμή που εί-χε φτάσει στην άκρη του γκρεμού.

Άφου ξεπέρασε τ'α παραστροφήματα

αυτά, δεν είχε πιά σ'έ όλη τ'η ζωή του παρά τρία πάθη: Τ'ο βιολί, τ'α χρήματα και τ'ο γιό του Άκιλλίνο. Σ'έ όλη του τ'η ζωή επίσης τ'ο έμελλε νά υποφέρει φριχτά από λογής λογής αρρώστειες, πρό πάντων από μιά σοβαρή αρρώστεια τ'ου λαιμού από τ'ην όποια κι'ό πέθανε σ'έ ηλικία 56 χρόνων.

Εύσυνείδητος καλλιτέχνης, έδινε ρεσιτάλ με πολλές συνθέσεις και με πολύωρη διάρκεια. Φοβερά φιλοχρήματος, όμως, άγίουσε ή τιμή τ'ων εισιτηρίων νά είναι σ'τό ύψος τ'ου ταλέντου του, δηλαδή τριπλάσια, ακόμα και πενταπλάσια από τ'ην κανονική. Έκανε αυστηρότατο έλεγχο σ'τις εισπράξεις και εί-χε καταργήσει τ'ις προσκλήσεις.

Έβγαине μετά τ'η συναυλία από τ'η σκηνή εξαντλημένος, με τ'α ρούχα του μουσκεμένα από τ'ον ιδρώτα. Ωστόσο προειδοποιούσε πάντοτε τ'ο κοινό ζ'τι «Παγκανίνι ν'ον ρεπλίκα» —ότι ο Παγκανίνι δεν παίζει ποτέ έκτος προγράμματος, όσο κι' αν μπισσαρισθεί. Θεωρούσε ότι ο καλλιτέχνης που παίζει έκτος προγράμματος γιατ'ι μπισσάρεται κάνει ψυχολογικό λάθος, ξεπέφτει και κουράζεται... χωρίς κανένα όφελος (χρηματικό).

Όταν έγινε τριάντα χρόνων ή φήμη του ότι ήταν «τ'ο πρώτο βιολί τ'ου κόσμου» είχε στερεωθεί παντού. Τότε, όμως, βρέθηκαν μερικοί που θέλησαν νά τ'ο διαμφισθητήσουν με τ'ο δοξάρι τους.

Ο πρώτος αντίπαλος που παρουσιάσθηκε —και ο πιό επίφοβος— ήταν ένας Γάλλος βιολιστής μεγάλης άξιας: ο Σαρλ-Φιλίπ Λαφόν, που σημειόταν ότι ήταν ο καλύτερος εκτελεστής τ'ης εποχής του. Σολίστας τ'ου Λουδοβίκου 18ου, ο Λαφόν ένσάρκωνε περίφημα τ'ον κλασικισμό τ'ου βιολιού και καυχόταν γι' αυτό. Η ξαφνική και ιλιγγιώδης άνοδος τ'ου Ιταλού τ'ου ήταν δυσάρεστη. Πρότεινε τότε μιά μονομαχία με τ'ο βιολί.

Ο Παγκανίνι ο ρωμαντικός δέχθηκε άμέσως, χωρίς περιαιτολογίες.

Στις 11 Μαρτίου 1816, σ'η Σκάλα τ'ου Μιλάνου, σ'έ μιά άτμόσφαιρα παραγμένου πυρετού, οι δύο γίγαντες τ'ου βιολιού άναμετρήθηκαν: έπαιξαν α) τ'ο διπλό κοντσέρτο τ'ου Κρόύτσερ και β) από μιά σύνθεσή του ο καθένας. Στ'ο πρώτο μέρος —στ'ο έργο τ'ου Κρόύτσερ— ή υπεροχή τ'ου Παγκανίνι υπήρξε έκδηλη. Στ'ο δεύτερο μέρος —σ'την προσωπική σύνθεση— ο Παγκανίνι τ'ασάκισε κυριολεκτικά τ'ον αντίπαλό του και προκάλεσε άπερίγραπτο ένθουσιασμό. Ο Λαφόν είχε έκμηδενισθεί.

Καλάμι άντ'ι δοξάρι

Η ΣΥΝΤΡΙΠΤΙΚΗ ήττα τ'ου Λαφόν δεκαπλασίασε τ'ην δημοτικότητα τ'ου Παγκανίνι. Τρεις σπουδαίοι μουσικοί, οι Γερμανοί Λούντβιχ, Σπάρ και Μεγερμπέερ, και ο Πολωνός Λιπίνσκι δεν δίστασαν νά κάνουν έπίπονα ταξίδια για νά πάνε νά άκούσουν «τ'ο διαβολικό Παγκανίνι», νά τ'ον συνοδεύουν από πόλη σ'έ πόλη και νά ζούν κοντά του με τ'ην έλπίδα νά τ'ο άσπασουν τ'ο «μυστικό» του. Γιατ'ι ο Παγκανίνι που τ'ο άρεσαν ο καμπωτισμός και τ'α άστεία, φρόντιζε νά καλλιεργεί σ'έ κάθε ευκαιρία τ'ην ιδέα ότι είχε ένα μυστικό με διαβολική έμπνευση. Τ'ο άρεσε νά έπαναλαμβάνει στ'ο φίλο και χρονικογράφο του Φ. Ζ. Φάτις ότι «ή άποκάλυψη τ'ου μυστικού του θα έκανε όλους τ'ους βιολιστές τ'ου κόσμου νά τ'α χάσουν». Πιθανότατα έπρόκειτο για διαφήμιση.

Άλλοι μάστοροι, λιγώτερο φαντασμένοι ή λιγώτερο θαρραλέοι, δοκίμασαν νά φέρουν σ'έ δύσκολη θέση τ'ον Παγκανίνι όχι με μονομαχία σ'έ μιά αίθουσα συναυλίας, αλλά σ'τηνόντας του μουσικές παγίδες.

Στ'η Βερόνα ο βιολιστής Βαλντομπράνι, διευθυντής τ'ης όρχήστρας τ'ου μεγάλου θεάτρου, πληροφόρησε έμμεσα τ'ον Παγκανίνι ότι είχε συνθέσει ένα κοντσέρτο για βιολί, όπου είχε συγκεντρώσει τέτοιες δυσκολίες, ώστε νά ήταν άδύνατη ή έκτέλεση τ'ου πρίμα-βί-στα. Ο Παγκανίνι, που δεν τ'ον τρόμαζε τίποτε, δέχθηκε νά τοποθετηθεί ή σύνθεση τ'ου Βαλντομπράνι στ'ο αναλόγιό του τ'ην ώρα τ'ης συναυλίας: θα τ'ην έπαιζε άμέσως.

Όταν ήλθε ή σειρά τ'ου κοντσέρτου, που ήταν τάχα τόσο δύσκολο, ώστε νά μη μπορούσε νά παιχθεί, ο Παγκανίνι άφησε τ'ο δοξάρι του. Θέλοντας νά καυτηριάσει τ'ην υπεροψία τ'ου συνθέτη, αντικατέστησε τ'ο δοξάρι μ'έ ένα καλάμι.

Έπαιξε τ'ο κοντσέρτο, προσθέτοντας μιά λίστα δικές του δυσκολίες, με άνεση

που έκανε τ'ο άκροατήριο νά παραληρήσει.

Το περίφημο μυστικό

Η ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ, ή μοναδική προσωπικότητα τ'ου Παγκανίνι άπασχόλησε πολλούς συγγραφείς και μουσικολόγους. Για νά παρασύρουν τ'ον άναγνώστη, οι περισσότεροι βιογράφοι άφήνουν νά διαφανεί ότι υπάρχει ένα «μυστικό», τ'ο μυστικό τ'ης υπερφυσικής τεχνικής τ'ου Παγκανίνι. Όλοι όμως απέφυγαν νά άποκαλύψουν τελικά τ'ο μυστικό, με τ'ον ίσχυρισμό ότι ο μεγάλος βιολιστής, πρίν πεθάνει, είχε κρίνει ότι δεν έπρεπε νά ανακοινώσει τ'ο δέθεν μυστικό του στ'ον κόσμο!

Τ'ο μυστικό τ'ου Παγκανίνι εκφράζεται άπλούστατα με χαρίσματα έντελώς εξαιρετικά που συνδυάζονται με συνεχή και συστηματική εργασία, διατ'ι ο Παγκανίνι μελετούσε κάθε μέρα, έκανε άσκήσεις καμμιά φορά δώδεκα ώρες τ'ην ήμέρα, έστω κι' αν ήταν —όπως ήταν συχνά— άρρωστος. Είχε άρκετ'η θέληση ώστε νά ξεφανδίζεται έντελώς έπί έβδομάδες και μήνες, για ν' άπελευθερώνεται από ένα κόσμο έπιπόλαιο και νά εργάζεται έντατικά σ'την ήσυχία τ'ης μοναξιάς του.

Ένας βιολιστής, τ'ο κάτω κάτω, δεν είναι παρά δυό χέρια, ένα δοξάρι κι' ένα βιολί. Μιά διάκριση άνάμεσα σ'έ δυό δεξιότεχνες τ'ου βιολιού με ίσοδύνημη κατάρτιση δεν μπορεί νά γίνει παρά μόνο σ'τις ψυχικές καταστάσεις τους και σ'την τεχνική τους. Δεν υπάρχει άλλο θαύμα. Άν, όμως, ή θεία φλόγα, είναι έμφυτη, ή ποιότητα τ'ης τεχνικής είναι τ'ο άμεσο αποτέλεσμα τ'ης μεθοδικής και αδιάκοπης εργασίας τ'ου καλλιτέχνη.

Ο Κάρλ Γκούρ, ο φημισμένος Γερμανός μουσικολόγος, που είχε παρακολουθήσει πολύ καιρό με τ'ην προσοχή τ'ου είδικού τ'ην τεχνική τ'ου Παγκανίνι, καθώριζε έτσι τ'α χαρακτηριστικά τ'ης: με τ'ον τρόπο που ο Παγκανίνι κούρδιζε τ'ο βιολί του, με τ'ον έντελώς δικό του τρόπο που κρατούσε και χρησιμοποιούσε τ'ο δοξάρι, με τ'ο ανάκρωμα και τ'η σύνδεση τ'ων ήχων που έβγαζε τ'ο δοξάρι με τ'ο «πιτσικάτο» τ'ου άριστερού χεριού, με τ'ην χρησιμοποίηση τ'ων αρμονικών ήχων, διπλών ή άπλών, με τ'η χρησιμοποίηση τ'ης χορδής τ'ου σόλ και με τ'ις άπίστευτες δεξιότητες άκροβασίας του.

Όλες αυτές οι άναζητήσεις δεξιότητας δεν μπορούν νά έχουν άποτέλεσμα παρά μόνο με έπίμονη εργασία.

Ένα ιλιγγιώδες φαινόμενο

ΣΤΙΣ περιγραφές και τ'ις κριτικές τ'ων άναρίθμητων συναυλιών που έδωσε ο Παγκανίνι σ'έ όλη τ'ην Εύρώπη, είναι περίεργο ότι έπαναλαμβάνονται συνεχώς ώρισμένες ύποβολιμαίες εκφράσεις που όφείλονται σ'την πέννα τ'ων πιό ήρεμων κριτικών: «σαστανικό δαιμόνιο», «διαβολική δύναμη», «άπεσταλμένος τ'ου Σατανά», «δόκτωρ Φάουστ», «Ιταλός μάγος», «Μεφιστοφελής» «Παγκανίνι — Σατανάς», «τ'ο δαιμόνιο τ'ης κόλασης», «δαιμονική προσωπικότητα» κλπ. κλπ.

Άπό όλες τ'ις σκιαγραφίες τ'ου Παγκανίνι εκείνη που έχει τ'ον πιό άνησυχητικό ρεαλισμό είναι αυτή που γράφτηκε από τ'ον Σότσκυ: «Είναι δυο

άδύνατος μπορεί νά είναι ένας άνθρωπος. Χλωμός, με άέτεια μυτερή μύτη και μακριά κοκκαλιάρικα δάχτυλα. Φαίνεται σ'α νά σηκώνει με δυσκολία τ'α ρούχα του και όταν ύποκλίνεται, τ'ο σώμα του κινείται τόσο παράξενα, ώστε φοβάται κανένας ότι οποιαδήποτε στιγμή τ'α πόδια του θ' άποχωρισθούν από τ'ο σώμα κι' ότι ο Παγκανίνι θα καταρρεύσει σ'έ ένα σωρό από κόκκαλα. Όταν παίζει, τ'ο δεξιό πόδι είναι πιό μπροστά

Ο ίδιος ο Λίστ δέ διστάζει νά γράφει: «Τί άνθρωπος! Τί βιολί! Τί καλλιτέχνης! Ω! Θεέ! πόσοι κόποι, πόσοι πόνοι, πόσα βάσανα, πόσες αθλιότητες σ' αυτές τ'ις τέσσερις χορδές!».

★

ΣΤΗ Νίκαια, σ'τις 17 Μαΐου 1840, στ'ον άρ. 20 τ'ης σημερινής Όδου τ'ου Νομού, ο Παγκανίνι, που είχε προσβληθεί από πλήρη άφασία από πολ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗ ΘΥΕΛΛΑ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΚΡΟΤΗΜΑΤΩΝ

«... Τότε, τ'α χείλη προτείνονται και τ'α μάτια, με έκφραση θαθεία, αλλά χωρίς προσήνεια, κυττάζουν σ'έ όλες τ'ις πλευρές.»

και, στ'α γρήγορα μέρη, κρατά τ'ον χρόνο με κομική ζωρότητα χωρίς, ωστόσο, τ'ο πρόσωπο νά χάνει τ'η νεκρική άπάθειά του, έκτός όταν φωτίζεται από ένα χαμόγελο όταν άκούει τ'η θύελλα τ'ων χειροκροτημάτων. Τότε, τ'α χείλη προτείνονται και τ'α μάτια, με έκφραση θαθεία, αλλά χωρίς προσήνεια, κυττάζουν σ'έ όλες τ'ις πλευρές. Κατά τ'ην άνάπαυση, τ'ο σώμα του σχημάτιζε ένα είδος τριγώνου, σκύβοντας με άνήκουστο τρόπο, ενώ τ'ο κεφάλι και τ'ο δεξιό πόδι στέκουν μπροστά...»

λά χρόνια, υπέκυπτε σ'έ φθίση τ'ου λάρυγγα, κατά τ'ον Φελίς — σ'έ καρκίνο τ'ου λάρυγγα, σ'έ γάγγραινα (σφυλιδά;) που είχε καταφάγει τ'η στοματική κοιλότητα και άλλους βιογράφους του.

Σήμερα από τ'ην καταπληκτική δεξιότητα τ'ου Παγκανίνι δεν άπομένουν, αλλοίμονο, παρά μόνον οι ένθουσιαστικές μαρτυρίες τ'ης εποχής του και οι

ΣΤΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 48

Τò όνειρο μπορεί νά συγκριθεί με
μιά κινηματογραφική παράσταση.

ΟΙ ό άνθρωποι δεν αποκοιμούνται άμέσως, αλλά περνούν από μιά κατάσταση, πού μπορεί νά θεωρηθεί σαν ό προθάλαμος του ύπνου. Κατά την παραμονή μας σ' αυτή την «οδύσσεια» ζώνη, ανάμεσα σ'ό συνέειδος, και σ'ό ύπνο, τυχαίνει νά βλέπουμε, ένω έχουμε πιά κλειστά τ'α βλέφαρα, ένα παιγνίδισμα φωτός, κηλίδες από λάμψη, γεωμετρικά σχήματα, ακόμη δέ κι' ανθρώπινες μορφές, άλλότε γνωστές κι' άλλότε έντελώς φανταστικές.

Αυτές οι μορφές κι' αυτά τ'α σχήματα παραμένουν συχνά άκίνητα γιά μικρό διάστημα κι' ύστερα πλαταίνουν ή επιμηχύνονται, συστέλλονται ή εξαφανίζονται. Άλλες φορές δεν πρόκειται γιά θέαμα, αλλά γιά φωνές πού νομίζει κανείς ότι ακούει: φράσεις καθαρά προφερόμενες, ψιθυρίσματα ή και μελωδίες. Τέλος άλλες φορές δημιουργείται μιά μυστηριώδης γενεσιτική αίσθηση.

Αυτά τ'α φαινόμενα δεν έχουν τίποτα τ'ο παθολογικό. Άλλά τι πράγμα είναι αυτές οι εικόνες, πού οι επιστήμονες τις αποκαλούν ύπναγωγικές και πού μπορούμε νά τις φανταστούμε σαν άδελφές των καθαυτ'ό όνειρων;

Οι κυριότερες διαφορές τους από τ'α όνειρα είναι δυό. Οι εικόνες αυτές δεν προκαλούν ποτέ αίσθημα φόβου ή άγωνίας. Παρουσιάζονται μπροστά μας ένω θωσκόμαστε σ'ε μιά κατάσταση άπολυτης παθητικότητας, χωρίς την παραμικρή ψυχική ένταση και μονάχα μ' αυτή την προϋπόθεση μπορούμε νά τις παρακολουθήσουμε.

Αν ταράχουμε, αν αλλάξουμε θέση πάνω σ'ό κρεβάτι οι εικόνες αυτές διαλύονται, γιά νά εμφανισθούν κατόπιν με διάσπασεις και με χρώματα διάφορα.

Αν θέλουμε κανείς νά επηρεάσει τόν σχηματισμό τους, δεν θά πετύχει τίποτα. Η θέληση δεν μπορεί νά τις μεγάλώσει ή νά τις μικρώσει. Δεν μπορεί νά μεταβάλλει ένα τρίγωνο σ'ε τετράγωνο ή τ'ο κύκλιο φώς σ'ε γαλάζιο. Υπάρχουν μερικά άτομα πού ισχυρίζονται ότι τ'ο κατορθώνουν. Λέγεται ότι κι' ό Γκαίτε ήταν ικανός νά τ'ο κάνει. Άλλά ή επιστήμη δεν διαθέτει άκριβείς μαρτυρίες πάνω σ' αυτή την ικανότητα.

Η δεύτερη διαφορά των εικόνων αυτών από τ'α όνειρα είναι ή άσυναρξία τους κι' ή έλλειψη συνοχής σ' τις διάφορες φάσεις τους.

Τò όνειρο μπορεί νά συγκριθεί με μιά κινηματογραφική παράσταση, γιάτι κατά τή διάρκειά του τ'α πρόσωπα πού βλέπουμε κινούνται με φυσικότητα και λογική άλληλουχία, ξετυλίγεται δέ μ'ευστά μ'ε μιά μιά ιστορία τοποθετημένη με σαφήνεια σ'όν χρόνο και τόν χώρο.

Απεναντίας, στην περίπτωση πού μ'ε ενδιαφέρει, συμβαίνει κάτι τ'ο πολύ διαφορετικό. Οι εικόνες είναι άσυνσπασμένες ή μιά από τήν άλλη και δεν συμπλέκονται καθόλου ώστε νά φτιάξουν ή άπλωσ' έστω νά υποβάλλουν μιά ίστο-

ρία. Άν, λοιπόν, τ'ο όνειρο μπορεί νά συγκριθεί με μιά κινηματογραφική παράσταση, οι ύπναγωγικές εικόνες θυμίζουν τήν... προϊστορία του κινηματογράφου, τις παλιές εκείνες συσκευές προβολής, πού προβάλλουν κάθε σκηνή χωριστά και γιά μιά μόνο φορά.

Η επιστήμη σήμερα έχει κατορθώσει νά καθορίσει, κατά προσέγγιση βέβαια, όπως συμβαίνει και με τ'α περισσότερα ψυχολογικά φαινόμενα, τή φύση αυτής της παράξενης προϋπαντικής και προ-ονειρικής ψευδαισθήσεως.

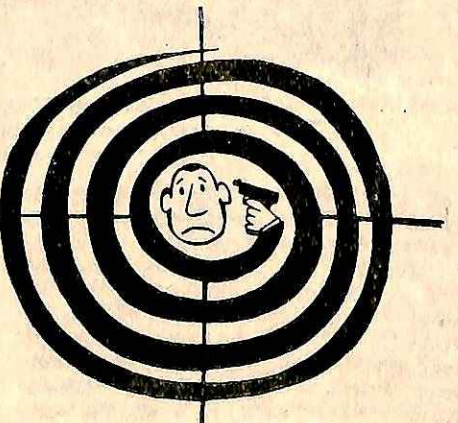
Πρώτα — πρώτα έχει αποδειχθεί ότι δεν είναι σωστή ή ιδέα, κατά τήν όποία ή ύπναγωγική εικόνα βρίσκεται πάντα σ'ε σχέση με τ'ο θέμα πού θά άναπτυχθεί κατόπιν από τ'ο όνειρο. Συμβαίνει, βέβαια, κάποτε νά παρατηρείται κάποια ομοιότης θεμάτων ανάμεσα σ' τις ύπναγωγικές εικόνες και τ'α όνειρα πού τις ακολουθούν, αλλά πρόκειται, όπως έχει εξακριβωθεί, γιά άπλη σύμπτωση.

Δεν είναι επίσης σωστή ή έκδοχή ότι οι ύπναγωγικές εικόνες αποτελούν κατ'α κανόνα μιά άπάντηση σ'ε πραγματικούς ερεθισμούς (ήχοι, αίσθηση πόνου, έπαφή με κάποιο άντικείμενο κλπ.). Η φαντασία άρκεί μόνη της γιά νά τις δημιουργεί, χωρίς νά έχει ανάγκη έξωτερικών παρορμήσεων.

Η επιστήμη πιστεύει ότι οι ύπναγωγικές εικόνες εμφανίζονται όταν τ'ο άτομο έχει άπομακρυνθεί πιά από τήν περιοχή του συνειδήτους και βρίσκεται στην περιοχή του ύπνοσυνειδήτου, χωρίς όμως ή λειτουργία του έγκεφάλου νά έχει χάσει ακόμα τ'ο μεγαλύτερο μέρος της άποδόσεώς της.

Πραγματικά, σ'α έγκεφαλογραφήματα, πού έχουν ληφθεί κατά τή διάρκεια της παραμονής πολλών ατόμων σ'όν κρεβάτιο του ύπνου, φαίνεται καθαρά ή άλληλοδιαδοχή των κυμάτων άλφα και δέλτα.

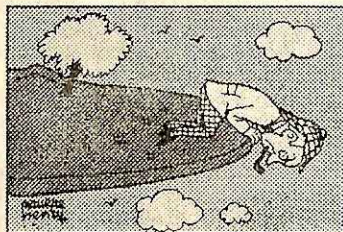
ΑΝΤΩΝΙΟ ΜΙΟΤΤΟ

ΧΩΡΙΣ ΛΟΓΙΑ

Ο κινηματογράφος πού
χρησιμοποιεί και τήν...
όροφή της αίθουσας!

ΣΤΟΝ κλασικό κινηματογράφο ό θεατής έχει τήν έντύπωση ότι κυττάζει τόν κόσμο «μέσα από ένα φεγγίτη». Αυτός ό «φεγγίτης» — ή κινηματογραφική όδ'όνη — έχει σήμερα σημαντικά διευρυνθεί με τή χρησιμοποίηση του σινεμασκόπ, τής κοίλης όδ'όνης, τής τριπλής όδ'όνης του σινεράμα, τής συμπληρωματικής προβολής σ'τους πλαϊνούς τοίχους τής αίθουσας κλπ. Όλα αυτά τ'α συστήματα χρησιμοποιούνται έδω και μερικά χρόνια με περισσότερη ή λιγώτερη επιτυχία. Ό θεατής έχει τήν έντύπωση — κάποτε πολύ άνησυχητική — ότι βρίσκεται σ'ό κέντρο τής δράσεως, ότι συμμετέχει σ'όν πλοκή του έργου.

Μόνο τ'ο ταβάνι τής αίθουσας δεν είχε σκεφθεί κανείς νά μεταβάλλει σ'ε όδ'όνη προβολής. Τ'ο σκέφθηκε πρώτος ένας Γερμανός μηχανικός πού δημιούργησε ένα καινούργιο κινηματογράφο σύστημα, τ'ο «Κινητάριον» ή «Κυκλοφάμα».

Η λέξη Κινητάριον δημιουργήθηκε κατ'άναλογίαν π'ρος τ'ο «Πλανητάριον» πού είναι ένας τεχνητός άστρονομικός ούρανός.

Πλανητάρια υπάρχουν σ'ε πολλές μεγάλες πόλεις του κόσμου. Άποτελούνται από μιά μεγάλη αίθουσα με θολωτή όροφή. Σ' αυτό τ'ο θόλο προβάλλονται με πολύπλοκα μηχανήματα διάφορα φωτεινά σημάδια πού παριστάνουν τ'α άστέρια, τούς πλανήτες κλπ. Με τούς κατάλληλους χειρισμούς δίνεται ή έντύπωση τής φαινομενικής περιστροφής του ούρανού θόλου άνάλογα με τήν ώρα και τις έποχές.

Ό Γερμανός μηχανικός Άδαλβέρτος Μπαλτζές μετέβαλε αυτά τ'α όργανα τής άστρονομικής έκλα΄ευσεως σ'ε ένα έκπληκτικό σύστημα προβολής κινηματογραφικών εικόνων. Τ'ο σύστημα περιλαμβάνει όχι λιγώτερα από έδεκα μηχανήματα προβολής πού καλύπτουν σχεδόν όλόκληρο τ'ο θόλο τής αίθουσας. Τ'ο αποτέλεσμα είναι συναρπαστικό. Ό θεατής βρίσκεται περικυκλωμένος άπ' όλες τις μεριές άπ'ό κινηματογραφικές εικόνες, ζει μέσ'σ'ε ένα φανταστικό κόσμο πού δέ διαφέρει φαινομενικά από τήν πραγματικότητα. Τ'ο «Κυκλοφάμα» μ'ε επιφύλασσει πολλές συγκινήσεις...

Λουσινέν Ρουζ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΛΩΤΡΕΚ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Ό Άνρ' Τουλούζ - Λωτρέκ σπούδασε ζωγραφική σ'ή Μονμάρτη, σ'ή σχολή του Κορμόν, αλλά απέτυχε σ'όν έκθεση. Η άναπηρία των ποδιών του τόν κάνει ν' άπομακρυνθεί από τόν κόσμο. Οι κοπέλλες τόν άποφεύγουν, ακόμα κι' αυτές του δρόμου, πού κάποτε ζήτησε ν' άγοράσει τή συντροφιά τους. Σ'ό σπίτι τής μητέρας του δοκίμασε μιά δραματική άπογοήτευση, όταν έρωτεύθηκε τή δεκαεπτάχρονη κόρη τής μοναδικής παιδικής φίλης τής, όπου συνάντησε τήν πιά άπάνθρωπη άρνηση.

Ό Άνρ' άποφασίζει νά γυρίσει σ'ή Μονμάρτη. Είναι τ'ο μόνο μέρος πού θά μπορούσε νά τ'ο προσφέρει κάποιο είδος ζωής. Οι μπυραρίες του Μπουλβάρ Κλισύ έγιναν τ'ο καταφύγιο του. Εκεί περνούσε άμέτρητα βράδια με τ'ο μυαλό θολωμένο από πλ'ξη, άπελπιστικά μόνος ώσπου μιά μέρα ό τραγουδιστής τής μπαλάντας «Σαιν Λαζάρ» Μπρυν τόν παρακάλεσε γιά ένα μικρό σκίτσο πού θά μπορούσε νά χρησιμοποιηθεί σ'ό ξώφυλλο τής νότας.

15ον

ΜΕ τ'ο σχέδιο του Άνρ' σ'ή φυλλάδα τ'ο «Σαιν — Λαζάρ» γνώρισε μιά καταπληκτική έπιτυχία. Ό Μπρυν κι' οι εκδότες του πλούτισαν άπ' τ'α δάκρυα πού χύνανε οι γυναίκες του δρόμου, οι πόρνες τών μπωρντέλων, οι κοκοτίτσες τών μπαρ και τής πολυτελείας, γυναίκα κάθε είδους πού θώσκανε τούς έαυτούς των μέν τ'ο τραγούδι.

Στόν Άνρ', δέν έφερε λεφτά, άλλαξε όμως τή ζωή του. Ό κόσμος τής τέχνης ένθουσιάστηκε με τ'ο σκίτσο του.

— Ένα σκίτσο καταπληκτικής παρατηρητικότητας, και σταθερότητας χειριού άπ'ό έναν νεαρό κι' άσημο ζωγράφο.

Σ'ε λίγον καιρό ό Μπρυν έβγαλε κι' άλλο βιβλίο. Ξαναστράφηκε βέβαια, σ'όν ύποχρεωτικό καλλιτέχνη πού καταλάβαινε τόσο καλά τούς ζωγράφους. Και πάλι οι κριτικοί άνασκήκωσαν ξαφνιασμένοι τ'α φρόδια τους κι' ώρμησαν σ'α μελανοδοχεία τους νά γράφουν γιά τόν έντυπωσιακό ρεαλισμό, τή σκληρή άντικειμενικότητα αυτού του νεαρού τολμηρού άγοριού. Γοητευμένος ό Μπρυν μ' αυτή τή δημοτικότητα, κορινθάρισε τ'α πρωτότυπα του Άνρ' και τ'α κρέμασε σ'ό καμπαρέ του, όπου συγκεντρώνανε σημαντικό ένδιαφέρον.

Τώρα άγνωστοι σ'ό δρόμο, τ'ο δ'αξανε τ'ο καπέλλο. Οι πλύστρες τής Μονμάρτης τόν φωνάζανε με καμάρι άπ' τ'α παραθύρια τους. Τ'α γκαρόνια είχαν πλ'ηροφορηθεί τ' ένοια του, κι' ύποκλινονταν με σεβασμό γιά νά πάρουν τήν παρ'αγγελία του.

— Έυχαρίστως, κύριε Λωτρέκ... Άμέ-

σως κύριε Τουλούζ... Τί άλλο, κύριε Τουλούζ;

Βέβαια σ' αυτό βοηθούσαν και τ'α πλούσια φιλοδομημάτα του, αλλά ήταν κι' αύθόρμητα. Στόν Παπαγάλο, οι πόρνες ψιθυρίζανε σ'ους πελάτες τους, ότι αυτός ό γενειάφορος νάνος ήταν ένας μεγάλος καλλιτέχνης και σαν άπόδειξη, κρεμούσανε τ'α ξώφυλλα τών τραγουδιών σ'ους τοίχους και σ'ους καθρέφτες τών καμπαρινών τους.

Από παντού καταφάνανε φηνηοεκδό-

τες. Θά μπορούσε άραγε νά τους έκαμνε κανένα σκίτσάκι πέντε λεπτών, γιά νά τ'ο δάλουνε σ'ό περιοδικό τους; Τ'ο περιοδικό μόλις έβγαίνει κι' οι άρχές είναι πάντα τόσο δύσκολες... Άργότερα όμως, ά άργότερα! Καλόκαρδα ό Άνρ' έφιαχνε τ'α σκίτσα. Η δουλειά του άρχισε νά φαίνεται και νά συζητείται, έστω και τ'α μπα.

Τότερα ήρθε ή σειρά των έμπορών τέχνης. Όχι τών σπύδαίων: Τών μικροεσιτών με τ'α σκοτεινά, μουχλιασμένα μαγαζάκια. Χτυπούσαν τήν πόρτα του έργαστηριού, λαχανιασμένοι άπ' τις σκάλες με χαμόγελα σαν φέτες πεπονιού σ' τις φάτσες τους. Τ'ο πάθος τους, λέγανε ήταν ή άνακάλυψη των νέων ταλέντων. Μήπως τυχόν είχε κανένα έργακι, κανένα μικροπραγματάκι δηλαδή, γιά νά τ'ο δάλουν σ'ή βιτρίνα τους;

— Κλέφτες, κύριε Τουλούζ, διαμαρτυρότανε ή Μαντάμ Λουμπέ έξω φρενών, λωποδύτες!

Εκείνος τήν καθυσόχαζε, θεαϊώνοντάς την πού δεν έχει σημασία. Έκείνος είχε κάνει τ'ο γούστο του, με αυτούς τούς πίνακες. Και πιάνανε χώρο σ'ό δωμάτιο.

Αναπάντεχα τόν επισκέφθηκαν ό Γκωζι κι' Άνκετέν. Ναι, είχανε δει τ'α σκίτσα του. Όλη ή Μονμάρτη κουβέντιαζε γι' αυτά. Πώς θά τ'ο φαινόταν τ'ο γέρο — μπάσταρδον του Κορμόν. Θυμάσαι τ'ο ατελιέ, τήν χοντρο — Μαρία τήν Αβγουστίνα... Ό καλός παλιός καιρός, ή; Άλήθεια πώς διάβλεψε, κατάφερε νά τυπωθ'ούνε τ'α σκίτσα του σ'α περιοδικά; Μήπως πλήρωσε τούς κριτικούς; Άραγε, άν τούς έλεγε καμιά κουβέντα γιά τή δική τους δουλειά; Τι θ'άλεγε γιά μιά μπωρίτσα σ'ό Λά Νουβέλ;

Μιά μέρα ήρθε κι' ό Πισσάρό. Όμοιος με τσιγγάνο βοσκό, ό άρχηγός τ'ο Έμπρεσιονισμού, άποκλήθηκε με χάρη μπροστά σ'ή μαντάμ Λουμπέ και στάθηκε κοντά τ'οι σόμπα, ξεσαίνοντας τ'α χέρια του. Όλα αυτά τ'α ξώφυλλα και τ'α σκίτσάκια σ'α περιοδικά ήταν άρκετά ένδιαφέροντα.

— Άρέσουν επίσης και σ'όν Ντεγκά. Θέλει νά σ'ε δει, θέλει νά π'ε νά φ'ε τήν άλλη οδομάδα μαζί του. Φέρε και μερικά σχέδια. Θά σ'ο π'ε σίγουρα πώς είναι άπαίσιμα, αλλά μην πιστέψεις με τούς λέξη.

«Περσική κατάκτηση». Πίνακας του Τουλούζ Λωτρέκ.

Τώρα, σ'α καφενεΐα, άνθρωποι πού δεν τ'ο είχανε δώσει καμιά σημασία, σταματούσαν σ'ό τραπέζι του.

— Παρντού, κύριε. Είστε ό κύριος ντε Τουλούζ — Λωτρέκ, δεν είναι; Επ'ετρέψτε μου, νά σ'ε συγχαρώ γιά τ'ο τελευταίο σας σκίτσο. Περίφημο! Έξοχο! Τέτοια φινέτα! Τι γοαμμή! Πώς είπατε, ένα ποτό; Μά ευχαρίστως. Άνθραποι τής Μονμάρτης. Πάντοτε σ' τις παραμονές νά καταπλήξουν τ'ο Παρίσι με τόν έπόμενο πίνακά τους, τ'ο άτέλειωτο άκόμα μυθιστόρημά τους, και τήν έμμεση τραγωδία τους. Καλά παιδιά οι περισσότεροι. Μουσι, έξωπνα μάτια, λαρωμένα νύχια. Γύρω σ'α τριάντα τους χρόνια, ή κοντά σ'α σαράντα, αλλά προσκολλημένοι σ'ε μιά άπολυτομένη εφηβική ηλικία. Διατηρούσαν ακόμα μεγάλα σχέδια, μεγάλες έλπίδες. Η τύχη τους θ' άλλαζε σύντομα...

— Άλλά δεν βαρύνεσαι, δεν βαρύνεσαι! Δεν είναι σαν τόν παλιό καιρό. Έχουμε τώρα τή δική μας Έκθεση και μπορούμε νά δείξουμε τή δουλειά μας σ'ό κοινό. Άλήθεια Λωτρέκ, είσαι μέλος τ'ο Συλλόγου των Άνεξαρτήτων Καλλιτεχνών; Όχι; Πρέπει όμως, όπωσδήποτε. Διαφορετικά δεν άνήκεις σ'ή Μονμάρτη...

— Άλλά, άν έπρεπε νά ένωθεΐς με τούς...
— Ε, καλά, άν έπρεπε νά ένωθεΐς με τούς...

Ἄνεξάρτητους γιὰ ν' ἀνήκεις, τότε ὁ-
πωδῆποτε... Ἔζησε ἀρετὰ μόνος. Λαχ-
ταροῦσε φίλους, ὅπως στὰ χρόνια τοῦ ἁ-
τελιέ...

Τὸ διάσημό του ὄνομα κι' ἡ φήμη του
τὸν ἔκαναν ἀμέσως δεκτὸ ἀνάμεσα στὸ
πλῆθος τῶν ἑλπίστων τῆς Τέχνης. Σὲ
λίγο τὸν ἐξέλεξαν στὴν Ἑκτελεστικὴ Ἑ-
πιτροπὴ τοῦ Συλλόγου. Ἐξελισσότανε
ραγδαία σὲ μιὰ προσωπικότητα τῆς Μον-
τέρτης.

Τότε, κάποια μέρα, τοῦτυχε κάποιο ἀπ'
αὐτὰ τ' ἀπίθανα, μελοδραματικὰ πρᾶγματα
ποὺ συμβαίνουν μονάχα στὴν ἀληθινὰ
ζωή.

★

ΜΩΡΙΣ!
Στεκότανε στὸ κατόφλι τῆς πόρ-
τας, ψηλός, ξανθός, ὀραίος, μ' ἕνα
γοητευτικὸ μικρὸ μουστακάκι, μοιάζοντας
καταπληκτικὰ σὺν τὸν Τεὸ Βὰν Γκόγκ,
ἕναν Τεὸ μὲ δίκως μουσὶ, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο
τίμιο, σοβαρὸ πρόσωπο τὰ ἴδια γαλανὰ
μάτια, ὑπομονετικά, πιστὰ γλυκά.

— Ἀνρὺ!

Αὐτὸ ποὺ ἀκολούθησε δὲν ἦταν ξε-
κάθαρο, ἀλλὰ ἡ μαντὰμ Λουμπὲ ποὺ εἶ-
χε πετάξει τὴν ἐφημερίδα τῆς καὶ πα-
ρακολουθοῦσε τὴ σκηνή, συμπέρανε
πὼς ὁ «μικρὸς κύριος», εἶχε ξαφνικὰ
τρελλαθεῖ, ἐνῶ ὁ ψηλὸς νέος ποὺ ὤρμη-
σε στὸ δωμάτιο θὰ πρέπει νὰ εἶναι κά-
ποιος δραπέτης ἐνὸς ὄυλου τρελλῶν.

— Μαντὰμ Λουμπὲ, ἀπὸ δῶ ὁ κύριος
Μωρίς Ζουαγιάν, ὁ πιδ παλιός μου φί-
λος, ὁ καλύτερός μου φίλος, ὁ ἀδερφο-
ποιτός μου. Δὲν εἰδωθήκαμε ἐδῶ καὶ
δεκαπέντε χρόνια. Νόμιμα πὼς ἦτανε
στὴ Λυὼν, ἐκεῖνος πίστευε πὼς ἤμουν
στὸ Ἀλμπι, κι' ὅλο τὸ διάστημα θυμώ-
μαστε κι' οἱ δυὸ στὸ Παρίσι. Πηγαί-
ναμε μαζί στὸ σχολεῖο, παίζαμε τους
Ἰνδιάνους στὸ πάγκο. Σκοπεύαμε νὰ
πάμε στὸν Καναδὰ γιὰ νὰ κυνηγήσουμε
ἀρκούδες...

Ἡ σύσταση αὐτὴ ξεπῆδησε σὲ μιὰν
ἀναπνοή. Τὸ πρόσωπό του ποὺ ἀστρα-
φτε εὐτυχισμένο, τὴν ἐπείσε πὼς ἐπρό-
κειτο γιὰ κάτι τὸ εὐχάριστο. Δοκίμασε
εὐθὺς τὴν ἴδια συγκίνηση, ξέσπασε σὲ
κλάματα, δηλώνοντας πὼς δὲν ὑπῆρχε
τίποτε σὺν τὴν φιλία καὶ πὼς ὁ κύριος
Τουλούζ χρειάζετο οἴγουρα ἕναν φίλο
ἀληθινό.

Ἐτρεξε κάτω διαστικὴ γιὰ νὰ φέρει
δυὸ φυλῆξια τίλλια, ποὺ τὸ πῶσφερε
μὲ τὸ ζῆλο τοῦ νεύου.

Μιὰν ὥρα ἀργότερα, σ' ἕνα ἥσυχο ἐ-
στιατόριο, ὁ Μωρίς περιέγραψε στὸν
Ἀνρὺ τὴν ἀλυσίδα τῶν περιστατικῶν
ποὺ ὠδηγήσανε στὸ θαῦμα τῆς συνάντη-
σής τους.

— Ἀλλὴ σύμπτωση. Καθὼς σοῦ εἶ-
πα, εἰμαι βοηθὸς ἐκδότῃ στὸ «Παρὶ
Ἰλλυστρέ» αἰ σήμερα τ' ἀπόγευμα πῆγα
στὸν τυπογράφου μας. Πηγαίνοντας στὸ
λιθογραφεῖο, ξαφνικὰ πῆγε τὸ μάτι μου
ἐνὰ σκίτσο, στὴ γωνίτσα παρατήρησα τὴν
ὕπογραφή «Λωτρέκ», καὶ μοῦ μῆτηρ ἡ ἰ-
δέα πὼς θὰ μπορούσε νὰ εἶσαι ἐδῶ. Ἡ-
μουννα τόσο οἴγουρος, πὼς βρισκόσουν
στὸ Ἀλμπι. Ἐτρεξα, λοιπόν, στὸ Μπουλ-
βάρ Μαλέρμπ κι' ἡ θυρωρὸς μοῦ εἶπε πὼς
ἡ μητέρα σου ἐξακολουθοῦσε νὰ μένει
στὸ ἴδιο διαμέρισμα. Μὲ δυὸ πῆδους βρέ-
θηκα στὸ δεύτερο πάτωμα κι' ὁ Ζοζέφ
ἄνοιξε τὴν πόρτα. Ἡ μητέρα σου μοῦ
εἶπε, ποὺ ἔμενε καὶ — νάμια!

Ἔτσι, ὅτερεα ἀπὸ μιὰν ἀπουσία δεκα-

πέντε χρόνων, ὁ Μωρίς ξαναμῆκε στὴ
ζωὴ τοῦ Ἀνρὺ. Δίχως προσπάθεια, ξα-
νάρχισε ἡ παλιὰ φιλία. Οἱ ἀδερφοποιτοὶ
περάσανε πολλὰ βράδια, πολλὲς Κυριακὲς
μαζί, μὲ τὶς ἀναμνήσεις καὶ τοὺς καυγά-
δες τους.

— Ξέρεις Ἀνρὺ, εἶπε μιὰ μέρα ὁ Μω-
ρίς, δὲν σοῦ τῶπα, ἀλλὰ τὰ δυὸ τελευ-
ταῖα χρόνια πάσχισα νὰ βρῶ δουλειὰ σὲ
μιὰ ἑκτελεστικὴ Τέχνης. Θάθελα νὰ μάθω τὸ
εἶδος γιὰ νὰ γίνω ἐμπορὸς εἰδῶν τέχνης.

— Ἐμπορὸς εἰδῶν τέχνης! Μὲ τὸ πινέλ-
λο στὸ χέρι ὁ Ἀνρὺ στράφηκε πάνω στὸ
σκαμνί του. Θέλεις νὰ γίνεις ἐμπορὸς, ἄ-
φου σὲ λίγα χρόνια μπορεῖ νὰ γίνεις ἐκ-
δότης τοῦ μεγαλύτερου περιοδικοῦ στὸ
Παρίσι! Παλάβωσες! Μὰ αὐτὸ εἶναι τὸ
ἴδιο ἄσκημο σὰ νὰ εἶσαι καλλιτέχνης. Δὲν
ξέρεις, πὼς στὴ Γαλλία ὅλος ὁ κόσμος ζω-
γραφεῖ καὶ κανένας δὲν ἀγοράζει πίνα-
κες; Γιατὶ ν' ἀγοράσουν μιὰ καὶ μποροῦν
νὰ ζωγραφίσουν μόνοι τους;

★

Κ Ἦ ἔτσι κύλησε εὐχάριστα ἡ ἀνοιξη
τοῦ 1888. Ὁ Ἀνρὺ ἦταν εὐτυχι-
σμένος, εὐτυχέστερος ἀπὸ κάθε ἄλ-
λη φορὰ.

Σύντομα ἔφτασε τὸ καλοκαίρι. Στὴν
ταράτσα τοῦ Λὰ Νουβέλ, οἱ μουσάτοι καλ-
λιτέχνες πίνανε τὸ ἀπέντι τους καὶ ἀερί-
ζονταν μὲ τὰ τεράστια καπέλλα τους. Οἱ
οἰκογένειες δειπνοῦσανε στὰ μπαλκονάκια
τοῦ σπιτιοῦ τους κουβεντιάζοντας τεμπέ-
λικά μὲ τοὺς γειτόνους. Οἱ πλούσιες
σκουπίζανε τὸν ἰδρώτα τους μὲ τὰ μουλια-
σμένα τους χέρια.

Τέτοια ἦταν ἡ Μονμάρτη αὐτοῦ τοῦ κα-
λοκαιριοῦ. Μιὰ ὁση ἡδονισμοῦ σὲ μιὰν
Βικτωριανὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ χαρούμενη πα-
ροικία τοῦ μπομεμποῦ καὶ τοῦ ἀνέμελου
ρομάντζου. Οἱ κερασίδες ἐπέμεναν ν' ἀν-
θίζουν, οἱ ἐραστές φιλιόνταν στὰ κατῶ
φλιντ τῶν σπιτιῶν, κι' οἱ μικροῦλες πλύ-
στρες χορεύανε τὸ κᾶν — κᾶν μὲ τὰ πο-
νεμένα τους πόδια καὶ τὶς ἀνάλαφρες καρ-
διές.

Κι' ὅλα αὐτὰ ἔμελλαν νὰ χαθοῦν.

★

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ τοῦ θανάτου κυκλοφοροῦ-
σε κι' ὅλας ἀνάμεσα στὸν κόσμο
τῆς Μονμάρτης, ἀλλὰ κανένας δὲν
τὸν ἀναγνώριζε, γιατί ἦταν ἕνας ξερα-
κιανὸς ἄνθρωπος μ' ἀνάρια μαλλιά κι' ἕ-
να θουρτωτὸ γκριζωπὸ μουστάκι. Μὲ τὸ
ἐτοιμοραμμένο, παλτὸ του καὶ τὸ παλιὸ
του καπέλλο, θὰ μπορούσε νὰ περάσει
γιὰ γεωργὸς, ντυμένος μὲ ρούχα τῆς πό-
λης, ἢ συνταξιούχος γραφειοκράτης, ἢ ἀ-
κόμη ἀδειούχος ἄστυνομικός. Ἀργὰ κι'
ἀπαρηγόρητα, περνοῦσε στὴ Λὰ Μπύτ,
μ' ἕνα σδυμένο ἀποτοίγαρο κρεμασμένο
στὸ στόμα του, τρίβοντας πότε — πότε
τὸ σαγόνι του καὶ φτύνοντας στοὺς ὑ-
πονόμους.

Ὁ Ἀνρὺ τὸν συνάντησε ἕνα βράδυ στὸ
Ἑλῶ, ἐνῶ τέλειωνε ἕνα σκίτσο τοῦ κᾶν
— κᾶν.

Ὁ ξένος προχώρησε στὸ τραπέζι, βγά-
ζοντας εὐγενικὰ τὸ καπέλλο του.

— Λέγομαι Ζίντλερ, εἶπε. Κάρλολος
Ζίντλερ.

Ὁ Ἀνρὺ σήκωσε τὰ μάτια του.
— Χαῖρω πολύ, κύριε Ζίντλερ, τοῦ εἶ-
πε, ἐξακολουθώντας τὸ σκίτσο του. Ἐγὼ
λέγομαι Τουλούζ — Λωτρέκ. Δὲν κάθεστε
νὰ πάρετε ἕνα ξεστὸ κρασί;

Ὁ ξένος κάθισε ἀνετα σὲ μιὰ καρέκλα.

— Ὁχι, εὐχαριστῶ. Ἦπια ἕνα ἥδη.
Γιὰ μιὰ στιγμὴ, τὸ λιπόσαρκο χέρι του
ἀκούμπησε στὸ τραπέζι σὰ ζητιανιάτικο
ἐνῶ αὐτὸς παρακολουθοῦσε τὸν Ἀνρὺ.
Ἔτσι, ἔτσι.

— Ἐγὼ ἕνα μῆνα ποὺ ἐρχομαι ἐδῶ...

— Εἰστε Ἀλσατός, δὲν εἰν' ἔτσι; χα-
μογέλασε ὁ Ἀνρὺ, ἀναγνωρίζοντας τὴ
διάλεκτο. Ὁ καλύτερός μου φίλος εἶναι
ἀπ' τὸ Μυλχάουζ. Μήπως τὸν ξέρετε; Ὁ
Μωρίς Ζουαγιάν.

Ὁ ἄνθρωπος κούνησε τὸ κεφάλι του.

— Γεννήθηκα στὴν Ἀλσατία, ἀλλὰ ὁ-
χι στὸ Μυλχάουζ. Ἐξ ἄλλου, δὲν θὰ
μποροῦσα νὰ γνωρίζω τὸν φίλο σας, ἐκ-
τός ἂν ἦταν φτωχόπαιδο σὰν ἐμένα. Δου-
λεῖω ἀπὸ ἐφτὰ χρόνια. Δὲν ξίαθα νὰ
διαβάξω, παρὰ μονάχα στὰ δώδεκα μου
χρόνια.

Πίσω ἀπ' τὰ ματογυᾶλια του, ὁ Ἀν-
ρὺ παρατηροῦσε τὸν ξένο. Ἰσχυρὸς μέσα
του κάποια κυρμένη ἐνεργητικότηθα,
μιὰ χωριάτικη δύναμη καὶ μιὰ χωριάτι-
κη πονηριά. Τὶ διάβολο ζητοῦσε, καὶ τί
ἐκᾶμε στὸ Ἑλῶ;

— Καθὼς εἶπα, συνέχισε ὁ Ζίντλερ,
ἀπὸ ἕνα μῆνα ἐρχομαι κάθε βράδυ καὶ
παρατήρησα πὼς κάνετε σκιτσάκια τοῦ
κᾶν — κᾶν. Σὰς ἐνδιαφέρει τὸ κᾶν —
κᾶν, ἔ; Κι' ἐμένα.

Χαμογελώντας διαρκῶς, ἔρριξε μιὰ
ματιὰ γύρω του.

— Τὸ κᾶν — κᾶν ἔχει παρὰδες.

— Τὸ κᾶν — κᾶν;

— Πολλούς. Ἀλλὰ μονάχα γιὰ κείνον
ποὺ ξέρεε πῶς...

— Τὶ πῶς;

— Πῶς νὰ τὸ ἐκμεταλλευτεῖς; Νὰ
τὸ ἐμπορευτεῖς, ἂν προτιμᾷς. Καὶ μὴ
σκεφτεῖς, πὼς κουβεντιάζω στὸ βρόντο.
Ἐγὼ εἰμαι ἄνθρωπος τοῦ θεάτρου. Ἐ-
γὼ εἰκοσι χρόνια στὴ δουλειὰ. Τώρα δι-
ευθύνω τὸ Τσίρκο — Ἰππόδρομο.

Ἐδεῖξε τὴν κάρτα του σοβαρὰ.

Ὁ Ἀνρὺ εἶχε ἐντυπωσιασθεῖ. Ἦταν
τὸ μεγαλύτερο τσίρκο τοῦ Παρισιοῦ.
Ἀργότερα τὸ ἴδιο βράδυ, ὁ Ζίντλερ ἐξή-
γησε τὰ σχέδιά του.

— Ναι, εἶπε ἀφῆνοντας τὴ μυρτα του
στὸ τραπέζι καὶ σκουπίζοντας μὲ τὸ χέ-
ρι τ' ἀφρισμένο του μουστάκι. Ἐδῶ
κι' ἕνα χρόνιο τώρα, ἀναζητῶ κατὶ
καινούργιο. Κάτι τὸ διαφορετικὸ, κάτι
ποὺ θὰ μὲ κάνει ἐκατομμυριόχο.

— Ἐκατομμυριόχο! Δὲ θέλεις καὶ
πολλά, ψέματα;

— Ἄν εἶναι μονάχα νὰ βγάλω τὸ ψω-
μί μου, κάλιο νὰ μείνω ἐκεῖ ποὺ εἰμαι.
Θέλω ἕνα ἐκατομμύριο ἢ τίποτε.

— Καὶ τὸ κᾶν — κᾶν θὰ σοῦ δώ-
σει τὸ ἐκατομμύριο;

— Ναι, διαβεβαίωσε ἥρεμα ὁ Ζίντλερ.

— Τότε, λοιπόν, ἂς ποῦμε γι' αὐτό.

Ἦπιανε. Ὁ Ἀνρὺ ἔγνεψε σ' ἕνα
γκαρσόν. Ἐ'Ακόμη ἕνα κονιάκ.

Ἐνα χαμόγελο στράβωσε τὰ χεῖλη τοῦ
Ζίντλερ.

— Δὲ μὲ πιστεύεις. Μὲ παίρνεις γιὰ
τρελλό; Δὲν εἰμαι ὅμως. Ὅταν τὸ δάλω
μυροστά, ὅλος ὁ κόσμος θὰ μάθει γιὰ τὸ
κᾶν — κᾶν. Ἀκουσε!

Μὲ μιὰ γοργὴ κίνηση ἔσπρωξε τὸ πο-
τήρι τῆς μπύρας.

— Τὴν ἐρχόμενη ἀνοιξη θ' ἀνοίξει ἡ
ἑκτελεστικὴ Χιλιάδες καὶ χιλιάδες κόσμος
θὰ φτάσει στὸ Παρίσι. Τί θὰ κάνου-
νε;

— Θὰ ἐπισκεφτοῦνε τὴν ἑκτελεστικὴ, πι-
στεύω.

— Ἀ, ναι! Ὁ ἀνεβοῦνε στὴ κορυφὴ
αὐτοῦ τοῦ Πύργου ποὺ χτίζουν. Θὰ πᾶ-

νε στοὺς Νέγρους, στοὺς Κινέζους καὶ
στοὺς φακίσηδες. Στὶς γκαμπῆς, στοὺς
ἐλέφαντες. Ἀλλὰ τί ἄλλο θὰ κάνουνε;
Πὼς θὰ περάσουνε τὰ βράδια; Βλέπεις
ὁ κόσμος εἶναι ἀστεῖος. Δὲν μπορεῖ νὰ
ὑποφέρει τὴν παρεία τοῦ ἑαυτοῦ του.
Πρέπει νὰ γλεντήσουν. Καὶ γλέντι, κύ-
ριε, πᾶ νὰ πῇ μονάχα ἕνα πρᾶμα: Γυ-
ναῖκες: Κουτό, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι. Κι' ἐ-
δῶ ἐρχεται τὸ κᾶν — κᾶν ποὺ θὰ μὲ κά-
νει πλούσιο.

— Μπορεῖ νᾶχεις δίκιο, εἶπε ὁ Ἀνρὺ
μ' εὐγενικὴ δυσπιστία. Μολοντί τὸ κᾶν
— κᾶν χορεύεται τώρα χρόνια στὸ Ἑλ-
ῶ, κι' ἀπὸ ὅτι ξέρω δὲν ἔκανε κανέναν
πλούσιο.

— Τὸ Ἑλῶ! Μὴ μοῦ μιλάς γι' αὐτό!
Πὼς μπορεῖς νὰ ἐλπῖσεις πὼς Ἑγγλέζοι
καὶ Ἀμερικανοὶ παραλήδες μποροῦνε νὰ
πᾶνε σ' ἕνα τέτοιο μέρος. Ἐγὼ, τὸν ξέ-
ρω τὸν Ντεμπρέ, τὸν ἰδιοκτήτη, δὲν ἔχει
ἰδέα ἀπὸ ἐπιχειρήση. Περίμενε ὅμως. Θὰ
τοῦ δείξω, τί μποροῦσε νὰ κάνει μὲ τὸ
κᾶν — κᾶν.

— Πῶς;

— Πῶς; Θὰ σοῦ τὸ πῶ. Πρῶτα ἀπ'
ὅλα, θὰ προσλάβω ὅλες τοὺτες τὶς κο-
πέλλες ποὺ χορεύουνε τὸ κᾶν — κᾶν στὸ
Ἑλῶ. Ἰδιαίτερα ἐκεῖνη τὴν ξανθοῦλα μὲ
τὸν ἀστεῖο κῶτος.

— Τὴ Λὰ Γκούλ;

— Δὲν ξέρω, πὼς τὴν λένε, ἀλλὰ ἡ
κοπέλλα ξέρεῖ νὰ χορεύει. Θὰ χαλάσει
κόσμο. Ὅσοι θὰ προσλάβω τὸ μᾶστρο
τῆς ὀρχήστρας. Ὅταν τοὺς ταχτοποιήσω
ὅλους θὰ χτῖσω τὸ μαγαζὶ μου. Ὁδῶ καὶ
μπαρ. Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἀφῆνει παρὰ, κύριε.

— Ἀνάλογα σὲ ποῖα πλευρὰ τοῦ βολ-
σκεσαι.

— Ὁδῶ καὶ μιὰ γυναῖκα στὸ μπαρ.
Αὐτὴ ποὺ ἔχω στὸ νοῦ μου, κάνει γιὰ ἐ-
κατὶ ἄντρες. Εἶναι σαλτο μονάχο! Κι'
δροφυόλα. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τίμια,
δουλευταροῦ.

— Ποῦ βρίσκεται αὐτὸ τὸ ἀξιδόλογο
πρόσωπο;

— Στὸ Φολλ Μπερζέρ. Τὴν λένε Σάρα
καὶ κρατᾷ ἐκεῖ τὸ μπαρ. Θὰ τὴν πᾶ-
ρω ὅσα — ὅσα.

Ὁ Ἀνρὺ παράγγειλε ἀκόμη ἕνα κονιάκ
κι' ὁ Ζίντλερ ἐξακολουθῶσε μὲ τὰ σχέ-
διά του.

— Ὁδῶ καὶ μιὰ καλὴν ἐπιθεώρηση.

— Ἐπιθεώρηση; Σ' ἕνα καμπαρέ;

— Ναι. Ὁ κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ χο-
ρεύει συνέχεια, θέλουν καὶ νὰ διασκε-
δάσουν. Ὁδῶ μιὰ ἐπιθεώρηση ἐκεῖ πᾶ-
νω στὴν πλάτα. Πρῶτα — πρῶτα τὴν
Ἰθὲτ Γκιλμπέρ. Δὲν τὴν ἔχεις ἀκούσει
ποτέ; ἔτσι;

Ὁ Ἀνρὺ κούνησε τὸ κεφάλι.

— Θὰ τὴν ἀκούσεις. Τὴνε μάτιασα
σ' ἕνα μικρὸ καφέ — κονσέρ. Ἐχει
ταλέντο. Διπλὸ τῆς τύπου. Χαμοβλεποῦσα,
ψευτοπαρθενη, ποὺ τραγουδοῦσε κατὶ
πράγματα ποὺ σὲ κάνουν νὰ σηκώνεται
ἡ τὰλα τὸ κεφάλι σου. Θὰ σ' ἀρέσει.
Θὰ δεῖς. Θὰ χαλάσει κόσμο. Ὅσοι θ' ἀ-
φήσω τοὺς πελάτες νὰ χορεύουνε λι-
γάκι γι' ἡ ἀνάψουν καὶ νὰ διψάσουν. Ὅ-
ταν παραγγελοῦν τὰ ποτά τους, θὰ τοὺς
δώσω τὴν Ἀϊσά. Δὲν τὴν ξέρεις οὔτε
τὴν Ἀϊσά; Εἶναι μιὰ κοκοτίτσα. Σὰν
ἀρχίσει, ὅμως, νὰ κουνᾷ τὰ γοφὰ της,
ἐκτελώντας τὸ χορὸ τῆς κοιλίας, σὲ κά-
νει νὰ πηδᾷς ἔξω ἀπ' τὰ παντελόνια σου.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ἡ Συνέχεια

ΟΙ ΤΡΕΛΛΟΙ ΛΟΦΟΙ

Ὅπου ἀνατρέπονται οἱ νόμοι τῆς βαρύ-
τητος καὶ ὁ ἀνὴφορος γίνεται κατήφορος

Σ ΤΟ Βόρειο Ντέβον τῆς Ἀγ-
γλίας ὁ αὐτοκινητόδρομος
ποὺ περνάει ἀπὸ τὴν πε-
ριοχὴ τοῦ Κρόυντ εἶναι πολὺ ἀ-
νηφορικός. Ὁ αὐτοκινητιστὴς
ποὺ περνάει γιὰ πρώτη φορὰ ἀ-
πὸ κείνα τὰ μέρη, μόλις θρεθεῖ
μπροστὰ στὸν ἀπόμερο ἀνὴφορο
τοῦ Κρόυντ, θὰ κάνει, φυσικά,
ὅτι πρέπει νὰ κάνει σ' αὐτὲς
τὶς περιπτώσεις: θὰ βάλει δευ-
τέρω ταχύτητα καὶ θὰ πατήσῃ
γκάζι. Τότε, ὁ δυστυχισμένος ὁ-
δηγὸς θὰ νομίσῃ ὅτι τρελλάθη-
κε. Τὸ αὐτοκίνητό του θ' ἀρχί-
σει νὰ κατακυλάει — κυριολε-
κτικά — πρὸς τὴν... κορυφὴ τοῦ
λόφου τοῦ Κρόυντ! Τρομοκρα-
τημένος, ὁ ὀδηγὸς θὰ τραβήξῃ
τὸ πόδι του ἀπ' τὸ γκάζι καὶ θὰ
πατήσῃ φρένο, σὰ νὰ βρῖ-
σκότα ν σ τ ὀ ν κ α τ ἡ
φ ο ρ ο ἰ. Ἔτσι τὸ αὐτοκίνητό
του θ' ἀνέβῃ τὸν ἀνὴφορο μὲ
φρένο. Ἄν θέλῃ μάλιστα, ὁ ὁ-
δηγὸς μπορεῖ νὰ σθῶσει καὶ τὴ
μηχανή του ἢ νὰ πατήσῃ τὸ
ντεμπραγιάζ, ἢ νὰ βγάλῃ τὴν
ταχύτητα. Σὲ μιὰ τέτοια περί-
πτωση, κανονικά, τὸ αὐτοκίνητο
θὰ ἐπρεπε νὰ κυλήσῃ πρὸς τὸ
πίσω. Ἀλλὰ στὸ Κρόυντ οἱ νό-
μοι τῆς βαρύτητος φαίνεται πὼς
ἔχουν ἀνατραπῇ: τὸ αὐτοκίνη-
το κ ο υ λ ἶ α ε ἰ στὸν ἀνὴφορο!

Ὁ Λόφος φαίνεται πὼς ἔχει τὴν
παράξενη ιδιότητα νὰ ἔλκει τὸ
αὐτοκίνητο πρὸς τὴν κορυφὴ του.
Σὲ μιὰν ἄλλη περιοχὴ τῆς
Ἀγγλίας, στὸ Μονμουθσάιρ ὁ
πᾶρχει ἕνας ἄλλος λόφος ἀκόμη
πὺ καταπληκτικός. Ὁ Λόφος βρί-
σκεται στὸν αὐτοκινητόδρομο ἀ-
πὸ τὸ Ἰσκα πρὸς τὸ Πόντιπουλ.
Ὅπως καὶ στὴν περιοχὴ τοῦ
Κρόυντ, ὁ αὐτοκινητιστὴς, μό-
λις φτάσῃ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἀνὴ-
φορου, ἀνακαλύπτει πὼς τὸ αὐ-
τοκίνητό του κατακυλάει πρὸς
τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου χωρὶς γκά-
ζι. Ἀλλ' ὅταν φτάσῃ στὴν κορυ-
φή, τὸν περιμένει ἀκόμη μεγαλύ-
τερη ἐκπλήξη: Γιὰ νὰ κατέβῃ
στὸν κατήφορο ἀπὸ τὴν ἄλλη
πλευρὰ τοῦ λόφου, θὰ χρειασθεῖ
νὰ πατήσῃ γκάζι, ὅλλως τὸ αὐ-
τοκίνητό του θὰ σταματήσει!

Πὼς ἐξηγοῦνται αὐτὰ τὰ πε-
ρίεργα φαινόμενα;
★
Κ Αὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις
ποὺ ἀναφέραμε ἡ ἐξήγησις
εἶναι πολὺ ἀπλή. Στὸ
Κρόυντ καὶ στὸ Μονμουθσάιρ
οἱ νόμοι τῆς βαρύτητος δὲν ἔ-
χουν πᾶμει νὰ ἰσχύουν. Ὁ ὁ-
δηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου εἶναι θύ-
μα μιᾶς ὀπτικής ἀπάτης.
Ἡ κλίσις τοῦ δρόμου φαίνεται
ἀντιθετὴ ἀπ' ὅτι πραγματικά
εἶναι ἐξ αἰτίας τοῦ περιγράμμα-
τος τοῦ γύρω τοπίου. Ἐκεῖ ποὺ
ὑπάρχει ἕνας ἐλαφρὸς κατήφορος
τοῦ φαινομένου.

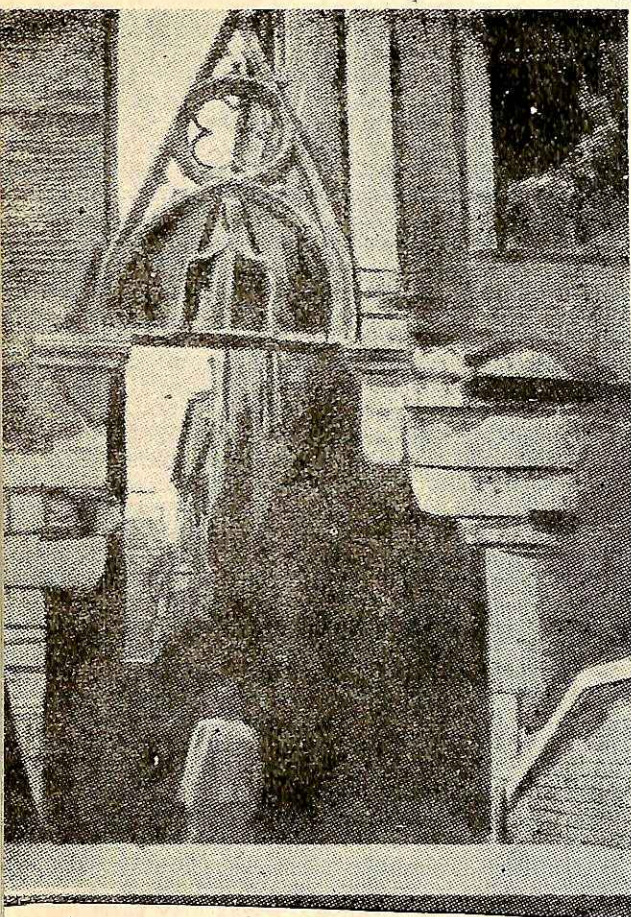
ὁ αὐτοκινητιστὴς βλέπει ἀνὴφο-
ρο καὶ ἀντιστρόφως. Ἄν δοῦμε
τὸ τοπίο ἀπὸ ψηλὰ ἢ ἂν τὸ φω-
τογραφίσουμε ἀπὸ κάποια ἀπό-
στασι, καταλαβαίνουμε ὅτι πρό-
κειται γιὰ ὀφθαλμαπάτη.
Αὐτὰ γιὰ τοὺς λόφους τῆς Ἀγ-
γλίας. Ὑπάρχει ὅμως ἕνας λό-
φος τοῦ Καναδᾶ, στὴν περιοχὴ
τοῦ Μόνκτον, ποὺ ἀποτελεῖ μυ-
στήριο γιὰ τοὺς αὐτοκινητιστὲς
ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἐπιστήμονες.
Ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει ὀφθαλμαπά-
τη. Φαίνεται πραγματικά πὼς οἱ
νόμοι τῆς βαρύτητος ἔχουν ἀνα-
τραπῇ στὸ Μόνκτον.

★

Ο ΛΟΦΟΣ τοῦ Μόνκτον εἶ-
ναι ἀκριβῶς ὅπως τὸν βλέ-
πει τὸ μάτι, πυραμιδοειδής.
Ἡ γύρω κοιλάδα εἶναι ἀπο-
λύτως ἐπιπεδὴ. Οἱ πεζοὶ ποὺ
ἀνεβαίνουν στὸ λόφο λαχανιά-
ζουν, ὅπως θὰ συνέβαινε σὲ ὁ-
ποιοδήποτε ἄλλο λόφο τῆς γῆς.

Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο
μὲ τ' αὐτοκίνητα. Ὁ ὀδηγὸς
διαπιστώνει μὲ τρόμο πὼς ὅτι
γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι ἀνὴφορος
γι' αὐτὸν εἶναι κατήφορος. Τὸ
αὐτοκίνητό του κατακυλάει
πρὸς τὴν κορυφὴ τοῦ λόφου μὲ
ἰλιγγιώδη ταχύτητα ποὺ δὲν ἀ-
νακόπτεται παρὰ μόνον ὅταν
φτάσῃ... στὸν κατήφορο! Μὴ
θρίσκοντας ἄλλη ἐξήγησις τοῦ
φαινομένου. Οἱ Καναδοί, πιστεύ-
ουν πὼς ὁ Λόφος εἶναι στοιχειω-
μένος καὶ οἱ ὀδηγοὶ κάνουν μιὰ
παρέκλιση πολλῶ

‘Η « Νύμφη τής ‘Αδριατικής » ή χιλιотραγουδημένη Βεττία, είναι μιὰ πόλη προωρισμένη νὰ καταρρεύσει καὶ νὰ χοδεῖ μέσα στὴ θάλασσα. Τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο ἀπεργάζεται, ἀπὸ αἰῶνα σὲ αἰῶνα, τὴ διάβρωση τῶν θεμελίων τῆς. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε αὐτό, οἱ ὑποβρύχιοι σεισμοί, πού σημειώνονται συχνά, ἐπιταχύνουν τὴν καταστροφή.

Η ΒΕΝΕΤΙΑ ΒΥΘΙΖΕΤΑΙ ΟΛΟΕΝΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

‘Η ‘Αδριατικὴ κατατρώγει τὰ θεμέλιά της κατὰ δεκατρεῖς πόντους ἑκάθε αἰῶνα.

**Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΗ**

‘Η μικρὴ αὐτὴ γοτθικὴ ἀψίδα, ἓνα κομμοτεχνήμα τοῦ 14ου αἰῶνα, ἔχει γείρει ἐπικίνδυνα πρὸς τὰ δεξιά. ‘Ο τοῖχος στὸν ὁποῖο στρίζεται ἔχει πάθει καθίζηση.

ΠΙΝ ἀπὸ τὶς μεγάλες θαρραλικὲς ἐπιδρομὲς τοῦ 5ου αἰῶνα, οἱ Βενετσίανοι κατοικοῦσαν στὶς ἀκτὲς τῆς ‘Αδριατικῆς, πού ἀπλώνονταν ἀπέναντι ἀπὸ τὴ σημερινὴ πόλη. ‘Όταν, λοιπόν, οἱ ὀρδὲς τῶν Οὐννων ἐξαπολύθηκαν πάνω στὴν ἰταλικὴ χερσόνησο, περνώντας τὰ πάντα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, οἱ Βενετσίανοι κατέφυγαν στὰ νησάκια, πού ἦταν σκόρπια ἀπέναντί τους. ‘Ο συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν νησιῶν αὐτῶν, πού ὡς τότε φιλοξενούσαν μονάχα ψαράδες, ξεπερνοῦσε τὴν ἑκατοντάδα. Οἱ θάρραροι μὴ διαθέτοντας ναυτικὸ, τοὺς ἄφησαν ἡσυχους στὰ καταφύγια τους αὐτά.

Πάνω στὶς νησίδες ἐκεῖνες, πού ἀρκετὰ τους εἶχαν πολὺ μικρὴ ἔκταση, οἱ κατατρεγμένοι ἔφτιαξαν πρῶτα καλύβες κι’ ὕστερα ἔχτισαν σπιτία ἐντελῶς προσωρινοῦ τύπου. Οἱ μῆνες καὶ τὰ χρόνια κύλησαν καὶ πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς πήραν σιγὰ-σιγὰ τὴν ἀπόφαση νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ μόνιμα. ‘Ετσι ἔφτιαξαν σπιτία τῆς προκοπῆς, ἀλλὰ ἐννοεῖται χωρὶς κανένα ρυμοτομικὸ σχέδιο ἀνάμεσά τους.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ σπιτία αὐτά, ἄρχισαν νὰ ὑψώνονται ἐκκλησίαι, μοναστήρια κι’ ἄλλα μεγάλα κτίρια, χωρὶς οἱ ἀρχιτέκτονες νὰ σκεφθοῦν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἔδαφος. ‘Ετσι, τὰ πολυάριθμα καὶ τόσο

ἐπιθλητικὰ οἰκοδομικὰ μνημεῖα, πού ἀπαρτίζουν τὴ σημερινὴ πόλη, χρονολογούμενα ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς ‘Αναγεννήσεως, καὶ ἐπισύρουν τὸν θαυμασμό τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Βενετίας, δὲν ἔχουν παρὰ ἐντελῶς ἐπισηφάλη θεμέλια.

Μιὰ πόλη μέ σαδρὲς βάσεις

ΚΑΘ’ ὅλη τὴ χρονικὴ διαδρομὴ τῆς κτιριακῆς τῆς ἀναπτύξεως, ἡ Βενετία εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ μὴ περάσει ἀπὸ τὸ νου κανενὸς ἀπὸ ἐκείνους πού σχεδίασαν καὶ πραγματοποιήσαν τὸ ὑπέροχο κτιριακὸ τῆς «κορμὶ», ἡ ἰδέα ὅτι τοῦ χρειάζονται ὑποστηρίγματα πιὸ ἰσχυρά.

Χρησιμοποιώντας τὰ τοπογραφικὰ δεδομένα, οἱ ἐγκέφαλοι αὐτοὶ πού συνέλαβαν τὴ γενικὴ φυσιογνωμία τῆς πόλεως καὶ δάλθηκαν νὰ τὴν κάνουν πραγματικότητα, χάραξαν βασικὸ τῆς χαρακτηριστικὸ τὸ Μεγάλον Κανάλι σὲ σχῆμα S, δίνοντάς του μῆκος 3.800 μέτρων, φάρδος ἀπὸ 30 ὡς 70 μέτρα ὀνόλογα μὲ τὶς περιοχὲς καὶ βάθος κατὰ μέσον ὅρον 5 μέτρα. ‘Αληθινὴ «βασίλικὴ ὁδὸς», αὐτὸς ὁ ἀλμυρὸς ποταμὸς χωρίζει τὴν πόλιν σὲ δυὸ ἄνισα τμήματα, πού συνδέονται μαζὶ τους μὲ τρεῖς γέφυρες. ‘Απὸ τὸ Μεγάλον Κανάλι, ξεκινοῦν 45 «ρίτς», δηλαδὴ ὑγρά ὀδικὰ αὐλάκια, πού τὸ κάνουν νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ 160 ἄλλα κανάλια, πού βρίσκονται ἐδῶ κι’ ἐκεῖ στὴ Βενετία, ἔχοντας πάνω τους τὰ «καμάρια» 400 περίπου γεφυριῶν. ‘Ανάμεσα σ’ αὐτὰ τὰ κανάλια, ἀπλώνονται 3 χιλιάδες δρόμοι, ἄλλοι στενωτέρω κι’ ἄλλοι πλατύτεροι, ἔχοντας στὶς ἄκρες τους

μέγαρα καὶ φτωχόσπιτα. Τουλᾶχιστο ἡ μιὰ ἄκρη ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς δρόμους, εἶναι προχυμαία ἐνὸς καναλιῶ.

‘Απ’ αὐτὰ τὰ λίγα, πού εἴπαμε, εἶναι εὐκόλο ν’ ἀντιληφθεῖ κανεὶς ὅτι τὰ θεμέλια ὄλων σχεδὸν τῶν κτιρίων τῆς Βενετίας κινδυνεύουν ἀπὸ τὸ ἀνελέητο αὐτὸ τρακτικὸ — τὴ θάλασσα.

Τὸ καθάρισμα τῶν καναλιῶν

ΚΑΘΕ χρόνο, τὸ δημαρχεῖο τῆς Βενετίας δίνει ἐντολὴ νὰ καθαρισθοῦν τὰ κανάλια. Τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, αὐτὰ τὰ θαλασσινὰ παρακλάδια ἀπομονώνονται. ‘Η ἐξόδος κάθε καναλιῶ φράζεται, τὸ νερὸ του διοχετεύεται ἄλλου κι’ ἡ κοίτη του, ἔχοντας ἔτσι ἀδείασει προσωρινά, καθαρίζεται ἀπὸ τὴ βρώμικη ἰλύ, πού ἔχει κατακαθίσει πάνω της. Τότε ἀκριβῶς διακρίνεται τὸ φάγωμα τῶν θεμελίων ἀπὸ τὸ ἀλμυρὸ νερὸ. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ καθαρίσματος, οἱ ἰδιοκτῆτες κάθε κτιρίου ὑποχρεώνονται νὰ κάνουν «μερεμέτια» στὰ θεμέλια. ‘Αλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐξασφαλισθοῦν οἱ βάσεις τῶν κτιρίων μὲ πρόχειρα μέτρα, μπροστὰ στὴν ὑποὺλη παντοδυναμία τῆς θάλασσας;

Ποῦ καὶ ποῦ, ὁ ἰταλικὸς Τύπος σημαίνει συναγερμὸ. «‘Η Βενετία κινδυνεύει νὰ καταποντισθεῖ!» φωνάζουν οἱ ἐφημερίδες, ἐπικαλούμενες τὰ ἐπίσημα δεδομένα, σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ πόλη τῶν Δόγηδων «κάθεται» 13 πόντους κάθε αἰῶνα. Τὰ μέγαρα τῆς εἶναι πολὺ βαρεῖα γιὰ τὸ ἔδαφος πού τὰ κρατάει. Σὰν τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα, ἀναφέρεται τὸ «παλάτιο» τῆς οἰκογένειας Καμερλένγκο, κοντὰ στὸ γεφύρι τοῦ Ριάλτο. Τὸ ἐπιθλητικὸ αὐτὸ

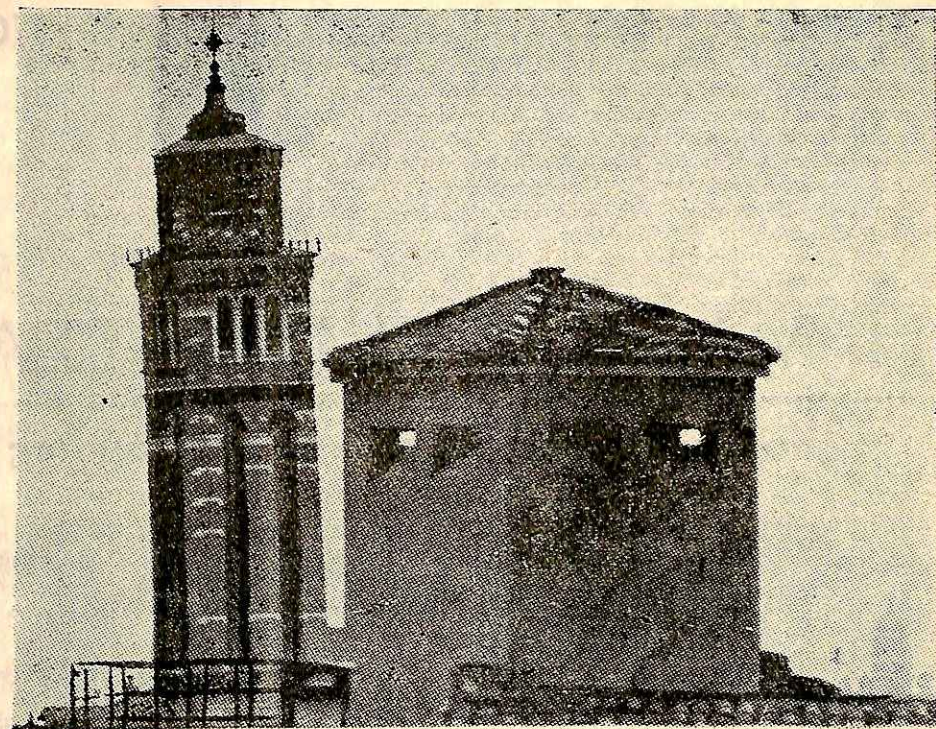
μέγαρο ἔχει διασωθεῖ, προσωρινά, μὲ τσιμέντινα ἀντερείσματα. ‘Η ἴδια, λοιπόν, μέθοδος συνιστᾶται ὡς κατεπείγουσα γιὰ διακόσια ἀκόμα μέγαρα, γιὰ πενήντα ἐκκλησίες καὶ γιὰ πολυάριθμα σπιτία. Γιὰ νὰ γίνει, ὅμως, αὐτό, χρειάζονται γενναῖα κονδύλια κι’ ἡ ἰταλικὴ βουλὴ δὲν ἔχει τὸ θάρρος νὰ τὰ ψηφίσει.

Τὶ ἔπαθε τὸ κωδονοστάσιο τοῦ ‘Αγίου Μάρκου

ΤΟ ΚΑΤΑΦΑΓΩΜΑ τῶν κτιριακῶν βάσεων τῆς Βενετίας κατὰ τὴν τελευταία ἑκατονταετία πήρε γρηγορώτερο ρυθμὸ ἐξ αἰτίας τῆς μηχανικῆς προόδου. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, τὰ κανάλια, διασχίζονται ὁλοένα ἀπὸ περισσότερα ἀτμοκίνητα καὶ βενζινοκίνητα σκάφη. Οἱ γραφικὲς γόνδολες ἐξακολουθοῦν τοὺς ἀργοὺς καὶ νοηλικούς περιπάτους τῶν κάτω ἀπὸ τοὺς ἤχους τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς κιθάρας. ‘Αλλὰ μόλις περάσει ἓνα «βαπορέττο» ἡ μιὰ βενζινοκίνητος, ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ πλευρὰ τους καὶ τὴν ἑλικὰ τους ἄλλεπάλληλα κύματα, πού πᾶνε καὶ χτυπᾶνε στὰ θεμέλια τῶν σπιτιῶν. ‘Υπολογίζεται, ὅτι ἂν ἦταν δυνατό νὰ ἀπαγορευθεῖ ἡ κυκλοφορία τῶν μηχανικῶν αὐτῶν τεράτων στὰ κανάλια, ἡ καταπόνηση τῆς Βενετίας θὰ ἐπιβραδυνόταν κατὰ δυὸ αἰῶνες.

‘Όστόσο, ἡ μητρόπολις τῆς ‘Αδριατικῆς ὑπέφερε πολὺ καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, πολὺ πρὶν κανοῦν τὶς ἐμφανίσεις τους τὰ βαποράκια κι’ οἱ βενζινοκίνητοι. ‘Υπῆρχε καὶ τότε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «φυσιολογικὸ» φάγωμα τοῦ ὑπεδάφους ἐκ μέρους τοῦ νεροῦ, ἓνας ἄλλος ἐξωτερικὸς παράγων καταστροφῆς: ἡ σεισμικὴ εὐπάθεια τοῦ βυθοῦ τῆς περιοχῆς. Οἱ συχνὲς αὐτὲς ὑποβρύχιες δονήσεις, πού δὲν τὶς παίρνει εἰδηση ὅποιος περπατεῖ στὴ στεριά ἢ πλέει πάνω στὴ θάλασσα, προκαλοῦσαν ἀνέκαθεν καὶ προκαλοῦν ὡς σήμερα μιὰ βαθμιαία ἀποσάθρωση τῶν ἐδαφικῶν βάσεων τῆς Βενετίας, πού εἶναι βυθισμένες στὸ νερό.

Τὸ 1902, μιὰ τέτοια ὑποβρύχια διαταραχὴ προκάλεσε τὴν κατάρρευση τοῦ γιγαντιαίου κωδονοστασίου, πού βρισκόταν στὴν πλατεῖα τοῦ ‘Αγίου Μάρκου. Τὸ καμπαναριὸ αὐτὸ εἶχε ὕψος 99 μέτρων, κι’ εἶχε χτισθεῖ τὸν 10ο αἰῶνα. ‘Επεσε σὲ συντρίμμια ἐντελῶς ξαφνικά καὶ χωρὶς ὁ κόσμος νὰ καταλάβει τὴν

Τὸ καμπαναριὸ τῆς Σάντα ντέλλα Φλάβα ἔγειρε ἀριστερά.

αἰτία, γιὰτὶ ὁ σεισμὸς τῶν θαλασσίων βυθῶν δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ ἀντανάκλαση στὸ ἔδαφος.

Τὸ κωδονοστάσιο αὐτὸ ξαναχτίσθηκε πανομοιότυπο τὸ 1912. Σήμερα, πολυάριθμοι τουρίστες τὸ χρησιμοποιοῦν σὰν ἓνα πρῶτης τάξεως ἐξώστη, γιὰ ν’ ἀπολαύσουν τὸ πανόραμα τῆς Βενετίας. Οἱ περισσότεροι ἀπ’ αὐτοὺς, ἂν γνώριζαν τὴν ἱστορία του, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἀνέβαιναν στὴν κορφή του. ‘Όστόσο, θὰ εἶχαν ἄδικο. Γιὰτὶ ἡ δομὴ του εἶναι ἀντισεισμικὴ καὶ δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνο.

Κι’ ἓνας τέταρτος κίνδυνος

ΣΤΟΥΣ τρεῖς κινδύνους πού ἀναφέραμε (θεμέλια ἐπισηφάτους κατασκευῆς, μηχανοκίνητα σκάφη κι’ ὑποβρύχιοι σεισμοί) πρέπει νὰ προστεθεῖ κι’ ἓνας τέταρτος, πού ἀπειλεῖ κι’

αὐτὸς μὲ ἀνάλογη σοβαρότητα τὴ Βενετία: οἱ πλημμυρίδες.

‘Όποιος δὲν ξέρει πολὺ καλά τὴ γεωγραφία, ἔχει χωρὶς ἄλλο τὴν ἰδέα, ὅτι στὶς «ἐσωτερικὲς» θάλασσες δὲν σημειώνεται τὸ φαινόμενο τῆς πλημμυρίδος καὶ τῆς ἀμπώτιδος. Σ’ αὐτό, λοιπόν, τὸ ἀξίωμα, ὑπάρχουν δυὸ ἐξαιρέσεις: ὁ κόλπος τῆς Μεγάλης Σύρτεως πρὸς τὴν πλευρὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰωνησίας, κι’ ἡ περιοχή τῆς Βενετίας. Κατὰ τὶς 21 τοῦ Μάρτη καὶ τὶς 23 τοῦ Σεπτεμβρίου, νὰ νερὰ σηκώνονται στὴ Βενετία σὲ ἀρκετὸ ὕψος, πού καμμιά φορὰ φτάνει τὸ ἓνα μέτρο. Τὸ γεγονός, λοιπόν, αὐτὸ ἐνισχύει τὴν καταστροφὴ, δίνοντάς της μιὰ πρόσκαιρη κάθε φορά, ἀλλὰ κι’ ἀρκετὰ ἐντονὴ ὥθηση.

Πῶς θὰ ἀναχαιτισθεῖ ὁ βαθμιαῖος αὐτὸς θάνατος τῆς Βενετίας; ‘Η πικρὴ ἀλήθεια εἶναι μιὰ: δὲν ἔχει βρεθεῖ καμμιά σοβαρὴ λύση τοῦ προβλήματος ὡς τώρα. Μερικοὶ εἰδικοί πρότειναν τὸ ἀδειασμα τῶν καναλιῶν καὶ τὸ γέμισμά τους μὲ πέτρες καὶ χῶμα. ‘Αλλὰ σ’ αὐτὴ τὴν περίπτωση, ἡ Βενετία θὰ ἔπαυε νὰ εἶναι ἡ Βενετία. Θὰ γινόταν μιὰ πόλη ὅπως οἱ ἄλλες, τῆς στεριάς. ‘Αλλοὶ ἔφριξαν τὴν ἰδέα νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ πόλη-ἰσορροπὸς στὶς ἀντικρινὲς ἀκτὲς ἢ στὶς μεγάλες νησίδες πού βρίσκονται, μπροστὰ κι’ ἡ παλιὰ πόλη νὰ μείνει ἀπλῶς σὰν ἓνα τουριστικὸ ἀξιοθέατο. ‘Αλλὰ κι’ αὐτὴ ἡ λύση, χωρὶς νὰ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιβίωση τῆς ἀληθινῆς Βενετίας, ἐπὶ πλέον θὰ τῆς ἔπαιρνε τὴν ψυχὴ — τὴ σημερινὴ τῆς ζωὴ — πρὶν τῆς ὥρας τῆς.

Τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ γίνει, εἶναι ἴσως τὸ συστηματικὸ κι’ ἐγκαιρὸ «κμάλωμα» τῶν θεμελίων τῆς Βενετίας κι’ ἡ ἀπαγόρευση τῶν μηχανοκινήτων σκαφῶν στὰ κανάλια τῆς. ‘Ετσι, τὸ μοιραῖο δὲν θ’ ἀποφευχθεῖ δέδαια, ἀλλὰ θὰ ἀπωθηθεῖ στὸ ἀπώτερο μέλλον.

ΜΗΝ ΚΑΤΑΠΝΕΤΕ ΤΑ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΑ...

Οἱ ἀρρώστειες ἐκδηλώνονται μὲ διάφορα συμπτώματα κι’ ἓνα ἀπὸ τὰ συνηθέστερα συμπτώματα εἶναι ὁ πόνος. ‘Αλλ’ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἔχουν ἀποκτήσει τὴν κακὴ συνήθεια νὰ κατασιγάσουν μὲ κάθε δυνατό τρόπο αὐτὸ τὸν «κώδωνα τοῦ κινδύνου» τοῦ ὁργανισμοῦ τους.

Τὰ ἀλκαλικά φάρμακα πού χρησιμοποιοῦμε κατὰ τῆς δυσπεψίας δὲν ἀποκλείεται νὰ καταπνίξουν ἓνα προειδοποιητικὸ σημάδι τοῦ ἔλκους πού ἔχει ἀρχίσει νὰ σχηματίζεται στὸ στομάχι μας. ‘Ο πανοκέφαλος πού καταπνίγεται μὲ τὴν ἀσπιρίνη δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι τὸ σύμπτωμα τῆς ὑπερτάσεως, τῆς κυκλοφοριακῆς ἀνωμαλίας ἢ ἀκόμα κι’ ἓνος ὄγκου τοῦ ἐγκεφάλου.

Μὲ αὐτὰ τὰ φάρμακα πού χρησιμοποιοῦνται ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τὸν ἄρρωστο, ὁ γιαιτρὸς μπορεῖ νὰ παρασυρθεῖ σὲ μίαν ἐσφαλμένη διάγνωση. ‘Ενα ἀπὸ τὰ πρῶτα πράγματα πού μαθαίνει ὁ γιαιτρὸς στὴν πρακτικὴ του ἐξέσκηση εἶναι ὁ κανόνας: «Μὴν καλύπτετε τὰ συμπτώματα». Μὲ ἄλλα λόγια, μὴ χρησιμοποιήσετε π.χ. ἓνα ναρκωτικὸ πού καταπνίγει τὸν πόνο προτοῦ ἀνιχνευθοῦν τὰ αἰτία πού τὸν προκαλεσαν.

ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΗΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

Στην εποχή μας τα χαμογελαστά μοντέλα των διαφημίσεων ενσαρκώνουν το κοινωνικό ιδεώδες του ανοιχτόκαρδου, εύθυμου και ικανοποιημένου ανθρώπου. Αυτή η απόθεση του μειδιάματος υποδηλώνει ένα είδος κοινωνικής αποδοκιμασίας των ανθρώπων τύπων που είναι από το φυσικό τους «κλειστοί», λιγδολογοί και συνεσταλμένοι. Τί πρέπει να γίνει μ' αυτούς τους τύπους; Είναι σωστό να τους θεωρούμε άποτυχημένους, απροσάρμοστους και νευρωτικούς;

Η ΜΑΓΙΚΗ ΓΚΡΙΜΑΤΣΑ

‘Η απόθεση και ψυχολογία του μειδιάματος

ΑΝ ΡΙΞΟΥΜΕ μια ματιά στις φωτογραφίες που στολίζουν τις διαφημίσεις, στα περιοδικά, στις εφημερίδες, στον κινηματογράφο, θα παρατηρήσουμε ότι το χαμόγελο είναι στην ημερησία διάταξη: ‘Ολοι χαμογελούν στις διαφημίσεις, άνδρες, γυναίκες και παιδιά χαμογελάνε χαριτωμένα ή γλυκανάλατα, ήλιθια ή θριαμβευτικά. Στον παράξενο κόσμο των διαφημιστών οι πάντες είναι εύχισμένοι και κατά την αντίληψη των διαφημιστών, όταν είναι κανείς εύχισμένος χαμογελάει και όταν χαμογελάει είναι εύχισμένος. Τα μοντέλα των διαφημίσεων ενσαρκώνουν απλώς το κοινωνικό ιδεώδες της εποχής μας το ιδεώδες του ανοιχτόκαρδου, εύθυμου και ικανοποιημένου ανθρώπου. Το χαμόγελο έχει γίνει ο μαγικός μορφασμός που ανοίγει όλες τις πόρτες και η εγκάρδιότητα θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία σε οποιοδήποτε επάγγελμα.

Αυτή η απόθεση του μειδιάματος υποδηλώνει ένα είδος μομφής και κοινωνικής αποδοκιμασίας, αν όχι καταδίκης, των ανθρώπων τύπων που είναι από το φυσικό τους «κλειστοί» λιγδολογοί, μοναχικοί και περισσότερο ή λιγώτερο συνεσταλμένοι. ‘Από τη μια μεριά έχουμε το ιδεώδες του χαμογελαστού ανθρώπου των διαφημίσεων, που είναι φίλος με όλους και αγαπιέται από το περιβάλλον του. ‘Από την άλλη μεριά, έχουμε τον άνθρωπο που δεν εκθέτει σε κοινή θέα τον έσωτερό του κόσμο, που δεν εγκαταλείπεται στο εύκολο χαμόγελο, που διαλέγει τους φίλους του πολύ προσεκτικά. Φυσικά, ο δεύτερος αυτός τύπος δεν είναι «δημοφιλής». ‘Ορισμένα επαγγέλματα του αποκλείονται, ωρισμένοι κοινωνικοί κύκλοι τον ανέχονται με δυσφορία στους κόλπους τους. Με άλλα λόγια, ο σύγχρονος δυτικός πολιτισμός ενθαρρύνει τον «έξω-στρεφή» ψυχολογικό τύπο και ρίχνει τη βαρεία σκιά της αποδοκιμασίας στον «ένδοστρεφή» τύπο που ζει κλεισμένος στον εαυτό του και δυσκολεύεται να καλλιεργήσει τις σχέσεις με το κοινωνικό του περιβάλλον.

Το ζήτημα είναι: Τί πρέπει να κάνουμε με τις χιλιάδες των ανθρώπων που ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία, που απορούν τη μοναξιά και το στοχασμό που δεν υποτάσσονται στην παράξενη κατηγορηματική προστακτική του αιώ-

νίου μειδιάματος; Πρέπει να τους κηρύξουμε άποτυχημένους, απροσάρμοστους και νευρωτικούς;

★

ΣΤΟ λεπτό αυτό ζήτημα οι έξε-παγγέλματος ψυχολόγοι, ψυχαναλτές και ψυχίατροι συνήθως είναι ανίκανοι να ύψωθούν πάνω από τις προλήψεις της κοινωνίας και της εποχής τους. ‘Όταν ο ψυχολόγος εξετάζει το χαρακτήρα δυο παιδιών, τις περισσότερες φορές δεν περιορίζεται σε μιαν αντικειμενική ανάλυση δυο διαφορετικών προσωπικοτήτων, αλλά έχει την τάση να υπερτιμιά την αξία του εγκάρδιου, αυθόρμητου και θαρρετού παιδιού.

Το άλλο παιδί θα χαρακτηριστεί στερεότυπα ως «κοινωνικώς απροσάρμοστο». Και οι γονείς, φυσικά, θα μείνουν με την εντύπωση ότι μόνο το πρώτο παιδί είναι ψυχολογικός «όμορφος», ενώ το άλλο είναι «άνωμαλο», παθολογικό, αν όχι και τελείως ανίσόρροπο.

‘Η ψυχολογική αυτή διάγνωση, αν ληφθεί κατά γράμμα, είναι τελείως αβάσιμη. Πρώτα απ’ όλα, πρέπει ν’ απαλλαγούμε από την εσφαλμένη ιδέα ότι μόνον οι εξωστρεφείς τύποι — εκείνοι που έμπνέουν άμεσως συμπάθεια, που μιλάνε πολύ και δεν έχουν μυστικά, που έχουν πολλούς φίλους κλπ. — είναι όμαλές προσωπικότητες και ότι όλοι οι άλλοι (οι συνεσταλμένοι, οι σιωπηλοί, οι μοναχικοί) πάσχουν από ψυχονευρικές διαταραχές. ‘Αν θελήσουμε να κάνουμε τον άπολογισμό της συμβολής των δυο τύπων στον πολιτισμό και την ανθρώπινη πρόοδο, είναι πολύ πιθανόν ότι ο εξωστρεφής τύπος δε θα είχε να επιδείξει πολλές επιτυχίες. Τα περισσότερα δημιουργικά πνεύματα της ανθρωπότητας φαίνεται πως ανήκουν στον ενδοστρεφή τύπο — χωρίς αυτό να σημαίνει πως η ιδιοφυΐα συνοδεύεται απαραίτητα από ψυχονευρικές διαταραχές.

★

Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ εξέταση του θέματος μπορεί να περιοριστεί σε δυο παρατηρήσεις: ‘Υπάρχουν άτομα που δείχνουν πράγματι εξωστρεφείς ή ενδοστρεφείς τάσεις, άλλ’ αυτό δεν αποδεικνύει καθόλου την ύπαρξη

της ψυχικής εκείνης διαθέσεως που λέγεται «εύτυχια». Και οι δυο τύποι μπορεί να είναι, κατά τις περιστάσεις, εύτυχισμένοι ή δυστυχισμένοι. ‘Εκτός αυτού, τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την εικόνα του ενός ή του άλλου τύπου δεν είναι σταθερά και αμετάβλητα. Είναι φανερό πως ένα παιδί βασανισμένο, στερημένο από αγάπη, θα προσπαθήσει ένστικτωδώς ν’ απομονωθεί από τον δυσάρεστο εξωτερικό κόσμο και θ’ αναζητήσει την ικανοποίηση στον κόσμο της φαντασίας, θα «κλεισθεί» στον εαυτό του. ‘Αλλ’ αυτό δε σημαίνει πως είναι καταδικασμένο να μείνει για πάντα έτσι. ‘Αν οι εξωτερικές συνθήκες της ζωής του μεταβληθούν, θα μεταβληθεί και ο χαρακτήρας του.

Οι ψυχολόγοι δικαίως θεωρούν τον ενδοστρεφισμό ως «άμυντικό μηχανισμό». ‘Ο άνθρωπος άμυνεται κατά των πραγματικών ή φανταστικών ταπεινώσεων περιορίζοντας το πεδίο των ενδιαφερόντων του, αποφεύγοντας την επαφή με τους ανθρώπους του περιβάλλοντός του. Οι τάσεις αυτές αρχίζουν πάντα να εκδηλώνονται από τα τρυφερότερα παιδικά χρόνια. ‘Από τους γονείς εξαρτάται να τις προλάβουν αναζητώντας τα αίτια που τις προκαλούν και προσαρμόζοντας ανάλογα τη στάση τους απέναντι στο παιδί. Μετά την έφηβεία είναι συνήθως πολύ αργά.

★

ΑΥΤΑ για τους ενδοστρεφείς τύπους. ‘Αλλ’ είναι βέβαιο πως οι εξωστρεφείς χαρακτήρες αποκαλύπτουν πάντα μια ίσορροπημένη και καλά προσαρμοσμένη προσωπικότητα; Κάθε άλλο. Πρόσφατες ψυχολογικές έρευνες απέδειξαν χωρίς ίχνος αμφιβολίας ότι πολύ συχνά άκομα και οι νευρωτικοί τύποι προσπαθούν να καλύψουν τη δυστυχία τους επιζητώντας με πείσμα τη φιλία και τη συντροφιά των άλλων, τη διασκέδαση και την εύθυμία. ‘Ας πάρουμε την περίπτωση του ανθρώπου που υποφέρει από άγχος και αίσθημα ελλείψεως ασφαλείας. Στις περισσότερες περιπτώσεις ο άνθρωπος αυτός τείνει προς την απομόνωση. Δεν αποκλείεται όμως να προσπαθήσει ν’ αποφυγή την απομόνωση και το ταπεινωτικό αίσθημα ότι είναι διαφορετικός από τους άλλους, με το μόνο μέσο που διαθέτει: την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Για να το πετύχει αυτό θα χρησιμοποιήσει το προσωπείο της εύθυμίας, του αιώσιμου χαμόγελου, γιατί έφέρει ένστικτωδώς ότι διαφορετικά δε θα γίνει ανεκτός από τους άλλους. Μ’ αυτό το προσωπείο καταφέρει κάποτε να ξεγελάει όχι μόνο τον εαυτό του αλλά και το περιβάλλον του. ‘Η συμπεριφορά του φαίνεται εύθυμη και άμεριμη και η τεχνική του χαμόγελου είναι πάντα κοινωνικώς αποδοτική. ‘Αλλά κατά βάθος, συχνά η συμπεριφορά του εξωστρεφούς είναι κι’ αυτή ένας «άμυντικός μηχανισμός». Το προσωπείο του μειδιάματος κρύβει κάποτε πολλή δυστυχία.

Τά ΤΖΩΑ μὰ ΜΙΑΘΟΥΝ

ρας είχε πάψει να φουάει...

★

...Είναι ένα δενδρόβιο πλασματάκι, κάτι ανάμεσα σε νυφίτσα και σε μικροσκοπικό πιθηκο... Τα πελώρια μάτια του φαίνονται πάντα σά να κλαίνε... «‘Οποιος πιεί το σίμα του, άφεντικό, μπορεί να σκοτώσει και να κλέψει, χωρίς να συλληφθεί. » ‘Ο ‘Ανγκ Νέτ δε θα μου τόλεγε αυτό, αν δεν είχε κάτι στο μυαλό του...

Το «κλαψιάρικο μωρό»

‘Ενα χαριτωμένο ζώο που φέρνει κακοτυχία

ΤΟΥ ΤΖΩΝ ΓΟΥΓΛΙΑΜΣ

ΠΟΤΕ δεν μπόρεσα ν’ αντισταθώ σ’ ένα ικετευτικό βλέμμα. Και όμως, σε ώρισμένες περιπτώσεις πρέπει να είσαι σφιγγει την καρδιά του και να μην υποκύπτεις στον οίκτο και την τρυφερότητα. Αυτό το κατάλαβα στην περίπτωση του «κλαψιάρικου μωρού».

‘Αλλ’ ως άφηγηθώ τα πράγματα από την αρχή: Καθόμωνα κοντά στη βάση ενός γιγαντιαίου δέντρου που το περιόριζαν δυο Βιρμανοί εργάτες. Περιμένα από στιγμή σε στιγμή ν’ ακούσω το τρέξιμο του ξύλου που θα σήμαινε πως το δέντρο είναι έτοιμο να πέσει και παρακολουθούσα την κορφή του. ‘Από το τρεμούλιασμα της κορφής μπορεί κανείς να προβλέψει ηρώς ποιά κατεύθυνση θα πέσει το δέντρο.

Αυτή είναι η πιο αγωνιώδης στιγμή για τον ξυλοκόπο. ‘Αν το δέντρο δεν πιάσει όπως πρέπει, κινδυνεύει να σπάσει τον κορμό του και ο πλούσιος που συσώρευσε ή φύση τρακόσια τόσα χρόνια θα ξαναμειωθεί σ’ ένα δευτερόλεπτο. Τα μεγάλα αυτά δέντρα της Βιρμανίας έχουν αξία κυρίως για τον ίσιο και γερό κορμό τους από τον οποίο κατασκευάζονται καράβια, δοκάρια κλπ. ‘Η κακή πτώση, άλλωστε, είναι πολύ επικίνδυνη για τους εργάτες. ‘Ως την τελευταία στιγμή, κανείς δεν μπορεί να ξέρει προς τα πού θα πέσει ο πελώριος αυτός όγκος. Πολλοί ξυλοκόποι έχουν ταφεί κάτω απ’ τα κλαδιά του δέντρου που σκότωσαν με τα τσεκούρια τους.

★

ΑΦΝΙΚΑ καθώς εκύτταξα προς την κορφή του δέντρου, είδα δυο πελώρια ικετευτικά μάτια να με κοιτάζουν μέσα από τα φυλλάδια του χαμηλότερου κλαδιού. Ποτέ δεν είχα ξαναδεί μια τόσο συγκινητική έκφραση άφωνης έκτασης. Κάποιο πλασματάκι ήταν παγιδευμένο στο δέντρο που έφραζε το να πέσει.

ΟΙ Βιρμανοί με πλησίασαν για να μάθουν τι συνέβαινε. Κύτταξαν προς τα πάνω και είδαν τα ικετευτικά μάτια που φαινόταν σά δακρυσμένα. Οι εργάτες χαμογέλασαν: — Είναι ένα κλαψιάρικο μωρό» μου είπαν.

Οι Βιρμανοί ονομάζουν «κλαψιάρικο μωρό» κάτι δενδρόβιο πλασματάκι που μοιάζουν με νυφίτσες ή με μικροσκοπικούς πιθήκους. Τα μεγάλα μάτια τους φαίνονται πάντα σά να κλαίνε. Δεν είχα ξαναδεί ποτέ κλαψιάρικο μωρό. Είναι ζώα που περνάνε όλη τους τη ζωή στις κορφές των δέντρων και τρέφονται με έντομα. Κοιμούνται την ημέρα και κυνηγάνε τη νύχτα.

Φαίνεται πως αυτό το κλαψιάρικο μωρό που βλέπαμε τώρα είχε ξυπνήσει από τη δόνηση του πριονιού και το τρεμούλιασμα του καταδικασμένου δέντρου. Μισοκοιμισμένο άκομα και τυφλωμένο από το φως, είχε κατέβει απ’ την κορφή νοιώθοντας ότι το πελώριο δέντρο — που ήταν δλόκληρος ο κόσμος γι’ αυτό — έφτανε να καταστραφεί. ‘Αλλ’ ήταν έφτασε στο χαμηλότερο κλαδί, δεν μπορούσε να κατέβει πιο κάτω.

Πώς θα μπορούσαμε να το σώσουμε; ‘Αν σκαρφαλώναμε στο δέντρο, θα σφαριζόταν και θα μās σκότωνε. ‘Αν αφήναμε το δέντρο να πέσει, θα σκότωνε το κλαψιάρικο μωρό.

Ψάξαμε γύρω και βρήκαμε ένα πολύ ψηλό μπαμπού. ‘Ενας από τους ερ-

γάτες τὸ ἔκοψε καὶ τὸ σήκωσε πρὸς τὸ κλαδί. Σιγά — σιγά — κατὰφερε νὰ σπρώξει τὸ κλαψιάρικο μωρὸ κατὰ μῆκος τοῦ κλαδιοῦ ποὺ στήν ἄκρη του ἔγεγνε πρὸς τὸ ἔδαφος. Οἱ κινήσεις τοῦ μικροῦ ζώου ἦταν ἀπίστευτα νωχελικές, ἴσως γιὰ τοὺς θοισκώσαν ἀκόμα σὲ λήθαργο. Ἄπορεύσα πὼς ἔνα τόσο βραδυκίνητο πλάσμα μποροῦσε νὰ πιάνει ἔντομα...

Αἰ... ἀκόμα καὶ στήν ἄκρη τοῦ κλαδιοῦ, ποὺ ἦταν πολὺ κοντὰ στὸ ἔδαφος, τὸ κλαψιάρικο μωρὸ δὲν τολμοῦσε νὰ πηδήξει... Ὁ Βιρμανὸς ἀκούμπησε τὸ μπαμποῦ στὸ κλαδί. Τὸ ζωαράκι τὸ κῦταζε μὲ τὰ δακρυσμένα μάτια του, ἀλλὰ δὲν κουνιόταν.

Ξαφνικά, ἄρχισε νὰ φυσάει ἕνας ἑλαφρὸς ἄνεμος. Τὰ φυλλώματα σάλεψαν καὶ ὁ μισοκοιμισμένος κορμὸς τοῦ δέντρου ἔτριξε δυσσαφῶς. Τὸ κλαψιάρικο μωρὸ φαίνεται πὼς ἔνοιωσε τὸν κίνδυνον καὶ ἀφήνοντας τὸ κλαδί πιάσθηκε ἀπὸ τὸ μπαμποῦ.

Τὴν ἴδια στιγμή, λὲς καὶ τὸ βάρος αὐτοῦ τοῦ μικροσκοπικοῦ πλάσματος κρατοῦσε τὴν ἰσορροπία, ἀκούσθηκε ἕνας ἔξοδός ἡχος σὰν πυροβολισμὸς καὶ ὁ κορμὸς ἔσπασε. Τὸ δέντρο ἔγειρε καὶ σωριασθηκε μὲ φοβερὸ πάταγο.

Ἡ πώση του, εὐτυχῶς, ἦταν ὁμαλή, ὁ ἴσιος κορμὸς του δὲν ἔπαθε τίποτα. Τὸ δέντρο εἶχε πέσει στὸ μαλακὸ στρώμα τῶν φυλλωμάτων του.

Τὸ κλαψιάρικο μωρὸ εἶχε γλυτώσει ὡς ἐκ θαύματος. Ἦταν ἀκόμα γατζωμένο στὸ μπαμποῦ ποὺ κρατοῦσε ὁ Βιρμανός.

ΠΗΓΑ νὰ τὸ πιάσω, ἀλλ' ὁ Βιρμανὸς μὲ προειδοποίησε: — Πρόσεξε, ἀφεντικό, μὴ σὲ δαγκώσει!

Ποτὲ δὲ φοβόμουν νὰ τὰ ζῶα καὶ εἶχα διαπιστώσει ὅτι τὰ ζῶα δὲ φοβοῦνται, πραγματικά, παρὰ μόνον ἐκείνους ποὺ τὰ φοβοῦνται. Σήκωσα ἀπ᾿αὐτὰ τὸ κλαψιάρικο μωρὸ ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ μπαμποῦ.

— Δὲ δαγκώνεις! εἶπα θριαμβευτικά στὸ Βιρμανό.

— Μπορεῖ νὰ μὴ δαγκώνει, εἶπε ἕνας ἄλλος ἐργάτης, ἀλλὰ φέρνει χρονοσουζιά. Ὅλος ὁ κόσμος ξέρει πὼς τὰ κλαψιάρικα μωρὰ εἶναι χρονοσουζικά...

Κῦταξα μὲ περιέργεια τὸ πλάσμα καὶ μὲ τὰ πελὸρια μάτια. Τὸ μῆκος του δὲν ἦταν παραπάνω ἀπὸ 25 ἐκατοστὰ. Τὰ μπροστινὰ του πόδια ἦταν σὰ χέρια πιθήκου μὲ λεπτὰ μακρὰ δάχτυλα. Ὁσο γιὰ τίς προλήψεις τῶν ἰθαγενῶν, εἶχα μείνει ἀρκετὰ χρονία σ' αὐτὴ τὴ χώρα γιὰ νὰ ξέρω τί ἀξίζουν. Γιὰ τοὺς Βιρμανοὺς τὰ πάντα φέρουν ἐκακὴ τύχη.

— Μὰ ὑπάρχει κανένα ζωντανὸ σ' αὐτὴ τὴ χώρα ποὺ νὰ μὴν εἶναι χρονοσουζικό; ρώτησα πειρακτικά τοὺς ἐργάτες μου.

Οἱ Βιρμανοὶ δὲν ἀπάντησαν σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση ἀλλὰ συμφώνησαν καὶ οἱ δύο πὼς τὰ κλαψιάρικα μωρὰ εἶναι ἰδιαίτερα χρονοσουζικά.

Τὸ πῆρα μαζὶ μου στὴν κατασκήνωση καὶ προσπάθησα νὰ τὸ καλοπιάσω. Εἶχε μαλακὸ βελουδένιο τρίχωμα, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ τὸ χαϊδεύουν. Ἐδειχνε τὰ δόντια του. Ἀλλὰ δὲν ἀντιστάθηκε δὲν τοῦ πέρασα ἕνα λουρί στὴ μέση καὶ τὸ ἔδεσα ἀπ' ἕνα χαλκᾶ. Κατόπιν σκαρ-

φάλωσε στὸν κεντρικὸ πάσσαλο τῆς σκη- νῆς μου καὶ κρεμάσθηκε ἀπὸ τὰ πσινά του πόδια σὰ νυχτερίδα. Τὰ μπροστινὰ του πόδια τὰ σταύρωσε πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του καὶ ἔτσι, κρεμασμένο ἀνάποδα, κοιμήθηκε ὡς τὸ βράδυ.

ΤΑΝ σκοτείνιασε, ἄναψα τὸ μοναδικὸ φῶς ποὺ διέθετα, ἕνα κερί μέ- σα σὲ λαμπογυάλι, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε πετρέλαιο. Τὸ κλαψιάρικο μωρὸ ξύπνησε καὶ κατέβηκε σιγά — σιγά ἀπὸ τὸν πάσσαλο τῆς σκηνῆς μου.

Μὲ ἄφησε νὰ τὸ σηκώσω καὶ νὰ τὸ τοποθετήσω δίπλα μου στὸ τραπέζι ὅπου ἐργαζόμουν. Στὸ ἀδύνατο φῶς τοῦ κεριοῦ μὲ κῦταξε μὲ περιέργεια σὰ νὰ μ' ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ. Ἰσως τὸ πρῶν μὴ μὴ εἶχε δεῖ καθόλου, γιὰτὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλιου τὸ τύφλωνε.

Οἱ κινήσεις του ἦταν ὅπως πάντα νω- χελικές. Ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμή, τὸ κεφάλι του κινήθηκε μὲ ἀστραπιαία ταχύτητα πρὸς τὰ μπρός, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μοῦ δαγκώσει τὸ χέρι. Προτοῦ προλάβω νὰ τραβήξω τὸ χέρι μου, τὸ δικό του μικροσκοπικὸ χέρι, εἶχε κιάλας ἀρπάξει ἕνα ἔντομον ποὺ εἶχε προσγειωθεῖ στὸν καρπό μου. Ἐβλεπε τὸ ἔντομον στὸ στόμα του καὶ τὸ τραγάνισε μὲ τὰ μικρὰ του δόντια.

Αὐτὸ ἐπαναλήφθηκε πολλὲς φορές. Οἱ κινήσεις τοῦ χεριοῦ του εἶχαν τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἀκριβεία τῆς γλώσσας τοῦ χαμαιλέοντος. Ἀρπάζε τὸ ἔντομα ποὺ πετοῦσαν γύρω ἀπ' τὸ φῶς, χωρὶς ποτὲ ν' ἀγγίζει τὸ λαμπογυάλι. Τὸ κλαψιάρικο μωρὸ ἦταν ἀξιολάτρευτο.

ΤΙΠΗΡΕΤΗΣ μου, ὁ Ἄνγκ Νέτ, ἦρθε νὰ μοῦ πει καληνύχτα καὶ εἶδε τὸ κλαψιάρικο μωρὸ πάνω στὸ τραπέζι. Κούνησε τὸ κεφάλι του μὲ θλίψη:

— Κακὴ τύχη, ἀφεντικό, μεγάλη χρονο- σουζιά.

— Γιατί; ρώτησα. Τί κακὸ θὰ πά- θω;

— Ἀκουσέ με, ἀφεντικό, πρέπει νὰ διώξεις τὸ κλαψιάρικο μωρὸ.

Συνήθως οἱ συμβουλές τοῦ Ἄνγκ Νέτ ἦταν λογικὲς καὶ συχνὰ τίς ἀκολου- θούσα. Ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορὰ δὲ θὰ τὸν ἄκουγα. Τὸ κλαψιάρικο μωρὸ ἦταν τόσο χαριτωμένο, τόσο φρόνιμο, καὶ τὰ με- γάλα μάτια του ἦταν τόσο ἱκετευτικά. Θὰ μοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸ ἀποχωρι- στώ.

Ἀλλ' ὁ ἐπηρεστής ἦρθε κοντὰ μου καὶ ψιθύρισε σ' αὐτὴν μου πὼς ὑπῆρχε μιὰ πρόληψη στὴ Βιρμανία... Ἐλεγον πὼς ὅποιος φάει τὴ σάρκα καὶ πιεῖ τὸ αἷμα ἑνὸς κλαψιάρικου μωροῦ, μπορεῖ νὰ κλέ- ψει καὶ νὰ σκοτώσει χωρὶς νὰ τὸν ἀνα- καλύφουν ποτέ.

— Πρέπει νὰ διώξεις ἀπὸ δῶ τὸ κλα- ψιάρικο μωρὸ! μοῦ εἶπε σοδὰρ ὁ Ἄνγκ Νέτ. Σκέφουν ἀφεντικό, ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ βρεῖ κανένας κακὸς ἄνθρωπος καὶ νὰ τὸ φάει...

Ὁ Ἄνγκ Νέτ ἦταν ὁ ἀφωσιωμένος μου ὑπηρετής καὶ τὸν ἐκτιμοῦσα πολὺ καὶ τὸν ἐμπιστευόμουν. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἦταν Βιρμανὸς καὶ ἐγὼ ἤμουν Ἑγ- γλέζος. Ὁ ἕνας δὲν μποροῦσε νὰ καταλά- βει καλὰ τὸν ἄλλον.

— Εὐχαριστῶ, Ἄνγκ Νέτ, τοῦ εἶπα. Θὰ σκεφθῶ τί θὰ κάνω...

Ὁ ὑπηρετής μου πῆγε νὰ κοιμηθεῖ. Ἀφῆσα τὸ κλαψιάρικο μωρὸ πάνω στὸ τραπέζι, μὲ τὸ κερί ἀναμμένο, γιὰ νὰ

χορτάσει μὲ τὰ ἔντομα ποὺ πετοῦσαν γύρω στὴ φλόγα.

Κοιμήθηκα πολὺ ἄσχημα ἐκείνη τὴ νύχ- τα. Ἰσως ἤμουν ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἄνγκ Νέτ. Ξύπνησα πρὶν ἀπὸ τὰ ξημερώματα καὶ στριφορρίζα στὸ κρεβάτι μου. Ξαφνικά, θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ ὑπηρετῆ μου καὶ σκέφθηκα πὼς εἶχαν ἴσως κάποιο νόημα: Ὁ Ἄνγκ Νέτ μοῦ εἶχε πει ὅτι, σύμφωνα μὲ τίς προλήψεις τῶν ἰθαγενῶν, ὅποιος ἔτρωγε τὸ κλαψιάρικο μωρὸ θὰ μπορούσε νὰ κλέ- ψει καὶ νὰ σκοτώσει χωρὶς νὰ συλληφθεῖ. Ὁ Ἄνγκ Νέτ δὲ θὰ μοῦ τῆλεγε ποτὲ αὐ- τὸ ἂν δὲν εἶχε κάτι στὸ μυαλό του. Μή- πως ὑπῆρχε κάποιος ἀπὸ τοὺς Βιρμα- νοὺς ἐργάτες μου ποὺ εἶχε σκοπὸ νὰ κάνει κάτι κακὸ;

Κατάλαβα ὅτι τὸ φρονιμώτερο ποὺ εἶχα νὰ κάνω ἦταν νὰ ἐξαφανίσω τὸ κλαψιάρικο μωρὸ... Μιὰ ὥρα προτοῦ ξη- μερώσει σηκώθηκα καὶ πῆρα τὸ μικρὸ ζῶον ἀπ' τὸ τραπέζι. Εἶχε ἀρჩίσει νὰ πέφτει σὲ λήθαργο. Ἡ κοιλία του ἦταν γεμάτη ἔντομα. Ἰσοτὲ στὴ ζωὴ του δὲν εἶχε χορτάσει τόσο εὐκόλα. Χάρη στὸ φῶς τοῦ κεριοῦ τὰ ἔντομα ἔφεταν στὰ χέρια του.

Μὲ τὸ κλαψιάρικο μωρὸ στὰ χέρια μου βγήκα ἀπ' τὴν κατασκήνωση χωρὶς νὰ κάνω θόρυβο. Οἱ ὑπηρετές καὶ οἱ ἐργά- τες κοιμόνταν ἀκόμα. Βάδισα πρὸς τὴ ζούγκλα κοντὰ στὸ μικρὸ ποτάμι. Βρήκα ἕνα μεγάλο δέντρο καὶ ἀπόθεσα τὸ κλα- ψιάρικο μωρὸ σὲ μιὰ διχάλα ἀνάμεσα στὰ φύλλα. Ἠλπίζα ὅτι κανεὶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ βρεῖ ἐκεῖ. Κατόπιν ἐπέ- στρεψα στὴν κατασκήνωση καὶ κοιμήθη- κα.

Ὁ πρῶτ μὲ ξύπνησε ὁ Ἄνγκ Νέτ ποὺ μοῦ ἔφερε τὸ τσάι. Φαινόταν πολὺ ταραγμένος.

— Τὸ κλαψιάρικο μωρὸ ἐξαφανίσθη- κε, ἀφεντικό!

— Μὴν ἀνησυχῆς Ἄνγκ Νέτ. Ἐγὼ τὸ πῆγα στὴ ζούγκλα.

Ὁ Ἄνγκ Νέτ ἀναστέναξε μὲ ἀνακού- φιση.

— Τρόμαξα πολὺ, ἀφεντικό. Ὁ Ζαμ- πάνι ὁ μάγιστρος ἔφυγε πρὶν ξημερώσει καὶ φοβήθηκα μήπως ἔκλεψε τὸ κλαψιάρι- κο μωρὸ...

Ἦμουν αἰγούρος ὅτι κανεὶς δὲ μὲ εἶχε δεῖ τὴν ὥρα ποὺ πῆγαίνα μὲ τὸ μι- κρὸ ζῶον στὴ ζούγκλα ἀλλὰ, κάπως ἀνή- συχος, ἀργότερα τὸ ἴδιο πρῶτ ἔκανα ἔ- ναν περίπατο πρὸς τὸ ποτάμι. Στὴ δά- ση τοῦ δέντρου ὅπου εἶχα ἀφήσει τὸ κλα- ψιάρικο μωρὸ εἶδα ἔκρη ἀπὸ γυμνὰ πό- δια. Καὶ τὸ ζωαράκι δὲν ἦταν πιά στὸ κλαδί του.

Δὲν εἶπα τίποτα σὲ κανέναν γι' αὐ- τὸ τὸ ἐπεισόδιο, οὔτε στὸν Ἄνγκ Νέτ.

Μιὰ βδομάδα ἀργότερα, ἔμαθα πὼς ὁ Μαλόουν, ἕνας λευκὸς βοηθός μου, εἶχε χάσει τὸ περιστροφὸ του. Καὶ ὁ Βιρμα- νὸς ὑπηρετής τους, εἶχε βρεθεῖ δολοφονη- μένος στὸ δάσος. Τότε εἰδοποίησα τίς το- πικὲς ἀρχὲς καὶ ἔδωσα μιὰ περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ μάγιστρο Ζαμ- πάνι.

Τὸν συνέλαβαν ἕνα χρόνον ἀργότερα. Ὁμολόγησε πὼς εἶχε κλέψει τὸ περι- στροφο τοῦ Μαλόουν καὶ εἶχε σκοτώσει τὸν ὑπηρετὴ του.

Ἀλλὰ δὲ θέλησε νὰ πει τίποτα γιὰ τὸ κλαψιάρικο μωρὸ. Εἶχε πιεῖ τὸ αἷμα του νομίζοντας ὅτι θὰ παραμείνει ἀσύλλη- πτος; Ποιὸς ξέρει... Πάντως τὸ κλαψιάρι- κο μωρὸ δὲν τὸν ἔσωσε ἀπὸ τὴν κρεμάλα.

ΜΙΚΡΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ

...Τώρα καταλάβαινε καλὰ τί εἶχε κάνει ὅλον τοῦτο τὸν καιρὸ, ἀνάμεσα στοὺς καλόκαρδους αὐτοὺς ἀνθρώ- πους. Νιτρόπιασε τὸν ἑαυτὸ της... αὐτὸ ἦταν τρομερὸ. Ἄρχισε νὰ κλαίει, νὰ κλαίει. Ἡ αὐγὴ τῆ βρῆκε καθι- σμένη κατὰχαμα, μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ παποῦ. Ὁ- ταν αὐτὸς σηκώθηκε, ἐκείνη, δίχως νὰ μιλήσει, προ- χώρησε κατὰ τὸ πηγάδι...

Στὸ πηγάδι

Διήγημα τοῦ Λ. ΛΑΖΑΡΕΒΙΤΣ

Τὸν ἤξερα τὸν Ἀρσένη ἀπὸ μικρόν. Τώρα καὶ λίγον καιρὸ καθόταν κι' ἔπαιζε μὲ τίς ὥρες φλόουτο ἀντί- κρου στὸ σπῆτι τῆς Ἀνόκας. Ἀχ αὐτὴ ἡ Ἀνόκα! Οἱ ἄνθρωποι λέγανε πὼς ὅταν σὲ κῦταγε μὲ τὰ φλογερά της μάτια ὥρα πολλή, μπορούσε νὰ πάρει φωτιά.

Κάποια βραδυὰ τὸ Ἀρσένης πῆγε στὴν καγκελλόπορτα τῆς Ἀνόκας καὶ τῆς εἶ- πε:

— Θέλω νὰ μιλήσω στὸν πατέρα, θέλω νὰ μιλήσω στὸν παποῦ, μὰ δὲν ἔχω τὸ κουράγιο.

Ἡ Ἀνόκα τὸν κῦταξε πονηρά. Ἐσκυψε λιγάκι πρὸς τὸ μέρος του καὶ τοῦ εἶπε:

— Πολὺ καλὰ, μὴ μιλήσεις. Ἐμένα δὲ μὲ νοιάζει. Θὰ παντρευτῶ τὸ Φίλιππα τὸ Μαρίτσι.

— Καὶ νομίζεις πὼς θὰ σ' ἀφήσω νὰ πάρεις ἄλλον; Ὅποιος ἔρθει κοντὰ σου, θὰ τὸ βρεῖ ἀπὸ μένα.

Τὰ μεγάλα μάτια τῆς Ἀνόκας πετάξα- νε φωτιές. Χτύπησε τὸ ποδαράκι της στὴ γῆ καὶ φώναξε:

— Καὶ θαρρεῖς πὼς θὰ κάθομαι σ' ὅ- λη μου τὴ ζωὴ νὰ σὲ περιμένω, γνέδον- τας;

Ὁ Ἀρσένης ἄνοιξε τὴν καγκελλόπορτα καὶ μπῆκε στὴν αὐλή. Τὴν ἄρπαξε καὶ τὴν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά του. Ἐκείνη στὴν ἀρχὴ ἀντιστάθηκε, μὰ ἔπειτα ἀφέθηκε στὰ χέρια του. Ἀνατρίχιασε ὀλόκληρη σ' ἀν- τρῖκειο ἀγκάλιασμά του καὶ ἡ ἀνάσα της ἔγινε πιδ γοργή. Ὁ Ἀρσένης τῆς ἔδωσε ἕνα φλογερό φιλὶ στὰ χεῖλια, ποὺ κρατῆ- σε ὥρα πολλή, κι' ἔπειτα τὴν ἔσπρωξε μακριὰ του καὶ ἔφυγε μὲ γρήγορη περπα- τησιὰ.

Τὴ βραδυὰ ἐκείνη γύρισε σπῆτι του μ' ἀνησυχία μεγάλη στὴν καρδιά. Ἦξερε πὼς δὲν τὴν συμπαθοῦσαν τὴν Ἀνόκα στὸ σπῆτικὸ του, καὶ ἐκεῖ ὅλα γίνονταν ὅπως ἤθελε ἡ οἰκογένεια.

Πῆγε στὸ κελλάρι, πῆρε κρασί καὶ ἀνέ- βηκε στὴν αὐλή. Ἀπὸ τὴν κουζίνα ξεπη- δάγανε μεγάλες φλόγες: οἱ γυναῖκες ἔτοι- μάσανε τὸ βραδυνὸ φαί. Ἄκουγε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ γύριζαν ἀπ' τὰ χωράφια μὲ τ' ἄλογα τους, μὲ τὰ βώδια τους.

Ἐπῆνε μονάχος τὸνα ποτήρι πάνω σ' ἄλλο. Ἡ καρδιά του χτυποῦσε δυνατὰ καὶ σὲ λίγο, μέσα στὴ ζάλη του, τουρχόταν πότε νὰ σκάσει στὰ γέλια καὶ πότε νὰ δάλει κλάματα. Μπροστὰ του τρεμό- παιζε ἡ εἰκόνα τῆς Ἀνόκας μὲ τὰ μεγάλα

της μάτια, ποὺ μισόκλεισαν τόσο γλυκὰ τὴν ὥρα τοῦ φιλιοῦ. Ὡ, τὸ φιλὶ, ἐκεῖνο τοῦκαιγε τίς φλέβες καὶ τὸν ἀνασάτωνε ὀλόκληρο. Σὲ λίγο βγήκε στὴν αὐλὴ ἡ νύ- φη του ἡ Βελίγκα. Τρόμαξε ποὺ τὸν εἶδε ἐκεῖ μονάχο νὰ πίνει ἔτσι μέσα στὴ νύχτα. Ὅταν ἦρθε πιδ κοντὰ ἔβγαλε μιὰ φωνή, εἶδε πὼς κρατοῦσε τὸ μαχαίρι του.

— Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ Ἀρσένη, τί εἶν' ὅλα τοῦτα; Τί κάθσαι μονάχος ἐ- δῶ κρατώντας αὐτὸ τὸ πρᾶμα;

— Θέλω νὰ σκοτώσω τὸ Μαρίτσι.

— Χρυσέ μου ἐσὶ εἰσαί μεθυμένος, τοῦ εἶπε ἡ Βελίγκα. Τί τρέχει καὶ τί σοῦκανε ὁ Φίλιππας;

— Θέλει νὰ πάρει τὴν Ἀνόκα.

— Ἄς τον λοιπὸν νὰ τὴν πάρει.

— Μὰ ἀφοῦ τὴ θέλω ἐγώ! φώναξε ὁ Ἀρσένης, καὶ πῆγε νὰ σηκωθεῖ μὰ κα- τρακύλησε πάλι πάνω στὸ κούτσουρο, ὅπου ἦταν καθισμένος.

Ἡ νύφη του γέλασε.

— Ὡστε τὴ θέλεις τόσο πολὺ;

— Ναί! σοῦ λέω. Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ παν- τρευτῶ. Γιατί παντρεύτηκαν τ' ἀδέρφια μου;

Ἡ Βελίγκα γέλασε πάλι.

— Ἐλα πᾶμε μέσα, τοῦ εἶπε, βοη- θώντας τον νὰ σηκωθεῖ. Θὰ τὰ κανονίσω ἐγὼ ὅλα. Θὰ μιλήσω στὸν πατέρα, καὶ ἐ- κείνος θὰ μιλήσει στὴ γιὰγιά καὶ κείνη θὰ καταφέρει τὸν παποῦ. Ἐλα καὶ δὲν πρέπει νὰ σὲ δεῖ κανένας σ' αὐτὰ τὰ χάλια. Πῆγαίνα νὰ κοιμηθεῖς. Θὰ σοῦ βροῦμε κο- ρίτσι, ἔστω καὶ τὴν Ἀνόκα.

— Μὰ σοῦ εἶπα πὼς μονάχο αὐτῆς θὲ- λω!

Ἡ Βελίγκα τὸν πῆγε στὸ δωμάτιό του. τὸν ἔβαλε στὸ κρεβάτι, τὸν σκέπασε μὲ μιὰ κουβέρτα καὶ ἔτρεξε στὴν κουζίνα νὰ πει τὰ νέα στὶς ἄλλες γυναῖκες. Καμμιὰ δὲν χάρηκε στὸ ἄκουσμά τους.

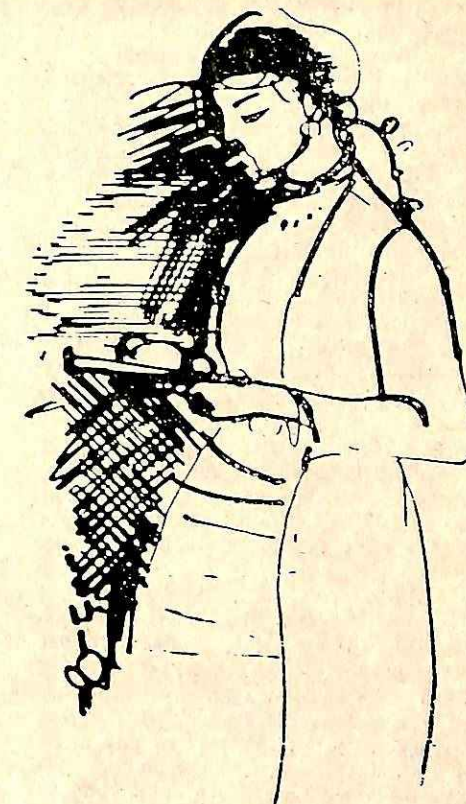
— Δὲν εἶναι γιὰ τὸ σπῆτι μας αὐτὴ.

— Εἶναι μιὰ ἀκαμάτα, ποὺ ξέρει μονά- χα νὰ στολίζεται!

— Ὁ πατέρας της τὴν ἔχει παραχαϊδέ- φει. Μοναχοκόρη θέλει!

— Θὰ μᾶς κάνει ἀνω — κάτω. Θὰ δάλει σκανταλιές!

ΜΑΤΘΙΑΣ Γέναιους ἦταν πολὺ — πολὺ γέρος. Στὸ μέτωπό του εἶχ' ἕνα μεγάλο τραῦμα ἀπὸ κά-

ποιο πόλεμο. Ἡ γυναῖκα του εἶχε πεθά- νει ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Ὁ μεγαλύτε- ρος ἀδερφός του εἶχε ἀφήσει τὴ χήρα του τὴ Ραντόνκα, ποὺ τώρα ἦταν πλάι του σὰ συμβουλάτοράς του, ἡ καλύτερα ἦταν τὸ δεύτερο μέλος τοῦ συμβουλίου ποὺ κανό- νιζε ὅλα τὰ ζητήματα τῆς μικρῆς τους κοινότητος. Τρίτο καὶ τελευταῖο μέλος τοῦ συμβουλίου αὐτοῦ ἦταν ὁ μεγαλύτε- ρος γιὸς τοῦ Ματθία, ὁ Μπλάγκογιε, ὁ πατέρας τοῦ Ἀρσένη. Ὅλη ἡ ὑπόλοιπη οἰκογένεια γιόι, ἀγγόνια, δισέγγονα, ὅ- λοι ὑπακούανε τυφλὰ στὶς διαταγές τοῦ συμβουλίου.

Καμμιὰ φορὰ αὐτοὶ οἱ τρεῖς Μεγάλοι, φεύγανε ἐπιτήδες ἀπ' τὸ σπῆτι γιὰ νὰ μπορέσουν οἱ ἄντρες νὰ καπνίσουν ἐλεύ- θερα, οἱ γυναῖκες νὰ φλυαρήσουν μὲ τὴν καρδιά τους καὶ τὰ παιδιά νὰ παίξουν καὶ νὰ ξεφωνίσουν. Ὅταν ξαναγύριζαν ὁ καθένας ἀπ' τοὺς ἄλλους καθόταν φρό- νιμα καὶ κῦταγε νὰ κάνει καμμιὰ δουλειὰ.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ Βελίγκα μίλησε στὸν πεθερὸ της τὸ Μπλάγκογιε, καὶ ἐκεῖνος πῆγε ἱεραρχικά στὴ γρηὰ Ραντόνκα.

— Θεϊτσά, τῆς εἶπε. Ὁ Ἀρσένης μας, ποὺ ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἔχει καλὰ, εἶναι ξε- τρελλαμένος μ' ἐκεῖνο τὸ διαλοκορίτσο. τὴν Ἀνόκα.

Ἡ γρηὰ δὲ μίλησε ἀμέσως. Ὅσοτερά πρόφερε σιγά — σιγά:

— Τὴν Ἀνόκα εἶπες;

— Ναί, τὴν Ἀνόκα.

— Δὲν κάνει γιὰ τὸ σπῆτι μας.

— Ἐτσι νομίζω καὶ ἐγώ. Μὰ ὁ Ἀρ- σένης εἶναι τρελλὸς γι' αὐτήν. Χτὲς ἔκα- νε ἀλλόκοτα πράγματα.

— Σὰν τί;

— Θεϊτσά, δὲ θὰ τὸ πεις στὸν πα- ποῦ.

— Ὁχι.

— Λοιπὸν, ἡ Βελίγκα μοῦ εἶπε πὼς

τόν δοῖκε μεθυσμένο στὴν αὐλή, νὰ κρα-
ταίει ἕνα μαχαίρι καὶ νὰ λέει πὼς θὰ
σκοτώσει τὸ Μάρισις, ποὺ κυνηγάει τὴν
'Ανόκα.

— "Ἐτσι λοιπόν, εἰπε ἡ γιὰγιά κι' ἔμει-
νε σκεφτικὴ. Ἐπειτα εἶπε:

— Καλὰ, θὰ μιλήσω τοῦ παποῦ.

Κι' ἡ Ραντόνκα μίλησε τοῦ παποῦ.
Ἐκεῖνος τῆς εἶπε:

— Ἀγαπητή μου, ἔτσι εἶναι ὅπως τὰ λές
γι' αὐτὸ τὸ διαολοθήλυκο. Ἐγὼ ὅμως ἀκού-
σει, πὼς εἶν' ἐπικίνδυνο νὰ λέμε ὅχι σὲ
ἀνθρώπους ποὺχοῦνε μεγάλο καὐμὸ μέ-
σα τους. Πόσοι εἴμαστε στὴ φαμίλια μας;
Καμμιὰ ὀγδονταριά;

— Τόσοι πάνου; — κάτου.

— Καλὰ λοιπόν, ἂς ἔρθει κι' ἡ 'Ανό-
κα. Τὶ θὰ κάνει θὰ στρώσει κι' αὐτὴ.

— Ἀπ' τὸ στόμα σου καὶ στοὺ θεοὺ
αὐτοῦ. Ἀς γίνεῖ ὅπως θέλεις.

Σὰν ἔμαθε τὸ ἐναὶ τοῦ παποῦ, ἡ 'Α-
νόκα εἶπε σὲ μιὰ φιλενάδα τῆς:

— Ἦξερα πὼς θὰ γίνεῖ κάποια μέρα
αὐτὸ. Πὼς μπορούσε νὰ πεῖ ὅχι; Εἴμαι τὸ
πιο ὠραῖο κορίτσι μέσα στὰ ἐννιά χρόνια
μας χωριά! κι' ἔβγαλε ἀπ' τὴ μπλούζα
τῆς ἕνα καθρεφτάκι καὶ κυττάχτηκε μὲ
καμμί.

Ὁ γάμος ἔγινε κι' ἡ 'Ανόκα πῆγε στο
σπίτι τοῦ 'Αρσένῃ, σὸ σπῖτι τοῦ πα-
που. Ἀπ' τὴν πρώτη ὅμως μέρα φάνηκε
ἡ ἀναποδιά τῆς. Μοναχοκόρη καὶ παραχι-
δεμένη καθὼς ἦταν, ἔστρεψε σ' ἀπόσταση
ἀπ' τοὺς ἄλλους. Ἦταν πεισματάρικα καὶ
ματαιόδοξη. Δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ κάνει ὅ,τι
τῆς ἔλεγαν κι' ἔβγαζε γλώσσα.

Δὲν τόλμει αὐτὸ σὸ σπῖτι τοῦ πα-
τέρα μου, ἀποκοινοῦνταν μ' αὐτάδεια σ'
ὅ,τι τῆς ζητοῦσαν. Τὸ ὀμαδικὸ πνεῦμα
τῆς οἰκογένειας τῆς ἦταν ὀλότελα ξένο.
Ἐδὲν ἤρθε ἐδῶ γιὰ νὰ δουλεύῃ γιὰ ὁ-
λόκληρο σύνταγμα, φάναζε στὶς ἄλλες
γυναῖκες. Ἐγὼ παντρεύτηκα τὸν 'Αρσε-
νῃ κι' ὅχι ὅλους ἐσῶς.

Οἱ γυναῖκες δὲν τολμοῦσαν νὰ μιλη-
σουν. Ἀπὸ κάποτε λέγανε καμμιὰ κουσέν-
τα στοὺς ἀντρες τους, μὰ ποῖος κόταγε νὰ
τὸ πεῖ στὴ Ραντόνκα ἢ στὸν παποῦ.

Ἐτσι ἡ 'Ανόκα, μέρα μὲ τὴ μέρα ἔ-
παιρνε ἀέρα καὶ γινόταν χειρότερη. Φε-
νότανε στὶς ἄλλες γυναῖκες τυραννικά
καὶ τὶς ἐκμεταλλεύονταν μὲ τρόπο ἀνάν-
θρωπο. Κι' ἐκεῖνες θῆς ἀπὸ καλωσύνη, θῆς
ἀπὸ φόβο μὴ βάλει σηπιοῦνιες, ἔτσι διαο-
λεμένη ποὺ ἦταν, δὲ μιλάγανε. Δὲ δοῦ-
λευε, ἤθελε νὰ ντύνεται ἀλλοιότικα ἀπ'
τὶς ἄλλες καὶ παιδεύε τὸ δύστυχο τὸν
'Αρσένῃ, ποὺ τὰ εἶχε χαμένα, γιὰ τὴν
ἀγαποῦσε τρελλά.

★

Ο ἈΡΣΕΝΗΣ ἦταν ἡσυχος ἀνθρώ-
πος. Ἀπὸ μικρὸς εἶχε συνηθίσει
νᾶναι ὑπάκουος καὶ νὰ μὴν ἔχει πολ-
λὴ πρωτοβουλία. Μὰ ὅταν τὸ κακὸ
παραμεγάλωσε κι' εἶδε πὼς δὲ γινόταν
ἀλλοιότικα, ἀποφάσισε ἔπειτ' ἀπὸ πολ-
λὴ σκέψη, νὰ πᾶι σὲ γέρο.

Μπαίνοντας σὸ δωμάτιό του, ἔβγαλε
τὸ καπέλλο του καὶ πλησίασε νὰ τοῦ φι-
λήσει τὸ χεῖρ. Ὁ γέρος τὸ τράβηξε
ἀπότομα καὶ τοῦ εἶπε ξερά:

— Καλὰ — καλὰ. Τὶ τρέχει;

— Παποῦ, δὲν ἀξίζει τὸ κόπο νὰ σὸ
κρῶβο περισσότερο. Δικό μου εἶναι τὸ
λάθος. Ἐφερα τὸ διάολο μέσα σὸ σπῖ-
τι.

Ὁ γέρος τὸν κῶτταξε ἀσθηρά.

— Τὰ ξέρω ὅλα, τοῦ εἶπε. Δὲν ἔ-
κανα τίποτα ὡς αὐτὴ τὴ στιγμή, γιὰ τὴ
περίμενα νὰ δῶ ὡς ποτε θὰ καθόσουν
μὲ σταυρωμένα χεῖρα. Μὰ, νὰ παρ' ἡ εὐ-

χή, πές μου τὶ εἶδους ἀντρες εἶσαι σύ;

Ὁ 'Αρσένῃς στεκόταν μπρὸς τοῦ ἀ-
κίνητος, σὲ τρομερὴ ἀμηχανία. Κοκκί-
σε ὡς τὶς ρίζες τῶν μαλλιών του.

— Παποῦ, συχώρα με, ἀλλὰ δὲν ξέ-
ρω τὶ νὰ κάνω... Ἐοὺ πρόπει ν' ἀποφασί-
σεις.

Ὁ παποῦς τὸν κῶτταξε. Στὰ μάτια του
δὲ βρισκόταν πιά ἀσθηρότητα, ἀλλὰ τρε-
μόπαιζε ἐκεῖ μέσα μιὰ φλόγα πονηρίας.

— Γιὰ πές μου, τοῦ εἶπε. Τὴν ἀγα-
πᾶς;

Ὁ 'Αρσένῃς χαμήλωσε τὸ κεφάλι καὶ
δὲ μίλησε.

— Καλὰ, καλὰ, εἶπε ὁ γέρος, δὲν εἶ-
ναι καμμιὰ ντροπὴ αὐτό. Δὲν ἀγαπᾶμε
πάντα τὶς γυναῖκες γιὰ τὰ προτερήματά
τους. Πήγαινε στὴ δουλειά σου κι' ἀφη-
σε τὸ ζήτημα αὐτὸ σὲ μένα.

★

ΤΗΝ ἴδια βραδυά, τὴν ὥρα του φα-
γητοῦ, ὅπως πάντα, ὅλοι οἱ ἀντρες
καθίστανε γύρω — γύρω σὸ τρα-
πέζι. Ἡ γορὰ Ραντόνκα ἦταν ἡ μόνη γυ-
ναῖκα ἀνάμεσά τους. Ὅλες οἱ ἄλλες ἔ-
τρωγαν στὴν κουζίνα.

Τὴ μέρα κείνη ἦταν ἡ σειρά τῆς 'Ανό-
κας νὰ σερβίρει. Δυὸ ἄλλες γυναῖκες πη-
γαίνοντο φέρνοντας τὰ πιάτα καὶ
τὰ φαγητά.

Ἡ 'Ανόκα, εἶχ' ὅπως πάντα, ὅταν ἦ-
ταν νὰ κάνει καμμιὰ δουλειά, ὕψος βα-
ρεστημένο. Τὴν περισσοτέρη ὥρα στε-
κόταν ἀκουμπισμένη στὴν πόρτα, κάνον-
τας γκοιμάτσες γιὰ νὰ δεῖξει τὴ μεγα-
λὴ τῆς δυσανεκτικα.

Κανέναν δὲ μιλοῦσε τὴ βραδυά αὐτή.
Ὅλοι περιμέναν νὰ γίνεῖ κάτι, γιὰ τὸ ἀπὸ
στόμα σὲ στόμα εἶχε φτάσει στ' αὐτιά
ἄλλης τῆς οἰκογένειας ἡ συζήτηση ἀνάμε-
σα στὸν παποῦ καὶ τὸν 'Αρσένῃ. Μονάχα
ἡ 'Ανόκα φαίνονταν ἀδιάφορη κι' ἀμέτοχη
σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία. Ὁ 'Αρσένῃς
ἔρριχνε κλεφτὲς ματιές, πότε στὴ γυναι-
κα του καὶ πότε στὸν παποῦ κι' ἀναρω-
τιόταν τὶ θᾶκανε ὁ γέρος καὶ τὶ θὰ γινό-
ταν σὸ τέλος.

Ὅταν τέλειωσε τὸ φαγητό, ὅλοι ἔκα-
ναν τὸ σταυρὸ τους καὶ περιμέναν νὰ
δώσει ὁ παποῦς τὸ σύνθημα γιὰ νὰ ση-
κωθοῦν ἀπ' τὸ τραπέζι, ὅπως πάντα. Μὰ
ὁ γέρος δὲν κουνιόταν. Εἶχε καρφώσει
τὴ ματιά του πάνω στὴν 'Ανόκα, ἀμί-
λητος. Ἐκεῖνη ἄρχισε νὰ καταλαβαίνει
πὼς κάτι γίνεται, κι' ἔνοιωθε τὸ βλέμμα
τοῦ παποῦ νὰ βαθαίνει πάνω της. Τέν-
τωσε τὰχα ἀδιὰφορα τ' ὠραῖο της κορ-
μί, καὶ προσπάθησε νὰ κυττάξει κάπου
ἄλλου, μὰ συνάντησε τὴ ματιά ὅλων τῶν
ἄλλων. Γόρισε ἀπότομα νὰ φύγει ἀπ' τὸ
δωμάτιο.

— Περιμένε μιὰ στιγμή, κόρη μου, ἀ-
κούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παποῦ.

Ἐπιφανειακά ἦταν πολὺ ἥρεμος, μὰ
ἔνοιωθε κανεὶς καλὰ πὼς κάτι κόχλαζε
μέσα του. Ἡ ἀνάσα ὅλων εἶχε κοπεῖ. Ἡ
'Ανόκα σιτῶθηκε ἀκίνητη. Δὲν ἔνοιωθε
καθόλου ἄνετα.

— Ἀκουσα, παιδί μου, πὼς αἰσθάνεσαι
τὸν ἐναντὸ σου ὀλότελα ξένον ἀνάμεσα στὴ
φαμίλια μου. Φαίνεται πὼς οἱ γυναῖκες
αὐτὲς (κι' ἔδειξε κατὰ τὸ μέρος τῆς κου-
ζίνας), σοὺ φέρνονται ἄσχημα. Αὐτὸ δὲν
θὰ τὸ ἐπιτρέψω ποτέ, ὅσο εἰμαι ἐπὶ τῇ ζωῇ.
Γιὰ τὴ ξέρεις καλὰ ὅτι πάντα εἰμαι ὁ ἀ-
φέντης ἐδῶ μέσα.

Ἡ 'Ανόκα εἶχε γίνεῖ ὠχρὴ καὶ δὲν
πρόφερε λέξη.

— Σὲ βασανίζουν, κόρη μου. Τὸ κατα-
λαβαίνω. Ἐμαθα πὼς σοὺ ζητᾶνε νὰ δου-
λεύεις καὶ σὺ, ὅπως ἐκεῖνες. Μὰ ἐοὺ

δὲν εἶσαι ἀπὸ συνηθισμένη γενιά. Ἐοὺ
ἔχεις ἀλλοιότικα συνηθίσει.

Ὁ παποῦς σταμάτησε γιὰ λίγο. Ἡ
ἀπόλυτη σιωπὴ συνεχιζόταν γύρω. Ἡ
'Ανόκα τὰ εἶχε κυριολεκτικὰ χαμένα.

— Ὁχι, ξανάειπε ὁ γέρος, αὐτὸ δὲ
θὰ συνεχιστεῖ. Ἀκούστε με, λοιπόν, καλὰ
ὅλοι σας κι' ἡ φωνὴ του δυνάμωσε, καὶ
τὰ χεῖλια του τρέμανε, ἀκούστε με ὅλοι
σας, καὶ σὺ Ραντόνκα, καὶ σὺ Μπλάγ-
κογιε, καὶ σὺ 'Αρσένῃ, κι' ὅλοι σας, ἀπ'
τὸν πρῶτον ὡς τὸν τελευταῖο: Σᾶς δια-
τάζω ὅλους νὰ ἀπακοῦτε τυφλὰ τούτῃ τὴ
γυναῖκα. Δὲ θέλω νὰ κάνει πιά τίποτα μέ-
σα σ' αὐτὸ τὸ σπῖτι, δὲ θέλω νὰ ξαναλε-
ρώσει τ' ἀριστοκρατικὰ τῆς χεῖρα, δὲ θέ-
λω νὰ βαρυνκομῇσι ἀπ' τὴν ἀδικία ποὺ
τῆς κάνετε, βάζοντας τὴν στὴν ἴδια σειρά
μὲ τὸν ἐαυτὸ σας. Κι' ἂν κανέναν παρω-
κούσει τὴ διαταγὴ μου, θὰ τᾶβρει ἄσχημα
μαζί μου. Καὶ λέγοντας αὐτὰ ὁ γέρος ση-
κώθηκε καὶ δίχως νὰ κυττάξει κανέναν
βγήκε ἀπ' τὸ δωμάτιο σιγὰ — σιγὰ καὶ μὲ
ὕψος γεμάτο ἀξιοπρέπεια.

Ἡ 'Ανόκα στεκόταν πάντα ἐκεῖ στὴ
μέση, ἀκίνητη. Δὲν εἶχε ἀκόμη συνέλθει
ἀπ' τὴν πρώτη τῆς ἐκπληξη καὶ δὲν ἤξε-
ρε τί νὰ κάνει. Ἀκολουθώντας τὸν παποῦ,
ὅλοι οἱ ἄλλοι βγήκαν κι' αὐτοὶ ἀπ' τὴν
τραπεζαρία, χωρὶς οὔτε νὰ γυρίσουν τὴ
ματιά τους κατὰ τὴν 'Ανόκα.

Ἀναστατωμένη αὐτὴ, ἔτρεξε κατὰ τὴν
κουζίνα. Οὔτε οἱ γυναῖκες γύρισαν νὰ τὴν
κυττάξουν. Βγήκαν κι' αὐτὲς μιὰ — μιὰ
καὶ τράβηξαν κατὰ τὰ δωμάτιά τους.

Ἡ 'Ανόκα σκέφτηκε νὰ πᾶει σὸ δικό
της, μὰ κάτι τὴν κράτησε: δίσταζε τώρα
ν' ἀντιμετωπῇ τὸν 'Αρσένῃ, αὐτὸν τὸν
ἥρεμο ἄνθρωπο, μὲ τὴ γλυκεῖα ματιά,
ποὺ δὲν ὕψωνε ποτέ τὴ φωνὴ του. Γιὰ
πρῶτη φορὰ στὴ ζωὴ τῆς ἔνοιωθε κάτι
τέτοιο. Τὰ λόγια τοῦ παποῦ, ἂν καὶ τό-
σο ἥσυχος εἰπωμένα, τὴν ἔκαιγαν ὡς ἀ-
ναμμένο αἶθερο.

Βγήκε στὴν αὐλὴ κι' ἄρχισε νὰ τρι-
γυρνᾷ κάτω ἀπ' τ' ἀστέρια. Τώρα κα-
ταλάβαινε καλὰ τί εἶχε κάνει ὅλον τοῦτο
τὸν καιρὸ ἀνάμεσα στοὺς καλόκαρδους αὐ-
τοὺς ἀνθρώπους. Νιτρόπιασε τὸν ἐαυτὸ
της, νιτρόπιασε τὸν ἄντρα της, καὶ νὰ, τὸ
εἶχε καταφέρει νὰ γίνεῖ ἀληθινὰ γελοία
— αὐτὸ ἦταν τὸ τρομερὸ — γελοία, ναι,
γελοία. Ἀρχισε νὰ κλαίει νὰ κλαίει...

Ἡ αὐγὴ τῆς ὁρῆκε καθισμένη κατὰχα
μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ παποῦ. Ὅταν
αὐτὸς σηκώθηκε, ἐκεῖνη δίχως νὰ μιλήσει
προχώρησε μπροστὰ του κατὰ τὸ πηγάδι.
Ἐκεῖ μαζευόταν κάθε πρωτὴ ἡ οἰκογένεια
γιὰ νὰ πλυθεῖ. Ἡ 'Ανόκα, γιὰ πρώτη φο-
ρὰ, ἔρριξε τὸν κουβά. Τὸν ἀνέβασε καὶ
τὸν κράτησε γιὰ νὰ ρίξει νερὸ στὸν πα-
ποῦ. Ἐκεῖνος τὴν κῶτταξε χαμογελώντας.
Στὸ ἀναμεταξὺ μαζεύτηκαν τριγύρω κι' οἱ
ἄλλοι. Ὁ παποῦς ἔρριξε νερὸ σὸ πρόσω-
πό του καὶ τράβηξε πὶδὸ πέρα. Ὁ
Μπλάγκογιε, ὁ μεγάλος γιός, στεκόταν
δισταχτικὸς.

— Ἐλα Μπλάγκογιε, τί περιμένεις; ἀ-
κούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ παποῦ. Δὲ βλέπεις
πὼς ἡ 'Ανόκα περιμένει νὰ σοὺ ρίξει νε-
ρό; Δὲ βλέπεις πὼς περιμένει νὰ βοηθή-
σει ὅλους μας; Ἐλα Μπλάγκογιε, προχώ-
ρησε μὴ μᾶς ἄργεῖς! Κι' ἡ φωνὴ τοῦ πα-
ποῦ ἦταν γεμάτη θάρρος καὶ ἀγαλλίαση.

Κι' ὅταν ὁ 'Αρσένῃς ἔφτασε μπρὸς τὸ
πηγάδι, ἡ 'Ανόκα πετώντας τὸν κουβά,
ρίχτηκε μπρὸς τοὺς ἄλλους σὸ λαμὸ του
κι' ἄρχισε νὰ κλαίει σὰ μαρὸ παιδί. Ἦ-
ταν δάκρυα μετάνοιας καὶ χαρᾶς.

Τὸ πρόσωπό τους δὲν προκαλεῖ πιά τὸν φόβο

ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΛΑΣΤΙΚΗΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ

Στὸ Μιλᾶνο, ὑπάρχει ἕνα
νοσοκομεῖο, ὅπου «διορθώ-
νονται» τὰ παραμορφωμέ-
να πρόσωπα. Σ' αὐτὸ τὸ με-
γάλο ἀτελιὲ τῆς ἱατρικῆς
γλυπτικῆς, τό νυστέρι, ἀν-
τὶ τῆς σμίλης, κάνει σωστὰ
θαύματα ὅχι μόνο ἀπὸ ἐπι-
στημονικὴ, ἀλλὰ κι' ἀπὸ αἰ-
σθητικὴ ἀποψη. Ὁδίασημος
καθηγητῆς Ροσσέλι κι' οἱ
βοηθοὶ του ξαναδίνουν μιὰ
ἀνθρώπινη ὄψη σὲ ἀνθρώ-
πους ποὺ ἕνα δυστύχημα ἢ
μιὰ ἀρρώστεια τοὺς εἶχαν
μεταβάλλει τὸ πρόσωπο σὲ
ἀνατριχιαστικὸ τερατούρ-
γημα.

ΣΤΟ Μιλᾶνο, ὑπάρχει μιὰ κλινική,
ποὺ οἱ ἀσθενεῖς τῆς ἀποτελοῦν χω-
ρὶς ἀμφιβολία ἕνα ἀπὸ τὰ πιδ ἀνα-
τριχιαστικὰ θεάματα τοῦ κόσμου. Οἱ ση-
νοθέτες τῶν ταιγιῶν τρόμου δὲν θὰ μπο-
ροῦσαν νὰ θροῦν ἄλλο περιβάλλον, μὲ
πλουσιώτερο περιεχόμενο. Στὴν κλινικὴ
αὐτὴ, ποὺ τὴ διευθύνει ὁ διάσημος κα-
θηγητῆς Γκουστάβο Σανβένερο Ροσσέλι,
ἡ σύγχρονη ἐπιστῆμη ἀντιμετωπίζει ἄλ-
λοτε μ' ἐπιτυχία ποὺ προκαλεῖ κατὰ-
πληξη κι' ἄλλοτε ἁπλῶς μὲ πρόχειρες
κι' ἐμβολωματικὰς ἐπεμβάσεις, μὴ μπο-
ρώντας νὰ κάνει τίποτε περισσότερο, τὶς
περιπτώσεις καὶ τὶς παθολογικὰς πα-
ραμορφώσεις τοῦ προσώπου.

Τὸ νὰ περιγράψει κανεὶς ὁρισμένες
ἀπὸ τὶς περιπτώσεις αὐτὲς, εἶναι βέβαια
σκληρό. Εἶναι, ὅμως, κι' ἀναγκαῖο. Για-
τί ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι, ποὺ νοιώ-
θουν δυστυχισμένοι, ἐπειδὴ τοὺς συνέ-
βηκε κάποιο μικρὸ σωματικὸ ἀτύχημα,
χωρὶς νὰ ἔχουν ὅπ' ὀφει τοὺς, ὅτι στὸν
κόσμο αὐτὸν ζοῦν συνάνθρωποι τους,
ποὺ δὲν τολμοῦν νὰ κυττάξουν τὸ πρό-

σώπό τους στὸν καθρέπτη, γιὰ εἶναι
φρικτὰ παραμορφωμένοι, εἴτε ἐκ γενετῆς,
εἴτε ὕστερα ἀπὸ κάποιο δυστύχημα, εἴτε
ἐπειδὴ μεσολάβησε μιὰ ἀρρώστεια.

Ὁ Κατάλυτο εἶναι ἕνα παιδάκι πέν-
τε χρόνων, ποὺ δοῖσκειται στὴν κλινικὴ
αὐτὴ ἀπὸ πέρυσι κι' ἔχει ὑποστεί ὡς
τώρα τρεῖς ἐγχειρήσεις. Ἐπεσε στὴ
φωτιά, καθὼς ἔτρεχε μπροστὰ ἀπὸ τὸ
τῆξι, κυνηγώντας τὸ μεγαλύτερο ἀδελ-
φάκι του. Τὰ λίγα δευτερόλεπτα, ποὺ
τὸ κεφάλι του βρέθηκε ἀνάμεσα στὰ ἀ-
ναμμένα κούτσουρα, ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ τοῦ
ἐξαφανίσουν τὴ μύτη, νὰ τοῦ ἀνοίξουν
μιὰ μεγάλη τρύπα στὸ ἀριστερὸ μά-
γουλο καὶ νὰ τοῦ φᾶνε τὸ πηγούνι.
Οἱ τρεῖς ἐγχειρήσεις, ποὺ ἔγιναν ὡς τώ-
ρα, δὲν ἔχουν κατορθώσει παρὰ νὰ κλεί-
σουν τὴν ὀπὴ στὸ μάγουλο. Ὁ Κατά-
λυτο θὰ ὑποβλήθῃ σὲ ἄλλες πέντε ἐγχει-
ρήσεις, γιὰ νὰ τοῦ ξαναδοθεῖ ἀπὸ τὴν
ἐπιστῆμη, ἡ μύτη καὶ τὸ πηγούνι, ποὺ
ἔχασε.

Ἡ μικρούλα Καρμελίνα δὲν μπορεί
νὰ διηγηθεῖ τίποτα, γιὰ εἶναι μόλις

δυόμιση χρόνων. Τα ύπομονετικά και μελαγχολικά ματάκια της είναι το μόνο στοιχείο που απόμεινε ζωντανό πάνω στην καταφαγωμένη από ένα τρομερό «λύκο» ύψη της. Η μύτη λείπει, το επάνω χείλι έχει εξαφανιστεί, το ένα βλέφαρο είναι ανατοδογυρισμένο και αιμορροειδές.

Ένα άλλο κοριτσάκι έχει εγχειρηθεί στο λαιμό από ένα σπληναϊκό άγγειωμα μεγάλο όσο και το κεφάλι της. παρόλα αυτά, βρίσκεται στο κρεβάτι του Ένα άγοράκι, που το κεφάλι του είναι ολόκληρο σκεπασμένο μ' επιδέσμους. Είχε βρει σ' ένα οικόπεδο μια χειροβομβίδα, που του έσκασε καθώς την κρατούσε στα χέρια και έγκτος από ένα σωρό άλλες ζημιές, του έσπασε τη μισή κάτω σιαγόνα.

Ανάλογοι ακρωτηριασμοί συναντώνται και στους θαλάμους των ενηλίκων, όπου οι περισσότεροι άρρωστοι είναι εργάτες που έπεσαν θύματα διαφόρων ατυχημάτων στη δουλειά τους.

ΑΛΛΑ εκτός από τους ακρωτηριασμούς, υπάρχουν οι περιπτώσεις των παθολογιών εν γενετικής παραμορφώσεων του επιδερμικού ιστού και γενικά της ανατομικής κατασκευής του προσώπου. Στά άτομα αυτά, ή ύψη τους παρουσίαζε κοιλότητες, εκεί όπου είχαν τη θέση τους οι φυσικές εξοχές.

Περιεχοόμενος κανείς τους θαλάμους και τα δωμάτια του νοσοκομείου αυτού, βλέπει άνδρες, γυναίκες, παιδιά, να έχουν, σαν τέρατα ενός εφιαλτικού όνειρου, παράξενες πρόσωπιδες, που άλλες κρέμονται, άλλες είναι διαγώνιες κι' άλλες διασταυρώνονται. Ο γιατρός, όμως, ή ή αδελφή που σ' συνοδεύει, σ' πληροφρεί ότι οι προδοκίδες αυτές δεν είναι παρά έργο της επιστήμης. Πρόκειται για κομμάτια δέρματος, που «τραβήχθηκαν», χωρίς ν' αποκοπούν τελείως, από διάφορα σημεία του σώματος και τοποθετήθηκαν στο ακρωτηριασμένο ή παραμορφωμένο πρόσωπο, για ν' «θρέψουν» πάνω σ' αυτό και κατόπιν, με την εγχείρηση, να αποτελέσουν το συμπλήρωμα μιας ελλείψεως.

Το τραγικό δράμα, ή έσωτερική επιφάνεια του θραχίονος, ή άνω περιοχή του θώρακος είναι οι κυριότερες περιοχές, απ' όπου ή αλθητική χειρουργική δανείζεται λουρίδες επιδερμίδος, οι οποίες, μεταμορφωμένες σε κυλίνδρους, μεταφυτεύονται εκεί όπου πρόκειται να γίνει μια επανόρθωση.

Αυτή ή δουλειά άπαιτεί πολλή χρόνο. Συχνά, ένας τέτοιος κύλινδρος κάνει πέντε μ' έξη «μετατοπίσεις», ώσπου να φθάσει στην περιοχή που πρόκειται να θεραπευθεί. Αυτός έδω έ' άρρωστος έχει μια τέτοια προδοσιόδα, ή οποία ξεκινά από τη μύτη και καταλήγει στον τράχηλο. Σ' εκείνον εκεί, ξεκινάει από το πηγούνι και φθάνει ως το στέονο. Στόν άλλον, παρά κάτω, ή προδοσιόδα συνδέει το μάγουλο με το μπράτσο, που είναι δεμένο μ' επιδέσμους γύρω από το κεφάλι και κρατιέται έτσι ακίνητο.

Ανάμεσα στους τροφίμους αυτής της κλινικής, υπάρχουν επίσης γυναίκες που έπεσαν θύματα της ραδιοθεραπείας, με την οποία αποσκοπούσαν να πετύχουν την αποτριχώση και κατάληξαν σε παράμορφωση του δέρματος του προσώπου. Τ-

παράχουν επίσης θύματα της κληρονομικής συφιλίδος, με καταφαγωμένα τα όσα της μύτης.

ΕΝΑ ποσοστό απ' αυτούς τους ανθρώπους, χάρη στο νυστέρι του καθηγητή Ροσέλι και των άλλων ειδικών χειρουργών, που προσφέρουν στην κλινική αυτές τις ύπηρεσίες τους, βγαίνει ξανά στην κοινωνία με καινούργιο πρόσωπο. Τα χαμένα χαρακτηριστικά επανορθώνονται με έλικό όχι μόνο ζωντανό, αλλά κι' ικανό να ζει απεριόριστα στο μέρος όπου μεταφυτεύθηκε και με την καινούργια μορφή, που του δόθηκε. Οι τυχεροί αυτοί βγαίνουν από το ιατρικό αυτό γλυπτικό «άτελιέ» με ύψη που δεν προκαλεί πιά φόβο κι' ανατριχίλα. Μερικές, μάλιστα φορές ή ύψη αυτή είναι πιο όμορφη απ' ή,τι ήταν πριν.

Στην κλινική αυτή, ή σύγχρονη πλαστική χειρουργική κάνει λογής — λογής θαύματα, που προκαλούν την έκπληξη στόν άνίδεο και φάνονται πολλές φορές άπίστευτα. Δυστυχώς, όμως, υπάρχουν και περιπτώσεις, όπου το νυστέρι δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Θ' απαιτηθεί ακόμα κάμποσο χρονικό διάστημα, ώσπου να πραγματοποιηθούν οι τελειοποιήσεις, που θα εξασφαλίσουν και σ' αυτές τις περιπτώσεις τόν θρίαμβο της επιστήμης.

ΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΦΥΪΑΣ

ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5

ραύλων οι Ρώσοι προπορεύονται κατά πολύ, γιατί μπορούν να θέσουν σ' τροχιά πολύ βαρεία αντικείμενα με μεγάλη ακρίβεια, αντίθετα όμως οι Άμερικανοί προηγούνται στη βασική έρευνα, λόγω της οικίλης φύσεως των πειραμάτων τους και των θεμελιώδους σημασίας αποτελεσμάτων που επέτυχαν».

Η τρομακτική πλευρά

ΑΛΛΑ πρέπει να δούμε και την άλλη όψη του νομίσματος. Τα πρόσφατα επιτεύγματα, τόσο των Άμερικανών όσο και των Ρώσων, δημιουργούν τη δυνατότητα να ζήσουμε κάτω από τον ήλιο περιμένοντας την πίεση ενός κουμπιού για να εξαπολύσουν μια κεραυνοβόλο και καταστρεπτική επίθεση. Σ' αυτές τις «προόδους» περιλαμβάνεται και ή λήψη φωτογραφιών όπου ούδήποτε σημείου του πλανήτη από το ύψος των δορυφόρων. Το πείραμα του «Ντισκόβερ 13» απέδειξε ότι είναι δυνατή ή ρίψη αντικειμένων από τους δορυφόρους στη Γη. Τη δυνατότητα αυτή οι άνθρωποι μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν για την ειρήνη ή για τόν πόλεμο. Στη δεύτερη περίπτωση θα μπορεί να εξαπολυθεί ολόκληρη σειρά δορυφόρων εφωδιασμένων με ατομικά όπλα.

Αραγε ποιά δρόμο θα διαλέξουν οι άνθρωποι;

Ο ΜΑΓΟΣ ΤΟΥ ΔΟΞΑΡΙΟΥ

ΣΤΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 35

θαυμασμοί του θρύλου. Ο φωνογράφος ήλθε πολύ άργά!

Ο Παγκανίνι άφηνε στο γιό του Άκίλλινο, που ήταν 14 χρόνων, μια κολλοσιαία περιουσία, που υπολογιζόταν τότε σε τέσσερα εκατομμύρια φράγκα της εποχής εκείνης! Έξ άλλου κληροδοτούσε όκτώ βιολιά μεγάλης αξίας — στρατιδάρους και γκουαρνήριους — σε όκτώ βιολιστές που ήταν από τους καλύτερους της εποχής του. Τέλος χάριζε το δικό του βιολί — ένα στρατιδάρους — στην πόλη της Γένουας «για να το διαφυλάξει για πάντα».

Μεταθανάτιες περιπέτειες

ΕΙΝΑΙ γνωστό ότι ή σορός του Παγκανίνι ό οποίος έγραψε και συνέθεσε για βιολί, πρό πάντων τα περίφημα «Κατρίτσι» — γνώρισε 56 χρόνια φοβερών περιπετειών πριν ταφεί όριστικά στο νεκροταφείο της Πάρμας, στην Ιταλία.

Πραγματικά, λίγες μέρες μετά το θάνατο του Παγκανίνι, ό επίσκοπος της Νικαίας σεβ. Γκαλβάνο, είχε άπαγορεύσει να ταφεί ό Παγκανίνι σε χριστιανική γή γιατί είχε ύποπείσει σε βαρεία παραπτώματα, ήθικά και θρησκευτικά. Έτσι το φέρετρο έμεινε στο νοσοκομείο. Εμφανικά μια έθελαι άνηκουστης βιαιότητας φύσηξε επάνω στο άφωρισμένο πτώμα. Η κοινή γνώμη, που είχε καταντήσει να πιστέψει ότι ό Παγκανίνι ήταν ή ένσάρκωση του ίδιου του Σατανά, ξεσηκώθηκε άπειλητική με κατάρρες και άναθήματα. Ο καρδινάλιος — αρχιεπίσκοπος της Γενεύης, παρά τις ικεσίες του Άκίλλινο, άνήθηκε κατηγορηματικά να επιτρέψει όπως ή σορός του μεγάλου βιολιστή άναπαυθεί στο πατρίο έδαφος.

Στό μεταξύ το φέρετρο είχε μεταφερθεί διαδοχικά στο λοιμοκαθάρτήριο της Βιλλφράνς - σύρ - Μέρ, έπειτα — κρυφά — σ' ένα έρημονήσι του Σαιν-Ζαν - Κάπ - Φερρά για να προστατευθεί από κάθε σύληση.

Στις 17 Άπριλίου 1844, κρυφά και πάλι, το φέρετρο φορτώθηκε σε ένα καϊκι, τη «Μαρία-Μανταλένα» που πήγαινε στη Γένουα, για να ένταφιασθεί εκεί στην Πολτισατέρα, το κτήμα του Παγκανίνι. Οι κάτοικοι, όμως, της περιοχής άγανάκτησαν για την καταραμένη αυτήν παρουσία και έμπόδισαν τόν ένταφιασμό.

Τό 1853 μια νέα μετακομιδή έγινε σε ένα άλλο κτήμα του Παγκανίνι, στην Γκαϊόνα, κοντά στην Πάρμα. Τό 1890 ένας τρίτος ένταφιασμός έγινε στο νεκροταφείο της Πάρμας. Μια τέταρτη έκταφή έγινε από τόν Άκίλλινο που ήθελε να λυτρωθεί από μια φριχτή άμφιβολία που τόν βασάνιζε από καιρό: τί φέρετρο περιείχε πραγματικά τη σορό του πατέρα του; Ήταν τό 1893.

Τέλος, τό 1896, άκριβώς 56 χρόνια μετά το θάνατό του, έγινε έκτα έκταφή της σορού του Παγκανίνι — ή τελευταία — και ό όριστικός ένταφιασμός στο νεκροταφείο της Πάρμας.

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

Οι κατακτήσεις της έπιστήμης

ΟΙ όκεανοί άντιπροσωπεύουν τό 72% της επιφάνειας του πλανήτη μας. Τα ύπόλοιπα 28% είναι ή «στεριά», άρκετά μεγάλη για να χωρέσει τα τρία δις κατομμύρια τών ανθρώπων πάνω στην επιφάνειά της. Άλλ' ενώ ή «στεριά», ούσιαστικά, δεν είναι παρά μια επιφάνεια με δυό μονάχα έκμεταλλεύσιμες διαστάσεις, ή θάλασσα είναι ένας άγκυς τριών διαστάσεων, άπό το μέσο βάθος τών όκεανών είναι 3.900 μέτρα. Καί ό τεράστιος αυτός ύγρος άγκυς που παραμένει κατά τό μεγαλύτερο μέρος τόν άνεξερεύνητος, ρυθμίζει τό κλίμα του πλανήτη μας και κρύβει άπειρίστια άποθέματα θρεπτικών και βιομηχανικών ύλων για την ανθρωπότητα. Είναι καιρός οι άνθρωποι ν' άποδυθούν σε μια συστηματική έξερεύνηση και μελέτη τών θαλασσών. Άλλ' ή μελέτη αυτή δεν μπορεί ν' άποδώσει θετικά άποτελέσματα με μόνες τις προσπάθειες τών έθνικών όκεανογραφικών ύπηρεσιών. Χρειάζεται μια συντονισμένη προσπάθεια όλων τών όκεανογράφων του κόσμου. Σ' αυτό το συντονισμό απέβλεπε τό πρόσφατο Διεθνές Συνέδριο Όκεανογραφικών Έρευνών που άοργάνωσε ή Ούνέσκο στην Κοπεγχάγη.

ΤΟ συνέδριο αυτό απέδειξε πώς οι κυβερνήσεις όλων τών χωρών που ένδιαφέρονται για τις όκεανογραφικές έρευνες έχουν συνείδηση της άνάγκης του συντονισμού. Άλλά πώς οι ώραιές αυτές ιδέες θα μπούν σε πρακτική έφαρμογή; Άποφασίσθηκε μια δόλκληρη σειρά μέτρων που θα εξασφαλίσουν την όκεανογραφική συνεργασία όλων τών ένδιαφερομένων χωρών. Η Ούνέσκο θα οργανώσει στους κόλπους της ένα «μόνιμο τμήμα» όκεανογραφίας. Θα συσταθεί επίσης μια «διακυβερνητική όκεανογραφική επιτροπή» που θα έδρεψει μόνιμα στο Παρίσι. Οι μέθοδοι και τό τεχνικό ύλικό τών μελετών θ' άποκτήσουν άπόλυτη όμοιομορφία για να μην προκύβουν δυσέριες στην έρμηνεία τών άποτελεσμάτων. Η άνταλλαγή τών πληροφοριών θα οργανωθεί σε ειδικά παγκόσμια κέντρα στη Νέα Όόρη και στη Μόσχα. Θα οργανωθούν κοινά προγράμματα έρευνών μακράς

πνοής. Τό ούσιώδες, όστόσο, είναι ή κατάρτιση τών απαραίτητων στελεχών. Τ' άποδοκίμιοι όκεανογράφοι σ' όλο τόν κόσμο και τό έργο που καλούνται να επιτελέσουν είναι τεράστιο. Η Ούνέσκο είχε σκοπό να ναυπηγήσει ένα διεθνές όκεανογραφικό πλοίο. Άλλά στο συνέδριο της Κοπεγχάγης άποφασίσθηκε να διατεθούν οι πιστώσεις αυτές για την εκπαίδευση νέων όκεανογράφων.

ΟΙ Σουηδοί έπιστήμονες της όκεανογραφικής άποστολής «Άλμπατρος», υπό τη διεύθυνση του άρος Χάινς Πέτερσον, εξακρίβωσαν κατά τρόπον άσπληρώς επισημονικό ότι ό Άτλαντικός Όκεανός ύπάρχει άπό 500 εκατομμύρια χρόνια και όχι άπό 70 εκατομμύρια, όπως πίστευαν οι έπιστήμονες μέχρι σήμερα. Ο βραχίονας πυθμένος του όκεανού καλύπτεται άπό ένα στρώμα κατακαθισμάτων πάχους 4.000 μέτρων. Η «ήλικία» του όκεανού ύπολογίζεται άν μετρηθεί τό πάχος αυτού του στρώματος που άυ ξάνεται κάθε χρόνο κατά μερικά χιλιόστα του χιλιόστου. Η μέτρηση γίνεται με τη μέθοδο τών ύποδονχίων έκρηξεων.

Η Άμερικανική Άντικαρκινική Έταιρία άνεκόινωσε ότι έπετύχθη για πρώτη φορά ή άνοσία κατά του καρκίνου στα ζώα με μια οδία που έξάγεται άπό το αίμα. Μέχρι σήμερα, οι προσπάθειες για τη δημιουργία άνοσίας περιόριζον στη χρήση καρκινικών κυττάρων ή ούσιών που εξαγονται από καρκινικούς άγκυς. Οι Άμερικανοί καθηγητές Σάκς και Έγκταλ, του Ιατρικού Κολεγίου της Βιοργινίας, πειραματίσθηκαν με μια ούσία του αίματος που είναι γνωστή ως F. H. A. (διητητής αιμολυτικός παράγον). Η ούσία αυτή, ως έμβόλιο, προλαμβάνει έξη τύπους πειραματικών καρκινικών άγκων στα ποντίκια. Δέν είναι ακόμα γνωστό άν ή άνακάλυψη αυτή θα έχει κάποια χρησιμότητα στην πρόληψη του καρκίνου τών ανθρώπων. Τό F. H. A. είναι ένα μικροσκοπικό μόριο που ύπάρχει σε αίμα, ίσως ένας ίδος ή κλάσμα του. Άλλ' ό-

ΕΝΑ γιγαντιαίο άτομο, τό αντιδραστικό της Νότιας Καρολίνας ό Άμερικανός έπιστήμονας «δομολύτης» συνεχώς 200 περίπου γραμμάρια ούρανίου με νετρόνια. Σε τρία χρόνια άπό σήμερα θα δρέψουν τούς καρπούς τών κόπων τους: Έ-

Επιτεύγματα της τεχνικής

να χιλιόστο του γραμμαρίου ενός καινούργιου στοιχείου, άγνωστου στη φύση, που λέγεται «καλιφόρνιο» ή στοιχείο 98. Αυτό τό χιλιόστο του γραμμαρίου θα έχει στοιχίσει εκατομμύρια δολάρια, αλλά για την έπιστήμη είναι άνεκτίμητο. Θ' αποκαλύψει πολλά μυστικά της δομής του άτόμου και θα οδηγήσει στην κατασκευή καινούργιων, ακόμα βαρύτερων στοιχείων.

ΗΛΙΟΣ περιβάλλεται άπό ένα μεγάλο νέφος κομητών, πολλοί άπό τούς όποιους βρίσκονται σε τόσο μεγάλες άποστάσεις, ώστε είναι άόρατοι άπό τη Γη. Οι κομήτες αυτοί σηματοδοτήθηκαν στην ίδια εποχή με τ' άλλα μέλη του ήλιακού συστήματος. Τό άερώδες νέφος που περιέβαλλε άρχικά τόν ήλιο συμπυκνώθηκε σε κομήτες, σε άστεροειδείς και ίσως σε πλανήτες. Οι κομήτες έχουν πολύ χαμηλή θερμοκρασία. Πιστεύεται ότι άποτελούνται από διάφορα μίγματα παγωμένης ήλης. Άκόμα και όταν πλησιάζουν σε σχετικά μικρή άπόσταση άπό τόν ήλιο, παραμένουν ψυχροί. Ο δρ Μπέντραμ Ντάν, του πανεπιστημίου Γουέσην του Νητρούτι, ύπολογίσε πώς ή θερμοκρασία τών κομητών, όταν πλησιάζουν στον ήλιο, δέν ύπερβαίνει τούς 87 βαθμούς ύπό τό μηδέν.

ΟΛΟ τόν κόσμο επικρατεί σήμερα άφάνταστη σύγχυση στους γεωγραφικούς όρους. Πόλεις, ποταμοί και δόλκληρες χώρες αλλάζουν όνόματα για πολιτικούς λόγους και ακόμα και οι κάτοικοι της ίδιας χώρας δέ συμφωνούν πάντα ως προς την προφορά και τη γραφή τών τοπωνυμίων τους. Μια όμάδα ειδικών που συγκεντρώθηκε πρόσφατα στην έδρα του ΟΗΕ στη Νέα Όόρη άποφάσισε την όργάνωση διεθνούς συνεδρίου για την τυποποίηση τών γεωγραφικών όρων. Δέν άποφασίσθηκε ακόμα πότε και πού θα συγκληθεί αυτή ή διάσκεψη της όποις οι όκοποι μ' έφάνονται μάλλον ούτοπικοί. Είναι δύσκολο να κατλάβουμε πώς θα συμφωνήσουν δυό χώρες που χρησιμοποιούν διαφορετικά όνόματα π. χ. για έναν ποταμό. Ο Έθρος ή «τυποποιηθεί» ως Μαρίτσα ή Μαρίτσα ως Έθρος; Και πώς θα ύποχρεωθούν οι διάφορες χώρες να σεβάσθουν τις «τυποποιήσεις» που θ' άποφασίσει κατά πλειοψηφία ή διάσκεψη;

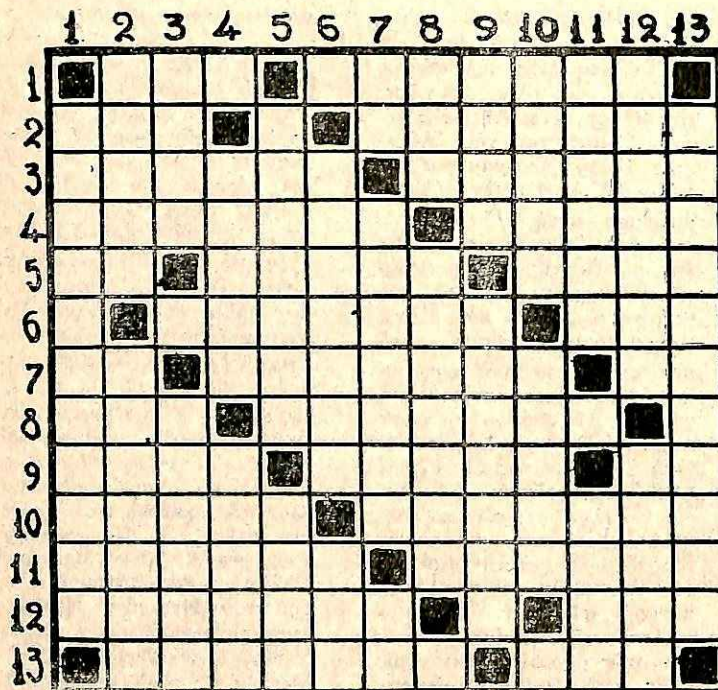

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

- 1) ..Φερέ.. σταρ της δόξης. — Αναφέρονται στους νέους.
- 2) Έχει την ομορφιά της. — Μας κόβει τη χολή.
- 3) Στερείται γούστου. — Τίτλος αρχηγού των Κοζάκων.
- 4) Άρχων άλλου κόσμου. — Δεν λείπει από τα μυροπωλεία.
- 5) Θυμίζουν φασισμό. — Απώλεια. — Γίνεται με μέλιτζάνες.
- 6) Γνωστό θαλάσσιο μαλα-

- 7) Έξαιρετικά λουλούδι. — Διαρρόσσωπος ... θεός.
- 8) Τάσχει σε κάθε τζαμί. — Χώρα του Μαρόκου.
- 9) Φασαρία. — Τποδιαίρεσις της Βούας των αρχαίων Σπαρτιατών.
- 10) Καί, στα γαλλικά. — Παριστάνει τόν.. βαρύ. — Τποθετικόν.
- 11) Άνεπιθύμητη εδχ (αρχ.). — Κινέζικος.
- 12) Διπλωματική διαζώνος. — Ιωάννης... σύγχρονος

κόστρακο. — Άγαπημένη κόρη του Βύρωνος.

7) Άρχικά παλαιού κόμματος. — Συνοδεύεται από επώδυνες σπασμούς του σώματός μας. — Ισοτύτα με 100 τετραγωνικά μέτρα.

8) Νησί των Κυκλάδων. — Τά φορούν οι μουσουλμάνοι.

9) Του Κάλβου είναι περίφημες. — Βουνό της Μακεδονίας.

10) Έχει την κακομοιρία του. — Θερμός ανατολικός άνεμος.

11) Μπορούν να κάνουν κάτι. — Αυτοί μοιάζουν με άλλους.

12) Δεπτό σχοινί. — Βαφή.. μαλλιών.

13) Διάσημη για την σευνότητα της Ιουδαία. — Τπόκωφος θόρυβος.

ΚΑΘΕΤΩΣ

1) Ο έθνικός ύμνος των Γάλλων.

2) Έγραψε το «βιβλίο της ηδονής και του θανάτου». — Δεν βγάζει ο ένας το μάτι του άλλου.

3) Παρέδωσε στους Έλλη-

Ρώσος θυξαντιολόγος.

10) Έκλεκτή Ιαπωνική πορσελάνη. — Ακολούθησε στα ταξίδια του τον Άποστολο Παύλο.

11) Ό,τι μπορεί να γίνει. — Έδωσε το όνομά του στη νικητίνη.

12) Μικρό κενό διάστημα, άλλως αραλί. — Έπιτρέπει την μετακίνηση των όργων.

13) Χαρακτηρίζει τον άναμάρτητο.

ΤΟΤ ΠΡΟΗΓΟΤΜΕΝΟΤ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

1. ΤΡΟΦΟΣ. — ΜΑΣΚΕΣ 2. ΡΥΜΟΣ — ΡΕΛΙΑ 3. ΟΠΕΛΑ — ΤΕΛΑΤΙΝΙ 3. ΠΟΡΙΖΟΜΑΙ — ΝΗΑ 5. ΙΣ — ΔΑΚΟΣ — ΦΙΣΑ 6. ΦΩΚΑΣ — ΠΑΤΟΣ 7. ΒΑΤΕΣ — ΧΑΡΗΣ 8. ΜΑΓΟΣ — ΧΩΡΙΣ 9. ΟΜΩΣ — ΜΑΡΙΣ — ΜΑ. 10. ΣΟΜ — ΠΑΡΙΣΑΔΟΙ 11. ΤΣΑΚΑΛΙΑ — ΙΕΝΑ 12. ΡΕΠΑΣ — ΤΟΝΟΙ 13. ΑΧΑΡΙΣ — ΜΕΣΑΙΑ.

ΚΑΘΕΤΩΣ

1. ΤΡΟΠΙΣ — ΜΟΣΤΡΑ 2. ΡΥΠΟΣ — ΒΑΜΟΣ 3. ΟΜΕΡ — ΦΑΓΩΜΑΡΑ 4.

ΘΑ ΠΡΟΣΤΕΘΕΙ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΤΟΝ Γ' ΤΟΜΟ ΤΟΥ "ΚΟΣΜΟΥ"

Άνταποκρινόμενοι στην επίμονη σύσταση των περισσότερων αναγνωστών μας, όπως προστεθεί εύρετήριο της ύλης στο τέλος κάθε τόμου του «ΚΟΣΜΟΥ» εξαγγέλλουμε ότι με, το τελευταίο τεύχος του Γ' τόμου, δά δημοσιευθεί ταυτόχρονα και το εύρετήριο. Τουτό δ' αποτελεί πλήρη ταξινόμηση, κατά θέματα, ολόκληρης της ύλης που έχει περιληφθεί σε όσα τεύχη συνδέτουν τον διβλιοδετημένο Γ' τόμο. Το εύρετήριο του Γ' τόμου έτοιμάζεται ήδη από την έκλεκτη συνεργατιδά μας διδα Νίκη Καραβά, εξειδικευμένη σε αποδελτιοποιήσεις και λεξικογραφικές εργασίες.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Δύο άπαντήσεις του «Κόσμου»

Α' Άφου εδχαρστήσουμε θερμά τον παλιό και άφωτισμένο φίλο μας κ. Χατζημπούμπουλη έχουμε να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα:

Α' Πραγματικά ή κυκλοφορία του «Κόσμου» αύξήθηκε κατά ποσοστό 20% στη Θεσσαλονίκη και μάλιστα από το 53ον τεύχος δηλαδή μετά την προσθήκη των δικτών νέων σελίδων και την αναπροσαρμογή της τιμής.

Τό γεγονός αυτό είναι, άναμφίβολα, έξαιρετικό για τη σταδιοδρομία και την ανάπτυξη του περιοδικού μας. Ήδη, συγκριτικά με τον πληθυσμό, ή Θεσσαλονίκη διεκδικεί σχεδόν την πρώτη θέση. Ή έντυπωσιακή αύξηση της κυκλοφορίας δφείλεται και στη προσπάθεια των φίλων μας κ' άποδεικνύει ότι μιά σταθερή και συντονισμένη κίνηση, παρόληλα με την ποιοτική βελτίωση του περιοδικού, δά επιτύχει πολύ πιο αξιόλογα άποτελέσματα.

Β' Οι φίλοι του «Κόσμου», πρέπει να συνδεθούν μεταξύ τους και να προχωρήσουν στη σύσταση μορφωτικών σωματείων. Έξετάζουμε ήδη την περίπτωση μιās πανελλαδικής κινήσεως, δέν μπορούμε όμως να την εξαγγείλουμε, αν δέν εξασφαλισθούν οι προϋποθέσεις της επιτυχίας.

Γ' Τό παράδειγμα των φίλων της Θεσσαλονίκης μπορεί να μιμηθούν και στα άλλ... ΦΟΛΙΔΩΤΟΣ — ΚΕΡ 5. ΟΣ — ΖΑΚΕΣ — ΠΑΠΙ 6. ΤΟΚΑΣ — ΜΑΛΑΣ 7. ΡΕΜΟΣ — ΧΑΡΙΣ 8. ΜΕΛΛΑΣ — ΧΩΡΙΑ 9. ΑΛΑΙ — ΠΑΡΙΣ — ΤΕ 10. ΣΙΤ — ΦΑΡΙΣΑΙΟΣ 11. ΚΑΙΝΙΤΗΣ — ΑΕΝΑ 12. ΝΗΣΟΣ — ΜΟΝΟΙ 13. ΣΠΙΛΛΑΣ — ΗΛΙΑΙΑ.

λα κέντρα, όπου δέν σημειώθηκε αύξηση της κυκλοφορίας παρά μονάχα κατά ποσοστό 5—10%.

Β'

ΧΡΙΣΤΙΑΝ, Πειραιά.

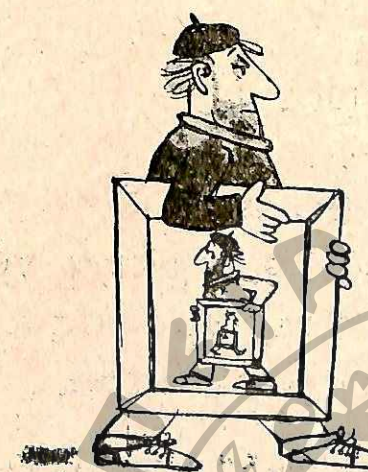
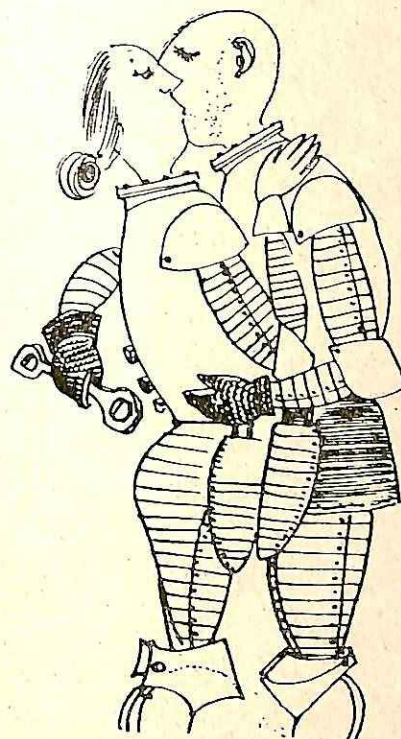
Ο «Κόσμος» άφου σās εδχαριστήσει για τό ελικογνές και πηγαίον ενδιαφέρον σας, σημειώνει τα εξής σάν άπάντηση στην έπιστολή σας:

Α' Καλό είναι ν' άποφεύγονται τα ψευδώνυμα στην άλληλογραφία του περιοδικού μας. Ή επικοινωνία ανάμεσα σε πνευματικούς ανθρώπους για τα μεγάλα προβλήματα της εποχής μας δέν μπορεί να καταφεύγει στη ψευδωνυμία. Άλλωστε, τό πραγματικό σας όνομα είναι τόσο εδηχο και τόσο Έλληνικό.

Β' Δέν υίοθετούμε την εισηγήσή σας να καθιερώσουμε διαγωνισμούς με έπαθλα εσοβαρά άντικείμενα, ερχόμενοι εις έπαφην μετά των μεγάλων καταστημάτων όπως γράφετε. Είναι, τουλάχιστον, άπαράδεκτον για ένα περιοδικό πραγματικής περιωπής, όπως ο «Κόσμος» να καταφεύγει σά μέσα των λαϊκών περιοδικών για να διατηρεί ή αύξάνει τον σύνδεσμό του με τούς αναγνώστες του. Άν ο «Κόσμος» ήθελε να καταφύγει σε μεθόδους έμπορικές, δά υπεβίβαζε την πολιτιστική άξία της σκληρής του σταυροφορίας, και δά έπανε να είναι αυτό που φιλοδοξεί να είναι. Ή ανάπτυξη της κυκλοφορίας μας δέν είναι σκοπός. Είναι μέσο.

Γ' Κάθε διαγωνισμός — ερωτήσεις και άπαντήσεις — είναι εδπόδεκτος, αν άνταποκρίνεται σά επίπεδο του περιοδικού μας και μπορεί πραγματικά ν' άπασχολήσει τό αναγνωστικό μας κοινό με δφελιμότητα και εδχαρίστηση.

ΧΙΟΥΜΟΡ

Χωρίς λόγια

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΟ
ΤΟ ΠΙΟ ΧΡΗΣΙΜΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Τὸ περιοδικὸ « ΚΟΣΜΟΣ ΕΠΙΣΤΗ-
ΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ » πρέπει νὰ γίνει ὁ
ἀπαραίτητος σύντροφος κάθε καλ-
λιεργημένου ἀνθρώπου.

Αὐξηση τῆς κυκλοφορίας τοῦ « ΚΟΣ-
ΜΟΥ » σημαίνει ἄνοδο τοῦ μορφωτι-
κοῦ ἐπιπέδου καὶ ἀνάπτυξη τοῦ πο-
λιτισμοῦ στὸν τόπο μας.

